

عُلُومُ الْقُرْآنِ

پُیُنْتُو

عَلَامَةُ شَمْسِ الْحَقِّ افغانی رحمتہ علیہ

مُتْرَجِم

مولانا سیفُ الحنانِ حَقَّانِی

تاج کتب خانہ پشاور
قصہ خوانی فون ۲۱۳۳۵۴

Ketabton.com

علوم القرآن (پُنتو)

علامہ شمس الحق افغانی رَحِمَهُ اللهُ

مُترجم

مولانا سیف الحنان

ناشر

تاج کتب خانہ ۰ محلہ جنکی قصہ خوانی پینپور

فون نمبر :- ۲۱۴۲۵۴

صفحه	عنوان	شماره
۲۹	اوله شبیه	۲۰
۳۱	دویمه شبیه	۲۱
۳۲	درئییه شبیه	۲۲
۳۲	خلورمه شبیه	۲۳
۳۳	پنجمه شبیه	۲۴
۳۳	شپرمه شبیه	۲۵
۳۲	اومه شبیه	۲۶
۳۸	اتمه شبیه	۲۷
۳۹	نهمه شبیه	۲۸
۴۰	دهمه شبیه	۲۹
۳۳	یولسمه شبیه	۳۰
۳۲	د فیضی تفسیریه نقطه	۳۱
۳۲	د مسیلمه توکره	۳۲
۳۵	ابن الراوندی ز ندیق یهودی	۳۳
۳۶	د متنبی توکره	۳۴
۳۶	د اعجاز القرآن پوهه	۳۵
۳۷	مشاهدات او معنویات	۳۶
۳۹	قانونی اعجاز	۳۷
۵۱	تأثیر اعجاز	۳۸
۵۲	دیوپ په نظر کین د قرآن تاثیر	۳۹
۵۵	انجذابی تاثیر	۴۰
۵۶	د قرآن اعجازی تاثیر په شخصیت رسول الله صلعم	۴۱

صفحه	عنوان	شماره
۱	پیش لفظ	۱
۲	د وحی او قرآن ضرورت	۲
۵	د قرآن د ضرورت دلیل بقای	۳
۸	دلیل قانونی	۴
۱۱	د دلیل غذائی	۵
۱۲	دلیل دوائی	۶
۱۴	دلیل نوری	۷
۱۷	دلیل حقیقی	۸
۱۸	دلیل اتباعی	۹
۲۰	دلیل نفسیاتی	۱۰
۲۱	دلیل تخلیقی	۱۱
۲۲	دلیل ترکیبی	۱۲
۲۳	د قرآن صداقت او اعجاز	۱۳
۲۵	د معجزه او اعجاز تشریح	۱۴
۲۵	عادیات	۱۵
۲۶	عجائبات	۱۶
۲۶	مشترک مناصبت	۱۷
۲۷	معجزات	۱۸
۲۷	قرآنی معجزه، بلاغی دلیل	۱۹

شماره	عنوان	صفحه
۶۳	در بیع فصل د تفسیر او د تاویل او د دے د وارد متعلقا تو بیان	۹۰
۶۵	د تفسیر او د مطالبو د قرآن د پوهه آداب او شرائط .	۹۲
۶۶	علم اللغه یا علم اللسان	۹۲
۶۷	علم السنه	۹۳
۶۸	علم الآثار	۹۵
۶۹	علم قواعد الالهیات	۹۷
۷۰	علم الموهبت	۹۸
۷۱	د تفسیر بالرائی تحقیق	۱۰۰
۷۲	د شیع ازاله او صرفیه او باطنیه او د تفسیر په منبر کس فرق .	۱۰۱
۷۳	د تفسیر بالرائی تسمونه	۱۰۲
۷۴	اقسام تفسیر	۱۰۵
۷۵	د شیع ازاله	۱۱۳
۷۶	د وحی لغوی درء قسمه: فطری او ایجابی	۱۱۳
۷۷	عرفانی	۱۱۵
۷۸	شرعی وحی	۱۱۵
۷۹	وحی د نبوت	۱۱۶
۸۰	د قرآن نزول	۱۱۷
۸۱	نزول اول	۱۱۹
۸۲	د و بیع نزول	۱۱۹
۸۳	د بیع نزول	۱۲۰
۸۴	جهاد نیل علیه السلام قرآنی الفاظ څنگه حاصل کړل	۱۲۱
۸۵	د قرآن نازل شوی الفاظ	۱۲۲

شماره	عنوان	صفحه
۲۲	په یخنی کس خوله	۵۶
۲۳	د روند و له او پیته	۵۷
۲۴	د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر	۵۸
۲۵	تاثیر قلبی	۵۸
۲۶	د قرآن سیاسی اعجاز	۵۹
۲۷	غذائی اعجاز	۶۲
۲۸	د روح آسمانی غذا	۶۳
۲۹	د روحانی ژوند معیار	۶۵
۳۰	د غذائیت معیار	۶۵
۳۱	د روح مرک او ژوند	۶۵
۳۲	قرآن روحانی غذا	۶۷
۳۳	د لیل نظامی	۶۷
۳۴	د و بیع اصول د انسان نور و انسانا نوسره تعلق .	۷۰
۳۵	د بیع اصول د انسان دکائیات عالم سره تعلق	۷۱
۳۶	خلو بیع اصول د انسان د ژوند مقصد	۷۳
۳۷	پنجم اصول د انسان ژوند آخری منزل	۷۴
۳۸	شمولی اعجاز	۷۸
۳۹	غیبی اعجاز	۸۲
۴۰	اعجازی اعجاز	۸۶
۴۱	تالیفی اعجاز	۸۷
۴۲	اعتدالی اعجاز	۸۸
۴۳	مکلی اعجاز	۸۹

صفحه	عنوان	شماره
۱۵۳	د آواز و احرف و حکمت	۱۰۸
۱۵۸	د تحریف پد یاره کڼ دا بن عباس روایتونه	۱۰۹
۱۶۰	شعر او د قرآن تحریف	۱۱۰
۱۶۱	د بایبیل تحریف	۱۱۱
۱۶۲	انجیل متی، مرقس، لوقا	۱۱۲
۱۶۳	انجیل یوحنا، تثلیث، ختنه او د جنابت غسل	۱۱۳
۱۶۳	د بلوهیت تصور او بایبیل	۱۱۴
۱۶۶	بایبیل او د نبوت تصور	۱۱۵
۱۶۷	بایبیل او د عملونو مبدلې	۱۱۶
۱۶۸	د مکی او مدنی سورتونو متعلق اصطلاحات	۱۱۷
۱۶۹	د قرآن د سورتونو شمیر	۱۱۸
۱۷۰	د قرآن د آیتونو، کلمو، نقطو او حرفونو شمیر	۱۱۹
۱۷۰	د مختلفو سورتونو مختلف نومونه	۱۲۰
۱۷۲	د قرآن مهمات	۱۲۱
۱۷۳	د نوي فکر په رنځ کې د باری تعالی ثبوت	۱۲۲
۱۷۷	د باری تعالی د اثبات دلائل	۱۲۳
۱۷۹	د باری تعالی ثبوت په سلفي دلائلو	۱۲۴
۱۸۱	د باری تعالی د ثبوت کلامي او فلسفي دلیله	۱۲۵
۱۸۸	د وجود د باری تعالی او قرآن مجید	۱۲۶
۱۹۱	د باری تعالی توحید	۱۲۷
۱۹۳	د شرک مذمت	۱۲۸

صفحه	عنوان	شماره
۱۲۳	د قرآن سنت او حدیث قدسی بیلتون	۸۶
۱۲۴	د وحی د نازلیدو قسمونه	۸۷
۱۲۵	د قرآن جمع کول او د هغه متدوین	۸۸
۱۲۷	د ویم، دریم او چلورم محرک	۸۹
۱۲۸	پنځم او شپږم محرک	۹۰
۱۲۹	د قرآن یا د وک او صحابه کرام	۹۱
۱۳۲	د قرآن کریم تشریحی حفاظت	۹۲
۱۳۳	صدیقی جمع	۹۳
۱۳۵	د صدیقی جمع دستور	۹۴
۱۳۶	عثمانی جمع	۹۵
۱۳۷	د عثمانی جمع دستور	۹۶
۱۳۸	د قرآن آیتونه او سورتونه	۹۷
۱۴۰	مصحف مدنی / مکی	۹۸
۱۴۱	شافی، بصری، یبسی او بحرینی مصحف	۹۹
۱۴۲	کوفی مصحف	۱۰۰
۱۴۳	د سورة اعلیٰ آیت	۱۰۱
۱۴۵	د حضرت عائشې حدیث	۱۰۲
۱۴۶	په عامه ضابطه دا بن مسعود نه روایت	۱۰۳
۱۴۸	د قرآن اختلاف او اوده اهداف	۱۰۴
۱۴۹	اوه قرآتونه - صحابه قاریان	۱۰۵
۱۵۰	اوه قرآتونه	۱۰۶
۱۵۲	احرف سبعه	۱۰۷

صفحه	شماره	عنوان
۲۵۱	۲۵۱	په تناسخی ججازات کښ د جرم علم ندوی
۲۵۳	۲۵۲	د جستانی معاد رومی د دلیل
۲۵۴	۲۵۳	د وئید دلیل
۲۵۵	۲۵۴	د رییم دلیل
۲۵۶	۲۵۵	د خورم او پنجم دلیل
۲۵۷	۲۵۶	د شپږم دلیل
۲۵۸	۲۵۷	د اوم دلیل
۲۵۹	۲۵۸	د اتم او نهم دلیل
۲۶۰	۲۵۹	د یولسم او دولسم دلیل
۲۶۱	۲۶۰	د قیامت کیفیت
۲۶۲	۲۶۱	د عالی مرض موت یا د قیامت نخبه
۲۶۳	۲۶۲	د شپیلنی د قیامت پوکل
۲۶۴	۲۶۳	د پوکلو حکمت
۲۶۵	۲۶۴	د محشر ز مکه
۲۶۶	۲۶۵	د مومن خوراک کښاک
۲۶۷	۲۶۶	د بیان د حوض کوثر
۲۶۸	۲۶۷	د عمل نامه
۲۶۹	۲۶۸	د قیامت دورخه کواهی
۲۷۰	۲۶۹	د عملو نو تول
۲۷۱	۲۷۰	د اعمالو د تول - میزان او د موزون لیسر بیان
۲۷۲	۲۷۱	د عملو نو تولو ته به شوک وی؟
۲۷۳	۲۷۲	د عملو نو تولو حکمت

صفحه	شماره	عنوان
۱۹۳	۱۲۹	د نبوت
۱۹۵	۱۳۰	د نبوت خصوصیتونه
۱۹۸	۱۳۱	د چه معجزه، کرامت او سحر کښ بیلون
۱۹۹	۱۳۲	د نبوت حقیقت
۲۰۰	۱۳۳	د ختم نبوت
۲۱۰	۱۳۴	د قرآن او ختم نبوت
۲۱۳	۱۳۵	د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت
۲۱۴	۱۳۶	د خاتم النبیین لفظ او مفسرین کلام
۲۲۳	۱۳۷	د میتا قی دلیل
۲۲۵	۱۳۸	د بحث عمومی دلیل، قبلی دلیل
۲۲۶	۱۳۹	د وعدی دلیل
۲۲۷	۱۴۰	د حدیث او ختم نبوت
۲۲۹	۱۴۱	د ختم نبوت او اجتماع امت
۲۳۰	۱۴۲	د ختم نبوت او درایت
۲۳۱	۱۴۳	د مرزائی و سوسو جواب
۲۳۸	۱۴۴	د ختم نبوت د علامه اقبال په نظر کښ
۲۳۱	۱۴۵	د قیامت، معاد او مجازات د اعمالو او د قیامت نومونه
۲۳۳	۱۴۶	د معاد او قیامت نقلی ثبوت
۲۳۷	۱۴۷	د معاد په باره کښ مذهبونو
۲۳۸	۱۴۸	د مجازات دره شکره
۲۵۰	۱۴۹	د تناسخی رد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش لفظ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مِنْ لَدُنِّي بَعْدَ مَا أَحَقُّهُ دُخُولِي نَبْوَتِهِ هُمَ زِيَاةُ مَوَدَّةِ قُرْآنِ كَرِيمٍ بِهِ خَدَمْتُ كُنْ مَصْرُوفٍ يَأْتِي شَوْعِي دَعَا مَا دَخِلَ تَوْفِيقُ مُطَابِقِ دَرْوَادِ نُوْتَفَاسِيرِ وَ اَوْنُورِ هَفْهَ كِتَابِ بُونُو مُطَالَعَةِ كَوْلِهِ دَكُومُونِ جِهَ دَقْرَانِ فِهْمِي بِهِ بَارِزًا كِنِي مَدَدًا غَسْتِي شَوْعًا وَ كَوْمِ مَعَارِفِ جِهَ دَاللِهِ دَجَانِبِهِ بِهِ نَزْرَةَ مِرْوَاوِدِ كِيدَالِ هَفْهَ بَتُولِ مِ بِهَ خِيَلِ خِيَلِ وَخْتِ دَدْرِسِ قُرْآنِ شَرِيفِ بِهَ شَكْلِ كِنِي بِبِشِ كَوْلِ -

الْحَمْدُ لِلَّهِ - دَا أَحَقُّ دَدِي دَرَسُونُو نَهَ قَدِيمِ اَوْ جَدِيدِ دَوَا طَبَقُوْتِهِ دَا مِيدَانِهِ زِيَاةً فَائِدَةً اَسْرِيْدَةً ، دَدُو سْتَانُو اَصْرَارِ دَوَا جِهَ حُهُ تَفْسِيْرُ اَلِيْكُمْ ، لِيْكِنَ مَا دَا مَنَاسِبُ اُكْتَرَلِهِ ، جِهَ دَقْفِيْرِ بِهَ حَاثِي دَقْرَانِيْ اِلْمُو مَوْ بِهَ مَخْتَلَفُو شَعْبُو كِتَابُو اَلِيْكُمْ جِهَ بِهَ مَخْتَصِرِ وَخْتِ كِنِ نَاظِرِيْنَ هَفْهَ اَلُو سْتِي شِي ، اَوْدِ لِبِزْجَسَامَتِ بِهَ وَجِهَ مَا اَلِيْ تَوْفِيْقِهِ حَضْرَاتِ هُمَ دَهْفِيْ نَهَ مُسْتَفِيْدِ شِي ، لِيْكِنَ تَالِيْفِ كِنِي دَدِي خِيَالِ اُسَاتِلِي شَوْعِ

دَا جِهَ دَقْرَانِيْ قُرْآنِ بِهَ تَعْيِيْنِ كِنِي دَسَلْفُو طَرِيْقِهِ نَهَ وَى پَرِيْئُو دَلِي شَوْعِي ، اَوْدِ بِيَانِ شَوْعِ مَعَارِفُو اَوْ حَقَائِقُو بِهَ شَانِ دَاوِي جِهَ دَسَلْفُو تَالِيْدِ كُوِي نَهَ جِهَ دَهْفِيْ مُخْرِيْفِ -

دَا دُوْمُهُ دَا جِهَ دَا دُوْمَرِ دَعْقَلِيْتِ اَوْ فُلْسَفِيْتِ دَدِي ، دَدِي وَجِي نَهَ مَقَاصِدِ شَرْعِيَةِ نَقْلِيَةِ وَ دَعْقَلِ اَوْ فُلْسَفِيَةِ بِهَ رَنُكِ كِنِي بِيَانِ شِي ، جِهَ دَقْرَانِ مَغْرِبِ زِدَةَ طَبَقِي دَهْدَايْتِ سَا مَانِ هُمُ اَلُو شِي -

دَا دَرِيْمِهِ - دَا جِهَ دَقْرَانِ مَقَاصِدِ وَ بِهَ تَعْيِيْرَانُو كِنِي دَا صِلَا حِي

شماره	عنوان	صفحة
۱۴۳	دغوريزا و ناغوريزا پيژندل	۲۸۵
۱۴۳	د تول مقام ، د پل صراط تيريدل او نور	۲۸۶
۱۴۵	د صراط حقيقت	۲۸۸
۱۴۶	د صراط او نور حکمت	۲۸۹
۱۴۷	د نور اسباب	۲۹۱
۱۴۸	په کومه وجه د صراط پورې وتل اسان بڼی	۲۹۱
۱۴۹	جنت او دوزخ	۲۹۲
۱۵۰	د جنت او دوزخ د وجود دلائل	۲۹۳
۱۵۱	د آدم عليه السلام د کبير دو حاکم	۲۹۵
۱۵۲	د آدم عليه السلام په را کوزولو کين حکمتونه	۲۹۷
۱۵۳	د جنت د ژوند حقيقت	۳۰۲
۱۵۳	د آخرت د ژوند اجمالی نقشه	۳۰۳
۱۵۵	د عيسى عليه السلام را کوزيدل	۳۰۳
۱۵۶	د مسيح عليه السلام ژوند	۳۰۶
۱۵۷	ختم نبوت او د عيسى نزول	۳۲۶
۱۵۸	د ذوالقرنين ديند متعلق د کفارو د عذاب هميشواله	۳۳۲
۱۵۹	تتمه	۳۳۶

تعبیرات کردی، اور بیات تَرِدِ هغه تعبیرات استعمال شی چہ
د جدید مذاق مطابق وی، احقر دیرزیات مصروف دے، د دے
وجہ دے ضرورتہ بسط او تفصیل نہ مِر دہہ اُکڑا، او پہ مطلب
خیز اختصار مِر اکتفا اُکڑا، کہ چرے د موجودہ دور د مصنفینو پیا
طرز مِر کتاب لیکل نو د دے نہ خو چندا نریات غت کتاب جو پریا دے
شو د کتاب ترتیب پیا دے دے دے۔

① ضرورۃ القرآن :- یعنی دنوع انسانی د پارا دوحی الہی او د قرآن
پہ ضرورت عقلی او فلسفی دلائل :-

② صداقۃ القرآن، یعنی پہ دے خبرہ عقلی دلائل او د مستشرقین
یورپ تر دیدا چہ قرآن دا اللہ د جانبہ دے، او معجزا دے :-

③ تنزیلِ قرآن او د ہغہ تدوین :- د نزولِ قرآن او جمعِ قرآن
تحقیق :-

④ محفوظیۃ القرآن :- د قرآن د محفوظیت دلائل او د مستشرقینو د
شُبہا تو نتر دیدا :-

⑤ مہنات القرآن :- یعنی د قرآن دا ہبو مقاما تو حل د ہغہ حکمتونہ
اور ازونہ او د شُبہا تو انزال :-

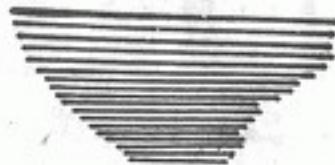
⑥ احکام القرآن :- یعنی د قرآن فقہی احکام او د ہغہ حکمت او د موجودہ
دور د شُبہا تو جو ابونہ :-

⑦ تعبیرات القرآن :- یعنی د قرآنی تعبیراتو حقیقی حل پیا دے
عرض چہ صحیح مطالب قرآنی معلومہ شی او د جدید خیالوا اہل
قلمو خا میا نے واضحہ شی :-

رومی پنخہ بابونہ پہ کتابی شکل کینے شائع کومہ چہ د ہغہ نومرہ
علوم القرآن وی، د عاکوم چہ اللہ تعالیٰ د دے خدمت د

تکمیل توفیق مانتہ را کری، پہ خپل درکالا کینے د قبول او منظور
کری، او دا خرت د نجات ذریعہ د کری، او محترم الحاج سید،
عبدالرشید شاہ مہتمم مدارسہ فاروقیہ بہاولپور د پارا د
اللہ جل جلالہ، دا کتاب د سعادت باعث جو پریا، او د ہغہ دینی
عہت او مجاہدانہ کوششونہ، د اللہ تعالیٰ د دے کتاب د اشاعت
سبب جو پریا :-

احقر :- شمس الحق افغانی عفا اللہ عنہ :-

دوحی او دقرآن ضرورت

د انسان د سعادت او شقاوت د حصول لپاره انسان عقل ته خوږ دے و چې کافی نه دے، چه د عقلی معلوماً نو بنیاد هغه مخبر په او مشاهدات دی په کومو چه د سانسې اُصولو مطابق بوره عنت او ژور غوراو فکر شوے وی، او د سعادت او شقاوت د اُصولو بنیاد د عقائدو، اخلاقو او اعمالو د خصوصیاتو پیژندل دی، او د مشاهداتو او د محسوساتو د اثر نه دارنگ بھردی چه په هغه باندے د خبرے او مشاهدے په ذریعہ ہیڅ قسم غور نشی کیدے او نه د هغه د پامه، چه تجربہ کاہ شته دے.

۲) دویم د دے و چې چه عقلی فیصلو کینے د و هم دخل وی، او د دے کبله دغه فیصلے اکثر غلط اُشی.

۳) دریم د دے و چې چه عقلونه مختلف دی، د صحیح عقل صورتونه گم او د فاسد عقل صورتونه په دے امور و کینے زیات دی.

۴) څلورم د دے و چې چه د عقل فیصلے عموماً په جدا باتو بنا وی، نو ځکه دا اکثر غلط وی هر دغه وجه د چه دا قوام عالم د عقلونو فیصلے د معرفتِ الهی، د نبوت د حقیقت معلومولو، د عملونو د جزاگانو، د امورِ آخرت او د صحیح او غلطو عملونو په باره کینے یو بل سره متضاد دی یو قوم شرک صحیح گنری، او بل تثلیث، بل خدا پرستی، او بل مخلوق پرستی، یو قوم د غوا غوبنه خوړل گناه گنری، او څوک ئے نه خوړل، څوک خنزیر خوړل بڼه گنری څوک ئے نه خوړل، د چا د عبادت کولو او د رضائے الهی موندلو یوه طریقہ ده، او د چابله، د چا د نبوت تصور یو کچے، او د چابل، څوک دا اعمالو جزا او سزا د جنت او دوزخ په

شکل کینے مینی، څوک ئے د روحانی درد او راحت په شکل کینے او څوک ئے د تناسخ په شکل کینے مینی، دا حال په ټولو روحانی امور و کینے دے، دے نه؛ واضحہ شوه چه په مذکور امور و کینے عقل کافی نه دے، اُس موټر؛ هغه دلائل عقلی پلش کو و کومونه به چه د معلوم پیری چه د دے امور و د پیژندلو د پاره د خالق کائنات وحی، د هغه کلام یا په نورو ټکو کینے د قرآن ضرورت دے، او د دے د پاره چه د انسانی سعادت او شقاوت د اُصولو د ایسے یقینی فیصله مقررہ شی، چه په هغه کینے د شک ښه هیڅ گنجائش پاتے نشی، هغه دلائل په دے ډول دی.

د قرآن د ضرورت دلیل بقائی

۱) رُوم د دلیل بقائی دے، د هرا انسان فطری خواست دے چه هغه ته د دائمی بقا او ژوند حاصل وی، ځکه چه د انسان د ټولو نعمتونو تړون ژوند سره دے که چرے ژوندانه وی، نو ټول نعمتونه مثلاً، مال، او جا، اقتدار، خوړل، اغوستل، او ښه د اټول بیکاره دی، د دے؛ فطری جاذبے دلیل دادے چه د هرا انسان د ژوند په بقا باندے څوک دُشمن که چرے حله اُگری، نو هغه به د ذات او د بقا سره د محبت په وجه د مُدا فعت کوشش کوی او د ژوند او بقا محفوظ ساتلو د پاره به زور کوی، دارنگ کچرے په انسان د رنج بیماری حمله وی چه د هغه حیات او بقا ته تر خطرہ پینښه شی نو هغه به دارو د ملوغت مال لکوی، او د ژوند د بقا کوشش کوی دے نه معلوم پیری چه بقا سره د محبت جاذب فطری دلا، اُس دے ختمیدونکی د نیا اوفانی جهان کینے هیڅ یو انسان ته دا فطری مقصد حاصل نه دے نو کچرے د ژوند په یو

دور کینے ہر انسان تہہ دوام حیات اور استمرار بقا کا مقصد حاصل نہ وی نودلتہ بہ دا ا و بیے شی چہ انسان دیونا ممکن خیر فطری خواہش ا کرو، چہ ت علم نفسیا نو ت مخ، صحیح نہ دے، خکہ چہ نامکنتا فطری خواہش نہ شی کیدے، او نہ پہ یونا ممکن مقصد بانندی بتول انسانان متفق کیدے شی دا خبرہ نامکنہ دہ چہ دؤرہ پہ دؤر کینے پنچہ شی پیدہ توله نری کینے دا سے یوروخ کس بہ ہم پینن نہ شی چہ دہغہ خواہش وی چہ دؤرہ پہ دوو کینے پنچہ وی، دا خوشونا ممکن عقلی داسر نلک نامکن عادی ہم فطرہ تہ بتولوا انسانانو مطلوب نشی کیدے، تہ یوانسان پہ فطرت کینے ہر دانہ دی پراتہ چہ ہغہ، و بتول عمرہ خوراک خکاک او د ساہ اغستونہ بے نیازہ شی ددے نہ دامعلومہ شوہ، چہ نامکن عقلی او فطری دواپہ تہ بتولوا انسانانو فطری مطلوب نشی جو پیدے، نودوام حیات چہ تہ بتولوا انسانانو فطری دہ بتولو انسانانو فطری مطلوب دے، ہچرے نامکن نہ دے بلکہ ممکن الحصول دے، اس دواہر بقا کا پارہ پہ دے نری دعالم تغیرات کینے دا سے اشیاء موجود دی چہ کچرے د رخر ا بید و نکی او سخا کید و نکی بل خیر سرہ ا لگولے شی نوخہ زمانے پورے ہغے تہ بقا حاصلہ شی مثلاً یوتازہ مہی رقب، بانندے، چہ مالگہ امبزے شی او اوج کرے شی نوخہ مودے پورے خوباقی ساتلے شی، پہ چین کن دیومر سہری کالبوت تہ شہدو پہ د ک بکس کینے پہ ایسودوخہ مودے تہ پارہ باقی ساتلے شی، تہ مصر یہ آثار قدیمہ کین دا سے منترہ بیاموندے شوہ دہ چہ پہ ہغے بانندے د لیکلے سوری تاریخ نہ دامعلومہ شوہ چہ دا تہ پچوزو کالونہ دیو مسالے (مسی) پہ ذریعہ محفوظ دہ، ہرکله چہ پہ دے عالم تغیر کینے د بقا زیا تولو دا سے سامان موجود دے

نوابدی اولاً فانی اشیاء کینے دا سے مسالہ بہ نہ وی چہ تہ ہغے ترون دانسان رُوح سرہ اوشی اوپہ دے وجہ ہغہ تہ دوام بقا او استمرار حیات حاصل شی، ابیدی اولازوال خیزونہ تہ اللہ تعالیٰ ذات او دہغہ صفات دی، چہ انسان سرگلا تہ ہغے پہ لکید و انسان تہ دوام حیات او استمرار بقا صلیدے شی او دا جول صفت الہی صرف دا اللہ کلام او دہغہ وحی کیدے شی، پہ دے وجہ اللہ تعالیٰ خیل کلام پہ پیغمبرا نو علیہم السلام نازل کہر وجہ انسان تہ ہغہ دائمی حیات او بقا حاصل شی کوم چہ، تہ انسان فطری مطلوب دے، کلام الہی پہ دنیا کینے نازل شوے دے، نودلتہ تہ ولے انسان تہ ہمیشہ ژوند ا نہ بخینلو؟ دا اعتراض یو خوبہ دے وجہ ناممقول دے چہ کونیا پچلہ دار فناء دہ اوپہ دے کینے بتول مؤثرات تہ فنا ہم موجود دی، او ہمیشہ ژوند او بقا کا پارہ ددا سے محفوظ جہان ضرورت دے چہ پہ ہغے کینے مؤثرات تہ فنا ہم موجود نہ وی، (۲) دویم پہ دے وجہ ددے کونیا دتنگی دکیلہ تہ بتولوا انسانانو استوکنہ دلتہ نامکنہ وہ، ددینہ معلومہ داشوہ چہ تہ ہمیشہ بقا غوندے د فطری جذبے تہ تکمیل کا پارہ د کلام الہی او وحی ربانی ضرورت دے، یوا اعتراض دا کولے شی چہ پہ آخرت کینے بہ د کلام الہی عالمینوتہ کہ ہوے تہ جنت پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی، نو د کلام الہی مکرینو تہ کہ ہم ددو زخ پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی تہ یو جواب دا، چہ تہ دوزخیا نو ژوند تہ مرک نہ ہم پتزدے، (۱) دویم جواب دا دے، چہ کلام الہی ابیدی دے نو خکہ تہ دے اثر ہم جانہ ابیدی دے چہ دا انسان ژوند ابیدی جو رہ وی خواہ ہغہ مسالہ جنت دی او کہ کفایت ددو زخ دی مگرد ابیدی ژوند او تہ دے

یوسرہ دارام او بل سرہ دکلیف نو دوام خو پہ دو اوہو کئے دے فرق صرف
 د استعداد او د عمل دے، جتیا نو کلام الہی سرہ د ایمان او منلو
 جد بے لاندے تپون لرو او دوزخیا نو سرہ دکفرا و نکار د جد بے لاندے
 نو فرق صرف د نوعیت شو لو اگر چہ دوام حیات د وارہ دی، ددے مثال
 دا بے دے چہ نمرشے سپینوی دوی او جاموسوہ د نر تعلق یوشان دے
 مگر دوی خرمن پیر تو سبزی او د جامورنگ پیر سپینبزی نو د فرق صرف
 د استعداد دے، ہم دغہ حال دکفرا و ایمان دے لکہ څنگہ چہ قرآن
 واضح کہے دے :-

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّشَاءً وَ لَوْ كَفَرْنَا لَنَزَّلْنَا
 رَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يُزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ط : سورة بنی اسرائیل آیت ۱۰۸ : پیدا کولو د پارہ نازل کرے دے ایکن
 دکفرا و دمعاندہ نو ظلم پہ وجہ قرآن د معنی د پارہ د نقصان سامان
 جوہ شی :-

دلیل قانونی

- ۲) دویم دلیل قانونی دے، دانسان پہ فطرت کئے د وے قوتونہ موجودی
- ۱) یوقوت شہویہ (نر و عیبہ) چہ ہغہ د قدرت دا بے عطا دہ چہ پہ
 ہغہ انسان د خپلو مفاد د پارہ جد و جہد کوی :
- ۲) دویم قوت غضبیہ دے چہ پہ ہغہ انسان دد بے قوتونو مقابلہ مدافعت
 کوی چہ کوم د مذکورہ فوائد پہ حصول کئے دہ سرہ مزاحمت کوی
 دانسانی فوائد و کلیات، خوبل - ٹھنل، اغوستل، استوگنہ او د بلوغ نہ
 پس منکوٹحہ دہ دانیول دانسان محبوب جسمانی مقاصد دی، د وے نورس
 معنوی او روحانی مقاصد دی، دین او رتبہ دانیول او دانسان دا بے

مقاصد دی چہ پہ دے کئے ورتہ څہ ہم مانع، حائل یا مزاحم راجی نو بے
 ئے مقابلہ کوی د بتولو انسانی جنٹ جگرو بنیا د ہم دا خیزونہ دی ،
 فطرت دا غواپی چہ ددے او مقاصد و حفاظت د پارہ د کوعادلانہ
 دا بے قانون ضرورت دے، چہ پیر انصاف قائم شی، او جگرے
 ختمے شی، اس دا قانون د چاوی د خداوند تعالیٰ، کہ دانسان د اظاہرہ
 دہ چہ دے قسمہ قانون جوہرہ و نکی د پارہ د خلود و صفا تو ضرورت د
 د، علم محیط (۲) رحمت کاملہ (۲) قدرت تامہ (۲) غیر جانبداری :-
 علم محیط خو حکمہ ضروری دے، چہ دانسانی حقوق د ہراہخ علم د لری
 او دانسانی فوائد او حقوق سرہ تہلی دانسان نو ڈوند پہ بتولو دوارو
 د دنیا، قبر، آخرت) باندا دے د کدہ نظروی چہ دغہ عادلانہ فیصلہ دانسان
 ڈوند پہ دے بتولو منزلونو کئے د رستہ وی، او د اہم ضروری دہ چہ دغہ
 فیصلہ د دانسان د پارہ د نتا تجویب لحاظ ہم د رستہ وی خواہ ہنہ
 نتا تج انفرادی وی، او کہ اجتماعی ظاہری وی، او کہ باطنی (ڈورے) مثلاً
 کچرے انسان د سود د جواز او د زنا یا لواطت یا الرضا د جواز قانون جوہرہ کوی
 نو دے کئے خود څو شہما شخصی آزادی لحاظ ساتلے شوے دے، لیکن دے بتولو
 کئے د پورا معاشرے د اجتماعی ضرور لحاظ نہ، دے ساتلے شوے د سود
 نتیجہ پہ حرص کئے اضافہ او دانسانی ہمدردی فقدان دے، او زنا او
 لواطت سرہ د صحت جسمانی او عملی قوتونو د کمزوری غوندے، ضرورہ
 نظر انداز کہیشوی دی، او پہ دے کئے ہمدارنگ پہ، قبر او آخرت کئے د
 عذاب خیال ہم نہ، دے ساتلے شوے :-

د رحمت کاملہ پہ وجہ ضرورت دے، چہ د عادلانہ قانون جوہرہ
 پہ موقعہ څہ قسم غفلت انشی، او پہ قانون کئے عمدا دا بے اجزا شامل
 نکری چہ ہغہ دانصاف خلاف دی :-

قدرت کا ماہ پیدائے وجہ ضروری دے کہ وہ دجا زور دلا تھا ہے انصاف انگری یا مجرم نہ
 یہ سزا و کر کوئی کمزوری ظاہر نہ کری غیر جانبداری پیدائے وجہ ضروری دے :
 چہ دھم قوم، ہم وطن ہر رنگ اور دھم زبان خہ طرف داری انگری
 اور رنگ پہ قانون سازی کہنے دے کہ قسمہ خلق و خیال ساتھ پہ غرض
 بل قسم خلقتہ نقصان ورنہ کری، لکہ خنگہ چہ یورین خلق واسے کوی
 داخلور صفتونہ چہ عادلانہ قانون جوہر و لوہہ پارہ ضروری وی
 صرف د خداوند تعالیٰ پہ ذات کہے موجود دی نہ کہ ہفہ پہ رنگ د چا
 علم محیط شتہ اونہ د چا رحمت :

اللہ ارحم بعبادہ من الہم یولیدھا، ترجمہ :- د اللہ پاک رحمت پہ
 خیلر بندگانو دوسرہ زیات دے، چہ د مور بہ پہ خیل اولاد دوسرہ نہ وی،
 نہ د ہفہ پہ رنگ د چا قدرت شتہ چہ د چا زور پر اچلیزی، او پہ
 قانون جوہر و لو کہنے د ہفہ رعایت انگری یا مجرم نہ پہ سزا و کر لو کہنے د
 چاہے او یریزی، صرف د خداوند تعالیٰ ذات غیر جانبدار کھکے کیدے شی
 چہ ہفہ پہ قوم او وطن کہنے چا سرہ شریک نہ دے چہ د ہفوی لحاظ انگری
 نہ چا سرہ پہ رنگ اور بہ کہنے شریک دے، بلکہ ہفہ خود اسے ذات
 دے چہ کم یلید و کم یولد، اولیس کئلہ شی دے، ترجمہ :- نہ ہفہ نہ
 خوک پیدادی اونہ ہفہ د چا پیدا دے، اونہ د ہفہ پہ شان خوک
 کیدے شی

لہ دے وجہ د انسان فطری حق، یعنی عادلانہ قانون صرف د اللہ تعالیٰ
 ذات سرہ خاص دے : ع
 سروری زبیا فقط اسنات ہے ہنما کو ہے، حکمران ہے اک وہی باقی بتان آری
 برداری (حکمرانی) صرف دے ہے مثله ذات حق دے، ہم دے یوازہ حکمران دے :
 نوریزولہ آذر بتان دی :

إِن الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ :- سورة يوسف : قانون جوہر و لو صرف د اللہ تعالیٰ
 آية ۲۹ : جل جلالہ حق دے :-

دے دے قسمہ قانون خداوندی، وحی الہی او حکام ربانی نوم قرآن دے
 پیدائے وجہ د قرآن ضرورت د انسان د پارہ ثابت شو، ہر کیف انسانی
 حقوق سرہ توری قانون خداوندی نہ بغیر دیوانسانی قانون حکمرانی بہ
 د جاہلیت حکمرانی پلے شی :

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ط وَمَنْ :- ترجمہ، ولے خلق د انسان جاہلانہ
 أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا الْقَوْمِ الَّذِينَ هُمْ :- قانون غواری، ہمہ حقیقت بانہ
 سورة مائدہ آية ۴۹ : یقین لرونکی قوم د پارہ د اللہ تعالیٰ نہ
 سوا د بل چا قانون دیرینہ دے ؟

غیر حق چون ناسی و آمر شور : زور بتان قاہر شور
 زیر گردون قاہری از آمری است : آمری از ماسوی اللہ کافری است
 د اللہ نہ بغیر چہ خوک قانون سازی، پہ زور ظلم سرہ پہ عاجزانو غالب شی، د انسان
 لاندے خوغلبہ صرف دیو حکمران (اللہ) دے، د اللہ تعالیٰ نہ بغیر بل حکمران
 کافر دے :-

د ضرورت قرآن دلیل غذائی

۳) دلیل غذائی - انسان د جسم اور روح نہ مرکب رجوبی دے او بیابہ دے
 دواہر و کہنے روح اعلا او اشرف دے او کدان د ہفہ پہ نسبت ادتے
 او خسیس دے ہم دواوجہ دہ چہ د جسم نہ روح ارحی نویدان بیکارہ
 تی، د روح دا قسمہ برتری دوسرہ واضحہ او بدیہی دہ چہ حیوانات او
 جمادات ہم دے نہ خبر داری مثلاً یوزو توندے سرے چہ روح بکھنے
 وی او خوردے پہ یوحائے کہنے اودہ پروت وی نوہیغ خیز پر حملہ نہ کوی

نہ پکین چنبی کیری نہ کارغان او تپوسان ددہ غوبنہ شوکوی نہ زمکہ
دکدہ بدن خوری او نہ هوا او نبردے بدبو یہ کولے شی۔ لیکن ہم ددے
انسان بدن نہ چہ خہ وخت روح او مٹی، نوجہادات او حیوانات بتول
پہ دہ حملہ کوی باوجود دے چہ دمرگ نہ وہا اندے دے پہ کا بنا تو کینے
حاکم وونہ چہ محکوم۔

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ تَرَجِمَهُ ۖ اَوَالله تعالیٰ ذرکے او د
سورۃ الحجاثیہ، آیة عتد : آسمانوں بتول خیزونہ ستا سوسینی کیری

بیانے زمکہ ہمدغہ جسم خوری، نمرے بدبو یہ کیری چنبی ہم ورتہ
پہ پوزہ او خولہ کینے ننو مٹی او کارغان او تپوسان ہم ترے غوبنہ شوکوی
دانول خیزونہ چہ روہے دانسان نہ مغلوب ووددہ دمرگ نہ
پس یہ دہ حکم غالب شول چہ دوی ءالہام الہی پہ ذریعہ ددے خبرے
نہ واقف وی چہ پہ انسان کینے د قوت او غلبے باعث د ہغہ روح دے
داد روح د برتری دلیل دے، ہرکھ چہ بدن کمنا او روح بربر دے
انگتر د غذا د پارہ قدرت انتظام کرے دے، دانسان د خوراک د پارہ
دغنا ددانہ ہلہ جو پیری، چہ ددے بتول جہان وسیع کارخانہ پہ
دے محنت اگری، مزکہ او ایہ بوہے د مزکہ نہ را ا ہوکوی۔ ہوا شروتازہ
اساقی، ستوری دھغہ د نشوونما خدمت اگری، نمرے دانے پنے کیری
تردے حدہ پورے چہ دانسانی بدن د پرورش د پارہ نبرد سمندار نہ
بجارات او چت کیری د ہغہ نہ ورع جو رہا شی، او د بالان پہ صورت کینے د
اوبو انتظاما شی، دانول انتظام د کمتر انسانی جز (جسم) د غذا د تکیل د
پارہ دے د حکمت خداوندی تقاضا دے، چہ د برتر جز (روح) د پرورش
د پارہ قدرت ضرور انتظا کرے دے، دا حوکیدے نہ شی چہ د کمتر جز
بدن د پرورش د پارہ خود دوسرے لوکے انتظام وی اور د برتر جز

(روح) د پارہ د ہیج انتظام نہ وی د ہغہ مثال پہ بیاد انصوی چہ پہ اس
سور یورئیس د چامیلہ شی، نوکور بہ داس دکیا وغیرہ مکمل انتظا م
اگری، او درئیس د خوراک خیناک وغیرہ ہیج انتظا م اگری، نو حکیم
مطلق د بدن (سور لئی) نہ نیات د روح (سائیس) د غذا انتظام کریدے
حکہ چہ دوارہ بہ خیلو فرا نضواد اکولو کین د غذا محتاج دی بدن او روح
دوارہ پہ دے عالم تغیر کینے آستو کینہ کوی او پہ خیل فرض پورہ کولو
کینے د غذا محتاج دی، کہہ دینے نہ وی توتو خو بہ اس د توتو نہ دے پہ
گرزیدے شی او نہ بہ ہغہ سور د لورے تندے پہ وجہ داس د ایسے قابو کولے شی بلکہ کیدیشی چہ
درخ خور لوسر دوارہ ہم بدن زمینی دے ددے غذا ہم زمینی دہ گوروم اپنی دے اور د ترون
د عالم بالا سرہ دے لہذا دکدہ غذا اصم لطیفہ او د عالم بالا ہرکھ کار دہ
اوداغذا و حی ربانی۔ کلام الہی یا قرآن دے، پہ دے کینے د غذا ایت د
(میلان طبعی، اولشونما) خصوصیات موجود دی، لکہ د بدنی غذا دا
خصوصیات پہ دود مٹی او غوبنہ کینے نہ دے دول موبودی چہ ددے
خوراک نہ دانسان شوق کیری کانری او ا پیٹے خوراک نہ فی شوق نہ
کیری، چہ دادوارہ او را کیری او وے خوری دغہ رنک پیما دود مٹی،
غوبنہ کن د نشوونما صلاحیت شتہ پہ کانری او اسپنہ کینے نشتہ
بلکہ د ہلاکت خطرہ دہ۔ قرآن د روح غنائے روحانی حکم دے چہ
پہ دے کینے دادوارہ خصوصیات موجود دی۔ میلان پہ دے دول دے
چہ قرآن دیر لولے کتاب دے او بیایہ اجنبی ژ بہ (عربی) کینے ہم دے
لیکن سر ددے خلق د دے تلاوت دیر کوی دایادوی د حفظ کوی) اود دے
یا دساتلورہ پارہ ءورونہ او تکرار و نتر مرگہ پورے کوی، د وخت او محنت
د اقربانی د دے خبرے دلیل دے چہ پہ قرآنی غذا ایت کینے روحانی
کشش موجود دے حکم چہ داد روح غذا دہ، کچرے غذا ء

جسمانی نہ وی نوہ جسم مرکب لائرمی دے . ہمدارنگ روحانی
 غذا چہ نہ وی نوہ روح اصلی (حقیقی) مرکب یقینی دے ،
 غذائے قرآنی نہ حیاتی حقیقی پیدا کیدل پہ دے آبت کینے ذکر دی
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ : ترجمہ : اے مومنو! تو اسو د اللہ
 وَالرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ . اور رسول خیرہ منیٰ حکمہ چہ تاسو
 سورہ انفال ، رکوع آیت ۲۴ : ہفہ قرآن (طرف نہ بنی کوم کینے
 چہ ستاسو حقیقی ژوند دے .

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْواتُ : ترجمہ . اعلان اکری چہ دقرآنی
 سورہ فاطر آیت ۲۱ : غذا نہ محروم مہ خلق مہی
 خلقو سہ ، برابر نہ دی چاہہ دقرآن غذا بروحانی نہ حقیقی شو نہ بیاموندہ
 دے :

۴ : دلیل دوائی

پہ دے عالم تغیر کینے انسان پہ بدن اور روح دوائی و تغیرات راجی
 د بدن دپارہ د تغیر سبب مخالفہ آب و هوا ، فاسدہ غذا ، یا نا
 مناسب فعل او حرکت کول یا خشہ بلہ حادثہ وی ہمدارنگ د
 روح دپارہ دمرضونو او تغیرات اسباب گندہ ، فاسقانہ ، ملیحدانہ
 مشرکانہ ماحول ، خراب تعلیم ، خراب تربیت ، خراب قانون او
 خراب افعال او حرکات دی ، ددے دوارہ قسمہ بیمارو دپارہ مناسب
 م اکثر یا حکیمتہ رجوع کیدے شی بدن او دھن دارو درمل
 دوارہ مادی خیزو نہ دی پہ دے وجہ انسان پہ خپلو تجربو غور
 او فکر سہ د بدن مرضونہ معلومہ وی او دھن دصحت دپارہ

د داسے دارو درملو او علاج تجویز ہما کری کوم چہ قدادت دلتم
 پیدا کری دی ، او یہ دے سلسلہ کینے پہ خپلو تجربو او کوشش سرہ
 دے دپارہ قانون ہم جوہر لے شی ، لیکن روح انسانی ، دھن
 صفات او امراض بتول دانسانی تجزیہ د اثرے نہ بھردی نہ نے
 دمرضونو خشہ تشخیص کولے شی او نہ دے دپارہ خشہ دارو درمل
 تجویز کولے شی ، روح پخپلہ امیر مائی دے ، او صرف عالم بالاسرہ
 تہ لے یوحقیقت دے لہذا ددے ، علاج بہ ہم د عالم بالانہ کیدے
 شی ، چہ ہفہ دمرضونو ازالہ کیدی زمینی علاج (دارو درمل)
 پرے اثر نہ غور بخوی حکمہ چہ روح زمینی نہ دے ، دروحانی مرضونو
 علاج دبدنی مرضونو د علاج نہ حکمہ دیرا ہم دے چہ دبدنی مرض
 پہ وجہ انسان وقتی طور مرشی ، مگر دروحانی مرض پہ وجہ دانسان
 دانسی مرگ او ہلاکت واقع کیدی ، ہم داوجہ دہ چہ خالق کائنات
 دبدن د علاج انتظام انسانی تجربوتہ سپارے دے لیکن روحانی
 علاج دپارہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ نے پخپلہ انتظام اکری
 چہ ہفہ وحی الہی او کلام ربانی بلے شی او دروحانی علاج دپارہ تجربہ
 او بے خط نسخہ دہ :

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ : ترجمہ . موبذقرآن نازل کروچہ پہ
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ مَنی اسرائیل ایہ : ہفہ کینے دروح علاج او دھن دتوت
 بخششی سامان موجود دے او یقین لوونکو دپارہ د اللہ رحمت دے ،
 پہ دے وخت کینے دروحانی امراض کوزالے او ددے د فیضان صحت
 دپارہ بل خشہ علاج یا نسخہ پہ کائنات کینے موجود نہ دہ حکمہ چہ
 ذمہ مینا علیہ . پہ رنرا کینے دقرآن نسخہ دتولو انبیاء علیہم السلام پہ بتولو
 روحانی نسخو بانندے مشتملہ دہ ، او یہ دے کس دابدی روحانی صحتا بدی

اصول موجودی ہم داو جردہ چہ یوپ خود علمونوا بنا روت
 اوستل اوڈ هغه په وجه دترقی آسمان ته اختل لیکن ددے روحانی
 شفا نه د محرومیت په وجه انسان شرافت نه محروم دی نه په دوی
 کینه خه نیکی شته نه خدا فی ویره نه انصاف، نه اطمینان قلب اونه امن
 بلکه ددوی دگندہ او بیمار وروحو تو په وجه دنیا هره ورح جمنو جو پیزی
 او پدے کینه د فواجشو، منکرانوا و دینو تو یولو دلسه یو سیلاب په چپو
 دے چه د هغه د خمید و هنج قسم امید نشته د بولے دنیا د تباہی خطرہ
 ده حکمہ چه خرابی ورح په نیا تیدردی۔

ه دلیل نوری

په دنیا کچه دوه قسمه خیزونه دی، یو هغه چه په سترگو لیدلے کتله شی،
 لکه د زکے نه نر آسمان نه بول خیزونه، دویم هغه چه په سترگو لیدلے نه
 شی، صرف په عقل معلومیری لکه ایمان، کفر، طاعت، معصیت د
 انسانی اعمالو حسن او قبح د رومی قسمه خیزونو دپاره قدرت دوه نوره
 پیدا کیری دی، یو داخلي نور او بل خارجی نور داخلي نور خود سترگو نور دے،
 چه انسان کینه دننه موجود دے، که دچا سترگه رنده وی او داخلي نور
 محروم وی، نو هغه په مار او پری کتله فرق بلشی کولے
 دویم خارجی نور چه د انسان نه بهر دے، مثلاً، نمر، بجلی، لالین، دیوه
 وغیره کچرے دا خارجی نور نه وی، اگر چه د سترگو بینائی د رسته وی
 بیا هم هغه په نوره تیاره کتله د مار او پری ذری نشی کولے دواړه نورونه
 داخلي او خارجی چه جمع وی نو هله به علم او بیلتون حاصل وی۔
 دارنگ د دویم قسم خیزو نور دپاره هم د اندرونی او بیرونی دواړه
 قسمه رنراگانو ضرورت وی، انه رونی رنراگانو آسمان ده

د دے دواړو ضرورت حکمہ دے چه دایمان او کفر، د نیک او بد، د خیر
 او د شر بیلتون اشی، هغه بیرونی رنراگانو روحانی امور و دپاره کلام الہی
 دے چه لکه د آسمانی رنراگانو په شان یو بله آسمانی رنراگانو،
 وَأَتَّبِعُوا النَّوَارَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ : اودوی د هغه رنراگانو بعداری کو پدے
 سورة اعراف آیت ۱۵۱ : کومه چه حضور سره نازل شویده۔

۴ : دلیل حبی

انسان د بدن او روح مجموعہ ده د بدن په وجه هغه د جسمانی محبوبانو
 مثلاً د خوراک، خبثات، او د مکان خواهشمند دے یا د دے محبوبانو حاصلو
 د ذریعے (مال دولت) خواهشمند دے، دے خیزونو سره هم د انسان
 محبت فطری دے، او خالق کائنات سره محبت هم فطری دے هم دا وجه ده چه
 انسان په خپل قول تاریخ کتله د محبت الہی د تقاضا نه خالی نه دے پاتے شوے
 دا بیله خبره ده چه کله د دے فطری تقاضے صحیح او درتقت اظهار شویده
 لکه د مؤمنینو او مؤمنینو په شان یا غلط اظهار شوے دے، لکه د بت پرستو
 او مشرکینو په شان چه هغوی غیر الله د الله تعالی مظهر اگنر لو او د هغه
 عبادت لے اکرو، د دے دواړو صحیح او غلط طریقو اصلی محرک هر د فطری
 جذبہ (محبت الہی) وی تر دے حده چه د روس او چین خلق چه د خدا لے
 نه منکر دی د دے جذبے نه مجبور شول حکمہ چه دا ختمولے نشی چنانچه هغوی
 د دے فطری جذبے د تسکین دپاره د لین او ماؤزے تک مجسمه انصوری نه
 خائے په خائے نصب کول چه د هغوی تعظیم د عبادت په صورت کتله
 جاری آسانلے شی، ما په خپل بل یو کتاب، کیونرم او اسلام کتله د کیونرم
 دا خبره نقل کړے ده چه د خدا لے په خائے بل یو مصنوعی خدائے د خلقو
 دپاره تجویز کول ضروری دی دپاره چه د دے فطری جذبے تسکین پری

اُشی، اودوی دا مقام خپلو ممتازو مشرانوته ورکړو. بھر صورت مُحبت
 الہی و فطری جذبہ دے دے دپارہ زیومظہر ضرورت دے چه د
 خدائی دخو بیے اونا خو بیے تابعداری اکر تھے شی کوم تے چه خوشوی
 هغه اکر او کوم تے چه نا خوشوی هغه اکر و. لکه څنگه چه دهر محبوب
 د محبت عامه تقاضا دلا، اُس د خدائے د خو بیے اونا خو بیے معلومول
 تر هغه نامکنه دلا چه خدائے پخپله دخپل کلام په ذریعہ نه وی خود دی
 حکم چه دیوانسان خو بیی اونا خو بیی تر هغه نشی معلومیدے تر خو چه
 هغه پخپله د هغه اظهار نه وی کړے لکه څنگه چه یوکور به د میلہ دخو بیے
 دخوراک انتظام تر هغه نشی کولے تر خو چه میلہ هغه نه وی نیکاره کړی،
 د الله ذات خود دے نه هُم یر بلدا و بالادے، خو حکم د هغه د محبت تکیل
 دپارہ دا ضروری دے چه هغه موربزه اُبنائے چه فلا نئی عقیدے، اخلاق
 اعمال او اقوال د هغه خو بیی دی او فلا نئی نا خو بیی او ذاتم خود دل بغیر د
 کلام الہی نه نامکن دی دے دپارہ د وحی او کلام الہی ضرورت دے چه
 د هغه دخو بیے اونا خو بیے علم حاصل شی هغه کلام قرآن دے چه د هغه نه
 ضرورت د قرآن ثابت شوی.

دلیل اتباعی

په دنیا کینه اتباع او تابعداری موجوده دے، اولاد د والدینو، شاگردان
 د اُستادانو، رعیت د حکومت ما تحت عملہ د خپلوا نسا اوا حسامند د
 احسان کورنکو تابعدار او فرما نبرداروی، دا صورتونه او د دے نه علاوه
 نور نول د تابعداری صورتونه فطری او معقول دی او د دے په وجه نظام
 تمدن قائم دے کچرے اولاد د والدینو تابعدار نه وی نو خاندانی ژوند به
 تباہ شی، شاگرد د اُستاد نا فرما نه وی نو نظام تعلیم به گپه و شی، رعیت

د حکومت او ما تحت عملہ د افسرانو تابعدار نه وی نو د حکومت
 انتظام به تمس نس شی، که زیر احسان دخپل محبت تابعدار نه وی نو دریا
 نه به د احسان وجود هم ختم شی، په دے د نیا کینه د هوشیز دپارہ علت
 او سبب موجود دی دغه رنگ دے مدنکور تابعدار او فرما نبردارو د
 پارہ هم د عدت او سبب ضرورت دے، چه هغه د احسان او اقتدار
 دے، په اولاد د والدینو، په شاگرد د اُستاد اوا په زیر احسان د محبتانو
 احسان د فرمانبردارئی او اطاعت فطری سبب دے، او په رعیت د سکوت
 په ما تحت عملہ د افسرانو اقتدار د فرمانبردارئی فطری سبب دے د دے
 پنځو صورتونو نه علاوه نور د د صورتونه د فرمانبردارئی هم شته
 مثلا، عاشق د معشوق اطاعت کوی او عوام د اهل علمو مثلا د امام ابوحنیفه
 امام بخاری رحیمہما الله اویا د اهل معرفت مثلا د شیخ عبید القادر جیلانی یا
 دنور و بزرگان نور رحیمہما الله تعالی تابعداری هم کوی د دے دواړو صورتونو
 سبب حُسن دے هغه حُسن ظاهری دی لکه د معشوق حُسن د عاشق دپارہ
 یا هغه باطنی او معنوی وی، لکه د علمای دین او بزرمان دین حُسن د عوام دپارہ
 لہذا د دے ټولو اطاعتونو اسباب او علتونه صرف د دے دکت.

۱ قدرت ۲ احسان ۳ حُسن

په انسان کین چه د د دے و نه یو هم علت موجود وی نو د هغه اطاعت
 کولے شی حالانکه داد انسانی ذاتی خو بیی نه دی بلکه د الله عطا او بخشش
 دے هر کله چه خداوند تبارکے د دے د دے وانه و س چشمه او جامع دے،
 او د اتول صفتونه د هغه ذاتی او قوی تر دی نو د هغه د و لے اطاعت اکر پخپل
 فطرت غوازی چه د د ا سبب ذات اطاعت د خا مخاوی طریقہ د د د هغه وی،
 هغه د د وی چه د هغه وحی او کلام د ک پیغمبرانو علیهم السلام په ذریعہ
 انسانانوته را اُرسی چه د دے لاس صحیح طور متعین شی، د دے وحی نوم

قرآن دے چہ ہمیشہ دپارہ محفوظ دے، لہذا ذنوع انسانی د پارہ
د قرآن ضرورت ثابت شو

۸: دلیل نفسیاتی

انسان کہ چرے د خپل نفس اور روح پہ آئینے نظر و اچری نوڈ کلام الہی
یا د قرآن ضرورت پچھلہ ددہ ذرہ دماغ و د ضمیر خاموش آواز دے
یوسلیم الفطرت انسان کہ ہنہ پہ صحرائے افریقہ کہنے وی یا آواز د
قبائلو پہ غرونو کہنے ہر کلہ چہ ہنہ یوبد کار مثلاً زنا یا قتل ناحق
کوی نو د ہنہ دماغ او ضمیر د دے جرم کولونہ ضرورتاً شرکیزی او
ہنہ پہ خپل ضمیر کہنے د دے، جرم دا اثر یونسمر د و نوالے تکدسا
او انقباض محسوسوی سرے د دے چہ ہلتہ پہ دے فعل د دہ کوفت کونکہ
ہیچوٹ نہ وی نہ خوشہ حکومت موٹوی نہ خرعدالت یا پولیس اونہ پہ
دغہ خلتہ کہنے خہ ضابطہ او قانون نافذ العمل وی بلکہ دا علاقہ
د ہر قانون نہ آنا دہ وی، اس سوال دا پیدا کیزی چہ پہ دے حالت
کہنے د دے دروندانی، تکدسا، انقباض سبب خہ دے،

کچرے دا او ٹیلے شی، چہ دہ جرم کپیدے قانون مات کپیدے نو داسزا
حکے غلط دی چہ ہلتہ نہ قانون شتہ اونہ د سزا دیرہ شتہ بیاد
دے تاثر و چہ خہ دہ ظاہرہ دہ چہ دادہ د ضمیر ہنہ خاموش آواز
دے کوم نہ چہ دے دا محسوسوی چہ ضرور دہ خہ قانون مات کپیدے
کچرے ہلتہ انسانی قانون نشتہ نو بر حقیقی او الہی ضابطہ د انسانی اعمالو
د پارہ ضرور موجود دہ چہ پہ دے جرم د غنا ضابطہ ماتہ شوے دہ
او ہنہ حقیقی او الہی قانون چہ کوم نہ پہ خلاف کولود دے مجرم
پہ ضمیر کہنے دا تاثر پیدا شوے دے ہمدانہ کلام الہی یا پبلو تکر کہنے

قرآن دے، چہ د ہنہ نہ د قرآن ضرورت پہ نفسیاتی تاثر ہر ثابت شو

۹: دلیل تخلیقی

عالم د یعنی اللہ نہ بغیر نور بتول مخلوق صرف د و و خیزونو نوم دے
انسان او خادم انسان، عالم تخلیق الہی او فعل خداوندی دے نو پہ دے
کہنے بہ ضرور خہ حکمت وی، خکہ چہ حقیر انسان بلا فائدے یا بلا حکمت
ہنچ یوکار نہ کوی، نو د ہنہ خالق بہ خنگہ بے فائدے او بے حکمت یوکار کوی
مشہورہ دہ چہ فعل الحکیم لا یخلو عن الحکیم اس عقل دا ضروری گنہری
چہ د انسان یا د خادم انسان پہ پیدا کولونکہ حکمت شتہ، د خادم انسان
حکمت خود ایسے ظاہر دے چہ د عرش نہ ترفرشہ پورے بتول خیزونو
دانسان د فائدے، پرورش او خدمت د پارہ دی، زمکہ معدنیات
نباتات، حیوانات، اور، ابرہ، ہوا، نمرود د ہنچ گری او سزنا، ستوری و
غیرہ بتول د انسان پہ خدمت کین مصروفہ دی، لکہ خنگہ چہ د قرآن
کریم ارشاد دے:-

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مَطٰوٰعًا لِّعَلَّكُمْ تَعْلَمُوْنَ
ترجمہ: او تابع کوی دی ستا سو د پارہ
پہ زمکہ کہنے دی،

خالق کائنات زمکہ او آسمان ستا سو پہ خدمت او پہ فائدہ کہنے پہ دا ایسے زبرد
جبری ذمہ داری لگولی دی، چہ پہ ہنچ د نگران مقررولو خہ ضرورت نشتہ
اونہ د انسان پہ خدمت کہنے د سستی یا د غفلت خہ ویرہ شتہ لہذا
دا واضحہ شوے چہ، د انسان نہ سوا بتول مخلوقات دانسان د خدمت او تربیت
د پارہ پیدا شوی دی، کچرے پہ دے کہنے یو خیز ہم موجود نہ وی لو انسان

ژوند دے نه شو پاتے کيدے دا هم ثابتہ شوه چه ددے اشياؤ دتخليق مقصد او حکمت دانسان ژوند قائم ساتل دی اُس ددے ورگوتی انسان دتخليق حکمت خه ددے هرکله چه کارخانه عالم دانسان دپارده پيدا دوه نوډا ضروری خبره ده چه انسان دعالَم دپاره نه ددے پيدا دهغه دليل دادے چه دا بئول عالم که نه وے نو انسان ژوند دے نه شو پاتے کيدے کچره انسان نه وے نو عالم باقی پاتے کيدے شو، خبره داده چه انسان اشرف المخلوقات دے دهغه دتخليق مقصد به هم اشرف وی لکه څنگه چه اُس دخرنه اشرف په ددے وجه ددے چه دهغه مقصد هم دخرنه اعلى ددے. خلاصه کلام داچه جهان انسان دپاره ددے او انسان خالق جهان دپاره، هغه به دنايب خدا او دخليفه خدا په حيثيت هغه کارکوی چه دهغه دآقائے حقيقي کومه منشأوی، په دغه منشأ الهی به پخپله عاجل وی او بل به پوره عامل کوی اور ددے تا وپیل شي عبدیت او بندگی:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، سورة التَّوْبَةِ آيَةٌ ٥٤ : کائنات دعبديت او بندگي دپاره ددے په ددے بندگي کيڼه د خداوند تعالی هېڅ فائده نشته او دانسان فائده کيڼه ددے چه هغه دچل مقصد تخليق تکميل اُکړی نو دحيات ابدی دخواست او نه به يفضيأب شي، اُس مقصد تخليق يا منشأ الهی معلوم وکود نو دپاره ضروری ده چه پخپله خالق دهغه وضاحت اُکړی او هغه بغيره کلام الله او وحی الهی نه ناممکن ده نو ځکه دکلام الهی ضرورت ثابت شوچه هغه قرآن

۱. دليل ترحمی

رحمت او شفقت خوري ده او کمال صفات دی رحمت نه خالی کيدل نشي

دده چه دهغه نه دالله ذات پاک ددے ددے وچه قرآن کيڼه خاله پاتې ددے رحمت الهی ذکر موجود دپه نورو آسمانی کتابونو کيڼه هم او د عقل نقاضا هم دغه ده چه په خالق کائنات کيڼه درحم ضروری، دعالَم کائنات یواکيڼه ده په ددے کيڼه رحمت الهی صاف بیکاسری، کائنات کيڼه صرف دوه خبرونه دی

① مرحوم، او مُنعم، په چاچه رحمت او انعام وی هغه انسان ددے

② رحمت او نعمت، دآسانو نواو ددے هغه بئول مخلوق چه د خداوند تعالی دارخه دانسان دپاره نعمت او رحمت سامان ددے،

وَإِنْ نَعُدْ وَإِنَّمَا اللَّهُ لِأَلْحُصُولِهَا : کچره تاسودالله تعالی نعمتونه شميرل

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّالٌ (طه) سورة : غواری نوده شئ شميرل بيشکه انسان ابراهيم آية ٣٣ : به انصافه او ناشکره ددے.

دالله تعلق درحمت خودا حال ددے انسان فی اعمال نه بئول خراب دی او نه بئول بڼه دی، بلکه څه مضراو تباه کُن دی او څه مفيد او نفع مند دی، ددنيا بئول قومونه په ددے متفق دی چه انصاف بڼه ددے او ظلم بد، لیکن اعمال ددے لطيف اشياؤ دی چه په انسان غور فکر یا لیبارتري (تجربه گاه) کيڼه دهغه فائده نقصان نه شي معلوميد ددے دغه اعمال عام دی عقائد وی که اخلاق که عبادات که معاملات، کچره په ددے اعمالو کيڼه دالله تعالی هديت همرته وی او انسان په تباه کُن او زهرالود عقائد او اعمالو کيڼه مبتلا شي، او خالق کائنات صرف قماشه کولے نو دا به دده دشان رحمت دخلاف وده لکه څنگه چه یوانسان ته دا علم وی چه په طعام کيڼه زهر کم دی بل به خبره انسان لُ خوری او ددے پیر غلے پاتے شي، نو دا به به رحمی وی، دارنگ کچره یو ژوند په گنده یا کوهی کيڼه خپه اگده او ورپر یو وحی، خوبیا انسان کوری او پیرچپ پلته شو نو دا به رحمی ده، نو ددآ حکم الحاکمین او ارحم الراحمین شان خوبه اتها اُچت ددے هغه کله دا به کولے

کسی چیز انسان خود پہ مہلک اور تباہ کن اعمال کو کہنے میں تامل ہی اور دے دیا ہے
 چپ وی، حالانکہ انسانان بے خبری دی اور وہ ذات پہ ہر شے خبردار دے
 نودہ در حمت تقاضا دے کہ ہفتہ کی جانبہ دے دے ہدایت نامہ مہجور وی
 چہ پہ ہفتہ کیے کیجات دے ہندہ اور مہلک عقائد اور اعمال کو تشریح اور بیلتوں
 مہجور وی، ہمدغہ ہدایت نامہ کلام الہی یا قرآن دے چہ دے انسان
 تہ ضرورت دے۔

دقرآن صداقت اور اعجاز

دقرآن دے اعجاز زیادہ دے مہجور کید و مطلب داد نے چہ قرآن کلام الہی
 دے آسانی اور تانی ہدایت دے، دے علوم اور معارف دے اللہ تعالیٰ ذات
 علیہ و عرفان دے لا محدود دے سرچشمے ابدی قوانین دی دیوانہ انسان دے محدود
 اور ناقص فکر اور دے ما غوی نتیجہ نہ دے اور نہ داد انسانی انکار اور نظر یا تو یہ شان
 دے وہم خیال، جذبات اور خواہش نفسانی نہ اثر اور تبدیلی قبلہ تو نکو تصور اتو
 مجموعہ دے، دے فطرت اور حقیقت دے چہ کلمہ نہ بدلیزی اور نہ پہ ہفتہ کیے د
 غلطی شے گنجائش شہ نہ دے پہ قوانین کو کہنے دے ترمیم اور تبدیلی ضرورت
 شہ اور نہ دے ہولو پٹری قوموں دے حق و فوسرہ تری دے عدل اور انصاف
 دے لوئے لارے نہ دے اور یہ احتمال ممکن دے، چہ دے ہفتہ متعلق دے قرآن
 کریم پہنچلہ ترتیب وار دے دعوے دار رنگ دے :-

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَدَقُرَانِ بِهِ مَطَالِبُ كَيْفَ وَرِئَانِ
 لَمْ يَنْ خَلْفَهُ طَقْتَرِيْلٍ مِنْ حِكْمٍ حَيْدٍ دِهْنِجِ بَاطِلٍ دَنْتُو هَيْجِ كِنِجَانِ شِ
 سوره حم السجده آية ع : دے ہفتہ ذات نازل کردہ کتاب دے
 چہ دے حکمت اور دانائی سرچشمہ دے اور یہ ہولو صفات کاملہ دے موصوف دے
 لَمْ يَدْ كَلِمَتِهِ سوره انعام آية ع : پہ قرآن کہنے دے ہفتہ ترمیم اور تبدیلی گنجائش

وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَقُرْآنَ هَدَايَاتٍ بِرِشْتِيْ اَوْ
 عَدْلًا ط سوره انعام آية ع : انسان عدل کہنے پورے اور مکمل دی
 اس یواغے دا خبرہ پاتے شوہ چہ ایاد رشتیا دے اللہ تعالیٰ کتاب دے یاد انسان
 ذہن دے خواری نتیجہ دے، کچرے اولہ خبرہ صحیح وی نو بیابہ ہر وی غیر
 الہی طاقت دے دے پہ ویراندے عاجز وی اور دے کہنے بہ ہفتہ شک پاتے نہ شی
 ... چہ دے کلام الہی ... دے اور کچرے دویمہ خبرہ صحیح شی نو بیابہ پہ
 دے کہنے ضرور شک وی چہ دے کلام الہی دے اوکے نہ، موبز بہ ویراندے
 دا ثابتو چہ قرآن مہجور دے اور ہولو انسانی طاقتوںہ دے ہولو شہ
 چہ دے یور و روک جزر حصے جزر و لونہ ہم پلتے دی، ہم دا وجہ دے چہ
 دے کلام الہی اور مہجور دے اور ادا لکہ دنورو پیغمبران علیہم السلام دے مہجور
 پہ شان دے یو وخت دے پارے مہجور نہ، دے بلکہ تل دے پارے دے چہ
 دے جواب دے مہجورین ترقیامتہ ہم نشی ور کوئے اور یور پی عیسائی
 جارج سبیل دے خبرے نہ پورے ریشینی کیدے شی لکہ چہ ہفتہ لیکے
 چہ دے انسان قلم دے قرآن پہ شان مہجور کتاب ہفتہ نشی لیکے بلکہ دے مہجور
 دے مہجور دے کو لونہ ہم لویہ مہجور دے دے تاریخ اسلام جلد ص ۳۲۴
 از عبد القیوم ندوی) دے ہولو نہ اول موبز دے قرآن دے اعجاز اور مہجورے کیدو
 تشریح کوو چہ پہ دے خبرے پوہیدل آسان شی :-

دے مہجورے اور اعجاز تشریح

پہ دے کیا کہنے خومرے خیزونہ چہ ظاہریزی دے ہفتہ ہولو درے قسمہ دی
 ① عادیات ② عجائبات ③ مہجورات
 عادیات
 عادیات ہفتہ خیزونہ دی دے کومرے چہ ترون ہفتہ مادی اسباب بوسرہ
 دی چہ عام خلق نے پیڑنی لکہ دے غم کو کر لونہ غم را لیکو کیدل اور دے ہولو کو

کولونه د جُورے اونه را تو کیدل، د داروپه استعمال مرض لورے کیدل، دودئی خوراک سره لوبزه او اوبو خېشلو سره تنده ماتیدل د تجارت نه کته موندل او په سامان جنک سره برے موندل دا امور عادیه دی او د عام رواج مطابق دے نه ذکر شوی نتیجے حاصلیږي

عجائبات

عجائبات هغه یزونه دی چه د مادی اسبابو په نتیجه کینه پیدا کیږي، مگر د مخصوصو او ماهرینو نه بغیر عامو مخلوقو ته د دغه اسبابو او د هغه د پیدا نشو و نتیجو هېڅ علم نه وی، مثلاً ساکنسی نوی مصنوعات د مشین په زور او رکاو دے زفلول الوتکه او خول، سمندری جهاز چکول، ریډیو سټیشنونه آوازونه او تقریرونه خورول، میزائل، آتم بم او هائیډروجن بم جوړول دا ټول په عجایباً توکینه داخل دی، دارنگې سمجری عملیات د مادی اسبابو او د مهارت پیدا واری، لیکن د دے مخصوصو مخلوقو نه بغیر عام خلقونه دا اسباب او په دے اسبابو او د انړه نتیجے معلومه نه وی نوڅکه ورتا دا څیزونه عجیبه علومیږي، بیا په عادیاتو او عجایباً توکینه یو خاصیت مشترک دے :-

مشترک خاصیت

د دے دواړو قسمو په ډول نور خلق هم جوړولے شی فرق صرف دوسره دے چه په عادیاتو کینه د مهارت فن ضرورت نه وی، څوک هم چه غمړ اگری، نو غمړی پیلے شی، لیکن عجایباً توکینه د مهارت فن ضرورت وی صرف یوماهر انسان د هغه ایجاد اگری او نور په زړه کوونو ماهران ئے بیا جوړوی، لکه څنگه چه امریکه ایتم بم او هائیډروجن بم جوړ کړو بیا چین د دے په ډول لیکړو، دینه ثابتہ شوه چه عجایبات هم دا ځیزونه نه دی چه بل یوماهر انسان ئے نه شی کولے نوڅکه دے

عجایباً توته معجزه نشی ویلے :-

معجزات

معجزات هغه دی چه یو خوپه هېڅ قسمه عامو عادیاتو خاصو عجایباً تو (مادی اسبابو باندے) د انړه نړی بلکه د هغو وجود خالق کائنات یه مخفی قوت او مشیت او انړه وی او دا بغیر د نبی علیه السلام نه بل هېڅوک نشی حاصل کولے مثلاً الوتکه هم الوحی، او د سلیمان علیه السلام تحت هم الوتولیکن اوله معجزه نه ده او دویمه معجزه ده الوتکه هر انسان جوړولے او الوتخولے شی لیکن د سلیمان علیه السلام تحت صرف په مشیت الهی الوتلو چه دا ټول نه خوچا وړاندے اکرے شونه اوس څوک کولے شی او نه به آندک څوک اکرے شی :-

قرآنی معجزه، بلاغی دلیل

په دنیا کینه دوه قسمه مصنوعات دی ټول الهی مصنوعات لکه نیر، سلېو، مئی وغیره او بل انسانی مصنوعات مثلاً موټر، سائیکل وغیره اوس مونږ چه غور اگریو نو بنکاره غټ فرق دا دے چه الهی مصنوعات د انسانی طاقت نه بهر دی، او انسانی مصنوعات دا ځیزه دی بلکه بل یوماهر انسان ئے هم جوړولے شی، مصنوعات الهی نه خو بل انسان جوړولے شی نه دے د پاره په دنیا کینه کارخانه شته او نه خوپه بازار کینه خرڅیږي هم دغه حال دکتا بونو هم دے د انسان جوړ شوی کتابونه دا ځیزه دی چه د هغه په شان یاد هغه نه بسنه بل څوک نشی جوړولے مگر د قرآن متعلق د ادعوه ده چه دا د خالق کائنات د علم او قدرت نتیجه ده د دنیا ټول انسانان په جمع د دے پشان څه چه د دے دیو وړوکی سورت الکوثر چه یو کرینے نښیات نه دے، پشان هم نشی جوړه کولے دلته هېڅ شک پاتے نه نشو چه داد الله تعالی کلام دے، لکه څنگه چه هر په دے معیار قرآن

کریم پچھلہ د خپل اجماعاً و دکلام الہی کید و پ، با سہ کئے د عربو فصحاء و
او بلغاوتہ د مقابلہ دعوت و رکړے دے، فرمائی،

وَأِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَيَّ : کچرے ستا سو پ، قرآن کئے داشب
عَبْدِنَا فَإِنَّا لَنُؤَاتِي سُبُورَةً مِّنْ مِّثْلِهِ : وی چه دا کلام الہی گوندی نه دے نو
وَأَدْعُوا شُرَهْدَ أَعْکُرْ مِّنْ دُونِ : تا سرتوک یو خائے شی خپل بتول
اللہ اِنْ کُنْتُمْ صِدِّیقِیْنَ ○ سورة : امدادیان هم را ا بلئی او د دے دیو
البقره آیه ۲۳ : و وړوکی سورت غوندے یو بل سورت

جوړ کړی، کچرے تا سو پچھلہ دعویٰ کئے، شتی بی،
اودائے هم ورسه افرمائی:

وَلَكِنْ تَفْعَلُوا، سورة البقره، آیه ۲۳ ریضه تا سودا سے هچرے نشی کولے
په دویم آیت کئے د دے نه هم زیات مضبوط تھوکن فرمائی :-

قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ : کچرے بتول انسانان او جئات دے
أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَآيَاتُونَ : د پاره جمع شی چه د قرآن مثل
بمِثْلِهِ وَكُلُوا كَانْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : جوړ کړی او را ژوبی، نو نشی را ژوبه
ظهِيراً ط) سورة بنی اسرائیل آیه ۱۰۸ : کچر د اتول په دے کئے د تیریل
ملا تیرا کړی :-

په دے آیت کئے د اے یو قوم ته خطاب د دے د کوم چه پخپل ادبی قابلیت او
په فصاحت او بلاغت باندے ناز ووهغوی د قرآن د شنان و و او اول
مقصود دهغوی قرآنی دعوی غلطول او ما تکل و و او دا اعلان د حضور
علیه السلام په خوله مبارکه ا کړے شو کوم چه ا می و و نه شعرو شاعری
نر د و او نه دے فصاحت بلاغت کئے خه تجر به او مشق لولو بلکه د دوی
دا خلوی نبت کاله عمر دا ے تیر شوه و و چه د دغه زبان په ما هرینو کئے :
دده هېخ شہرت نه و و په د اے حالت کئے د اعلان د هغوی تا و نر

هم زیات کړ و کچرے کیدے شوه نو هغوی به په دیره آسانه قرآن او
صاحب قرآن ته په دے سخت ماته ورکړے و ه چه کم با کم یو
کر بنه عبارت خوبه دے د قرآن پشان جوړ کړے و ه، حکم چه د قرآن
پچھلہ هم دا اقرار دے کچرے دا ے ا شونو قرآن بیا کلام الہی نه
دے او صاحب قرآن به د خدائے رسول نه وے لیکن هغوی په خپل ادبی
ذوق او د فطرت سلیمه په بنیاد د قرآن مثل جوړول ناممکن ا گنول او د دے
آسانے لارے په خائے د قرآن د مقابلے د پاره د جنکو نو د پیره گران او طول
تیرینه طریقه اختیار کړه چه په هغه کئے دے مالونه او خائونه تبا کړل
او هه خو پکئے د خپل ملک او وطن نه هم لاس او ونخلو سره د دے
چه په دے کئے هم ور ته کامیابی نصیب نه شوه، د تورے او خونریزی د
مالی جانی قربانی و رکول او د ژبه او د قلم خوزولو آسانه طریقه
پرینودل د دے دلیل دے چه دوی سره د قرآن د دے چیلنج هېخ
جواب نه و و حالانکه دا هغه خلق و و چه د دوی د فصاحت او بلاغت جواب
به ترقیامته ا نکرے شی دا خود قرآن د اجماع بلاغی دلیل دے
چه د یوصفا او آسان دے لیکن د یورپ و وغیره مستشرقینو د اسلام د
مقابلے د پاره صرف د غنچو نغوا کا نوا و معاوضو هضمولو په فرض بیا هم
خو گن و د بے بنیاد ا اعتراضات کړی دی هغه به موبن په وار وار
نقل کو و او جواب به کړ و و کړو :-

اوله شبهه اوله شبهه اهل استشراف دا کړیده چه کیدے
شی د عرب فصحاء و په دے وجه بل قرآن نه جوړه
چه دائی ضروری نه گنله نه دا چه د بل قرآن جوړولو نه عاجز و و لکه چه
یو انسان نیو یارک ته خو تلے شی لیکن د غلته د نللو ضرورت نه گنری، د د
جواب دا دے چه بیشک د نیویارک سفر د پاره یوا ے قدرت کافی به

دے بلکہ دتلو باعث ہم ضروری دے، نو کچرے دقرآن پہ مثل زورلو
 باندے دعر بو بلفاء قادر دے، نو دے نہ بلہ نریا ته کومہ موقعہ
 کیدے شوہ حکمہ چہ قرآن ته شکست و رکولود پارہ ددوی اودقرآن منزکر
 پہ مینج کینے مقابلہ پہ دے وجہ جاری وہ چہ قرآن ددوی دپلا مگنی دین
 باطل کولو، نو دے مقابلے ضرورت دے دپارہ ووجہ خیل پلا دگنھ دین بہے
 ہم بچ کرے وے اودقرآن مثال پیش کولو سرہ بہے پہ دے مذہبی
 مقابلہ کینے خیل حریف یولی مسلمانانوا صاحب قرآن ته ماتے و رکریے
 وہ، دقرآن پہ مقابلہ کینے دوی ته خیلہ بریانی دومرہ عزیزہ اوضروری
 ۱۰ چہ دھنے دپارہ دوی بے کچہ مالی او جانی قربانی و رکولے چہ پہ ہنے
 جنگ بدر، احد، خندق او حنین واقعات او پہ قرآن متونکو باندے پہ
 مکہ معظمہ کینے ددوی ہنے ظالمانہ کارنامے کوا ہانے دی، ہغوی پہ دے
 سہ ہوہ ووجہ قرآن ته پہ ماتے و رکولوبہ دہغوی دین بریالی شے او د
 ہغوی د فصاحت بلاغت بے مثلی بہ ہم اہنے شے او د دے مذہبی جنگ
 یوفریق (مسلمانان) بہ ہم خوار اوزار شے اُس دلتہ داشبہ داسے
 عبث دہ لکہ خنگہ چہ پہ صحرا کین دتندے نہ مرسری پہ بارہ کینے او پیلے
 شے چہ دے خوبزے ووپہ اوبو خیلوئے قدس ت ہم وولیکن دا بونخیلو
 ضرورت دژنہ وور آنری بہ نکر غلام جان) ددے نہ علاوہ حضرت مولانا محمد
 قاسم نانوتوی رحمہ اللہ تعالیٰ دآریہ ساج بانی پنہات دیانندتہ دمنظر
 چیلنچ و رکولونہ پس ہرکلمہ چہ ہنے تہ و رخلو، نو ہنے تہ د حضرت مولانا
 علی مقام پہ رومبونا ظرو کینے بنکارہ شوے وونو جو پ انکارے او کپرو
 او دے ویل چہ مال را دہ دمنظرے نہ دہ کرے نو حضرت مولانا افرمایل
 چہ ارادہ غم دا ختیار شے دے کہ اول دہ دہ کرے اُسے اکہ بہ دے
 خبرہ ہنے خاموش شو داحال ددے شے ہم دے، مو بزوایو کچرے

مشرکین مکہ دنظیر قرآن پیش کولو ارادہ نہ دہ کرے، نو د عرواق مصر
 شام لبنان او د بیروت ہنے گنہ شمیرہ عیسایان د اُس دقرآن دنظیر پیش
 کولو ارادہ اکرے، حکمہ چہ دہغوی مورنئی شریہ عربی دہ او پہ دے ژبہ
 کینے دوی گنہ شمیرہ کتابونہ لیکلی دی او پہ دیرو جلد و نر کینے عے عربی
 لغتونہ جو رکری دی، د عربی ژبے لوئے لوئے شاعران ہمدی عیسائی،
 غت غت حکومتونہ او قومونہ کدورونہ رو پی ہرکال دقرآن او
 داسلام پہ خلاف خرخ کوی، کہ دقرآن نظیر پیش کول آسان وے نو د
 دے دومرہ کرانے مقابلو او منصوبہ پٹائے بہ ٹی داکری وولیکن ممکنہ
 دہ چہ عیسائی قومونہ خوشبودی تہ اُرسی مکر دہیجرے نشی
 کیدے چہ دوی دقرآن ماتونے پیش کرے:

دویمہ شبہ

اہل استسراق دادویمہ شبہ کرے دہ چہ
 کیدے شے دعر بو فصحا و سہ ہنے اسباب
 موجود نہ وکومر چہ دقرآن جو پ و لود پارہ ضروری و، داشبہ ہم حکمہ
 بے خایہ دہ چہ دیو خیز جو پ و لود پارہ ضروری اسباب صرف خلو رخیو بڑی
 ۱) قدرت یا مہارت (۲) مادہ یعنی ہنے مسالہ کومے نہ چہ دا جو پ بڑی
 باعث او محرک، یعنی داسے مقصد چہ ددے پہ جو پ و لود پارہ کوی (۳) نمونہ د
 ہنے خیز چہ کوم جو پ و ل غواری مثلا دمیز جو پ و لود پارہ اول دا ضروری
 دہ چہ جو پ و نیکے دترکانر اولو ہاروی ددے قدرت او مہارت د لری، یو
 عام سرے لے نشی جو پ و لے،
 ڈویم۔۔ دا چہ لورکے و۔۔ موجود دی، حکمہ چہ پغیر لورک میز نشی جو پ بے
 ۲) درم۔۔ خیز ہنے باعث دے چہ پہ کوم دمیز جو پ و لومقصد حاصلی بڑی
 مثلاً دمیز قیمت حاصلول یا پخیلہ دہنے د استعمالول ضرورت۔۔
 ۳) خلو ر،۔۔ خیز دمیز نمونہ دہ۔۔

داخلہ ہر دہ چہ د عرب فصحاؤ سرہ داخلہ اسباب موجودوں
 ان اول قدرت او مہارت دوی خود صرہ و وچہ د نظم اونثر دواہ و صورتوں
 کہنے دوی جواب نہ و وکہ دوی ہم دغہ مشغلہ وکہ، مادہ دقرآن ہغہ
 آنہ و نیشٹ حرفونہ دی، چہ ہغہ ہم موجود و او دوی بتول کلام ددے نہ
 جوہر و، دبل قرآن جوہر و لو باعث او محرک ہم دوی سرہ موجود و و حکم
 دقرآن مقابلے د پارہ ہغوی سر و نہ پہ تل کہنے اینی و و، چہ دوی زوہر دین
 محفوظ شی۔

رم، خلوص د چہ نمونہ دقرآن ہم موجود و ہ نبی علیہ السلام ورتہ بار بار
 قرآن آؤر لو، بلکہ داسے قرآن جوہر و لو د پارہ لے ورتہ چیلنج و سر کرے و،
 نو حکم دا شبہ ہم بے حایہ دہ۔

دریہ شبہ

دریہ شبہ دادہ چہ کیدے شی، فصحاؤ د عز
 دقرآن ماٹون جوہر کرے وی خصوصیت نہ دی
 دار سیدے، ذام صرف دما شو ما نو خبرے دی، حکم چہ دغہ وخت
 کہنے سیوا د خو کسا نو نورہ تولہ د نیا دقرآن خلاف وہ او اس ہم دقرآن
 منو کو پہ نسبت دقرآن د مخالفینو شیر پہ د نیا کن دیر زیات دے
 ہر کلمہ چہ ددغہ وخت ہغہ لب و مؤمنانو قرآن تر موجودہ د مؤمنانو
 آرسولو نو دیر و مخالفینو ددغہ وخت د موجودہ وخت دے دیر و مخالفینو
 تہ وے رائ نہ رسول؛ کا دے خبرے دلیل دے چہ داسے ہیغ نہ ووشوی
 حکم خوبنکارہ قدرے ہم نہ شوہ،

خلوصہ شبہ

خلوصہ شبہ داسے دہ چہ یوسائس دان
 یونوے خیر ایجا دکری بل سا نسدان داسے
 نشو کوے دا دے خبر کلیل نشی کیدے چہ دقرآن پہ مثل بل نہ جوہر بدل
 ددے معجزہ دہ، ددے جواب دادے چہ نو مصنوعات کینہو خیر و نہ دی چہ

چہ یوماہرے جوہر کیری بلے خواہ مخواہ جوہر وے شی اقرآن کینہو
 دے حکم خون تراوسہ چا جوہر نکرے شو۔

پنجمہ شبہ

پنجمہ شبہ دادہ چہ دقرآن او سحر یومثال
 دے سحر ہم بغیر د سا حرنہ بل شوک نشی
 کو لے نو حکم داد خالق کائنات فعل او معجزہ نشی گنرے، ددے جزا
 دادے چہ سحر او معجزہ کہنے دغہ آسمان فرق دے سحر کسبی او د
 اسباب بولاندے دے اگرچہ داسباب بنکارہ نہ دی کہ بل شوک ہم دغہ
 اسباب استعمال کیری نو ہغہ، ہم د سحر عمل کو لے شی لکہ چہ پہ ہرہ
 زمانہ کہنے دیر ساحران موجود دی د موسی علیہ السلام د ہمساکار کسبی نہ
 دے نو سدستی ددے اقراریان شول چہ دا معجزہ دہ۔

شپڑمہ شبہ

شپڑمہ شبہ دادہ چہ اہل استشراف وائی چہ
 دپیغیر علیہ السلام فصاحت او بلاغت بے مثلہ
 و و حکم بل چا دے مقابلہ نشوہ کرے کونوی ہے خو قرآن د محمد صلی اللہ
 علیہ وسلم کلام دے ددے جواب دادے چہ عربو پچیلہ وے دا شبہ پیش
 نکرے چہ ہغوی دقرآن اولنی بدترین د شمنان و و د ہغوی ہ اہل استشراف
 زیات خبر داری، بلکہ دا تیر شوی بتول شہادت ہر کلمہ چہ پچیلہ فصیحاً نو د
 عرب پیش نکرے نو معلومہ شوہ چہ تہوے غلط او بے حایہ دی۔
 دویمہ وجہ دادہ کچرے قرآن د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کلام کونو دغہ
 پہ احادیث مبارک و اقرآن کہنے بہ بیا ہیغ فرق نہ و، حکم چہ ہغہ رنگ
 اوشان پہ احادیثو کین قطعاً نشتہ کو مچہ پہ قرآن کہنے موجود دے دلتہ
 مستشرقین بل مذہب پیش کوی چہ د نبی علیہ السلام کلام دہ قسیمہ و یونوری
 بے تیاری چہ معکونی بہ و و بل د تیاری او غور و فکر والا چہ ہغہ بہ بے
 مثلہ و و، نو دا عذر ہم حکم غلط دے چہ دیر کرتہ یوسائل تپوس کیری

ظاہری و نہ ہم کار کیدے شی، او مججزہ غیر اغلبہ نہ دہ، "اکتروارد"
 "تسسم ان لاجک" کینے لیکے چہ دیبا بان پہ تدر کو تو کینے کچرے ت پنخہ
 ویش تو کنجیا نے ملاؤشی نو دا ضروری نہ دہ چہ دنہ سو و پنچہ او یا و
 کنجیا نے دہم د غسوی، مطلب دادے چہ علتو نہ او اسباب چا بیانے دی
 چہ انسانی عقل معلومہ کپی دی او کوم اسباب چہ نام معلوم دی ہغہ،
 نسبتاً دیر نیات وی، لہذا دہرے واقعہ حل ددغے معلومہ علتو نو پہ
 کنجیا نو پر انسئل صحیح نہ وی، پروفیسر ہکسلے لیکے، چہ موزہ د فطرت
 حد بندی نہ شو کوئے، ددے مطلب دادے چہ موزہ پہ فطرت د پابندی
 نہ شو کوئے چہ کوم قانون دلاندا ہغہ ذات کار کرے دے نو دہغے
 نہ بغیرے نہ شو کوئے، دانگلستان ولیم جیونس لیکے چہ "پکار خانہ
 فطرت کینے خداوندی مداخلت نہ موزہ باطل نہ شو وٹیلے دکاتنا تو خالق
 کبول او زیاتول ہم کوئے شی، دادے رائے دمغرب د دیو فلسفیا نو دہ
 اوخا پہ نزدہم دارائے حکمہ صحیح کیدے شی، چہ قانون تعلیل بنا پہ ناقص
 لتون دہ چہ ہغے نہ یقینی علم نشی حاصلیدے، او دنولو سائنسدانانو مننے
 شوے قانون دے چہ تجربہ اولتون چہ پورہ محیط نہ وی نو ہغے نہ یقینی
 علم نہ شی حاصلے دے، مثلاً خون پہ تجربہ کبھی چہ خومرہ اور نہ
 ماخلی دی نو ہغہ سوزول کوی خوبیا ہم آیا موزہ دہتولوا ورونو تجربت
 کریدہ او دہغے اور ہم موزہ تجربہ کریدہ کہ خہ چہ کوم کن حضرت ابراہیم علیہ
 السلام غور زولے شوے و، کچرے نہ مودہ کرے نو دا ناقص لتون شو چہ دہغے
 نہ د آتش ابراہیمی، فیصلہ نشی کیدے ددینہ علاوہ ہر علت چہ کوم یوم معلول
 پیدا کوی نو دخپل ہومرہ طاقت پہ ذریعہ ئے پیدا کوی چہ۔"

کوم دہ کینے موجود وی خود ا قوت د خالق کائنات بخشیش او ور کرہ دہ
 چہ ہغے اغستے ہم شی چہ ئے داخل نو ددہ ہغہ صلاحیت ختم شوا و
 پہ داسے علت باندا ہے بیا معلول ہچرے نہ شی مرتب کیدے، ہم دغہ
 رنگ کچرے یوم معلول بغیر د علت نہ موجود شو مثلاً پہ عصائے موسیٰ
 علیہ السلام سرہ د سمندر بیلیدل دا ہم د خالق فطرت کار دے چہ
 پہ ہمساکین ئے کربیلو لو طاقت کیشود و کوم ذات چہ بہ دے کینے ورا ندا ہے
 د طاقت نہ و، ایبنودے نو دے وخت دا معلول با علت شو نہ چہ معلول
 بے علتہ، داخو موزہ د فلسفے مطابق لیکل اکبر، ورنہ اصل جواب خودا ہے
 چہ د علت معلول خبرہ بالکل غلطہ دہ خالق فطرت چہ خنکہ اغواری ہر
 ہم ہغے کوئے شی، کلمہ د علت معلول مطابق کارا شی نو تا ثیر او طاقت
 ایبنودونکے ہر دغہ ذات دے، او کلمہ بغیر دے نہ چہ اشی ہغہ صرف
 پہ ارادہ الہی کیزی اصل خیز ارادہ الہی دہ، معجزات ہم ارادہ الہی
 سرہ حکمہ تعلق لری چہ دا صرف افعال الہیہ دی او دغہ دخدا ئے او د
 انسان مینج کینے فرق دے، چہ انسان یوا ئے د عمل الادہ نہ کوی بلکہ ادا دے سرہ
 ہغہ اسباب ہم استعلما لوی مثلاً یوانسان پہ او بویا و و دئی مریدل
 غواری نو دا بہ یوا ئے پہ ارادہ نہ بلکہ دے سرہ بہ ہغہ دودئی خوری او
 اوبہ بہ خبندی نہ ہلہ پہ مریری خو خالق فطرت داسے نہ دہغہ اسباب
 نہ ضرورت نشتہ بلکہ دہغہ بتول کار و نہ صرف د ہغہ دارا دے تابع دی۔
 إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ. سورہ یس رکوع ۸۱
 کینے ہم دے مضمون تہ اشارہ دہ، آیا آسمانوں او زمکہ جو کہ ولو کین صرف
 ارادہ الہی کافی نہ و کہ مزدور انو خہ ضرورت ہم پینش شوے و و ؟
 ہچرے نہ دغہ معاملہ د معجزانودہ چہ ہغہ دعادی اسبابو نہ بغیر صرف
 پہ ارادہ الہی سرہ وجود تہ را غلے دی،

آتمہ شبہ

اہل استشرق وائی چہ کہ چرے قرآن معجزہ وی، نو دابہ وحی الہی وی دا پچھلہ او ددے
 پہ ذریعہ د علم و الفاء د عقل نہ بھر دے، ددے رُو جے جواب خود اے
 چہ پچھلہ پہ بائبل کئے دانبیاء علیہم السلام د وحی ذکر موجود دے
 نو وحی او نبوت دا دوارہ دا سے اُمر دی چہ اہل کتاب ر یهود او نصاری
 دوارہ لے، منی صرف د پیغمبر اسلام د پارہ د منلی شوی حقیقت نہ انکار
 محض صدا او عناد دے :-

دویم جواب دادے، چہ ڈ اللہ تعالیٰ د جانبہ د پیغمبر پہ زرہ بانڈے
 ڈ الفاظ ویا د معانی القاء بالکل معقولہ خبرہ دہ چہ ددے، تاہنہ د
 سمیزم د عمل نہ کیری گوم چہ یورو حانی عمل دے، صاحب د مناہل
 العرفان پہ علوم القرآن کئے لیکلی دی، چہ عیسائی مبلغین ر کوموتہ چہ
 مبشرین ہم وییلے شی، مصرتہ تلغدا و پہ یوحنا بانڈے د تنویم
 مقناطیسی عمل اُکرو، د ہفہ نہ ئی اول د خیل نُوم تپوس اُکرو ہفہ ورتہ
 خیل اصلی نُوم اُبنود و بیا د غہ عامل ہفہ معقول حوان تہ توجہ اُکرو
 او وے وییل چہ دا نُوم ستا نہ دے بلکہ ستابل خوم دے پہ دے عملے
 گہفہ د ذہن نہ اصلی خیل نُوم لورے کپرو اوبل فرضی نُوم ئی د ہفہ
 پہ ذہن ورا تپلو او ددے عمل پہ ذریعہ نورے خبرے ہم ددہ پہ ذہن
 کئے و اچرے نتیجہ دا شوا چہ ڈ غہ حوان پہ ذہن کئے د غہ الفاظ او علوم
 دا سے کلک پریو تل چہ عمل اثر د ختید و نہ پس ہم پہ کئی پاتے شول
 دینہ معلومہ شوا چہ انسان پہ یوحفی طریقہ د بل انسان ذہن تہ الفاظ
 را اُروے شی نو آ یا خدا لے پاک دیو منتخب رسول ذہن تہ دوحی الفاظ
 او قرآن نہ شی را اُروے؛
 دریم جواب دادے چہ تیب ریکار بودا حقیقت نور ہم دیو آسان داسے

کرو چہ انسانی الفاظ یو بے رُوحہ تیب ریکار بود تہ داسے اُروے او
 پکئے ئے محفوظ کولے شی نو آ یا خدا لے پاک دانسان نہ ہم عاجز دے چہ
 یو بے رُوحہ آ لے تہ ہم نہ بلکہ دیو منتخب نبی روح تہ وائی وی او پہا ہٹ کئے
 محفوظ کیری؛

سَقِرْتُكَ فَلَا تَكْفُرْ : سورة : مونز بہ ستا پہ ذہن کئے دوحی الفاظ
 اعلیٰ آیہ ع : واچو دچہ ہفہ بہ تہ نہ ہیر دے :-
 اِنَّ عَلَيْنَا جُمُعَةُ وَقُرْآنُكَ هُ : ستا پہ ذہن کئے دوحی الفاظ جمع کول بیا
 سورة قیامہ آیہ ع : پہ تا بانڈی لو کول حونز ذمہ واری دہ

نہم شبہ

اہل استشرق وائی چہ د قرآن مضامین
 پہ ترتیب نہ دی، نو حکہ دا اعجاز نہ شی
 کیدے، ددے رُو جے جواب دادے، لکہ خنک چہ شاہ ولی اللہ رحمہ
 اللہ بیان کرے دے، چہ قرآن د نور و مصنفینو پہ طرز نہ دے بلکہ د
 قدیم عربو د دستور پہ طریقہ دے لکہ چہ د سبعہ معلقات پہ یو
 قصیدہ کئے گنر مضامین بیانیری گلہ پکین د محبت اظہار، کلہ د باران
 تعریف او گلہ د آس د تیز نگ بیان ہو گیا لکہ، قرآن یو شاہی مکتوب دے
 پہ کوم کئے چہ یو گور نہ تہ د م یرو خیر و نودا انتظام حکم و رکوی چہ پہ
 ہفہ کئے ترتیب لتول خہ عقلمندی نہ دہ :-

دویم جواب دادے چہ د مصنفینو پہ نوکہ لتول مضامین پہ سبیل بیل باب کین نہ موت کول
 خہ نقص نہ دے بلکہ د یو بیل قسم اعجاز دے چہ ہر کلمہ کتاب د بیخہ د خدا ئی شہ کتاب شد انسان
 جو کرے نہ دے نو ددے شان پہ ترتیب کین ہم د نور و مصنفینو نہ بیل دے کچرے دا
 انسانی کتاب دے، نو پہ دے کئے بہ خا خدا انسانی ترتیب پینے شوا لے
 دریم جواب دادے لکہ خنک چہ امام رازی رح پہ تفسیر کین لیکلی وی
 چہ قرآن پچھلہ معجزہ دہ چہ ڈ ہفہ نور ترتیب ہم یو پورہ معجزہ دہ

اود ترتیب سے اقسام مجازے کہ قول قرآن لائے ما بیان کریدے، نور و مفسرینور ہمد غے کرے دی لکہ بیان القرآن سبق الغایات فی نسق الایات، کئے د ترتیب قرآن چہ بیان شوے دے او اہل استشرافو پہ ستریزو پستی لکولی دی اودانہ کوری، احقر پہ دے دول د قرآن داخری منزل تفسیر پہ عربی کئے جمع کرے دے چہ دتولونہ کوان دے اوتر اوسہ چاپ شوے نہ دے،

۴۳) خلورم جواب دادے، چہ پہ قرآن کئے بے ترتیبی چہ جانہ بشکار کا دادہغہ د نظر قصور دے، حکم چہ د قرآن مقصدیوانے تعلیم نہ دے، بلکہ تعمیل (عمل کول) ہم دی چہ انسانی ضمیر د عمل کولونہ پارہ تیار شی چہ د ہغے د پارہ قرآن کلمہ د امر اونہی نہ پس د جنت اودوزخ اود ہغے د نعتونو او تکلیفونو ذکر دے د پارہ کوی چہ د تعمیل حکم نتیجہ بہ جنت اود ہغے راحتونہ اود عدم تعمیل نتیجہ بہ دوزخ تکلیفات دی کلمہ الہی اوصاف دے د پارہ ذکر کیری چہ د اللہ تعالیٰ لوئی پہ زرہ کئے بلکہ شی، اود دے بہ زور انسان د حکم تعمیل نہ تیار شی، کلمہ پہ انسان دخیلونہونو ذکر کوی کئے د پارہ چہ دے شرمندہ شی اود دے د مخہ عمل نہ آمادہ شی، کلمہ ہنہ قصے اواقعات ذکر کوی پہ کومو کئے چہ بہ تا بعد از مؤمنان زبانی انعام شوے وکے، او پہ نا فرمانو عذاب نازل شوئے وی دادے د پارہ چہ انسان میلان اور غبت د فرمان برداری تہ وی اود نا فرمانی نہ دے نفرت او کھوکھ وی دا خلور اصول معلومہ وی، نو پہ قرآنی مضامینو کئے بہ دے ترتیبی شک ہیچرے ہم پیدا نشی،

لسبہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ د قرآن پہ بعض ایونو کئے د عربی ڈبے دعامو قاعدو نہ خلاف شوے دے چہ ہغے تہ لحن و عیل نشی، اودا مجاز نہ خلاف دے لکہ چہ عروہ

د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی، چہ مادہ ہغے نہ د لحن قرآنی پہ بارہ کئے تپوس اکر و مثلاً راء ان ہذین لیسجین ط سوردہ طہ آیہ ۷۱، ۷۲) وَالْمُؤْمِنُونَ بَيَّا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ سوردہ النساء آیہ ۷۱، ۷۲) رَأَتْ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقُونَ مَا سوردہ المائدہ ۷۱، ۷۲) نو ہغوی افرمائل:

يَا بَنَ أَخِي هَذَا عَمَلُ الْكِتَابِ أَخْطَأُوا فِي الْكِتَابِ رَوَاهُ أَبُو عَبِيدٍ فِي فَصَائِلِ الْقُرْآنِ وَأَخْرَجَ ابْنُ الْأَثَرِيِّ فِي كِتَابِ الرَّدِّ عَلَى مَنْ خَالَفَ مَصْحَفَ عُثْمَانَ عَنْ عِكْرَمَةَ لَمَّا كَتَبَتْ الْمَصَاحِفَ عُرِضَتْ عَلَى عُثْمَانَ فَوَجَدَ فِيهَا حُرُوفًا مِنَ اللَّحْنِ فَقَالَ لَا تُعَيِّرُوا هَذَا فَإِنَّ الْعَرَبَ تَسْتَقِيمُهَا بِأَلْسِنَتِهِمْ

گویا کئے دے ذکر شوی ایتونو کئے بظاہر چہ لحن رہے قاعدہ بشکاری د حضرت صدیقے رضی اللہ عنہ نے چہ تپوس اکر و زہغوی افرمائل چہ دادا کتاب غلطی دہ، د دویم روایت نہ معلومیزی چہ د قرآن لیکھے شوے نشی چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ تہ پیش شوے نو ہغوی افرمائل چہ دے کئے ہغے لکھ شتہ، لیکن عرب بہ ہغے پہ خیلوڑ بوسرہ صحیح کری،

د دے شبہ روئے جواب دادے چہ دادوارہ روایتونہ، ضعیف الاسناد منقطع او مضطرب دی، علامہ آلوسی رح فرمائی چہ در روایت د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ نہ حکم صحیح نہ دے چہ دے دوار و تردید ہنہ دے روایتونو کئے موجود دے، چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ہر کلمہ چہ دے نشی د قرآن الیہ دے نوے فرمائل، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَآجِلُوا، مطلب دا چہ لیکونکو صحابہ کرام و رض دیر پہ خائستہ طریقہ د امر تب کر کے دی، نو دے نہ پس بیبا دا خنگہ وییلے شی چہ پہ دے کئے غلطی دی؟

د صحابی رم پہ یور وایت کئے دینہ اوبدا و جمع کیدال ددے جوگہ دی
چہ داروایت د منلو قابل نہ دے، البتہ حضرت عثمان سم پہ دغہ نسخو کتیں
صرف در یو یو یو یو یو تصحیح کرے۔

۱) لَمْ يَتَسَنَّ ع لَمْ يَتَسَنَّ كَرُو سورة البقرة آية ۲۵۹

۲) أَهْيَلُ الْكَيْفِيْنَ عْ مَهْلُ الْكَيْفِيْنَ كَرُو، سورة الطارق آية ۷
۳) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ عْ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ كَرُو سورة الروم آية ۲۰
ہر کلمہ چہ ہغوی د قرآن د تصحیح دومرہ فکر کولو چہ یو معمولی غلطی
عے ہم در سنہ کو لیہ نو پہ مذکور روایت خنکہ اعتبارا را کرے، شی چہ د
لحن او غلطی اقرار کولو سرہ بیا ہم ہغہ پخیل حال پر لبینودہ چہ د عقل نہ
خلاف دہ لہذا د اس روایت د عقل او نقل دواہونہ خلاف دے چہ د قبلو لو
جوگہ نہ دے۔

۴) دویم جواب دادے، چہ د لحن نہ مطلب ہغہ رسم الخط دہندہ عام
رسم الخط نہ خلاف وی ابو عبیدہ پہ فضائل القرآن کتے لیکلی دی، چہ
د لحن معنی د مشہور رسم الخط نہ خلاف کول دی، لکہ لا اذ بحتاً او لا
أَوْضَعُوا خِلْفَكُمْ۔

۳) دریم جواب دادے، چہ لحن نہ مطلب طرز تلفظ دے، نہ غلطی،
لکہ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ، سورة محمد آية ۲۴۔
آئے تہیج التلظیف مثلاً الصراط یا لصراط المبدلۃ من السین کہ

کوے دہرے غلطی یا بے قاعدگی چہ ذکر شوی دی د ہغے دویمے جواب دادے
کچرے پہ قرآن کتے د عربو د قاعدونہ خلاف خہ لفظ وے نو د قرآن مخالفینو پہ
پہ دغہ دہنا کہے د غہ غلطی یا خفا پہ کو تہ کرے وے، او د قرآن اہجازیہ
صائت کرے ورنہ فتح بہتے حاصلہ کرے وے، چہ ہغوی دا بے ا نہ کرے۔
نہ مناہل العرفان جلد ص ۲۰، نہ مناہل العرفان جلد ۳ ص ۳۰ نہ مناہل العرفان جلد ۳

نو داشبہ نامعقولہ دے، بیا ہم مخہ پہ واروار دے جواب و رکوم۔
إِنْ هَذَا مِنْ دَقَائِدِ بِي مُرَجَّبِ إِنْ هَذَا مِنْ بِيكَارِ وَحَكَرَ جِهَ إِنْ
نصب و رکوی۔

۱) نور و بے جواب دادے چہ قاعدہ د زبان تابع وی او ہر د ہے نہ جو رہ
شوی وی، قرآن چہ کومہ طریقہ استعمال کرے دے دا ہم پہ عربو کتے د
کناہہ بنی انحراف قبیلے لغت دے، تشبیہ پہ دواہو حالتونو کتے بہ الفسرہ
لولی لکہ چہ مناہل العرفان کتے موجودی۔

۲) دویم دا چہ "ان" پہ ضمیر شان مقدار کتے عاھل دے چہ، "انہ"
دے او ہذا لیسجرات پہ خلو کتے سرہ مبتدا او خبر دی۔

۳) دریم دا چہ د ہذا بنی الفار و لار زورم سحرین سرہ د مناسبت پہ وجہ
دے، لکہ سلا سیلا، وَاغْلَا لَارُ سُوْرَةٍ دَهِرَا يَءُ عَ اَو دَا هَم يُو قَاعِدَ دَہ لکہ
خنکہ چہ د قرآن پہ آیت مِنْ سَبَأٍ بَنِيَّاءٍ يَفِيْنِ، د سَبَا کسرہ او تنوین د
سَبَا" د مناسبت دوجے دے۔

۷) دَوَالْمَقِيْمِيْنَ، منصوب کیدال د مدح پہ بنا دی،

۳) وَالْقَسِيْمِيْنَ، مرفوع کیدال یا خود مبتدا کیدالو پہ وجہ دی چہ د
ہے خبر محذوف وی، یعنی وَالصَّبْوْنَ كَذَا لِكَ يَاعْطَفُ دے پہ محل د اِن
سرہ دا اسم د ہغے او یا عطف دے د هَادُوًا" پہ ضمیر مرفوع بانڈے
یولسمہ شبہ | یولسمہ شبہ دادہ چہ بعضہ انہنا انو۔

ہم بے مثالہ کلامونہ پہ عربی کتے جو رکوی

دی لکہ مسیلمۃ الکناب، ابن الراوندی الزندیق، ابو العلاء المعری
ابوالطیب المتنبی او د قبضی تفسیرے نقط چہ د ہغے ہول حروف بے
تکول نقطوم دی مثلاً، ح - در - س - ص - ط - ع - ک - ل - م -

و - لا، ہری، نو داشبہ حکم بے غایہ دہ چہ د

ذیفی تفسیرے نقط

ذیفی داتفسیر پھلہ کذیفی پہ نظر کئے
معجزہ نہ دہ او دتولوبلیغا نوپہ نظر کئے

ہم داسے کارڈ منبئی نہ شپہ سوہ کالہ ورا نداسے پہ عدو کئے یو معمول او عام
شیوہ ذیفی نہ دیرورا نداسے پہ مقامات حریری کئے داسے عبار تو نہ
موجود دی چہ بعضہ خالص پہ حروری مہملہ کئے او بعضہ پہ حروری معیہ
کئے او بعضہ عبار تو نو کئے یو لفظ ذحروری مہملہ رے نقطوم او دویم لفظ ذ
حروری معیہ ر نقطہ دارم دے، ددے نہ علاوہ چہ ذیفی خیل دا کار
دقرآن ماتون نہ دے کئے او نہ دے دادعوے کرے دہ، بلکہ ہغہ تراخر
عشرہ دقرآن داجازا قائل پاتے شوے دے اوپہ خیل ہم دغہ تفسیر کئے
دقرآن اجازا تعریف پہ زور داروالفاظ کئے پیش کریدے لکہ لیکے۔
کلام اللہ لا حد للحامید ولا عدل؛ واللہ کلام داسے دے چہ دہ دتغریفون
لکاریمہ وھو ماع لا ساحل لہ؛ ہداو حہ حدائشہ او دہغہ دفضا نلو شہیر
ہم نشتہ داداسے سمندار دے چہ غارہ دے نشتہ، ذیفی دداسے اقرار با
دجوہ ہغہ تفسیر سوا طع الالہام اجاز کتہرل مدعی سست اذکواہ چت
جو بیدل دی،

د مسیلہ تو کرے

ذیفی نہ علاوہ د مسیلہ ہغہ تو کرے
چہ پہ ہغہ کئے دانسانی ہدایت بونی قدر

ہر نشتہ نہ خوہنہ پھلہ دغہ دقرآن پشان معجزہ کئے دہ او نہ بل چا کئے دہ، بلکہ
ہغہ یو بلین ماہرزبان ہغہ دذکر کولو و ر ہم ا نہ کنول موین دناظرینو د
ضیا فت طبع پہ خاطر ہغہ خہ لک نقل کووہ۔

والمبدرات رزما و الحصدات حصدا؛ خا دسروی پہ ہغہ بنحو چہ تخونہ کوی
والذریبت تمحار الطینات طحننا؛ اوپہ ہغہ بنحو چہ لوو نہ کوی اوپہ ہغہ
والعینیت مجنا و الخابزات خبز او؛ بنحو چہ غم صفا کوی اوپہ ہغہ بنحو چہ

الشرادات نردا واللقمبت لقمأ؛ چہ اورہ دمجین کوی اوپہ ہغہ بنحو
إہالة و سمننا؛ چہ اوہ اغزی اوپہ ہغہ بنحو چہ دودی

بنحوی اوپہ ہغہ بنحو چہ بنوہا کئے دودی ماتہ وی او دواز دے او کچو پہ
نوری اغستونکو باندا دے / دلفظ خامیا نوہ علاوہ ہغہ پہ ہر کائے کئے
وآو استعمال کرے دے حالانکہ بعضہ خایونہ دنا او دتم استعمال
دی بیادا چہ کوم کارونہ دسرو دویا د بنحو او دسرو پہ کماہ و ہغہ دے ہم
صیرف بنحو نہ منسوب کرل دامضمون پھلہ دیر لغواو بے فائدے دے
چہ دیوانے درجے سری دبارہ شرم خبروہ دامرنگ دانو کئے
ہم الفیل ما الفیل وما اذربک ما الفیل لہ ذنب و بیل و خرطوم
طویل؛ جا حظ دہغہ دل سے تو کرے ہر نقل کوی دی
یا صغدا ع بنت صغدا عین نقی ما تنقین نصفک فی الماء و نصفک
فی الطین لا الماء تکدر بین ولا الشارب تمنعین
دادوارہ تو کرے دآئی رہا نفی او دچیند خے پہ بارہ کئے دی

ابن الراوندی ز ندیق یہودی

ابن الراوندی یہودی النسل المتوفی سنہ ۳۲۳ ہ دہ بہ د

یہود او نصاریٰ و نہ غتے پیے اغتے او دقرآن او اسلام پہ نردید کئے بہ
کتابونہ لیکل دہغہ دکتا بونو نمونہ دادی، التاج والفرید، والزمر دکا،
وقضیبت الذہب، دکتا بولیکونہ پس بہ دے یہود او نصاریٰ و نہ نورے
پیے غونے چہ نہ بہ دے وکولے نورہ دے دے کتا بونو تردید بہ کئے بیاکولو
ابوالعلاء المعری ددہ دکتا ب تاج پہ بارہ کئے لیکل دی،

لا یصالح تاج ان یکون تغلا رد تاج دومرہ حیثیت ہم نشتہ چہ ہارہ ترورہ
شہ داد ہغہ ابوالعلاء المعری قول دے، چہ ذابن الراوندی پہ شان پھلہ
ہم صلحدو ابن الراوندی د بغداد پہ بول یو معتزلی ابوعلی جیائی سرہ

ملاقات اُکرو اور تھے اُوئیل چہ حُما قرآن اُوڑے ، جُبائی اُوئیل
چہ حُہ ستا د شرمناک علوم نہ خبر کیم ، بیا هغه اُوئیل چہ اے ابن
الراوندی تہ پچپلہ منصف شہ چہ ستا پہ دے کلام کئے د قرآن پشان
فصاحت ، بلاغت ، خوب و لے او هیت در هبہ ، د اب ، نشتہ

هغه اُوئیل چہ نشتہ

د صنبی تو کرے

متنبی د پیغمبری د دعویٰ کو لو بہ دخت اُوئیلی وو
اُو قسم بحالِق اللیل وَالرَّیْحِ الْهَابِئَةِ بِاللَّیْلِ
اِنَّ الْکَافِرَ لَطَوِیْلٌ اُوئیل و اِنَّ الْکُفْرَ لَمُکْفُوْفٌ الدَّیْلِ . بیا اے توبہ
کرا او مخلص مسلمان شو ، د دے تولو ما حُدُ د مصطفیٰ صادق الرافعی
اعجاز القرآن نومی کتاب سن تر ص ۳۰ دے ، د دے خیزونو د نقل
کو لو یو مطلب د قرآن اعجاز صفا بنکارا کول دی ، دویم دا چہ صنبی و
غیرہ د مسیلمہ او ابن الراوندی وغیرہ نہ دیر زیات لور ادبی مقام لور
لیکن هغه هر کله چہ په دے میدان کئے قدم کینو دو نو د هغه
کلام دا یے بنکاریدا و چہ د هغه معتقدینو پچپلہ هغه پورے خندا کولہ
اود دہ ضمیر هم په دے دلرہ ملامت کولو .

دویمہ خبرہ دا چہ د قرآن په جواب کن چہ چا خد اُوئیل مسلمانانو
بے له تعصب هغه نقل کول ، دریمہ خبرہ دا چہ د قرآن دامقابلہ
پہ بغداد کئے په هغه وخت شویدا چہ پچپلہ مقابلہ کوونکی درعیت
په حیثیت دیو مخ پر ترقی اسلامی حکومت کئے استوگن وواد آزادی
کئے دومرہ وه چہ حکومت تپوس هم اُنکرو چہ غالباً د هغه وجه
دا کیدے شی ، چہ اعجاز قرآن یو نمر دے په دے توکرو دے ته هج
نقصان نشی رسیده ،

د اعجاز القرآن پوه

مشاهدات او معنویات

د قرآنی اعجاز اگر چه بلاغی
حیثیت سره ذوقی خیز دے

لکه د ترخو او خوب و او بو پو پز ندال او د فصاحت و بلاغت ذوق لورونکو
د بارک د ایوب د یهی خیز دے لیکن مو بز تو خو خیزونه په گونه کو د چہ
د هغه په وجه به معمولی فهم لورونکو حضراتو ته هم د قرآن اعجاز واضح
شی ، خه مضامین خود مشاهداتو سره تعلق لری چہ هغه بنکاره
خیزونه دی لکه آسمان یا نور د یس خیزونه او خه معنویات یس د
لیدلو نه بهر خیزونه دی ، مثلاً . اخلاق اعمال قلبیه دا حکامو
عقائد او د غیبیا توقوانین ، د عرب او د عجم د شاعرانو د فصاحت
بلاغت میدان مشاهدات و ونه چہ معنویات ، د دوی کلام ټول
غورزگونه هر به مشاهداتو کینوی معنویاتو کین به هج د دک ندی لیکن قرآن
مشاهدات هم بیانوی او غیبیات او معنویات هم اوسر د دے په زور بیان کچ هج فرق ندری
د عربو او د عجمو شاعران درشتیا دروغو پابندانه وی خو
خپل بیان او فصاحت و بلاغت کئے به اے خپل زور بنکاره کولو هم
دغه وجه ده چہ د عربی شاعر می په باره کئے دامقوله مشهوره وه
چہ اَحْسَنُهُ اَكْدَابُهُ ، یعن هغه شعر دیر بنه دے چہ په هغه
کئے دروغ دیر وی مگر د قرآن مضامین ټول د درشتیا و پابندانوی
چہ په هغه کئے د واقعاتو خلاف هج مضمون نشته په دے وجه
د قرآن دائره تنگه وه خوبیا هم د دے په فصاحت او بلاغت
کئے فرق را نغلو او که یو شاعر صرف د درشتیا و چا پابند کولو ته
هغه کلام به بے خونداه پلته شی ، او بلاغت به ئی هم ختم شی
دا یوا ئی قدران دے چہ درشتیا و پابندانوی سره د هغه خوند مزه
نوره هم زیاتیری او بلاغت کئے له هروخت جدا نون کینوی .

۲۷ انسان اودھے تو تونہ محمد ودی پہ دے وجہ بلیغ شاعر پہ
 یو خاص میدان کتے دخیل فصاحت زور بنودے شی لکہ دامرو القیس
 دشاعرئی زور دے بنخوا واسونو پہ تعریفونو کتے محمد ودے، دنا بخت
 دیبان جوش د ویرے دمضامینو سہ مخصوص دی، داعشی، د
 شرابوسہ، دغہ رنگ فیردوسی اونظائی د جنگ پہ مضامینو کتے لا
 جواب دی، شیخ سعدی پہ اخلاق کتے بمثالہ دے خوبہ قرآن کتے د
 ہر قسم مضامینو باوجود دغہ پہ فصاحت بلاغت کتے ہیج فرقانہ راجی
 رم، د قرآنی بلاغت خصوصیت دادے چہ پہ لزو تلو کتے داسے اعلیٰ
 مضمون بیان کدی چہ دغہ بہ کتا بونہ جو ریدے شی، خوبیا ہمد
 قرآن پہ خوب والی کتے ہم فرق نہ راجی اونہ پہ مضمون بانڈے دلالت
 کولو کتے کزلیج اوکر کچنی راجی مثلاً، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 رسورۃ الذریت، آیت علی

۲۸ سل کالہ پس ہرہ ژ بہ بد لیزی، حکمہ دھر کتاب سئل کالہ پس ہغہ
 مزہ ڈوی، بلکہ دغہ د مضامینو نہ پہ مطلب اغستو کتے گوانی راولا ریزی
 د حضرت شاہ عبدالقادر رحمہ اللہ، ترجمہ قرآن بے مثالہ دہ لیکن د زملفے
 پہ تیرید و سرہ دغہ د بعضے اردو الفاظو استعمال پاتے شو نو ددے
 وجہ دغہ افادیت کمزورے شویا حضرت شیخ الہند رحمہ اللہ دغہ ترجمہ
 د نووالفاظو پہ قالب کتے دغہ د افادیت قائم ساتو د ہارہ واچولہ، لیکن
 د قرآنی الفاظو پہ افادیت خوارلس سوہ کالہ پس ہم ہیج فرق رانغلو د
 دے نہ معلومیری چہ د قرآن د الفاظو انتخاب خالق کائنات دے
 د پاراکریدے چہ داہہ ترقیامتہ د ویرے مو دے د ہارہ برقرار دی،
 ددے غلور و امور و ملاحظہ کولو نہ پس دے کتے ہیج شک نہ ہلتے کیری
 چہ دا د ول کلام د بلاغت داسے حد نہ رسیدے دے چہ ہفتہ د انسان

۲۹ رسائی ہجرے نہ شی کیدے ہم دغہ وجہ دہ چہ قرآن خہ وخت
 نازل شو نو خانہ کعبہ کتے ہغہ آویزان اودہ بمثالہ او مشہورے قصیدے
 د شاعرانو خپلو انورا کوٹھے کرے یوائے دامرو القیس یو قصیدے
 ہر ہغہ آویزان حکمہ پاتے شوہ چہ دغہ خور دغہ دراکو خولونہ
 انکار کرے وو، لیکن ہر کلمہ چہ ہغہ د طوفان نوح علیہ السلام متلو
 د قرآن د آیت واوریدو،

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ
 يَسْمَاءُ أَقْلَعِي وَغِيصُ الْمَاءِ
 سورۃ ہود آیت ۴۲
 نو د امر و القیس خور سمدستی دغہ قصیدے ہم ہر اکو حکمہ کرے،
 د عجاز القرآن (الرائی):

جارج سیل لیکی چہ دیوانسان قلم ہم داسے معجزانہ کتاب نشی لیکی
 اودا د مروڑ وندی کولو نہ ہم لویہ معجزہ دہ: ارمیکسوئل کنگ لیکی
 کچرنے وحی خہ شی وی، نو بیشک قرآن یوالہائی کتاب دے (تاریخ
 اسلام عبد القیوم ندوی جلد ۱ ص ۳۳)

قانونی اعجاز د قرآن بلاغی اعجاز خوبیان شو اس ددے خبرے
 چہ قرآن د اللہ تعالیٰ کلام دے دویم دلیل
 قانونی اعجاز دے، انسانی قانون کہ یوتن جو پکرے ری کہ کتے و تنانو
 (پارلیمنٹ) اودوی دیر ماہران ہر وی خوبیا ہمدغہ قانون پہ
 مختلف قومونو، و ملکنو کتے دیرہ مودہ نشی چلیدے او خا مخا پہ دے
 کتے داسے یو کمزوری بنکارہ شی چہ پہ ہغہ کتے د ترمیم و تغیر ضرورت
 راولی، ہم دغہ وجہ وہ چہ د یو حکومت اوبا دشائے پہ قوانینو کتے
 دغہ قانون سازے اسمبلی او پارلیمنٹونہ دیمار بد لئی راولی او

اوسم غہ د انسانى قانون د خامئى او کمزورى دليل دے ليکن د قرآن قانون چہ ہنہ د انسانى ژوند د بنو لو آرخو نو سترتون لرى او دهن بنکارہ کوونکے ہم صرف د پيغمبر علیہ السلام ہنہ یو ذات دے چہ ليکل لوصل لے نہ وکرى او اقمى رنا خواندہن بللے شو، دهن ووطن بتون خلق نايکلى او نالو ستلى وو پکوم کينے چہ دورى بنکارہ شوى وو پ دغه ووطن کينے نہ د تعليم زور شور وروا ونه دغه قانون نه خلق خبر و خوسره د دے د ايشيا، ميورپ او افريقه په درے وارو براعظمو نو کينے د زرق کالونه زياته موده په دے فيصله کيدے نہ، په دے کينے چا نقص بنکاره گرو او نه په کينے د تر مير او تبدیلی ضرورت پيش شو په موجوده زمانه کينے چہ تعليم عام دے او د بتولے تيرى خلق د يو تير په لوگه يو بل سره تيرى دى خو صرف مسلمانان نه بلکه د يورپ مخالفين هم د قرآن قانون بے مثالہ معقول او جامع بولى حالانکه په دے خوار لسن سوہ کاله تير شوى دى،

۱۸) داکټر سمويل ليکلى، چہ د قرآن کريم مطالب دا سے همہ گيراو د هرے زملنه په مناسب دى چہ بتول آواز ونه لے خامخا قبلوى او بخانو - شگلنو، بنارونو او بادشا هوکيفه کړنکيزى ۱۰

۱۹) مسټروف ليکلى، د رشد وهدايتا وسيع جمهوريت، انسانى او عدالت نوحى تنظيم، ماليات، د غنرباؤ د حمايت او د ترقى اعلا آيين په قرآن کينے موجود دے،

۲۰) د فرانس داکټر مويس ليکلى، د قدرت مهربانو چا کوم کتابونه انسان ته ورکرى دى قرآن دهن بزلونه بهتر دے د تاريخ اسلام عبد القيوم نندوى جلد ۱، ص ۳۱ تا ۳۲ نقل شوى صرف په درے حوالو مونږه اکتفا کوو، د دے نه تا سواندازه ا لگوئى چہ دا دول ۱۰

کتاب د انسانى فکرو پيداوار کيدے شى ۹ هجرے نه بلکه د دے کتاب ماخذ د الله تعالى هغه بے اندازه علمى سرچشمه ده چہ هغه نه د تولو قومونو او د تولو زمانو نه د ضرورى او علم وواو په دے کتاب کينے لے بتول را خائے کړه،
ايات اقبال مرحوم

حکمت اولایزال است و قدیم
معنى اش شرمندۀ تاویل نے
بے ثبات از قوتش گیر ثبات
عصر با پیچیده رآفات او
حایل اور حمت للعلین !!

آن کتاب زنده قرآن حکیم
حرف او راریب نے تبدیل نے
سخی نکوین اسرار حیات
صد جهان تازه در آیات او
نوع انسان را پیام آخرین

۲۱) د دینه علاوه سردامند برلیکى، د قرآن قوانین د تا جدار نه تر کتر فرد پورے، بانده حاوی دى او دا دومره معقول دى چہ مثالئى نشته، د حواله بالا تاریخ عبد القیوم نندوى
۲۲) آرئلد ليکلى چہ قرآن هغه اصول پيش کړه چہ د سائنس هغه مخ په وړاندے ترقى هم دے ته، ماته نشى وړکولے،
د بتاريخ عبد القیوم نندوى هم دغه حواله

تأثيری اعجاز

قرآن حکيم د خپلوتا تيرا تو دمخه هم يو معجزه ده حکه چہ په هيخ انسانى کتاب کيدا دول تأثير نشته کوم چہ قرآن خور کړو، او بتوله تيرى پر وړهنا کړه دا اثر اچولو اولنه ترون د انسان روح سره دے، حکه چہ دا بدل شى نو انسانى تصورات، گفتار او کور د کينے پخپله تبدیلی راغى، د دے دره وارو مرکز روح يا زړه دے، لکه شنگه چہ حديث دا حقيقت بنکاره کړيدے چہ

پہ بدن کینے یو تو پتہ دے چہ ہنہ درستہ وی نو بقول بدن درست
 وی د بخاری شریف، اصلاح مرکز روح دے خوروج امر ربی او آسمانی
 خیز دے، زمینی نہ دے لہذا اکوم کتاب چہ آسمانی وی نو کلام ربی بہ
 وی پہ ہنہ بہ ذروح اصلاح کیزی کوم چہ امر ربی دے، قرآن حکیم
 کوم قوم او ملک (عرب) کینے چہ بنکارہ شو ہنہ دے نوے نری د خرابو
 مرکز وو، اعتقادی خرابی دومرہ وے چہ د خدا پرستی، پیکنے خہ
 تلبہ ہم نہ وے بلکہ ہر خائے بت پرستی وے انصاف ورک و بقول
 ظلم ظلم وو، ہرزور آور پہ کمزوری بوخت وو او بنیرد لوٹ مار نہ د
 ہغوی بلہ ذریعہ معاش نہ وے ددوی دظلمو نو نہ ددوی اولاد ہم
 خلاص نہ وو، تر دے چہ خیلے ژوندائی لونرہ بہ ئی پہ خاور و ور
 مندے او ویاہ بہ ئے پر ہکو لوٹنے بہ ئی دومرہ کولے چہ د ہغوی ہیخ
 مجلس بہ دشرا بوخبلو نہ خالی نہ وو، داتفاق بونی ہم پہ دوی
 کینے نہ وو، او د ہرے قبیلے او قوم خلیق بہ دہر بل سرہ پہ جنگ کینے بیت
 وواو دائے پہ تو لو کینے زیاتہ خوبنہ مشغلہ وے، د اصلاح توے در پیے
 (تعلیم، تربیت، قانون) دوی کینے نہ وے، جمالت لاقانونیت او خود سری
 عامہ وے، داحالات انسانی ذرائع او وسائلو سرہ پہ زر کو نو کالہ کینے ہم
 نہ شو بنہ کیدے دچا پہ خوب خاطر کینے ہم نہ راتلہ چہ دصد و جری
 نیوونکی خرابی بہ چرتہ ختم شی، حکم چہ د اصلاح دذرا لگو نوم و نشان
 ہم دغلہ نہ وو، اُس چہ داہر خہ شتہ تعلیم عام دے، د نشر و
 اشاعت توے ذریعہ شتہ، قانون موجود، د اصلاح معاشرہ اضمینو
 قائم، اصلاحی فلیونہ ہم شتہ خوبیا ہم پہ خرابو او شر و فساد کینے
 اضافہ کیزی او دجر مو تو نوی نوی صورتو نہ راجی، اُس دے
 منظر او د قرآنی اصلاح د منظر نسبت آکرہ۔۔

چہ ہنہ پہ دودہ دودہ نیم کالہ کینے دا مشکل ترین کار پہ دیر آسانی حل
 کرو او ہنہ اصلاحی انقلاب ئے پہ عربو کینے را و ستو کوم چہ توے نری
 نہ معلوم دے، د تاریخ پہ صفر کینے بنکارہ دے او دوست دشمن د
 دے اقرار کوی، پہ عربو کینے بت پرستی، د بیخہ ختم شوہ او کور پہ
 کور د خدا پرستی او توحید دا سے شور بیت اُشو چہ دغہ بت پرست
 بت شکن شول، سرے صرف وحداء لا شریکاتہ تبت شو، پہ ژبوے
 ہروخت دا لله توحید جاری شو، پہ زرو نو کینے دا لله خوف خائے شو
 دغیر الله خوف ئے ذرہ نہ او تو۔ دغہ قوم چہ د خپلو سکہ رو نو و دشمنان
 وو د اسلامی او قرآنی پیروں پہ دجہ ئے بلال حبشی، صہیب رومی، او
 سلمان فارسی غوندے پردی خلق د خپلو سکہ رو نو نہ ہم زیات
 آکرل، خانہ جنگی ختمہ شوہ، او بقول عرب قوم دینے اور و دلئی
 پہ مزی کینے پیٹلی قولادی دیوال جو رہ شول، جوار کی او سود خورل شول
 خیل۔ غلا۔ داکہ۔ قتل، او ظلم نہ بولے، د عربو نہ ورک شول، بلکہ دوی
 قدم چہ کوم خائے نہ، اُر سید و دغہ خائے نہ دا توے خرابی ختہ
 شوے، دیورپ یواہل قلم لیکي چہ د قرآن نازل کیدو نہ پس عرب
 دانسانانو پہ شکل کینے فر بنیتے جو بہ شوے، دا یونانی حقیقت دے
 چہ دا سے اصلاحی کار نامہ چہ سرتر یا یہ معجزہ دے صرف د قرآن
 پہ وجہ اُشوہ چہ دتو لو انسانی کتاب نو رہ چہ جمع او د نری دتو لو۔
 حکومتونو د طاقت رہ جمع نہ بھر وہ نو دا دے خبرے دلیل نہ دے
 چہ قرآن کلام الہی دے او د خداوندی تاثیر پہ وجہ دا ہتہ اصلاحی
 کار نامہ ئے آکرہ؟ وے نہ دا خود دے خبرے تاثیر دلیل دے، چہ
 قرآن کلام الہی دے، دا کوم چہ ما ا لیکل د موجودہ دور اسلام دشمنان
 عیسایانو ہم د ہنہ اقرار کرے دے د ہنہ تفصیل بیا بولونہ ودا ندے

دا وضاحت کول غرارم چہ ما دودہ دودہ نیمہ کالہ ولے اُلیکن حالانکہ
قرآن خود بیرویشٹ کالہ نازلیدو، دھنے وجہ دا دلچہ دکھنے
دیارگس کالہ خوگفارو پہ خپل ظالمانہ طاقت دقرآن آواز بند کپیو
اوددے دتبلیغ تیلے لارے لے ہم بندے کرے وے دہجرت بجہ
پس اتہ کالہ کفارو دغہ کار دجنگ پہ زور دفتح مکے پورے جاری اُسانلو
دایویشٹ کالہ خوقرآن نازلیدو لیکن کفارو دسے تبلیغ اوآواز نہ
مذکور طریقو بند اُسانلو اوباقی پائے زمانہ ریعنی پہ دیرویشٹو
کالو کینے، صرف دودہ دودہ نیمو کالو کینے دا کار اُشو، ددے وضاحت نہ
پس بیا خپل مقصد تہ را کپو:

دیورپ پہ نظر کینے دقرآن تاثیر

ڈاکٹر مارین لیکی، چہ قرآن
پہ دنیا ہنہ اثر اُخو رتولو
چہ دھنے نہ بہتر مسکن نہ وو، دفرانس یسیان لیکی چہ قرآن دا سے ڈونڈا
اوپر زور ایمانی جوش پیدا کوی چہ بیا پکس دسنگ گنجائش نہ پیدا کیدی
سرولیم میورلیکی۔ چہ قرآن دکالنا تو دظورت پہ دلائل سرہ خداکے
پاک دتولونہ اعلیٰ ہستی ثابتہ کرکے او انسان لے دھنہ پہ اطاعت
را نیست کولو۔

مستر جی۔ ٹی لیکی چہ قرآن پہ بیشمیرہ انساناوا اثر اوجولو و دسانس
دنیا دقرآن ضرورت نورہم واضح کپو۔

مستر عمانوئل ڈی انش لیکی، چہ دقرآن رنرا پہ یورپ کینے ہنہ وخت
دابشکارہ شوہ چہ تیرہ خورہ اوپہ دے دیونان سر علم او عقل تہ
ژوندا حاصل شوہ

مستر ایچ۔ ایس لینور لیکی چہ دقرآن دتعلیم نہ دحکمت او فلسفہ
ظہور اُشو او دا سے ترقی لے اُکری، چہ د خپل وخت دتولونڈو

لوئے یورپی حکومت نہ زیات اُچت شو
انجذابی تاثیر

دقرآن کوم اصلاحی تاثیر چہ موبن بیان
کپو ہنہ ہم دا سے یومعجزہ دہ چہ بوانسان
کتاب نہ ظاہریدے نشی، لیکن داصلاحی اجماز نہ علاوہ دقرآن انجذابی
تائیر ہم یومعجزہ اوددے خبرے پختے دے چہ قرآن کلام الہی دے،
د، حکمہ چہ قرآن دیر غب کتاب دے دھنے یادول دیر گران دے،
دویم داچہ دغیر عرب مسلمانانو دپارہ دکہ ڈبہ پردئی دہ چہ دھنے
پہ یادولو کینے دویم بنداش دے خپلہ ڈبہ کس کتاب یادول آسان او پورڈی
ڈبہ کینے یادول دیر گران دی،

دس، دسیدہ خبرہ دادہ چہ پہ دے کینے یورنگ آیا تونہ دیر دی چہ پہ
دھنے سپری پزل کیری، او غلطیری، داہم دھنے پہ یادولو کینے یوبنداش دے
دس، غلورہ ماہ داچہ دقرآن حافظ دپارہ دقوم یاد حکومت نہ خہ تقضواہ
نہ دہ ترے شوے نہ لے پہ دوی کینے خہ خاص عزت شتہ دے،

دس، پنچہ داچہ دقرآن یادولو دپارہ دیر وخت پہ کار دے اویا دیا د
سانلو دپارہ لے بول عبرت مرگہ ددورا و تکرار ضرورت دے،
دوسرہ خواری کچرے ددنیاوی دگری حاصولو دپارہ کرے نو دیر

مال او عزت بہ ئی گتلا، دا بول دحفظ قرآن پہ لادگت غب
خندان دی، لیکن سرہ دے پہ مسلمان قوم کین لکھو نہ حافظان د

قرآن موجود دی اوددے دحفظ رواج پہ دے بے تپوسہ حال کینے ہم مخ پہ
ترقی دے چہ دا ددے دلیل دے چہ دقرآن پہ ذات کینے معجزانہ او انجذابان
دا سے کشش موجود دے چہ ددے بنداشو تیرہ سرہ ہم مسلمانان خپل
خان تہ را کبزی او ہیخ یوبندیز پہ دے اثر نہ غریجوی داکشش او انجذابان
تائیر دقرآن یومستقلہ معجزہ دہ اوددے دلیل دے چہ قرآن کلام

الہی دے حکم چہ بل بو کتاب دومرہ حفظ کوونکی پہ مخ دز مکے نشستہ
نہ دا سے کشش پہ بل کتاب کینے شتہ تردے حدہ چہ دتوریت او انجیل
بو حافظ ہم نشستہ :-

دقرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دا صلاحی او انجذابی تاثیر نہ علاوہ دا شخصیتی تاثیر ہم دقرآن یومستقبلہ
مُعجزہ دہ، دقرآن پہ بارہ کینے صحیح او غلط دوارہ رائے دی، یوصیح
رائے دہ چہ دا کلام الہی دے اوبلہ غلطہ رائے دہ چہ دا کلام الہی نہ دے
دصحیح رائے ثابتلو او دغلط رائے دیکارہ کولو دپارہ مؤثر قرآن د شخصیتی
تاثیر اعجازی ہم ورا ندے کور :-

د شخصیتی تاثیر اعجازی درے صورتونہ دی :-

① نزولی اثر ② قلبی اثر ③ قالبی اثر

① شخصیتی نزولی اثر :-

مخالفین وائی، چہ قرآن دا اللہ تعالیٰ کلام حکم نہ دے چہ دا در رسول اللہ
محمد صلی اللہ علیہ وسلم کلام دے، کہ دا غلطہ رائے اُمننے شی نو بیباچیل ہنہ
کلام چہ پہ ہنہ کینے پہ خدا کے تعالیٰ دروغ و پیلے شوی وی حکم بہ زور
اثر پہ دغہ انسان اُغر حوی لکہ خنکہ چہ د عربو دہنہ مشہور اوتو
قصید و خاص اثر پہ ہنہ شاعرانہ نہ پر یوتو کو موچہ دا پیلہ جو رہے
کرہے وے کہ دا سے وے نو تاریخ کینے بہ گے خہ قدرے ذکر شوے وے
لیکن دقرآن وحی :-

پہ یخنئی کینے خولہ

بہ چہ پہ حضور علیہ السلام شخہ وخت پہ
یوعامہ جمع کین کیدہ نو د بیخ موسم
باوجود ہغوی د بیخ مبارک نہ بہ د خولو غت خا خکی پہ دیر زور
خشیدل د حضرت صدیقہ رحم نہ پہ اول د بخاری کین منقول دی :-

لَقَدْ رَأَيْتَنَّهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي
الْيَوْمِ الشَّدِيدِ بِرَدِّ الْبُرْدِ فَيَقُصُّمُ عَنْهُ
وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفُضُّ عَرَقًا
ما حضور علیہ السلام اُلید وچہ پہ
سخنہ یخنئی کینے بہ برومی نازلیدہ او
ختمہ بہ شولہ نو د ہغوی د تند و مبارک
نہ بہ دا سے خولہ را خنیدہ لکہ خنکہ چہ و ہلی رگ نہ وینہ دارے وھی
پہ یخنئی کینے دا سے سخنہ خولہ را تلل غیرا خنیری دہ چل و ل پہ د کینے
نشی کیدے اُس دا بناکارہ خبرہ چہ دا سے تاثیر پہ انسانی کلام کینے نشی
کیدے معلومہ شولہ چہ دا د حضور علیہ السلام خیل کلام نہ و و بلکہ
الہی دے :-

دروند والے او پینے

کلام د الفاظونہ جو روی پہ ہنہ کینے دروند
والے او پینے لہ گہ، ا حکم چہ دا خوبہ اجسامو

کینے خاص وی او قرآن خوا الفاظوی جسم خرنہ وی بیبا ہم پہ حضور علیہ
السلام بہ چہ قرآن نازلید و نو د ہغوی پہ شخصیت کینے بہ د معجزے پہ
دول دروند والے او پینے پیدا کیدہ او لگ ہم بلکہ دیر زیات :-

بخاری شریف کینے زید بن ثابت رحم نقل کوی :-
كَادَتْ فَخْدِيُّ أَنْ تَرُضَّ، ترجمہ: قدریہ وہ چہ خما د پتون ہلو کے د پیتی
د زورہ چورہ چورہ شوے وے :-

د سورہ مزمل پہ تفسیر کینے مستدرک حاکم د صدیقہ رحم نہ نقل کوی،
چہ حضور علیہ السلام پہ سفر کین پہ اربنہ سور روان و، چہ وحی قرآنی
نازلہ شولہ، ہنہ اربنہ دوحی قرآنی د پیتی د زورہ کینا ستہ، د اشکارہ
خبرہ دہ چہ پہ زید بن ثابت رضا و پہ اربنہ دا دول اثر نہ دوحی را تلونہ
ورا ندے او نہ وُر ستو چرے شوے و، دا صرف د قرآنی نزول اثر و
چہ دا پہ قرآن کینے ہم نو کور دے :-

إِنَّا سَمِعْنَاكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ○ اے پیغمبر علیہ السلام موہنہ تاباند

یو دروند قول دروا چوؤ :-

ھر کلمہ چہ دا خیر قرآن او حدیث کینے را غلو عام و مخلوق اکتلو کچرے دا
تاثیر دا قضا تو نہ خلاف وے نو د قرآن عا لفی نو کفار و بہ خا عا دا اعترا ض
او انکار دا بہ کرے وے، ھر کلمہ چہ ہغوی دا سے نہ کرے، نو دا دلیل شو
و دے خبرے چہ دا تاثیر واقعی پہ نواتر سے، ثابت دے، دا تا تیر صرف
قرآن سرہ سترے نہ دے بلکہ دھنے قرآن سرہ چہ د جبرائیل علیہ
السلام پہ واسطہ نازل دے نو دا سے شوے، لکہ چہ د وخت دنا زلیدا واد د جبرائیل
علیہ السلام د فعل او عمل ہم پہ دے کینے دا خل وی دا د قرآن د تاثیر
محرر، دہ چہ بل السانی کلام کینے نشتہ:

۲- د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر

د صاحب قرآن حضور علیہ السلام پہ ذرہ مبارک باندا دے د قرآن دا
انرو چہ د حضور علیہ السلام پہ فرمائش حضرت عبد اللہ بن مسعود
دوی پہ ورا ندا دے قرآن شریف تلاوت کھرو، نو خلقوا کتل چہ د
ہغوی دستر کو مبارکونہ بے اختیار اے وینکے جاری وے۔ وَعَيْنَاهُ تَذَرِفَانِ
⑤ مطرب بن عبد اللہ بن شخیر رض نہ نقل دے، ہنہ وائی چہ د شیے
پہ تہجد و کینے حضور علیہ السلام یوا تے دھنوک ہم نہ وو، قرآن
لو سنلو خہ پہ لارہ تیریدم نو د حضور علیہ السلام د ڈرا پہ وجہ د
ہغوی سینے مبارکے دا سے جوش و ہلو لکہ پہ دیمکی کینے ویشیدے بہ
چہ جوش وھی، فَلَجَوْهُ اَزِيْرًا كَا زِيْرِ الْمَرْجِلِ، بنہ! چرے د چل دل د
خبرو بہ چلوئی سری پچیلہ د شیے پہ تیرے کینے پہ یوا تے، دا سے اثر
کیدے سی، دا تا تاثیر خود کلام الہی کیدے شی۔

۳- تاثیر قلبی

پہ وینا کینے دوسرہ تکلیف نہ وی خومرہ چہ بہ عمل کو لو کینے وی د

چل ول خبرے یوا تے د خلقو بنو د لو د پارہ وی چلوئی سرے پچیلہ
نل ترنلہ دہر د ویکے عمل پر نشی کو لے تر خو چہ ہنہ کلام الہی ا نہ کنری
او د ہنہ مضامین حتی ا نہ کنری لیکن د حضور علیہ السلام پہ قالب اوبدا
مبارک باندا دے د قرآنی احکام موخہ اثر بہ کیدے و چکوم وخت چہ دا
آیت نازل شو :-

فَاِذَا كَرَعْتَ فَانصَبْ وَرَالِ رَبِّكَ اے پیغمبر علیہ السلام تہ چہ خہ
فَاَرْعَبْ: سورہ الانشراح ایت ۱۷ وخت د ضروری کار نہ فارغ شے نو
خپل خان د اللہ تعالیٰ پہ عبادت کینے سترے کرے، او اللہ طرف تہ پڑتیت شہ
د دے نہ پس حضرت صدیقہ رض فرمائی چہ ہغوی بہ بولہ شپہ عبادت
کو لو تر دے حد اے چہ (تَوَكَّرْتُ قَدَّ مَا هُ) د ہغوی قدامونہ مبارک بہ ا پرسید

② بخاری شریف کینے دی چہ د صدیقہ رض نہ د حضور علیہ السلام دا خلقو
پہ بارہ کینے تپوس ا نشو نو ہغوی ا نر مایک چہ پورہ قرآن د ہغوی اخلاق
وو لکہ ختنگہ چہ شوک خپل عادتونہ او اخلاق نشی پریبیو دے د غم
شان د حضور علیہ السلام اخلاق او عادات قرآنی احکام جو رہ شوی و وچ
خہ پہ قرآن کینے وو ہم ہنہ د ہغوی پہ عمل کینے موجود وو، بنہ! چرے
پہ یوا انسان د خپل چل ول د کتاب پہ دے م ول نالی، جسمانی او عملی
تاثیر کیدے شی؟ کچرے نشی کیدے نو دا دلیل د دے خبرے دے
چہ قرآن کلام الہی دے او پچیلہ حضور علیہ السلام پہ دے د کلام الہی پہ
حیثیت دہو لو نہ زیات عمل کوونکے وو :-

د قرآن سیاسی اعجاز

قرآن عربو کینے نازل شو او دوی د ہولو قومونہ کمزوری بے علیہ او بے
ہنرہ وو، د سیاسی غلبے حاصلو لوھیخ ذرائع دوی سرہ نہ وو، خکک چہ
سیا بی غلبے او اقتدار حاصلو لو د پارہ اول دا فزا روزیا تولے ضروری وی

اودوی گنر نہ وو۔ عرب بہ پہ ہنہ وخت کینے صرف سعودی عرب
 اوین تہ ویلے شو، عراق، شام، فلسطین، اردن، لبنان، بیروت
 مصر او شمالی افریقہ دا عرب ملکو نہ نہ وو، خود اسلامی فتوحاتو
 نہ پس عرب ملکو نہ جو رہ شو، (۲) دویم خیز تعلیم دے او عرب دایا نو،
 یعنی دناو ستو ملک وو، دریم خیز اتفاق او یووالے وو، لیکن دے عربو ہرہ
 قبیلہ دے پہلے دشمنہ وکے تر دے چہ دے مدینے منورے دانصارو دوا مشہور
 قبیلہ اوس او خزرج پھلو دیوبل دے شیمان وو، (۳) خلودر خیز کار یگری
 دے او بہ عربو کینے نہ کارخانہ وکے او نہ کار یگری دے اورے او دے معمولی
 پوشاک دیارہ ہم ہنوی دھندوستان او دشام دے عیسائو محتاج وو،
 (۴) پنجم خیز زراعت او غذائی کفالت دے، او دے قبور پو نہ بغیر ہنوی
 دنور و قومونو محتاج وو، حکم چہ دے ہنوی وطن دے کووندے جو کہ نہ دو
 چا پنچہ قرآن ہنہ تہ پھلہ "وَ اِدْعِیْ ذِیْ ذُرِّیَّتِیْ اٰ وکیلے۔

(۱) شپدم خیز معدنی دولت دے او پہ دغہ وخت پہ عربو کینے یومعدنی
 دولت تہ وو اُس چہ موبنزخہ کوڑو ہنہ دے سنی ذملے پیل او ار دے،
 (۲) او مہ جسمانی قوت دے، او دا ہم پہ دوی کینے حکم نہ وو چہ دغہ
 ملک چہ پرگرم دے ضروری غذا اور تہ حاصل نہ وکے، دا او بوہم بکوت
 وو دیختی او گرمی نہ خان ساتلو دے پارہ دوی سرہ کوڑو نہ وو نہیا تو
 خلقو بہ پہ تنبوا نو کینے گزارہ کولہ او دے علاج خہ انتظام ہم ورسرہ
 وو، (۳) آتم خیز روحانی او اخلاقی قوت دے چہ دے توحید اعلیٰ او پاکیزہ
 تصور نہ پیدا کیری، لیکن دے عربو خلقو بہ دے کانرویا دے کانرو نہ جو
 بتانو عبادت کولو

پہ دے حالاً نو کینے قرآن پہ عربو کینے بناکارہ او عربو پتو لو پہ جمع
 دے رہا دے کوڑو کولو بنہ زور اگلو دوا دوا نیم کالونہ زیات وخت

قرآن دے آزادا شاعت (خوزولو) دیارہ وخت نہ وو موندلے شوے،
 لیکن دے لہزہ مود کینے قرآن عربو لہزہ دے کوڑو کولے نہ تزکوم خائے
 ارسول دے اندازہ دے قرآن نہ ویرا ندے او دے قرآن نہ وو ستودے پو
 دے نسبت کولو نہ معلومیدے شی عرب نبیل القرآن ہنہ وو چہ دے کوڑو
 موبز ذکر او عرب بعد القرآن دا سے یو قوم جو رہ شو چہ پہ تنظیم
 اتحاد، اخلاق، بلند خیالی، اولوالعزمی، ایثار، قربانی، خدا پرستی،
 شجاعت، سخاوت، عفت، پاکدامنی، رحم او شفقت، عقل و تدبیر،
 جہان بینی، جہانگیری، دیانت، امانت، صدق اور استی، دوعہ دے پورے
 کولو او پہ عدل و انصاف کینے دے دوی یو قوم ہم سیال نہ وو، بلکہ دے بشریت
 بتول تاریخ دے وی دمثال پیش کولو نہ تش تو دے ہر دغہ وجہ دے چہ
 دے تیر شووا تہ کمزور و سرہ ہم ہنوی دے مشرق او مغرب دوا لو یو
 متمد نو او بے اندازے سامان نہ دے پک با دشا ہر قیصر دے کسے
 پہ یو وخت تکرہ او ہلہ او پہ دیر لہزہ وخت کینے ہنوی تار پہ تار کوڑو
 دے ہنوی دے وے والو خولے او دے ہنوی لوئے او تخت و تاج دے کسے کسے
 کہلے۔

اوس سوال دا دے چہ داسیا سی غلبہ عربو تہ پہ کومہ وجہ حاصلہ
 شوہ، چہ دے وڈے ہنہ طوفانی چہ پہ مشرق کینے کاشغرا و دیوار چین
 سہارا اُتھیدے او پہ مغرب کینے مراکش او فرانس پورے
 دے جواب دا دے چہ سیاسی اقتدار او غلبہ حاصلو دے پارہ دوا
 قسمہ اسباب کیندے شی، (۱) یومادی (۲) او دریم روحانی او فیزی
 اُس دے ذکر شو چہ ماڈی ہیچ اسباب عربو سرہ نہ وو، بلکہ دے عربو
 دشمنانو او حریفانو سرہ وو، کچرے پہ ماڈی اسبابو دے غلبہ فیصلہ
 کولو دے نو عرب بہ دے دے کہ نہ قطعاً اردک وو او نتیجہ بہ اے وے،

(پہ عکس) وہ، تو معلومہ شوہ چہ دا ہر خہ پہ ہفہ غیبی اور و خا
 طاقت چہ کوم عربوتہ دقرآن او صاحب قرآن علیہ الصلوٰۃ والسلام
 دبرکتہ نصیب شوے وو، اُس بشکارہ خبرہ دہ چہ دا سے معجزانہ طاقت
 د کتاب الہی د طاقت نہ بغیر ممکن نہ دے ہم دے نہ معلومہ شوہ چہ
 قرآن کلام الہی دے او پہ کوم یا ک ذات چہ دا نازل شو ہفہ دیولونہ
 زیات کامل او خاتم النبیین ذات وو د مسلمانانو اوسنی زوال باعث
 ہم دا دے چہ دوی د اسلام او د قرآن پہ ہدایا تو عمل پرینے دے ورینہ
 ددے دوارو اُس ہفہ طاقت دچہ کوم وو۔ د قرآن دا نسخہ د زر و کالونہ
 ہمزیاں وخت از مینیت شوے او تجربہ شویدا، او نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ
 مَا هُوَ شِفَاءٌ۔ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَ شِفَاءٌ۔ لیکن پہ کاغذ
 لیکلے شوے او پہ خوے و پیلے شوے بہترینہ نسخہ تر ہفہ اثر نشی کوے
 ترخو چہ پہ ہفہ عمل اُنشی دیورپ مستشرقین داراز بنہ پیڑنی چہ کہ
 چرے مسلمانانو اسلام او قرآن نہ رجوع اکرہ نونوی کہورہ۔
 مسلمانان پہ یوحائے شی پہ یومرکز کینے بہ راشی د ہغری خوارہ و ارہ
 طاقتونہ او د ترقی ذرائع بہ یوموتے شی او د دنیا ر و ہیم منبر طاقت
 بہ جوہر شی او چھو بز دلاس نہ بہ دغہ بنکار اُحی، نو خکہ خہ مودے
 را سے ہغوی مسلمانانو لورہ د قرآن او اسلام نہ د بیرتہ کولو کوششونہ
 شروع کری دی، او دا واتی چہ د مسلمانانو ذوال د قرآن او د اسلام پہ
 وجہ دے او دا ہم واتی کچرے مسلمانانو د مغرب ہفہ گنداہ او خدائے
 ویزارہ تہذیب اختیار کرو نو دوی بہ ترقی اکرے او ہمدنا وجہ دہ چہ
 پہ اسلامی منکونو کینے زور او نوسہ جنگ جاری دے اوور ترورے پہ مسلمانانو
 کینے انتشار او مرکز نہ تہتید و نکی جذبات پائتم مومی۔ مو بز پہ خپلو
 لے سورہ بنی اسرائیل آیہ ۸۴ لے سورہ تم السجدة آیہ ۲۵

دو و کتابونو ترقی او اسلام اشترکیت او اسلام کینے دامسلہ پورہ حل
 کرے دہ چہ د ہفے رُوح دوا خیزہ دی ہفہ دا چہ دیورپ کار یگری،
 ہزارو علم یو خیزدے او د ہفہ طرز ژوند، معاشرت او تہذیب بل
 سینے دے، اول شے دا سلام دے چہ یورپ پر قبضہ کریدا، یعنی یورہ
 ہغوی صنعتکاری چہ ہفہ واخلائ اودوم د ہغوی کنہکاری دہ چہ
 پریندی پہ دے د زور تعلیم یافتہ ہفہ اعتراض نشنہ خکہ چہ ہفہ
 اسلام سر ہ پچہلہ فتی دے دفت کولو ضرورت کے نشنہ دلائل خما پہ
 نور و کتابونو کین شتہ او دیورپ تہذیب کنہکاریانے پریندی چہ ہفہ
 د اسلام او ترقی دوارونہ خلاف او پچہلہ یورپ د ہفہ پہ وجہ د تنزل
 بنکار دے او د خنکدن پہ حالت کینے دے، دا سے خمو بز خانہ جنگی
 ختمیدے شی، دنوی او زور تعلیم دوارہ وزرے د ترقی د پرواز د پارہ ضروری
 دی دوارہ د لے یوحائے کری جگہوی لے مہ۔

۴۔ غذائی اعجاز

النسان د جسم او روح نہ جوہر دے دا دوارہ پہ دے بدلید و نکی او
 خرابید و نکی جہان کینے آباد دی، خکہ پہ دوی کینے ہم بدلی او خرابے
 راخی، نو ترخو چہ دے دوارہ د پارہ د غذا انتظام نہ وی نو د دوی باقی
 پاتے کیدل نا ممکن دی پہ دے وجہ قدرت د جسم او بدن د بقا د پارہ
 د غذا انتظام کرے دے، چہ دے د ختمید و نہ بچ شی او د دے د پیداکولو
 نہ چہ کوے فائدہ اخستل مطلب وو ہفہ ہم پورہ شی او دے کینے
 خہ نقصان را نشی او د روح د غذا د پارہ لے ہم پہ دے غرض انتظام
 کرے دے چہ دے ہم ژوندے پاتے شی او د دہ د پیدائش مقصد پورہ
 شی، قدرت دانسانی بدن د غذا دا سے لوتے انتظام کرے دے چہ د
 زکے نہ واخلہ تر آسمانہ او تر نمر او سپوزمٹی پورے ددہ د غذا پہ

پہ تیار کی گئی تھی مثلاً بدن غذا رو دیتی، دپارہ ذمکہ غنم را
 اُبتوکوی اوبہ اوہو ہفہ شہہ اونازہ ساقی دستورو پہ کشش ہفہ دانہ
 نیسی اوغٹیری، نمر د سمندار نہ براس اوجت کپی پورتہ ورچ شی
 اود ہفہ نہ تباران پہ شکل کینے د ا بوانتظام ا کپی او پینچے گرمی ہفہ د غنم
 دانے پغوی، بادونہ بوس او غنم جڈا کولو کینے مدد کوی شپہ ورچ یوبل
 پسے لکیدی دی نو دے کینے اعتدال پیدا کوی مطلب دا چہ بولہ کارخانہ
 د جہان پہ غنم جو رہہ لو کینے لگیا دہ چہ انسانی بدن لہ د خوراک تیار کپی
 حالانکہ د روح نہ بدن قیمت او قدر دیر لگ اولاندا دے دے چڑغہ
 لاندا دے او کمزوری جڈر دپارہ دومرہ لوئے او وسیع انتظام د قدرت د طرفہ
 موجود دے نو دا خو ہیچرے نشی کیدے چہ د روح د غذا دپارہ د شہ
 انتظام نہ وی دا خونہ عمل معنی او نہ لے حکمت خو بیلٹون صرف دومرہ
 دے چہ بدن ذمکہ شہ دے دے غذا سامان ہم ذمکہ نہ اُشو
 اوروح آسہانی او امر ربی دے لہ دے وجہ دے غذا اہم د غہ خائے نہ
 پکار دہ :-

د روح آسمانی غذا

د روح د ژوند دپارہ قدرت یو روحانی
 غذا بتجویز کپے دہ خو ہفہ دلے دہ
 چہ خوک د ہفہ کیفیت او مقدار نشی بنود لے حکم چہ د روح پہ دے
 کینے اللہ تعالیٰ سرہ مشابہت او مناسبت دے نو دے دپارہ بہ غذا ہم
 دا سے پکار وی چہ دا اللہ ذات سرہ تہذون لری، بلکہ د ہفہ صفت وی
 دا اللہ د غہ صفت صرف ہم د ہفہ کلام کید بئی چہ روح انسانی تہذون
 شی اودے ژوند دے ا ساتھ شی نو د کلام الہی او وحی ربانی تہ بغیر انسانی
 روح ژوند نا ممکن دے، لکہ خنگہ چہ د جسمانی غذا تہ بغیر د جسم
 ژوند نا ممکن دے :-

د روحانی ژوند معیار

د روح اصلی ژوند او مرگ ہم ہفہ
 معیار لری کو مرچہ یو انسانی اندام لری
 دا فیصلہ بہ د غذا پہ مقرر معیار موقوف وی چہ واقعی کلام الہی یا قرآن

د غذائیت معیار

د غذائیت معیار دوہ خیزونہ دی (۱) طبعی
 میلان (۲) ترقی او نشوونما، (۳) مثلاً دو دئی

او غوبنہ جسمانی غذا دہ او اسپنہ اولرکے جسمانی غذا نشی کیدے د دوار
 پہ مینج کینے بنکارہ بیلٹون دا سے دے چہ دو دئی او غوبنہ خورل د
 انسان طبیعت غواری او دائے طبیعت نہ غواری چہ د اسپنہ اولرگی یو
 جو رہہ کپی او دے خوری :-

(۲) دویم معیار دا سے چہ دو دئی او غوبنہ خوراک سرہ بد غٹیری
 او ترقی کوی مگر اُ سپنہ اولرگی خوراک سرہ دا سے نہ بلکہ نقصان
 کیری، د غہ رنگ قرآن ہم طبیعت غواری، حکمہ خو پہ لکھونو حافظ
 دیر غر لگیا وی قرآن یاد کپی او بیا د ہفہ دساتلو دپارہ تہ مرگہ بول عمر
 ہ ہفہ دورونہ او تکرارونہ کوی۔ د دے قرآن د علم او عمل سرہ پہ لوج
 دا سے اصلی رحیقی، ژوند پیدا کیری چہ بیا یوموتے خلق پہ زرگونو نور
 خلقو تہ کیدے شی لکہ موبزہ سیاسی اعجاز کینے چہ بیان کپے کپے
 روح تہ قرانی غذا اور تکرے شی نور روحانی ژوند دا سے ختمیری، لکہ چہ
 خنگہ بدانی ژوند د بدانی غذا نہ ہوندا لو پہ وجہ ختمیری :-

د روح مرگ او ژوند

د روح مرگ او ژوند د ہفہ د پیدا کولو د
 مقصد نہ معلومی :-

دا د ستر پہ پیدا کولو مقصد لیدل، او د غوبنہ پیدا کولو مقصد اور بیدار
 ستر کہ چہ لیدل نشی کولے او غوبنہ چہ اورید لے نشی نو دا د دوی مرگ

دے دغہ شان درُوح پیدا کول د " معرفتِ الہی " دپارہ دی خو پورے
چہ دامقصد حاصلیری نوز روح ژوندے گوندی مردے :-

(۷) دالله پہ معرفت اودالله پہ تعلق سرہ روح کینے بولوئے دا سے
طاقت راشی، چہ د هغه مقابلہ ددغے قوت نہ خالی روحونہ نشی
کولے اُس ددے طاقت نوم روحانی ژوند اوددے نیشتوالے روحانی مرک
دے، داسے ژوند قرآن حکیم پہ دے الفاظوبیا نومی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ إِذْ دَعَاكُمْ تَسْمَعُوا أَوْ سَمِعْتُمْ
وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ط: أَمْئِي هغوی تاسوداسے خیزتہ
سورۃ الانقال - آیة ۲۳ :- دابلی کومچہ تاسوتہ ژوند درکوی،

دے نہ معلومہ نشوہ چہ روحانی ژوند جسمانی ژوند نہ اعلیٰ اوزیات
اوجت دے ددے روحانی ژوند پہ برکت اوطاقت سرہ صحابہ کرامو
دخپل نہ خوچند لایات لبسکروتہ ماتے ورکریہ سرہ ددے چہ
هغوی سرہ بہ هیج سامان نہ ووا و تحیرانی دل سے کارنایے بہ فی اکریہ
چہ صرف جسمانی ژوند خاوند انوبہ نشوے کولے دا ژوند هغوی تہ
دقرآن اواسلام نہ حاصل دوا، دابن جریر طبری پہ تفسیر کینے:

وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ لِرَسُولِهِ س: ۱۰۳ -

دحضرت ابوقتا دہ وضاحت داسے بیان شوے (کدائے ترجمہ) چہ "د
عربو خلق دیرذلیل خوار اودیتولونہ زیات کمرہ او هغوی سرہ نہ
خوراک اونہ پوتشاک وو هغوی درومر او فارس غوندے ددووزمرو
پہ مینج کینے تری وو دوی سرہ دپشخید و هیج خیزنہ وو، هغوی دخوراک
نہ محروم وو، نوردو گوانہای خلقوبہ هغوی خو پل تردے چہ اسلام راغے
اسلام ورنہ یو کتاب رقرآن) ورکرو چہ هغه دوی لره د قومونو
سرداران اوحاکمان جو پکول :-

قرآن روحانی غذا دہ

د غذا دپارہ موبزوراندے دودہ معیارہ
بیان کری دی دا، د طبیعت میلان (۷) او

ترقی را، قرآن طرف تہ د ماتے خوداحال دے چہ دنرئی بل یو کتاب دومرہ
نشی لوستے خومرہ چہ دالو ستے کیری نرئی کینے د هیج کتاب دومرہ خافظان
نشتہ خومرہ چہ د قرآن دی، حالانکہ دے غریبانو حافظانوتہ نہ د
مسلمانانولہ طرفہ خہ عیوضانہ ورکولے نشی نہ د قوم یا حکومت له طرفہ
اویا خود قرآن ژبه همر غیر عربود پارہ اُپرادہ چہ د مجبوری نہ بغیر
هغه تہ طبیعت نہ ورعی، هم ددے نہ معلومیری چہ قرآن روحانی غذا دہ
حکله خوددے تہ لومشکلا تو با وجود دے تہ د طبیعت میلان نشتہ :-

(۷) دویہ خبرہ دادہ چہ غذا خو پورونکی تہ د غذا نہ ترقی اوطاقت
حاصلیری نو د قرآن تاریخ هم دا بنائی چہ دقرآن پہ برکت کمزوری انسانان
طاقتور شول، بے اخلاقہ با اخلاقہ شول، لاندے خلق بڑا اوناپاک خلق
پاک شول، ددے نہ پس د هیچا همر پہ دے کن شک نہ پاتے کیری، چہ قرآن
آسمانی غذا دہ چہ درُوح دپارہ دآسمان نہ نازلہ شوے دہ او قرآن باندے
یقین لرونکو تہ همدے قرآن هغه عظمت اوشان ورا بچیلو چہ د هغه
مثال پہ انسانی تاریخ کینے نشی موندے اوداشان یواحے دکلام الفی کیدیشی

(۶) دلیل نظامی

قرآن حکیم د انسانی ژوند دپارہ داسے نظام قائم کپے دے چہ دهغینہ
چپکلہ دا یقین پیدا کیری چہ دا دخالق انسان له طرفہ دے دانسان
جو پشوے نہ دے، محکله چہ د انسانی ژوند رازونہ اورمزونہ صرف
خالق حیات پیژنی نہ چہ بل خوک انسان چہ کلہ هم ددے لاسے نہ
داوریدو او پہ یوانسانی لائحه حیات باندے دتگ کوشش اکرونو
هغه تہ امن اودام نصیب نشود قرآن نظام حیات دومرہ کامل اود

ژوند په ټولو اړخونو باندې خور دې چې کچرې د هغه تفصیل بیان
 شی نو د بیعت کتاب به تر جوړ شې لهندا مو بزد قرآن د صداقت په
 غرض یو خو نیا دی اُصول پیش کوو،
 (۱) د انسان تعلق د خالق کائنات سره (۲) د انسان تعلق د خپلو هم جنسو
 انسانانو سره

(۳) د انسان تعلق د ټولو عالم د کائناتو سره -

(۴) د انسان د ژوند مقصد -

(۵) د انسان د ژوند اخیری پورې -

(۶) روحیه اصول — د انسان تعلق خالق کائنات سره -

خالق کائنات د انسانی ژوند مرکز دے، د انسان ژوند، د هغه د ضروریاتو
 د ژوند د ظاهری او باطنی فائدا اخری فیصله د خالق کائنات مرضی
 سره تړلې ده د خپل مرکز حیات نه د انسان جدا کیدل د هغه
 مرگ دے او د هغه سره یوځای کیدل د ده حقیقی ژوند دے لهندا د
 انسان پرمختی دمه واری داده چې هغه د خالق کائنات په وړاندې
 په دے حیثیت رشات، یقین اُلری - د انسان دے حیثیت بشکاره کولو
 د پاره قرآن پوځی ارشاد فرمایلو:

حَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ رَسُوْرُهُ مَلِكٌ آيَةٌ عَدِيْعُهُ خَالِقُ كَائِنَاتٍ
 د انسان د مرگ او ژوند خالق دے، بیائے اعلان اُکړو -

وَمَا بِكُمْ مِّنْ نَّعْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَمِنْ أَلِلِه رَسُوْرُهُ النُّخْل آيَةٌ عِلَانِ اِنْسَانِ تَه ټول حاصل
 نعمتونه د خالق کائنات بخشش دے، بیائے ارشاد فرمایلو چې انسان
 خپل کوشش سره چې کوم څیزونه حاصل کولو د هغه آخری فیصله
 هم د قدرت په لاس کینې ده انسان له پخپل کوشش نیاز بدل نه دی پکار
 وَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يُّشَاءَ اللّٰهُ رَسُوْرُهُ التَّكْوِيْر آيَةٌ عَنِ سَنَّا سُوْخُوْبِيْنَه

د الله د خوښې تابع ده

قرآن د سید الکائنات د خولې مبارکې نه دا اعلان اُکړو -

قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِعْلَانِ اُكْرَهْ جِهْ خَهْ د خپل خان د
 اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ط رَسُوْرُهُ اِعْرَافِيَّة ۱۱۰ پاره هم د سُوْد اُوْرِيَانِ اَخْتِيَارِ نَه
 لرم تر خوچه د الله خوښه د اِیْصَلَه اُنْکُرِي -

د دے خیالاتو لازمی نتیجه به داوی چې (۱) رب العلمین سره به د انسان
 د محبت یو مضبوطه رِشته پیدا شی، چې کله هُم نَشَلِيْزِي،

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ط د ټولو نه زیات محبت د الله سره د اِیْمَانِ
 سُوْرَةُ الْبَقْرَةِ آيَةٌ ۱۶۳ : اُوْیْقِيْنَ د خاوندانووی هم د دے محبت

د اثر وی چې د هغه فکری او عملی ژوند د الله سره اُنْتَرَلْ شِي اُوْدْ هَغْمَا
 ظاهرا و باطن د الله په محبت سر چیتته شی، د هغه ظاهرا و باطن د الله

به یاد و اباد شی او په کائناتو د هغه نظر د اِسْرَی وی چې هغه د اَدْجَالِ
 د محبوب صرف یو آئینه کزوی، هغوی په ولاړه په ناسته او په ملاسته

يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَرُكُوْعًا وَاَوْ : اللّٰهُ يَادُوِيْ اُوْپِدْ دے خیال او فکر په
 عَلٰی جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ : آسْمَانُوْنُوْ اُوْزْمَكْ نَظْرًا چَوِيْ چې له

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ : د عَالَمِ خَالِقَه تَادَا عَالَمِ بے مقصد نه
 هَذَا بَا طِلَاطِ رَسُوْرَةُ اَلْاِعْرَانِ آيَةٌ : دے پیدا اُکړه :

اُوْدَا يٰ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ه : په تصور کینې دے د دین د نیا د کامیابو
 چشمه رب العلمین کسری او اعتقاد دی، قولى او عملی عبادت صرف د هغه

کوی، او د خپلو منبها و تر و نه پس د دین د نیا د خپلو مشکلا تو د حل د
 پاره هم د هغه مدد غواړی هغه خپله رضا د الله په رضا کینې ورکه کړی

اُوْدَا اللّٰهُ تَعَالٰی په اَصْر، نهی باندې عمل کول یعنې د هغه د حکمونو تعميل
 د خپل ژوند ضروری حصه جوړ کوی، قرآن نه چې چا فائده رییض

حاصلہ کرے دہ قرآن پچھلہ ذہنوی حال پچھلو دے الفاظ کو کہے بیا نبوی
 وَ لَئِنْ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَ زَيَّنَّا لَكُمُ الْوَسْطَانَ وَ زَيَّنَّا لَكُمُ الْوَسْطَانَ وَ زَيَّنَّا لَكُمُ الْوَسْطَانَ
 فِي قُلُوبِكُمْ وَ كَرَّهْنَا إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَ الْفُسُوقَ وَ أَجْمَلْنَا أَوْسَاطَهُمْ فِي قُلُوبِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَهْتَكُونَ
 وَ الْعِصْيَاتِ أَكْبَرُ أُولَئِكَ هُمُ الرُّشِدُونَ نَبُوءُوا سَوِيًّا وَ زَيَّنَّا لَكُمُ الْوَسْطَانَ وَ زَيَّنَّا لَكُمُ الْوَسْطَانَ
 كُنَاهُ أَوْ نَا فَرَمَانِي كَرَكِهَ وَ أَجْوَلَهَ هُمُ خَلْقِي بِدَسْمِهَ لَادِدِي رَسُورَهَ حِجْرَاتِ آيَهَ عَن
 دَاهُمُ هَفَهَ خَبِيرِ دَسْمِهَ پَهَ دَسْمِهَ دَخَالِقِ كَالنَّاتِ أَوْ دَمَرْكِزِ حِيَاَتِ سِرَهَ
 تَرُونِ پِيدِ اَكْبِرِي، اودان ترون بيا هغه خيز دے چہ هغه سہرہ دانسان زہرہ
 اود ماعوتہ نَسَلِي اود ارام نصيب كيزي اود تبولو دُ نبوي پريشا نو خاتمہ اشئ
 اَلَا يَذْكُرُ اللّٰهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ ر الوعدا آية عَشْرُ صرف دالله په ياد زہرونو تہ
 (اطمينان حاصل كيزي)

دویم اصول، دانسان دنوروانسانانوسرہ تعلق
 دانسان ژوند په تمدن افا جتماعيت بنا دے یعنی په گندلا وخت تيرولے شي
 بواجے نہم دخل ژوند ضروريات دنوروانسانانو په مدد حاصلوي،
 حجامت دپاره د ناني ضرورت مندوي، جامود دپاره دجولا دلونو دپاره
 دکولال دکمان جورولودپاره دکلاما اوعلاج دپاره دکطيب اوداکتر محتاج
 وي دارنگ بے شميره نور و ضرور تو نو دپاره دبشميره نوروانسانانو
 محتاج وي، ترخوچہ دده دنوروانسانانوسرہ تعلق نه وي نو هغه ژوند
 نشي تير. ولے نو ضروري شوه، چه دانسانانو په مينج کي تعلق دپاره د
 داسے بنا نسة اصول دي چه انسان په هغه داجتماعي ژوند فائده
 حاصلولے شي. قرآن حکيم د حقوق انساني متعلق داسے بشاره احکام اود
 جامع هدایات و دکري دي چه په هغه عمل کولو سره دانسان دکي
 ژوند دسبحر شحالو او پرامن جوريدے شي د تفصيلا تو کجاش
 نگ کي دانسان دکي د ژوند يو خول اصول قرآن

قائم کري دي، لاک د بشریت دي و الی اعتقاد یعنی درنگ نسل او وطن
 دا اختلاف باوجود تپول انسانی قومونه ديو پبر مثال لری لهذا ايوانسان
 د تپولو انسانانوسرہ هم هغه سلوک کوي کوم چه هغه دخيل تپير
 (خاندان) سره کوي، حکه چه تپول انسان ديومود پلا ميعني د آدم عليه
 السلام اود حوا آبي اولاد دي،

رب) رنگ، نسل اود ملک اختلاف صرف دپيژندگلي دپاره دے د جنگ
 جگړو ياد کوزکے دپاره نه دے.

دریم اصول، دانسان دکائنات عالم سره تعلق

دانسان تعلق دکائناتوسرہ دخادم اود مختوم په حيث دے کل کائنات د
 انسان په خدمت کي لگيا دي انسان ته معلومه وي او که نه خوشفلي
 عناصر تپول يعني زمکه، باد، اوبه اودر، د زمکے آسان مينج کي د رنج
 اوباران اوبکري نمر، سپوږمي اوستوري داتپول په خپل خپل حالے
 دانسان په خدمت کي لگيا دي اود دوی د ژوند ضروريات تو تپا زولو کي
 لگيا دي همداغه حال دخناورو، اونو تپو اود معدنيا نو دے چه دهر يو
 د فائده و تحقيق يو مستقل علم دے د دے حقيقت قرآن حکيم په دے
 الفاظو کي اعلان کرے دے :-

خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ط اے انسانه د زمکے اود آسمان تپول خيزونه
 سورۃ البقره آية عا : ستا د فائده دپاره پيدا دي
 وَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ط او لگيا کري دي ستا سواد فائده
 سورۃ الحجاثية آية ع : دپاره د زمکے اوسانونو تپول خيزونه دکائناتو
 دے تعلق معلوميدوسرہ په انسان بانده خو حقيقتونه پراستي شي
 (د دے جهان تپول بکري اولاد بي خيزونو کي دانسان فائده دي
 انسان له بکاري چه دا لتيوي د دے نه دانسان په زړه کي پي

کائناتوں کی حاکمیت اور دھنے کا قبو کو لو جذبہ پیدا کیڑی، دانسان او
د کائناتوں پہ صیغہ کینے د فائدے وو کو لو او د فائدے ا غسٹو ترون .

قائمیڑی انسان دے نہ د فائدو او غسٹو کو ششونہ کوی، او د علوم کوینہ
پہ ذریعہ پہ دے فائدو او قبو مووی او د دے فائدو د تخلیق حکمت پورہ کوی

رب (دوبہہ نتیجہ د عالی تعلق بہ داوی، چہ انسان بہ خان حاکم او
مخدوم او قبول کائنات بہ محکوم او خادمان کنری لہذا ہنہ بہ داوی

د نبوی فائدے د انسانی شرف خادم، محکوم او تابع جو کوی وی او شرف انسانی
بہ د دوی خادم محکوم یا تابع نہ جو کوی وی او دے پہ دے نظریہ عمل کوویکی

(جہان ہے تیرے لئے، تو نہیں جہان کے لئے) جہان تا د پارہ دے تہا جہان د پائے
نہے بلکہ دخالق جہان د پارہ ہے پہ دے بنا بہ ہنہ د نیا د انسانی شرف د تکمیل

ذریعہ جو کوی وی انسانی شرف بہ پہ د نیا نہ قریب نووی ہنہ بنا زرواں
حاکم وی دھنے بندہ او غلام کہ نہ وی پہ دے اصولو بہ دھنہ خودی

نورہ ہر گورہ شی ہنہ بہ دخیل روحانی شخصیت د لویبی اقراری شی
او د نیا د ذیلو ضرورتو د پارہ بہ پہ انسانی شرف بانگ داغ نہ لکوی :-

رج) د کائنات عالم د قابو کو لو او دھنے د خاد میت یو نتیجہ بہ د اہم
وی، چہ انسان بہ د شرف نہ ہی شی خپل خان بہ اشرف المخلوقات او

نور قبول مخلوقات بہ خپل خادمان کنری ہنہ بہ د عبادت لائق نہ
کنری حکم چہ محذوم مکملہ ہم د خادم عبادت نکوی او نہ دھنہ نہ

مرا دونہ غواہی ہم دغہ وجہ د لاچہ قرآن د ہنہ انسانانو پہ بارہ
کینے فرمائی کو مو چہ آسمان یا زہکے خسیزونہ معبودان جو رکڑی :-

وَمَنْ يَشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَانَ شَاخِرًا مِّنْ جَانِبِ الذَّلٰتِ الّٰتِي سُوٓءَ مَا يَشْرِكُوْنَ بِاللّٰهِ
السماء : سورہ حج آیت ۳ :- شواہ چہ ہنہ د انسانی شرف د آسمان
نہ خان راگذار کوی :-

او ہم د دے تعلق اثر بہ وی چہ انسان بہ د مخلوق د عبادت نہ ویزارہ
مصرف د خالق کائنات عبادت گزار شی، او ہم دا د قرآنی تعلیم نتیجہ دہ

۴- خلورما اصول، دانسان د ژوند مقصد

دانسانی زندگی خلورم بنیادی اصول دا چہ چہ انسان دخیل ژوند د
مقصد معین کو لو غتہ پہ پرا بیٹی د ہولو نہ ضروری علم دا دے چہ انسان

تہ د دخیل ژوند مقصد معلوم وی او دا د اعلیٰ وی، لکہ خنگہ چہ
انسان د ہولو مخلوقات نہ برتر او اشرف دے، نو د ہنہ مقصد حیات

دہم دا سے برتر او اشرف وی چہ پہ ہنہ کینے د سر بل یو مخلوق
ہم نہ وی برابر - د غوا، مینے او بڑے مقصد پئی دی پہ کومہ کین چہ

پئی د بیرونی او بنہ وی نو ہنہ بہ زیاتہ قیمتی وی بڑے نہ غواو
عوانہ مینہ زیاتہ قیمتی دہ د خرنہ آس خکہ زیاتہ قیمتی دے چہ

دخرنہ د ہنہ مقصد او چت دے پہ دے خبرہ کچرے انسان فکر
اگر و نوثا بتہ بہ شی، چہ دانسان نہ بغیر قبول مخلوقات دانسان د پارہ

دی انسان بہ دے نہ خادمت او فائدہ آخلی اُس د غور جو کہ دا خبرہ
دہ چہ دانسان د ژوند خد مقصد دے، او د دے سوال حل کول د
انسان د ہولو نہ رومی ذمہ واری دہ

دا خوکیدے نشی چہ معمولی خیزیونہ خود د مقصدیت نہ خالی نہ وی
دانسان غوندے د ہولو نہ دلوتے ہستی پیدا کول د بے مطلبہ وی؟

خکہ چہ د خالق کائنات پہ حکمتی بہ داغ اُلگی نوینا پہ دے دانسان د
پیدا کولو مقصد د پر غتہ دے لکہ خنگہ چہ انسان پھلہ یو غنہ ہستی

دہ، د مادہ پرستانو پہ خیال کینے خود دغہ مقصد صرف خون د و نہ
اعتقل ری د خوراک خون د وی او کہ د غرتہ یا د حکومت، روجے خبر

(خوراک) خود انسان د شرو نہ مقصد خکہ نشی جو پہ دے چہ بعض

خناور لکہ میں ہوا، ہاکی دانسان نہ دیر نریات خوراک کوی اودا لہ خون
 ہم زیات ورکوی، حکم دیر خوراک کینے خوندا ہم دیر وی، لکہ خنک چہ
 یوکس دوا آمونہ خوری اوبل کس شل آمونہ اُخوری نودے دویم
 کس لہ بہ خوندا ہم زیات ورکوی، دا وئیل حکم غلط دی چہ دمیسنہ
 اوہاکی نہ دانسان خوراک بنہ دسر ہاکی اومیسنہ وابنہ گیا خوری
 او انسان پولا داوچرکان ا حکم چہ دہاکی اومیسنہ دپارہ دغہ وابنہ
 گیا پولا داوچرکان دی دوی تہ داخیزونہ نریات خوندا ورکوی اُس
 دویم خیزر رتبہ، عزت) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ دینا مطابق
 وہی خیزونہ دی حکم چہ عزت اورتبہ دمال دپارہ دہ اومال ہم د
 خوراک دپارہ خوفرق صرف دواسطے دے ورا ندے ہم مقصد خوراک
 ووبلا واسطہ او اُس ہم مقصد خوراک دے خوبلا واسطہ :-
 دغہ دہکتا دیریم خیزر حکومت) ہم یو مستقل مقصد، حکم نہ دے
 چہ دادمال اوسر تہ دپارہ اومال ورتبہ دخوراک دپارہ مطلوب دی
 لکہ خنک چہ ورا ندے ذکر شو، خوراک خنک مقصد نہ دے، بلہ دا
 چہ دانسان حکومت دگو نیش او د تکلیف دے، مال پر خرچ گیری
 منہ سے تریے پکینے وھلشی شرو نسا د پکینے گیری، ووتونہ دھن
 دپارہ بکاروی حکومت آوری دل پکینے راحی، مطلب داچہ دزر کونو
 خنکونہ انسانی حکومت دک وی پہ دے پکینے خوددہ پیا زمرے بنہ
 دے چہ دھنہ حکومت قدرق دے ہول خناور کے قدرتی زیر فرمان
 دی اودا سے ہیخ قسم خطرے ہم پکینے نشتہ ہم پہ دے دور انسانی
 لذات اوخوندا ہم دغونو او تکلیفونو نہ دک دے پہ دے خوندا ونو
 اغسنو کینے کلہ سر و مال او ہول تہ ہم ا بیلی مگرد خناور ولذات
 ددے ہولو خطر و نر خالی دے دھنہ رجہ دا دہ چہ دانسان بہ فطرت

کینے تیر شوے غم اود مستقبل فکر پروت دے ددہ پہ منگرویا
 خیلوانو کینے خوک چہ ورا ندے سردی دہ تہ چہ ریا دشی خامخا
 غم جن گیری او آندہ خطرے فکر ہم دسرہ خا مخاوی ددے وچہ
 دانسان ہول لذتونہ دغونو او فکر و نو نہ دک دی اود خناور وھنچ
 یولذت کینے ہیخ قسم غم فکر نشتہ ددے ہول تقدیر خلاصہ داشہ
 چہ انسان دخیل ژوندا مقصد پچیلہ نشی مقتر رولے دامقصد
 بہ ددہ خالق مقتر روی، لکہ خنک چہ دہوائی جہاز جورہ ونکے د
 ہوائی جہاز مقصد متعین کری نہ چہ پچیلہ ہوائی جہاز خیل مقصد
 متعین کوی ہمدامقصد بہ صفا و بلیغوالفاظ کون قرآن حکیم بیان
 کرے دے :-

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ دپیریا نوا مبنیاً مود تخلیق
 مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ○ مقصد عبادت الہی دے مو
 سورۃ التدریات آیہ ۵۵ :- ددوی نہ روزی گھنل دغوار

اونہ پہ بل خور دل :-
 دا سے لکہ خنک چہ انسان دادوہ مقصدونہ پچیلو غلامانوا اپورہ
 کوی حکم چہ موبز تہ نہ ددروزی حاجت نشتہ اونہ دخوراک ات
 اللہ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ○ بلکہ خداوند تعالیٰ دوا ندے
 نہ دانسانی مشین قائم ساتلو دپارہ ددروزی انتظام کرے دے، حکم
 چہ ہنہ دیر کوی اوزور آور دے،
 کچرے یومشین تہ درنگ روغن ضرورت دے دپارہ وی چہ ہنہ
 خراب نشی نو دادمشین دوجود مقصد نہ دے، بلکہ ددے مقصد ہنہ
 کار دے چہ مشین ساز کوم کار دپارہ جور کرے دے ہم دغہ مال
 دانسان اودھنہ دبرق دے دانسان دپارہ روزی بقاء سامان دے

مقصد تخلیق نہ دے، مقصد تخلیق بہ ہم ہفہ وی چہ کوم د پارہ
 انسان پیدا شوے دے، یعنی عبادت الہی۔ ذنیل اور وغن۔ ایشان رد
 مشین د پارہ (روزی ہم د انسان صحیح ساتلو د پارہ یوسامان دے د
 ہفہ د ثوندا مقصد نہ دے، پہ د نیا کئے د ہر مشین قیمت د ہفہ د
 مقصد مطابق متعین کولے شی مثلاً د چینو بہ ہفہ مشین زیات قیمتی
 گنرے شی چہ لپر۔ وخت کئے د پرچینی پیدا کوی ہم د غرنک دانسا
 مشین قیمت بہ د ہفہ د تخلیقی مقصد بہ مطابق وی چہ ہفہ عبادت
 الہی او تقوی دے فرمائی، اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ، او ہم دا
 انسان د الله پہ نزد د پر قیمتی د شرافت او عزت خاوند او دیر
 مقبول کئے۔

پنجم اصول دانسانا ژوند آخری منزل

دانسانی ژوند آخری پورے د الله سرہ یو خائے کیدل دی، قرآن دا وظیفہ
 دانسان ژوند متحرک دے ساکن نہ دے۔
 يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا، تَهْ فِي مَرْحَلَةٍ مِّنْ تَكْلِيفُونَ
 فَمَلِّقِيهِ ط سوره الانشقاق آیت ۷: تَبْرَأُونَ لِلّٰهِ تَه و دروان ئے او
 بیا بہ ورنشہ یو خائے شے۔

- ① ددے آیت نہ معلومہ شوک، چہ انسانی ژوند متحرک دے۔
- ② پہ دے حرکت کئے ورنہ تکلیفونہ ہم خائے پینیری۔
- ③ ددے حرکت آخری پورے خدائے سرہ یو خائے والے دے۔

دا خبرہ دیرہ ہکارہ دے چہ انسانی ژوند متحرک دے انسان اول
 شوم وی، بیا ہلک او خوان شی، تر دے د ترقی حرکت دے بیا مرگہ
 پورے د تنزل حرکت جاری وی، د مرگہ نہ پس برزخی حرکت شروع
 شی، دا ہول قسمہ حرکتونہ ضروری دی دا ہیخوک نشی بند لے د

ترقی پہ حرکت کئے بہ ترقی کیری او د تنزل پہ حرکت کئے بہ
 خائے تنزل کیری خود ا ہول حرکتونہ د غمونو او مصیبتونو د ک
 پاک دی۔

دا خود ہکارہ ژوند حرکتونہ وو، د پت حرکت، یعنی د قبر او د برزخ
 حرکت ہر خوک نشی بند لے دا ہکارہ او پت قسمہ ہول حرکتونہ
 پہ، ہلہ ختمیری چہ ددے حرکتونو آخری پورے راشی او دا آخری
 پورے کومہ دے، دا پورے ہفہ دے بہ کومہ کئے چہ دانسان ژوند
 نتیجے او غرے بیا موندلے شی،

پہ دنیا کئے ہر حرکت یو عمل نہ ویلے شی، چہ خہ وخت د ہفہ عمل نتیجہ
 را ائی نو د ہفہ عمل حرکت ختم شی، یوزمیندا از مکہ چو کوی
 تخم پکھے آچوی، د ہفہ ا بہ خورد کوی، سرہ پہ کئے آچوی۔ خیال ئے
 ساتی، خچکیداری ئے کوی، چہ فصل پوچ شی بیا گیبی، پہ مشین
 یا پہ غوایانو او خروئے غولوی، بوس او غلہ بیلہ کری چہ د غلہ
 درمن واخلی نو دا حرکت ختم شی، حکمہ چہ ہفہ د عمل نتیجے او حرکت
 آخری پورے تہ ا رسی او ددے نہ پس د غلہ حرکت ختمیدل ضروری دے
 ہم د غلہ حال دانسان دے ہفہ پچیل ژوند کنی تکلیفونہ تیرہ وی
 اوور سرہ حرکت کوی، خوک د خیر او نیکی د پارہ تکلیفونہ تیرہ
 او خوک د شر او بدی د پارہ خان خوری دا سلسلہ تر مرگہ
 جاری وی بیا و پاندا ہے پہ آخرت کئے چہ ہر کلمہ دا دوارہ قسمہ
 خلق د خلو عملونو نتیجے او د خلو حرکتونو ثمرے د جنت او دوزخ
 پہ شکل کئے بیا مومی نو ژوند بہ خپل خائے او آخری پورے بیا مومی آویہ
 تہ بہ ا دریزی او دا د ژوند د حرکت انتہا د لکہ خنگہ چہ پہ دے آیت
 کئے د عملونو نتیجہ بیان دے۔

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ
يَحْسَبُ حَسَابًا سِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ۖ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَآءَ
ظَهْرِهِ ۖ فَسَوْفَ يَدْعُو نُبْرًا ۖ وَوَصَلَّىٰ
سَعِيرًا ۖ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ

سورۃ الانشقاق آیۃ ۷ تا ۱۳

چاہتہ چہ عمل نامہ پہ بنی لاس
ورکپہ شہوہ، نوہفہ نہ بہ آسان
حساب آغستہ شی اوخپلو خلقوتہ
بہ خوشحالہ راشی اوچاہتہ چہ
عمل نامہ، دشاڈر سترورکپہ
شہوہ نوہفہ بہ مرگ غواہی او

یہ جہنم کینے بہ اغور خیری، حکمہ چہ ہفہ بہ کورکینے بیغمہ وو:
دانسان دا حالتونہ قرآن حکیم پہ دے آیتونو کینے بیان کری دی
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَيَّ اللَّهُ: پر مخ دزمکے شوک گر خیدنے
رَزَقَهَا وَيَعْلَمُ مَا تُسْتَفَرَّهَا وَرُؤُوسَهُمْ اللَّهُ دَهْفَهُ رُوزِي
سورۃ ہود آیۃ ۶ : : : : : دہ او دہفہ داستوکینے اوامانت
الینو خانے ورتہ ہم معلوم دے،

پہ دے آیت کینے دانسان ددرے وار و حالتو ذکر دے ڈنوی ژوند
چہ خہ وخت پہ زمکہ گرجی او حرکت کوی دآخرت منزل کوم بخا
چہ آستوگنہ کوی یعنی جنت یا دوزخ دقبر او برزخ حالت چہ کوم کینے
امانت وی تا اکتل چہ دانسانی ژوند پنچہ بنیادی اصولہ قرآن پہ
خہ بنہ طریقہ حل کریدی او دانسانی ژوند نظام ٹے پہ بنہ دول
پیش کریدے چہ داد ول بوغت فلسفی او حکیم ہر نہ دے حل کرے
نودا دلیل ددے خبرے دے چہ قرآن کلام الہی دے۔

۷۔ شمولی اعجاز

داعجاز شمولی مطلب پہ قرآن کینے دا سے خوشیزونہ دی کوم چہ
پہ انسانی کلام کینے نشی جمع کیدے ددے نہ معلومیزی چہ دانسانی
کلام دے نہ چہ انسانی ہفہ خیزونہ دادی :

۱۱) حدیث اسلوب مطلب داچہ دقرآن حکیم طرز بیان دانسان
کلام نہ مختلف دے پہ دے بتول ماحول کین دے مثال نشی مانت
انسان چہ خہ واخلی نوخپل ماحول نہ ٹے مراخلی نوکچرے دانسانی
کلام دے نودعربود ماحول نہ بہ ماخوذوے خود ایسے حکمہ نہ دہ
چہ پہ عربو کینے خو خہ چہ پہ بتولو ژبو کینے دکلام دسے طرز
موندے شی :

۱۲) کلام منظوم یعنی شاعری رب کلام منشور مسجع رجم کلام
منثور غیر مسجع : دقرآن حکیم پہ دے دریاو وکینے یو طرز ہم نہ دے
اودوست دشمن دا قرارکوی چہ قرآن دسبع معلقات یا ددیوان
حماسہ پشان شعر ہم ندے حکمہ چہ دردیف، قافیہ او بحر وغیرہ
پابندی پہ دے کینے نشتہ او دمقامات حریری پشان منشور مسجع، یعنی د
بند ونوالہ نشر ہم نہ دے او دعام مصتفیبنو پشان بے بند
نشر ہم نہ دے، دینہ معلومیزی چہ پہ مخ دزمکے دا سے کلام بل
هدا وشتہ نہ نوددے بئیا داوسر چشمہ انسانی اوزمینی ندا
بلکہ الہی او آسمانی دکہ:-

۱۳) پہ انسانی کلام کینے دمتکلمہ دجذباتو جیر دخل وی چہ ہفہ د
قہر خبرے کوی نو، پکینے درحم بونی ہم نہ دی اوچہ درحم خبرے
کوی نودتہدراخ : پکینے نہ وی حکمہ چہ انسانی جذباتو کینے اعتدالی نہ وی
پہ خلاف دقرآن حکیم چہ دے کینے پہ یو وخت دزیری او دویرے
دجنت او ددوزخ، اوقہر او درحم ٹیکو پہ یو خانے وی دے نہ معلومیزی
چہ دانسان پہ شان دجذباتونہ مغلوبہ ہستی دقرآن نہ دہزبان
نَبِيٍّ عِبَادِي اَنْ اَنَا الْعَفْوُ الرَّحِيمُ وَاَنْ عَدَاِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ
سورۃ الحجر آیۃ ۷۷) پہ دے آیت کینے دمغفرت دا اعلان سرہ د

دردناک عذاب ہم ذکر دے، مگر انسان کے قصے اور یہ وقت
درحم او شفقت اظہار پھرے نشی کو لے اور دم او شفقت پہ وختے
کے غصے خبرہ پہ خولہ فنی راتلے :-

اس کے ہر انسان کے کلام چہ مطالعہ اُسی نو پہ ہجے کہتے بہ خانقا کے الفاظ
بنکارہ شی چہ کے بھرنی دُورے دباؤ پیداوار بہ وی چہ کے ہجے نہ بہ
معلومیزی چہ متکلم کو ویرے پہ وجہ داسے خبرے کوی، دینہ علاوہ
پہ انسانی کلام کہنے خو کلمہ کے قوت اظہار کیزی مگر کے داسے قوت پھرے نہ
چہ ہجے نہ پہ زمکا آسمانوں نو باندا کے حکومت اظہار کیدے شی کہ
چرے چالبرہ مطالعہ کے قرآن ہم اُکریا، نو ہفتہ تہ پہ ہر کہ صفحہ دا
محسوسہ شی چہ دا کے داسے متکلم کلام دے چہ کے کائنات عالم کے یو خیز
نہ ہم ہجے نہ ویریزی اور نہ دبا ویزی بلکہ عظیم تو کجبل کائناتو باندا کے
حکمرانی کوی۔ دُور فغان نوح دیندیز بہ بارہ کہنے کے قرآن کے الفاظ نور
جو اگورہ :-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقْوَاهُ ۖ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ
آقِلِي : سورہ ہود آیت ۱۰۷ : اے آسمانہ دورید و نہ بنداشہ
چرے یو انسانی طاقت ہم داسے حکم و رکولے شہ :-

انسانی کلام دانسان کے دماغی قوت کے محدود والی مظهر وی کے ہجے
کے بلاغت اس پہ ہر میدان کہنے یو شان منہ کے نشی و ہلے ددہ
قابلیت پہ خاصو مضامین کہنے کے بلاغت نور بنو دے شی بل قسم مضامین کہنے
دہعتہ کے بلاغت کے ہجے زور نہ وی، یو عرب مشہور شاعر ابو نواس صرف
دشرا بو پہ تعریف کہنے بہترین شعر خود ہیٹلے شی پہ بلہ موضوع نہ
بل شاعر ابوالتاہیہ "پہ دُھد و تقولے، پہ فتاؤ دُنیا او پہ شوق
آخرت باندا کے کے بلاغت نہ کہ شعر و ہیٹلے شی خو پہ نور و مضامینو

داسے نشی و ہیٹلے، پہ فارسی شاعرانہ تو کہنے فردوسی نظامی پہ جنگی
مضامینو پورا زور سرہ شعر و ہیٹلے شی لیکن پہ بل میدان کہنے ہجے
پس راجی، سعدی، اخلاق شاعر دے جنگی یا بل نہ دے، کچرے کے
خوش قسمتی نہ یو شاعر پہ ہر موضوع باندا کے شعر و ہیٹلے شی نو دا
فرق بیا ہم وی چہ پہ بعض مضامینو دیر بنہ کلام او پہ بعضو لڑ کم
او پہ نور و ہجے ہم کم و ہیٹلے شی۔ دے نہ علاوہ کے شاعرانہ و بلیغانو
تول مضامین کے فکر او دما دیا تو کہ دائرہ نہ بھر نہ وی پہ دے
تول کہنے غیبیات او دما دیا تو نہ پور نہ مضامین دیر کم وی، پہ
محسوسا تو کہنے کے شاعرانہ خیالات کار کو لے شی، لیکن پہ غیبیا تو کہنے
کے خیال پرواز ختم شی او دے تولو نہ علاوہ شاعرانہ کے رشتیاؤ
او دے واقعہ تو پابند نہ وی، حکم چہ پہ دے بیا پہ خیال پابندی راجی
د شاعرانہ کار دغہ وی چہ پہ خیال کہنے خہ خبرہ ہر خنگہ چہ داغلہ
ہجے دبارہ ہر خہ الفاظ چہ کے ہجے پہ خیال کہنے داغلہ نو کے شعر پہ نقاب
کہنے رنگینی سہا وروا چوی پہ دے کہ بے نہ وی چہ داسے کیدے ہم
شی کہ نہ او دارشتیا دی او کہ دروغ، ہر بہ دے وجہ کے شاعرانہ
پہ بارہ کہنے یو معقولہ دہ چہ، "أَحْسَنُ أَكْذَابًا، چہ دیر بنہ
شعر بہ ہجے وی کو کہنے چہ دیر دروغ بیان وی، لیکن کے قرآن حکیم
مضامین یو طرف نہ دوسرے وسیع دی، چہ دے کہنے عبادات،
معاملات، قوانین منزلیہ، معاشرت احکام، مملکت قوانین، بین
القوامی قوانین او بیا عقائد، اخلاق، تاریخ محسوسات، غیبیات،
واقعات دُنیا او حقائق آخرت تول مضامین دی بیا دے وسیع مضامینو
د بیا نولو دبارہ دائرہ دوسرے تنگہ کے چہ ہیٹلے یو مضمون او عبارت
نہ دروغ او خلاف واقعہ نہ وی اور سرہ دے کے قرآن پہ فصاحت

او بلاغت کئے یو ذرہ فرق ہم نہ راسخی لکھ چہ فرمائی :-
 دَلُوْكَانَ مِنْ عِنْدِ عِيْرِ اللَّهِ لَوْ جَدُّوا كَچِرے تَدَانِ دَخْدَانُ نَه سَوَادِيْل
 فِيْمَا اِخْتِلَا فَا كَثِيْرًا ○ سورة النساء : چا کلام دے نو ذمہ پہ مشا ن
 اية ۴۲ :- بلاغت ارد مضامینوپہ صداقت کئے بہ خا مخا فرق
 را غلے وو

داسے شان دھندہ کلام کیدے شی چہ دھے سرچشمہ لا محدود
 قوت وی او ہندہ صرف خالق کائنات کیدے شی، نو دا دلیل ددے خبر
 شوچہ قرآن ہم دالله تعالیٰ رشتیا کلام دے :-

۸ - غیبی اعجاز

پہ قرآن کریم کئے دغیبی علوم یو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
 ہفتہ نہ دیر غت فلسفی اولو کے عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلہ
 اشی چہ دنا لوستی قوم یو نالوستی ذات بہ ہفتہ نہ رسائی اشی ددے
 غیبی علوم چہ یو قسمونہ وی :-

۱۔ کو ریا ندینو پیغمبرانو علیہم السلام او قومونو تاریخ، دھے نتیجے او اثرے
 رہن دانلو کے واقعے، دوخت نہ ڈو وچہ دھے خبر ورکول اردھے داسے
 حقیقت بیا نول چھ ظاہری اسباب بوا ہا اثرہ نہ وی،

۲۔ دمرگ اطبیاتونہ بعد اموروپہ بارہ کئے داسے حقیقتونہ
 بیا نول چہ دلو کے فلسفی او دتو فلسفیانو د مجموعی قوت نہ ہم
 چہ براؤ چت وی :-

(۳) دتیر شو پیغمبرانو علیہم السلام مثلاً آدم علیہ السلام حضرت
 نوح ۴۔ حضرت ہود، حضرت صالح، حضرت ابراہیم، حضرت
 اسمعیل ۵۔ حضرت اسحاق، حضرت یوسف ۶۔ حضرت موسیٰ
 حضرت ہارون ۷۔ حضرت داؤد۔ حضرت سلیمان ۸۔ حضرت عیسیٰ

حضرت یحییٰ او حضرت زکریا علیہم وعلی نبینا الصلوٰۃ والسلام
 تاریخی واقعات او ددے تو لو حضرتو علیہم السلام د دعوت او تبلیغ
 مقصدونہ او ددے تو لو حضرتو علیہم السلام مرد قومونو امتونو
 واقعات او ددوی پیغمبرانو علیہم السلام د دعوتونو ارشادونو پی
 خیل خیل امتونو بانڈے موافق او مخالف اثرات او ددوی انجامونہ
 اونتیجہ، ددے نتیجہ علترنہ او اسباب عبرتونہ اونصیحتونہ چہ خٹکے
 تحقیقی او حیرت انگیز صداقت او بلاغت سرہ قرآن بیان کریدی
 دھے مثال پہ انسانی تخریر کئے نشی موندے :-

د دے واقعات یو جو حصہ پہ تو زیت کئے موجودہ او خہ حصہ دتو زنت
 د عالمانو او تاریخ پہ سینو کئے محفوظ وہ لیکن د صاحب قرآن علیہ
 السلام پہ نول ژوند کئے یو واقعہ ہم داسے نشہ چہ ہفتی نہ دانشانی
 ا ستاذ نہ د زکلن کرے خہ موقعہ پینہ شوی وی یائے تیر شکر کرے کوی
 وی، یا چا ا ستاذ داسے ویلی وی، چہ ما نہ حضور علیہ السلام زکر کرے کریدی
 دداسے علومو باقاعدہ حاصلو د پارہ بالخصوص دیوانی اونا لوستلی
 سری دبارہ چہ بیکہ زمانہ او دپرلہ نیسے زکر کرے ضرورت وی، دہ
 دبارہ د خوکینتو یا خوملتو ملاقات کافی نہ وی لیکن د نبوت د زمانے
 دقرآن ڈشنانو ہیخ وخت ددوی ددائی تو بہ انکار انکروا ونہ د
 تیر شو پیغمبرانو علیہم السلام یا دتیر شوی قومونو بہ واقعات کئے
 خہ شک بنکارہ کرے ووداخبرہ ددے واضح دلیل دے چہ نول ڈشنانو
 او دوستانو دا حقیقت او رشتینی منلہ چہ ہفتی علیہ السلام ائی دو
 او چانہ ہم ہفتی زکر کرے نہ وہ کرے او قرآن کومرہ وصی واقعات
 د انبیاء یا د امتونو چہ بیان کریدی ہفتے ہم صحیح منل کہ منڈے
 منل نو خا خا بہ فی اعتراض کرے وے، پہ دے بنا د موجودہ مستشرقینو

اعتراضات رد و اورد و موروپه بار کجککه غلط او بے بنیادی چه ددے، مقصد سیاسی دے او استعمار تہ و دہ ورکول دی، داستراقت فتنہ علمی ارادہ نده بلکه د تحقیق پہ مرکزی سرچشمے د طاقت د قرآن او پہ نبوت بانہ سے حملہ کول غوازی چه د مسلمانانو د زبر و نونہ د قرآن او نبوت ہفہ جرے غٹے شی او د ہغوی د فطری وحدت خاتمہ اشی او دردی د جگد اکولوا و خان خان لہ کولونوی دو کو تہ پرا نستے شی:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَنۡوَاهِهِمْ ۗ دوی غوازی چه دانلہ نور پچپلو
 وَ اللّٰهُ مُنۡتَزِمُ تُوۡرِهِ وَاُوۡلٰٓئِكَ اَلۡكٰفِرُوۡنَ ﴿۱۰﴾ : خو لو مرکزی او اللہ د خیلے رنہ
 سورۃ الصف ایۃ، ع: پورہ کو تہ دے هر خومره چه کافران بے بدگنہ
 پہ عاموانگریزی دانو کتے صحیح علم دین نشتہ او د دینی ژبے عربی ہم
 مہارت نشتہ او ددے نہ علاوه د دوی دیورپ هر یو مصنف سرہ
 عقیدتندی ہم دہ چه داد مغربی تہذیب اثر دے او د علماء دین نہ
 کرکہ دے، دا خلور خیزونہ داعے دی، چه مستشرقین خیلے فتنہ تہ پہ دے
 ہنہ ودہ ورکولے شی، مؤید د گولڈزیتر د مذاہب تفسیر یہ نوم کتاب
 او د ولیم میور د دلائل آف محمد نوم کتاب پہ آزاد فکر دیرہ ہنہ مطالعہ
 کریدہ لیکن پہ مؤید هر ہفہ اثر شو چه نوم مؤید اس بیان کہ او دا
 خمونیز د یقین د مضبوطوالی یو باعث جو رہ شو، مؤید دراتلو کی ۹ مورہ
 پہ بارہ کتے د قرآن کریم یو خو ہفہ غیبی اعلانات بیا نوو چه نوم لاشو
 نہ وواونہ د ہفہ خہ اسباب او ذرائع وو

۱ قرآن کریم داعے قسم اعلان پہ دے الفاظ کتے کہیدے : عَلَيْتِ
 الرُّؤۡفِ فِيۡ اٰدۡنِ الْاَرْضِ وَ هُمۡ مِّنۡۢ بَعۡلِا عَلٰٓيہُمۡ سَيۡلٰبُوۡنَ ﴿۱۰﴾ : سورہ
 الروم آیۃ ع: رومیان د ایران پہ مقابلہ کتے دے مغلوب شو چه د
 کسری فو کو نور و می حکومت او د ہفہ مرکز دل سے تباہ کرو، چه دے یو

خپل فلنگی سیاست جو رکرو، تاریخ ا بنو دل چه ددے خبرے خہ نبتہ
 ہونہ و، چه رومی حکومت بہ بیاراپا لشی او د کسری ہفہ لوے حکومت
 تہ بہ ماتے ورکوی، مگر قرآن یضع سینین یعنی دلسوکالونہ کہہ مودہ
 مقرر کرے او ہر دفعہ ا شوہ دلسوکالونہ کہہ مودہ کتے رومیانو کسری
 تہ شکست ورکرو او دوست دشمن د قرآن دا غیبی اعلان پچپلو
 ستر پرورشیا او کیدونکے ا کیدو او د تاریخ پہ بانو کتے محفوظ شو۔

۲ مسلمانان دیر کمزوری ووا او قدیش دیر زور آورو، با مخصوص
 د حدیبیہ پہ مقام ستنہ ہر کتے چه صحابہ کرام د دیر لہرے خایہ
 مدینے سورے تہ د عمرے پہ نیت راغلی وو قریشو د طاقت بہ نشتہ کتے
 ہغوی دمکے شریف او د عمرے نہ منع کول سرہ ددے چه داکار د عربو
 د منل شری قانون نہ ہم خلاف وو، مسلمانانو د صلح حدیبیہ ہغوی
 کمزورے دفع ہوا منہ پہ ہفہ کتے یو دادفعہ ہر و، چه داخل د مسلمانان
 عمرہ نہ کوی بلکه آئندہ کال د بیاراشی او پہ دے حال کتے سورہ فتح
 نازل شو، اِنَّا فَتَحَّا لَکَ فَتْحًا مُّبِیۡنًا ﴿۱﴾ (سورہ الفتح آیۃ ع) چه پہ دے
 کتے ددو و فتحو پیشگوئی شوے و، یو د یهود و خیبر ازہ زمکہ د مسلمانان
 پہ قبضہ کتے را تلک او د ہغوی لوے طاقت تہ ملتے ورکول، او دویم د
 قریشو بلکہ د عربو مجبوعی طاقت تہ ماتے ورکول او مرکز عرب مکہ
 مکرمہ فتح کول، دا دوا رہ فتح مسلمانانو صرف پہ ددو کالو کین حاصل
 کرے، ددے نہ معلومہ شوہ چه قرآن کریم دعا لہ الغیب کتاب دے

۳ قرآن حکیم داعے وخت کتے د خلفاء راشدینو د خلافت پیشگوئی
 کرے چه د صحابہ کرام و زونہ تہ ہم خطرہ وکہ بلکہ یو مسلمان ہم خان
 محفوظ نہ کتے یو لیکن د قرآن حکیم دا پیشگوئی درستہ ثابتہ شوہ او ہم
 ددے مطابق ہغوی ددے حکومت حاصل کرو د ہغوی دین

او اسلام هم سیاسی طاقت بیا مؤند او مضبوط شوا و اسلام په بقل جهان
 د خلفا و راشدینو په ذریعه خورشو، او د مسلمانانو نه د یو حکومت نه هم
 خدیو په پاتنه نشوه، د دے څلور وارو خبرو اعلان په څلور دے الفاظو
 کینه قرآن کریم وو، وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ
 دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ط (سوره نور
 آیه ۴۱) په نادوغه حالا تو کینه قرآن حکیم د اے نور د پیر غیبی اعلانات
 دوخت نه لرو چه کړیدی او بیا رشتیا اخیستل مکره لهند والی په عرضی
 صرف هم دا مثالونه کافی گنرو.

۹- انجذابی اعجاز

د قرآن حکیم د جاز بیت دا اے یو خاص شان دے چه په هېڅ
 انسانی کلام کینه نشته:
 دا د جاز بیت یو دلیل دا دے، چه غیر عرب خلق د پردی ژبے د قرآن
 په دیر تکلیف یا دوی یاد دے ساقی او د دے دورونه او تکرارونه کوی،
 حالا نکه د دے کین د نبوی هېڅ فائده نشته. دا جاز بیت یواځے د قرآن
 کیدیشی، د بل هېڅ کتاب نه. ۱-
 (۲) دویم دا چه د دے په معنی نه پوهیدونکی خلق هر بیا بیا ټول
 د دے تلاوت کوی او زړه ته یو پورته کیږی نه دینه معلومه شوه چه
 انسانی روح د پاره په قرآن کینه یو خاص جاز بیت مؤند د شی
 (۳) دریم دا چه د دے په مطلب نه پوهیدونکی خلق هر چه دا تلاوت
 کوی تو په هغه هم یو خاص اثر کیږی، او د دے تجربه شوه د هېڅ بیا
 پوهیدونکو خوا اثر خا هماغه کیږی، نو دا اے کشش چه په بل یو انسانی کتاب
 کینه هم نشته. د دے خبر دے دلیل نشی جوړید دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۰- تالیفی اعجاز

د قرآن حکیم په تالیف کینه هم اعجازی شان موجود دے، ځکه چه
 انسان یو کتاب جوړه وی، نو د هغه یو څو مضامین، د فصل، بیا څو
 فصلونه د باب، بیا څو بابونه د کتاب په عنوان سمه یا دوی او
 بل لیکن د قرآن تالیف بالکل د انسانی تالیف نه جدا ونه شای
 لری، او سره د دے دومره معقول دے، چه ما مرام را زی رح فرمائی،
 چه د قرآنی ایتونو ربط هم یو مستقلة معجزه ده، په قرآن کینه په
 یو ځل اے احکام، واقعات انبیاء، امور آخرت، او صفات د باری تعالی
 بیا ښی، نو ظا هر بین نابوهه خلق د اے ربطی گنری خو قرآن حکیم
 خپل مضامین د دوو مقصدونو د پاره بیا کوی یو د د اے څیز ښودل چه
 انسان ته لرو چه د هغه علم نه وی، او دویم چه قرآن په دے عمل غواړی
 ځکه چه یو بهترینه نسخه معلومول څه کمال نه دے تر څو چه په هغه
 عمل نه وی شوه، نو قرآن دا دواړه غواړی، علم او عمل لیکن د هیل
 تر غیب د پاره قرآن حکیم نور مضامین هر بیا کوی چه هغه به د تاریخ
 منای شوی واقعات وی یا بخصوص د پیغمبرانو علیهم السلام او د هغوی د
 امتونو واقعات او یا به دا آخرت نتایج وی ځکه چه ښه عمل انسان
 هله کوی چه د هغه ښه نتیجه د هغه په دماغ کینه راشی او بد عمل پرینو
 په هله تیار کیږی، چه د هغه بدله نتیجه په وړاند د وی، او یا به دا
 صفات د باری تعالی وی د دے مطلب به دا وی، چه انسان به ځان د عالم
 اکمل، قاهر مطلق، عادل، ذات په وړاند د ذمه دار گنری نو نتیجه تی
 دا وی چه د د اے ذات د حکمونو خلاف ورزی به نکوی، د تالیف دا
 حیرت انگیز نظام د دے دلیل دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۱- اعتدالی اعجاز

انسان جذباً تو گوید دے دے ددہ ہر حرکت پہ جذباً تو بنا وی
 قہر پہ وخت و رحم او شفقت نہ خالی وی او درحم پہ وخت دے
 او غصہ نہ تن وی، پہ خو شمائی کینے بہ چووی ضم بہ ورسرہ پوتے نہ وی
 لیکن دالله شان جذباً تو نہ پاک دے، او قرآن دہنہ کلام دے
 پھنے کین غضب سرہ د مہر بانئی او مہر بانئی سرہ د قہر ذکر وی خوٹا یونہ
 جدا وی مثلاً د غضبہ خائے گنہگار ان وی او د مہر بانئی خائے
 فرمان برداران وی ہر مدعہ وجہ دہ چہ قرآن کینے دویزہ لوسرہ د زہر
 و کولو اوزیری و کولو سرہ دویزہ لو، جنت سرہ ددوخ او دورخ سرہ
 جنت ذکر پہ یو محلے کینے موجود وی او بے شمیرہ خایو کینے پہ یو آیت کینے
 مینہ، او قہر، دواہہ موجود وی مثلاً،

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْعَفْوَ الرَّحِيمُ ۝ حُصَا بندگان خبر کرہ چہ
 وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ۝ خومعاف کوونکے او مہر بان
 سورۃ الحجراتہ ۵۴

دے دے جمع نہ مطلب دا چہ دقرآن سرچشمہ جذباً تو گوید دے انسان
 نہ بلکہ جذباً تو نہ پاک د حکمتونو ذخزانے کلام دے، دہنہ د حکمت
 تقاضا دہ، چہ انسان کینے د محبت او خوف دواہہ حکم وی، کچرے خوف
 خدا نہ وی، نو بیابہ د خدائے پاک د فرمان برداری کارخانہ کلبہ و د
 شی، کچرے معمولی انسانی حکومت کینے د حاکم ویرہ نوی نو حکومت
 پاتے کیری دارنگ د محبت ضرورت حکم دے، چہ پہ عبادت کینے
 وی د محبوب حکم پہ اخلاص سرہ مینے شی او دہنہ د پارہ عجب د خا
 قربانئی و کولو نہ ہم تیار وی، ہر کلمہ چہ پہ اللہ تعالیٰ کینے دا دواہہ
 جمع دی نو دہنہ کلام قرآن کینے د ہم د دواہہ خاٹھا جمع وی، پہ نہ

خیزونو کینے دا دواہہ جمع کیدل د نینت پہ حساب دیر کم دی،
 انسان دہ زموی یا د ظالم انسان نہ ویریزی مینہ نے ورسرہ نشہ
 مور سرہ دہنہ محبت شتہ لیکن ویرہ نے تر نشہ معلومہ فتوح
 بولے خالق کائنات کینے دا دواہہ جمع کیدے شی بلکہ دہنہ ذات دے
 دواہہ و مرکز دے، ثابتہ شہہ چہ قرآن حکم ہر دے ذات کلام

د ترغیب او ترہیب پہ بارہ کینے آیتونہ پیش کوم
 لَا تَقْظُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ط إِنَّ اللَّهَ ذَرِحْتَهُ نَأْمِيدِي مَكْرِي
 يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ بِيَشْكَةَ اللَّهُ تَوَلَّ كُنَّا هُوَ نَه مَعَا
 الْعَفْوَ الرَّحِيمُ سورۃ الزمر ایۃ ۵۷؛ کولے شی، پہ تحقیق ہنہ معاف
 کوونکے او مہر بان دے:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةٍ ۝ هِي نَفْسٌ نَه پوہیزی چہ ما کوم
 أَعْيُنٍ جَزَاءُ لِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (سورۃ ستر) ۝ ستر وی و یضولو والا لغتوںہ دہنہ
 السجده ایۃ ۷۷ ۝ ۷۷ ۝ ۷۷ ۝ د پارہ د معلونو پہ بدل کینے پت سائلے
 دکا: ۷۷ دویزہ لو پہ بارہ کینے ارشاد دے:

وَحَابٌ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيذٍ مِّن وَّرَائِهِ ۝ ناکامہ دے ہر ہنہ کس د چا چہ
 جَهَنَّمَ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ يُتَجَرَّعُهُ ۝ پہ خیل زور ویا پروا و اسلام
 وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٌ ط وَمِنْ وَّرَائِهِ ۝ سرہ نے ضد کولو دہنہ د رستو
 عَذَابٌ عَلِيمٌ ۝ سورۃ ابراہیم ایۃ ۷۷ ۝ ۷۷ ۝ ۷۷ ۝ دہنہ کینے شی کوپ بہ تراخلی
 مگر تیزولے بہ نے نشی او د ہر طرف نہ پہ دہ دے مرگ سختی وی خرموی
 بہ نہ او دے نہ پس بہ، سخت عذاب کینے کیری؛

۱۲- ملکی اعجاز

دہلو پھولے انسان بادشاہ حکم ہر چلیزی او خلق تر ویریزی ہم

مکرر دوا راہ محد و دوی، اودا سے ہیچرے نشی کرے چہ زمکے یا
 آسمان غوندا سے یوغت مخلوق ته حکم در کری، لیکن قرآن طوفان
 نوح علیہ السلام کینے زمکے او آسمان ته داسے حکم در کرو۔
 يَا رُسُّ اِبْلِی مَاءُ لِكَ وِسْمَاءُ ۚ اے زمکے خپل ا به تیرے کرہ او اے
 اَقْلَمٰی: (سورۃ ہود آیت ۷۷) : آسمانہ ا به بندے کرے۔
 اودا حکم ته جاری ہم کرو و دُنیا لوٹے باد شاہان د خلو و خور شامدا
 تقریر و نہ او خبرے دے د پارے کوی چہ هعری جر تر بغاوت ا نکری او حکم
 نزوا تخی، لیکن د یو یور پی مصنف پہ قول قرآن نه دامعلومیزی،
 چہ د دے مصنف چانه نه ویریزی دے نه معلومیزی چہ قرآن د
 خالق کلام دے۔

دریم فصل

د تفسیر و تاویل او د دے دوا رو د متعلقاً تو بیان :
 را د تفسیر و تاویل د لفظ نو معنوی تحقیق :-

تفسیر پہ عربی لغت کینے د فسر نه جو رہے چہ د هغه معنی دیوخیز بنکاره
 بیا تو ل دی او پہ دے وجہ فارورده، ته هم تفسیر و ویلے شی حکم چہ د
 هغه پہ لید و به د اکثر د مریض حال بنکاره شی تاویل پہ عربی لغت کینے
 د اول نه جو رہ دے چہ د هغه معنی را اگر خیدال دی، د تاویل اصطلاحی
 معنی همد غیسه د قرآن الفاظ بولوا احتمالاً معنی کانو کینے یومعنی تما
 را اگر خول دی،

د تفسیر و تاویل پہ شرعی او اصطلاحی معنی کینے خرا نوال دی
 د ابو عبیدہ قول دے چہ دوا رۃ یومعنی لری (۲۷) امام راغب فرمائی
 چہ تفسیر عام لفظ دے کلام الہی تشریح او د کلام انسانی تشریح (ردوان)
 ته ویلے شی، مگر تاویل بوائے د کذب الہیہ تشریح ته هرد ویلے شی :-

(۳) دامام ابو منصور ما تریدی دارائے ده، چہ تفسیر دے نہ وائی چہ
 د قرآن مراد یقینی طور متعین کرے شی، او تاویل به دے ته ویتلے شی
 چہ احتمالاً معنی کانو د قرآن کینے یوہ معنی غیر یقینی طور متعین کر شی، روح المعانی
 جلد ۱ ص ۳۱۳، الاتقان، جلد ۱ ص ۳۱۳، خومز به نزد دے ا قوالو کینے هغه اختلاف
 نشته صرف د اصطلاح کانو اختلاف دے د متقدمینوا اصطلاح داده چہ
 تفسیر و تاویل دوا رۃ پہ یومعنی کینے استعماله وی او د تفسیر پہ موقعه لفظ
 د تاویل استعمال وی، تفسیر ابن جریر دا طرز غوره کرے دے ابو عبیدہ
 دوا رۃ هم معنی بولی د هغه پہ هوراندا دے دغه اصطلاح د متقدمینو د
 او د متاخرینوا اصطلاح هغه ده کومہ چہ ابو منصور ما تریدی بیان
 کریدہ، چہ تفسیر هغه دے چہ نو یقینی دلیل سه مراد الہی متعین کرے
 شی او تاویل به هغه بیلے شی چہ به احتمالاً معنی کانو کینے یومعنی پہ ظن او
 جنبہ د متعین کر بشی۔ دامام راغب فرق حقیقی نه دے بلکہ د متعلق پہ
 اعتبار یو اصطلاحی فرق دے۔ چہ د تاویل تعلق د کتب الہیته د تشریح
 سره دے او تفسیر عام دے۔

(۴) دارنلث دا قول چہ روایۃ د قرآن د معنی متعین کول، تفسیر او دوا رۃ
 متعین کول تاویل دے :-

(۵) یا کومہ معنی چہ د قرآن د عبارات نه واضح معلومیزی هغه تفسیر
 کو مہ چہ پہ اشارے د الفاظ و سره معلومیزی هغه تاویل دے :-

(۶) متاخرینوا اصطلاح کانے دی کوندا ی د قد ما ڈ پہ اصطلاح کینے
 دوا رو یومعنی ده چہ صاحب قاموس دا بنکاره بیان کریدہ او د

متاخرینوا اصطلاح علامه الوسی پہ روح المعانی کینے بیان کریدہ :-

(۷) د تفسیر، تعریف، موضوع او غایۃ (فرض)

علامه الوسی پہ روح المعانی کینے د علم تفسیر و تفسیر د تعریف کرے دے، چہ

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظیہ علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم نزول قران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ وو حکمہ دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناہل العرفان بہ ہمدادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت وواو فطری ذوق تہ ہم
 رجلہ، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سرمدے لرلو نو حکمہ ہغوی ددے علومو دمقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربواو نزول قران ذمالمے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپوہ
 دقدما و داصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکمہ چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتِيَنَّكَ بِمِثْلِ الْاِجْتِنَاكِ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ بَلَّغٌ لِّكُلِّ شَيْءٍ عَدْلٌ** پہ بل حلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ**
اِلَّا اللّٰهُ (آیہ عمران آیت ۷) موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرين **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ** او
 غایت او غرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول داللہ تعالیٰ انا انزلنہ قرانا عربیاً لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے ستی۔

د تفسیر او دمطالبو دقران دپوہ آداب او شرائط

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تورکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت او استعداد اود قران دپوہ دقاہلیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلائلو بہ ذکر کوو۔

علم اللغة یا علم اللسان

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمذلولات تو
 دموقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیزی، دقران
 مفردات لسانی تغیرات او تصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، دمکربا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا با تو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کتوہ حکم شوع دے لیکن دا وضاحت نشتہ چہ دنمونونو بقول
 الفاظو دانتخاب اود محل استعمال دنکتو اود آسرا وچہ داہہ علم البلاغیہ، خومرہ دے۔ دہرمونج وخت دکوم حلتے نہ شروع کیزی

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظیہ علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم نزول قران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ وو حکمہ دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناہل العرفان بہ ہمدادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت وواو فطری ذوق تہ ہم
 رجلہ، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سرمدے لرلو نو حکمہ ہغوی ددے علومو دمقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربواو نزول قران ذمالمے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپوہ
 دقدما و داصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکمہ چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتِيَنَّكَ بِمِثْلِ الْاِجْتِنَاكِ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ بَلَّغٌ لِّكُلِّ شَيْءٍ عَدْلٌ** پہ بل حلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ**
اِلَّا اللّٰهُ (آیہ عمران آیت ۷) موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرين **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ** او
 غایت او غرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول داللہ تعالیٰ انا انزلنہ قرانا عربیاً لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے ستی۔

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تورکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت او استعداد اود قران دپوہ دقاہلیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلائلو بہ ذکر کوو۔

علم السنۃ

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمذلولات تو
 دموقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیزی، دقران
 مفردات لسانی تغیرات او تصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، دمکربا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا با تو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کتوہ حکم شوع دے لیکن دا وضاحت نشتہ چہ دنمونونو بقول
 الفاظو دانتخاب اود محل استعمال دنکتو اود آسرا وچہ داہہ علم البلاغیہ، خومرہ دے۔ دہرمونج وخت دکوم حلتے نہ شروع کیزی

او کله ختمبیزی، بیا د هر منوخ د کتونو شمیر خومره دے د منوخ او
 ترکیبی خومره دی او څنکه دی د منوخ شرائط خومره دی، او کوم کوم
 دی دغه رنگ د زکوٰة حال دے چه زکوٰة په کوم کوم مال کښه دے او په کوم
 کښه نشته. د میاشت دے که د کال د مال په هر جنس کښه د دے منوخ
 خومره دے، د زکوٰة شرطونه څه دی او د هغه مصارف کوم دی
 دے ټولو تشریح چه حقیقت کښه د قرآن تشریح دے بغیر د سنته نامکده
 د دغه حال د حج روغی او د نورو احکامو دے، څنکه چه مونږ
 د قرآنی الفاظو په مطلب د پوهیدو د پاره د هر بودوخت محتاج یو
 دغه رنگ د قرآن عملی شکل متعین کولو د پاره د حدیث او سنت
 محتاج یو، او دا خوینږ محتاجی د قرآن محتاجی نه دے ځکه چه
 مونږ ته د قرآن نه د فائده اغستو د پاره قدرتی طور د دے
 امور و ضرورت دے، مونږ چه اوبونه فائده اغستل غواړو
 مونږ ته د کومې کښتو یا د و لے جوک و لو ضرورت وی، د دے
 دا مطلب هرگز نه دے، چه اوبه محتاج دی، یا کوه یا و لکه محتاج
 دے بلکه مونږه فائده اغستو د پاره د دے دواړو محتاج یو او په
 بے نیازه دی، همداغه وجه دے چه پخپله قرآن د خپل پوهه د پاره
 د حدیث او د سنت ضرورت بنود لے دے کوم چه د حضور علیه السلام
 قول او عمل بللے شی ارشاد دے،
 وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ط (سوره جمعه آیه ۵) د حضور علیه
 السلام منصب داد دے چه هغه خلقونه د قرآن او د حکمت تعلیم ور
 کړی، دا د قرآن د مطالبو تعلیم بنائی، ځکه چه د قرآنی الفاظو ته
 ژو چه ذکر دے، بَيِّنَاتٌ لِّعِبَادٍ آيَاتِهِ، ځکه د عامے قاعدے له مخه
 کچرے یو استناد صرف د کتاب علمت و اوږی نو دانسی ویلے چه

د کتاب تعلیم ور کړو و تدخو چه هغه د کتاب د مطالبو تعلیم
 نه وی ور کړه په بل ایت کښه دی :-
 لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ (سوره النحل آیه ۱۰۶) د پاره چه ته
 واضح کړه، خلقو ته هغه کتاب چه دوی د پاره نازل شوه دے
 علی هذا القیاس په دے باره کښه د پرا ایتونه موجود دی چه د هغه
 د قرآن پوهه په علم الحدیث باندے موقوفه ثابت شوه دے
علم الآثار د قرآنی معنوی پوهیدو د پاره د صحابه او تابعینو
 د آثارو علم ضروری دے صحابه خو برا راست
 د حضور علیه السلام شاگردان دی او تابعین په یو واسطه
 شاگردان دی، د دوی د قرآن پوهیدو رو شتونو خلقونه زیات
 صحیح دے، امام شافعی رحمه الله تعالی په الرساله کښه بیکي چه هر
 اجتهاد هُم فَوْقَ اجْتِهَادِنَا، چه د صحابه کرامو رض اجتهاد خوینږ
 د اجتهاد نه د پیر غوره دے، د صحابه کرامو په باره کښه د قرآن
 کریم ارشاد دے،
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط (بینه آیه ۵) الله تعالی د هغوی
 نه راضی او دوی د الله تعالی نه راضی دی
 د رضائے الهی دا آسمانی سند دومره اوجت (اعلی) دے چه دے
 سره دا احتمال نه پاتے کیدی چه مجبوری حیثیت سره به دوی نفسیر
 غلط شی او د امت د پاره به د گمراهی سبب جوړ شی، ځکه چه د رضائے
 الهی نه پس د دے قسمه احتمالاً تو گنجائش نه پاتے کیدی، دے نه علاوه
 د علم الآثار نه د صحابه رض او تابعینو روحه او احوالو علم را تلے شی او
 مفسر قرآن د داسے تفسیر کولو نه محفوظ پاتے شو چه د دے ټولو خلاف
 دی او د تحریف قرآن غوندے د یو غیبت جوړ سبب جوړ شی په

چہ پہ ہفتے ہاںدے قرآن کینے دے دوزخ و عید را غلے دے
 وَمَنْ يَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ اُو دَمُومِنَانُونَه پَه خِلَاف لَارْمِي
 تُوْلَه مَا تُوْلِي وَتَصْلِيَه جَهَنَّمَط وَسَاءَتْ نَوْمُونِنَبَه هَعْنِي دَهغُوِي د
 مَهِيْرَاط رَسُوْرَه النَّسَاءُ آيَه عَه ۖ حَوْبِنَه پَه لَار تَلُوْتَه پَرِيْز دُو اُو
 جَهَنَّم كِنَه بَه تُو رَا تُو مَبُو چَه هَعغ دِيْر خَرَاب خَا تُو دَه، دَدَه آيَت
 نَه مَعْلُوْمَه شُوْرَه چَه خُتْكَه مَخَالَفْت دَرَسُوْل عَلِيَه السَّلَام جُرْم دَه دَغَه
 رَنَك دَصِيْحَاه كَرَامُو مَخَالَفْت هَر جُرْم دَه، خُتْكَه چَه دَنزُوْل قُرْآن
 مَؤْمِنَان هَمْدَغَه دِي، لَه دَه وَجَه دَايَسَه تَفْسِيْر چَه دَصْحَاب كَرَامُو دَ
 مَجْمُوْعِي رَا تُو نَه خِلَاف دِي هَعغ مَخْرِيْف اُو جُرْم دَه، چَه دَهغَه سَزَا
 دُوْرَخ دَه ۖ

۴- علم القواعد و اصول استنباط ۱-

دَمُفْسِر دَه پَارَه دَعْرَبِي زَبَان دَهغَه تُوَانِيْنُو عَلِم هَم ضروري دَه
 چَه پَه هَعغ دَجْمَل، مَفْصَل، عَام، خَاص، مَطْلُق، مَقْيَد، اَمْر
 نَهِي وَغِيْرَه حَقِيْقَتُوْنَه اُو مَقْتَضِيَات مَعْلُوْمَه كَرِي شِي چَه دَتَفْسِيْر
 كُوْلُو پَه وَخْتَل حَاكِمَا وَا نِيْتَجْرَا وِ سَلَز كِنَه غَلْطِي اُنْكَرِي، دَا قُوَاعِد
 دَا اُصُوْل فِطْهِي دَعْلِم نَه مَعْلُوْمِيْرِي- دَا دَعْرَبِي تُو پَه يُو ثُوْر عِلْم دَه
 چَه خَاص اَهْل عِلْم تُو يِيْزْنِي اُو دِيْنَه اَهْل اِسْتِنْبَاط وِيْلَه شِي دُوِي
 پَه دَه قَاعِد و كِنَه مَاهَرُوِي، اُو دَدَه پَه زُوْر دَ احْكَامُو دَا سَخْرَا ج
 جُو كَه وِي قُرْآن كِنَه دَدَه خَاص طَبَق دَكُر دَه ۖ

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ يَخَفُوا ۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ يُدْرِئُ مَا تَحْكُمُونَ
 إِذَا عَاوَبَهُ وَاكُوْر دُوْرَه اِلَى الرَّسُوْلِ رَا لِي حَادِثَه پِيْسِنَه شِي تُو كُچَرِي هَعغَه
 اُو لِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ ۚ اِنَّه اُو دَرَسُوْل عَلِيَه السَّلَام تَه حَوَالَه

مِنْهُمْ ۚ سُوْرَه النَّسَاءُ آيَه عَشْر ۖ كَرِي تُو دَا سْتِنْبَاط خَا وِنْدَا نُوْبَه دَهغَه حَقِيْقَت
 پِيْزْنَدَا لَه وِسَه ۖ
 شَرِي احْكَام كُچَرِي اُو اَمْرُوِي تُو اَمْر دَه اُو دَا مَن خِيْز دَه اُو كُچَرِي مَهِيَات وِي
 تُوْنَهِي دَه اُو دَ خَوْف خِيْز دَه، خَه مَعَامَلَه كِنَه دَا تَحْقِيْق كُوْل چَه مَاهَرُو
 دَه كَه مَنَهِي تُو دَدَه بَه دَا مَطْلَب وِي چَه دَا مَن كِنَه دَا خِل دَه كَه
 خَوْف كُچَرِي اُو دَا اَللّٰهُ اُو دَهغَه دَرَسُوْل صَلِي اَللّٰهُ عَلِيَه وَا سَلَم رَا كِتَاب اَللّٰهُ
 اُو حَدِيْث طَرَف تَارَا وِرِل بَكَار دِي، دَه دَه پَارَه چَه اَجْتِهَاد كُو نَكِي
 دَكْتَاب اَللّٰهُ اُو سُنَّت مَنصُوْصَا تُو سَرَه دَدَه مَعَامَلَه مَوَازِنَه اُنْكَرِي اُو
 دَهغَه حَكْم تَرَا اُو بَاسِي دَدَه دَه پَارَه دَعْرَبِي پَه عَامَه تُوْبَه دَه پَهِيْدَن
 حِلَاوَه دَعْرَبِي تُوْبَه دَخْصُوْصُو قُوَاعِد و مَعْرِفَت رِيْزْنَدَل، هَم ضروري
 دِي چَه پَه هَعغ دَقُرْآن دَ صَحِيْح قَانُوْنِي اِنْدَا نَه فِكْر دَار و مَدَار دَه
 اُو دَا اُصُوْل فِطْهِي دَعْلِم نَه دَدَه قَانُوْنِي قُوَاعِد و پِيْزْنَدَل كَلِي حَا صِلِيْزِي

۵- علم قواعد الالهيات

دَمُفْسِر فَرَض دِي چَه هَعغَه تَه دَا ذَاتِ اَلِهِي سَه كَه تَرُو جَا كُوْرَا وَا جَا تُوْرُو
 عِلْم حَا صِل وِي، اُو هَعغَه پَه دَه پَهِيْزِي چَه اَللّٰهُ تَعَالَى يُو دَا يَسَه سَتِي
 دَه چَه دَجْسَمِيْت، طَرَف اُو مَكَان اُو زَمَان نَدَا مُنْزَه اُو پَاك دَه اُو د
 دَه قِيْد و نُوْنَه بَالِكُل بَهْر دَه، هَعغَه دَا يَسَه ذَاتِي كَمَالًا تُو سَرَه مَوْصُوْف
 دَه چَه لَا مَحْدُو دَدِي دَا دَه دَه پَارَه چَه دَهغَه آيَتُو نُوْبَه تَفْسِيْر كِنَه رِيْج
 اُنْخُوْرِي كُوْم چَه اَلِهِيَا تُو اُو دَا اَللّٰهُ ذَات اَوْصِفَاتُو سَرَه مَنَعْلَق وِي، اُو بِيَا دَه
 اُمُوْرُو دَه پَارَه دَعْلِم اَلْعَقَائِد اُو عِلْم اَلْكَلَام ضروري دَه، چَه دَا اَلِهِيَا تُو
 پَه مَسْئَلُو كِنَه دَكُر اَهِي نَه مَحْفُوْظ پَا تَه شِي ۖ

إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ بِمَا تَعْمَلُونَ
 كِي دَه شِي چَه دَه چَا پَه زُوْرَه كِنَه دَا شَبَه وِي چَه د تَفْسِيْر
 قُرْآن دَه پَارَه پَه كُوْمَر عِلْمُو مَو كِنَه دَه مَهَارَت شَرَط اِيْخُوْمَه

شوے دے نو ہفغہ علوم خود نزول قرآن پہ زمانہ کہتے نہ ووبلکہ دہفغہ تہ
 تداوین شو لکہ علم الصرف، علم النحو، لغت، بلاغہ علم الحدیث والاثر
 علم العقائد او علم الکلام او اصول فقہ۔ اُس ددے ضرورت ولے پیدا
 شو او کہ ددے ضرورت وی نوذول پرانداینی صحابہ کرام او تابعین تو تفسیر
 بیاختگہ وو؟ جواب دادے چہ د علم وجود او دہفغہ تداوین کہتے فوق دے دا
 بتول علوم مذکورہ، د نزول قرآن بلکہ دہفغہ نہ ہم ویرانداے موجود وو
 عربی ژے سرہ دا کنہلی وو او پہ عربی خبر و اترو کہتے بہ استعمال لیدل میں
 ددے علوم تداوین او تصنیف نہ ووشوے ہے خو فاعل مرفوع و نیل
 مفعول منصوب و نیل، عام، خاص، مطلق او مفید دغہ رنگب د صرف
 او نحو تغیرات، دا استعمال بلاغتی موقع دا بتول د نزول قرآن پہ
 وخت کہتے موجود وو او عربو بہ استعمال تول صرف د تصنیف او تداوین
 پہ سانچہ کہتے پس و اچولے شو۔ علم الحدیث او علم الآثار د قرآن د تشریح
 پہ حیث قرآن سرہ سرہ وجود تہ رافل خو صرف تصنیف او تداوین نے
 رستوا شو نو دا شبہ حکم بے حایہ دہ:-

۶- علم الموهبة

د قرآن د پوھے او د تفسیر د مہارت د پارہ علم
 و ہبی او د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ پہ قول علم لدنی
 ضروری دے، چہ د نور ایمان او تقوی نہ پیدا کیزی، د قرآن ارشاد دے
 لَا يُمْسِكُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ○ (سورۃ الواقعة آیہ عشر) د قرآن ظاہری الفاظ
 او نقوشوتہ صرف پاک لاس لگولے شی، یعنی دکوم، کس چہ طہارت او
 اودس نہ وی، نو ہفغہ ظاہری قرآن تہ لاس نشی لگولے دغہ رنگ چہ د
 چا طہارت باطنی او قلبی نہ وی، نو ہفغہ د قرآن باطن او دہفغہ معانی
 نشی موندے۔ دا طہارت باطنی او قلبی نور پہ طاعت الہی او تقوی سرہ
 پیدا کیزی، چنانچہ امام سیوطی رو پہ اتقان جلد ۷ ص ۱۸۱ کہتے دامام

ذکرشی د البرہان فی علوم القرآن نہ نقل کپیدی،

إِعْلَامَاتُهُ لَا يَحْصِلُ لِتَأْخِذِ ظَرْفِهِمْ مَعَانِي: د قرآن معانی او اسرار دا سے کس
 القرآن وَلَا يَظْهَرُ اسْتِزَادَةً لِمَنْ فِي قَلْبِهِ: تہ نشی حاصلید ہے د پاپہ زرہ
 بَدْعُهُ أَوْ كِبْرًا أَوْ هَوَىٰ أَوْ حَيْثُ الدُّنْيَا: کہتے چہ بدعت، تکبر، خواہش
 أَوْ مَصْرَعًا عَلَىٰ ذَنْبٍ أَوْ غَيْرِ مَلْحَقًا بِالْإِيمَانِ: پرستی یا محبت د دنیاوی، یا پہ
 أَوْ ضَعِيفُ التَّحْقِيقِ أَوْ يَعْتَمِدُ عَلَىٰ: کناہ معرووی یا دہفغہ ایمان
 مُفَسِّرٍ كَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ أَوْ رَاجِعًا إِلَىٰ: مضبوط نہ وی یا دہفغہ تحقیق کبریہ
 مَعْقُولِهِ وَهَذَا كُلُّهَا حُجُبٌ وَمَوَالِجُ: وی یا پہ غیر عالم مفسر یا ندے
 بَعْضُهَا أَكْبَرُ مِنْ بَعْضٍ وَهَذَا مَعْنَىٰ: اہتمام دکوی یا دخیل عقل منہ
 قَوْلِهِ تَعَالَىٰ سَأَصْرَفُ عَنْ آيَاتِي: کوی دا بتول امور د قرآن پس
 الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ: پوھے کہتے ہندا وندا وی او خد د نور
 الْحَقِّ، قَالَ سَفِيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: نہ لوٹے وی ہمدام معنی دہ د قرآن
 يَقُولُ أَنْزَعُ عَنْهُمْ فَهَمَّ الْقُرْآنِ: ددے ارشاد چد سٹہ بہ د قرآنی
 أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ قَالَ: مقاصد و نہ ہفغہ خلق آتہ و مچہ
 سَفِيَانُ الشُّورِيُّ لَا يَجْمَعُ فِيهِمْ: پہ زمکہ کہتے ناحق لوئی کوی ابن ابی
 الْقُرْآنِ وَالْإِسْتِعَالَ بِالْحُكْمِ: حاتم د سفیان بن عیینہ نہ نقل
 فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ ط: کہتے دی چہ دوی نہ بہ د قرآن د
 پوھے نوررا باختم، سفیان ثوری فرمائی چہ حکام پرستی او د قرآن

پوھے دوا بہ د مؤمن پہ زرہ کہتے نشی جمع کیدے .
 دے نہ معلومہ شوہ چہ د قرآن د پوھے د پارہ زرہ درنہ ضرورت
 دے، چہ خوک دے نہ محرومی نو ہفغہ بہ د قرآن د پوھے نہ ہم محروم
 دی او دارنہ دہفغہ امور نہ پیدا کیزی کوم چہ پور تہ عبادت کہتے ذکر
 دی او د اللہ تعالیٰ نہ د نبض حاصل ہو د پارہ شرط دی ددے نوم

”عِلْمُ الْمَوْهَبَةِ“ دے چہ پہ دے دَقْرَانِ دَرَوَازَةِ پِرَانْتِے شِیْءِ

پہ حدیث شریف کہتے دی چہ چا پچھلہ رائے دَقْرَانِ صَحِیحِ تَفْسِیْرِ
 هُمْ اَكْرَمُوْنَ بِمَا هَمَّوْهُ فَهَلْ اَكْرَمُوْهُ رَابِعًا اَوْ رَابِعًا اَوْ رَابِعًا اَوْ رَابِعًا
 ابوداؤد پہ یوبل روایت کہتے دی، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدًا مِّنَ النَّارِ يَخْرُجُ مِنْهَا
 رائے تفسیر کوونیکے ددوزخ مستحق دے پہ دے وجہ بتول علماء پہ دے
 متفق دی چہ تفسیر بالرأے یوبل کار دے

د تفسیر بالرأے بتحقیق

د تفسیر بالرأے نہ دامعنی قطعاً
 مُرَادُ نَهْ دَهْ چَهْ دَقْرَانِ پَهْ تَفْسِیْرِ
 دھنورائے او فکر استعمال نشی، حُكْمُ چَهْ دے نہ خوبیر تفسیر
 کیدے نشی او پچھلہ قُرْآنِ پَهْ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ چَهْ خَلْقِ دِ
 قُرْآنِ کِنِے فِکْرِکُوْیْ اَوْ پَهْ اَفْلَاکِ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ چَهْ دَا خَلْقِ
 پَهْ قُرْآنِ کِنِے وِلَے غُورِ نِکُوْیْ قِسْمِ الْفَاظِ سِرَّةٍ پَهْ قُرْآنِ کِنِے دِ فِکْرِ اَوْ
 تَدَبُّرِ کُوْلُوْتِ رَغِیْبِ وِرْکِیْ دے پہ دے وجہ رائے اَوْ نِکْرُخَ بَدَنَهْ دے
 بلکہ د تفسیر بالرأے مطلب دادے،

را، چہ خپلہ رومی قائمہ کرے رائے بنیاد جو رکری او تک آن دے
 رائے نہ ذرا آکر ولو کو نشش کوی پہ دے صورت کہتے رائے اصل شرہ
 او قُرْآنِ تَابِعِ شُوْ، چہ موضوع پَرَسَبِ کُوْلِ دِیْ اَوْ بَدَا دِیْ اَوْ دِوَزْخِ
 بَاعْثِ دِیْ، پَهْ دَسْ صُوْرَتِ کِنِے تَفْسِیْرِ بِالرَّأْيِ کِنِے دَا ”پ“ سَبِیْتِ
 د پارانہ سیاق سیاق اَوْ عَرَبِيْ قَوَاعِدِ وِمْطَابِقِ دَرَائِے پَهْ اسْتِعْمَالِ دَا
 تفسیر کوگ چہ دَقْرَانِ اَوْ دِ اسْلَامِ دِ بِنِیَادِیْ مَقْاصِدِ وَنَهْ خَلْفِ نَهْ
 وی هَعْبُ مُحَمَّدٍ“ دے مذموم نہ دے اَوْ دے تَهْ تَفْسِیْرِ بِالرَّأْيِ هَمْ
 نشی وِیْلِے، بِنِیَا هَمْ کِهْ دے نَهْ خُوْکِ تَفْسِیْرِ بِالرَّأْيِ اَوْ اِلٰی نُوْدِ کَتَبْتِے
 بِالْقَلَمِ“ کِنِے اسْتِعْمَالِ شُوْے ”پ“ پِشَانِ رَائِے بَرِصِرْفِ یُوْا کِهْ دِ تَفْسِیْرِ

د تفسیری عمل مجتہد اور مرجع بہ ندوی،

دویم صورت دادے، چہ پہ قرآنی تفسیر کہتے دعمل او نقل
 دوا جہدا دائرے دی، دقرآن د مفسردا تو معنی متعین کول اسباب
 نزول، ناسخ، بیان د جملاتو او مختلف قرآنونہ، دا بتول داسے خیزو
 پہا چہ صرف پہ نقل معلومی ری رائے پہ دے کہتے نشی چلیدے۔ لہذا
 پہ دے امور و کین د رائے د دخل تفسیر بالرأی وی، چہ هَعْبُ بَدَا دَسْ
 باقی پچھلہ رائے ذالیت جیرو معنی یومعنی متعین کول یا دھے نہ د
 حکم استنباط د قواعد و د استنباط مطابق یا د قرآنی حکم د حکمت
 اودراز وغیرہ استخراج دا بتول تفسیر بالرأے کہتے داخل نہ دے،
 حُکْمُ چَهْ دَا بتول امور د عقل اود رائے دائرے سرہ تپلی دی نہ
 چہ دنقل اودرأیت سرہ دالاتقان جلد ۲ ص ۱۰۱ و ص ۱۰۲ نود
 تفسیر بالرأی بہ دامطلب وی، چہ رائے د نقل بہ دائرہ کہتے مدخلت
 اگری، اود نقل اوروایت پہ موقعہ نقل اوروایت پہ جائے پہ راہ
 سرہ تفسیر اگری، نود احد نہ تجاوز دے،

د شبہی ازالہ، د صوفیہ و اوباطنیہ و د تفسیر پہ منہج کہتے فرق
 داسلام صوفیہ و ہم دقرآن تفسیر و نہ کری وی، اوباطنیہ ملاحظہ
 ہم لیکن اول تہ تحریف او تفسیر بالرأی نشی و یلے اودویم قسم پہ
 تحریف کہتے شامل دے، ددے فرق دادے، چہ صوفیہ کرام د قُرْآنِ
 ظاہری معنی مینی اوردھے سہ، دمناسبر او مہائلو خیزو نو ذکر کوی
 چہ دذہن د پرواز دائرہ وسیع وی، اودھنہ مناسب خیزو نہ داسلام
 مُسْلِمًا تُوْنَهْ خَلْفَانَهْ وی، ددے نہ داسلامیا تو انکار نہ لازمی
 مگر باطنیہ ظاہری معنی نہ مینی اودخپلے خو بنے دغہ باطنی معنی
 اصل مُرَادِ دَاللّٰہِ کِنِے، لکھ حُکْمُ چہ داخرق رُوحِ الْمَعَانِیْ بَلْکِهْ تَفْتَا زَانِیْ

ہم بیان کریدے، علامہ اوسمی فرمائی

وَأَمَّا كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ
 مِنْ بَابِ الْإِشَارَاتِ تَسْكِنُفَ عَلَى
 أَرْبَابِ السُّلُوكِ وَيُمْكِنُ التَّطْيِيقُ
 بَيْنَهَا وَبَيْنَ الظَّوَاهِرِ الْمُرَادَةِ وَ
 ذَلِكَ مِنْ كَمَالِ الْإِيمَانِ بِمَحْضِ
 الْعِرْفَانِ لَا أَنَّهُمْ اعْتَقَدُوا أَنَّ
 الظَّاهِرَ غَيْرُ مُرَادٍ أَصْلًا وَأَمَّا الْمُرَادُ
 الْبَاطِنُ فَقَطْرٌ أَذْ ذَلِكِ اعْتِقَادُ
 الْبَاطِنِيَّةِ الْمَلَاحِدَةِ نَوَسَلُوا بِهِ
 إِلَى نَفْيِ الشَّرِيعَةِ بِالْكَلْبِيَّةِ وَحَاشَا
 سَادَاتِنَا مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ حَضَرُوا عَلَى
 التَّفْسِيرِ الظَّاهِرِ وَقَالُوا الْأَبْدُ مِنْهُ
 أَوْلَا إِذْ لَا يُطْمَعُ فِي الْوُصُولِ إِلَى
 الْبَاطِنِ قَبْلَ أَحْكَامِ الظَّاهِرِ وَمَنْ
 إِذْ عَلَى فَهْمِ آسْرَارِ الْقُرْآنِ قَبْلَ أَحْكَامِ
 الظَّاهِرِ فَهُوَ كَمَنْ إِذْ عَلَى الْبُلُوغِ إِلَى
 صَدْرِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَابَ
 (روینوالی) نہ دریا نڈلغیرد قرآن رازوں نہ حاصلوں غواہی نوہغہ داسے دے
 لکہ دکوم، صیغ نہ لغیرد رواسے در سید لو دعوی کوی۔

د علامہ اوسمی ددے بیان نہ معلومیزی، چہ د صوفیہ کو پہ تفسیر کینے د
 خوا مؤردو لجاظوی، چہ ہغہ د باطنی تفسیر نہ جگا کوی،
 را د اللہ مراد صرف ظاہری تفسیر دے نہ چہ باطنی اشارات (۴) صرف پہ

ظاہری تفسیر کینے د مہارت پہ وجہ باطنی اشارات توتہ ساسائی کید یثی
 (۳) باطنی اشارات ظاہری تفسیر سہ مطابق کیدل ضروری دی (۴)
 د معرفت الہی پہ نتیجہ کینے د باطنی اشارات تو مطلب، د مناسبو خیر و ذواکشان
 دے، نہ چہ د الحاد او د خواہش نفسانی پہ نتیجہ کینے د حدیث پہ دے
 الفاظ: لِكُلِّ آيَةٍ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ وَكُلٌّ حَيْثُ مَطْلَعٌ. کینے د ظاہر نہ مراد
 ظاہری معنی دے او د باطن نہ آئینہ مراد دی (روح المعانی جلد ۱ ص ۴۷)
 د صوفیہ او باطنیہ و پہ معنو کینے د بیلٹون پہ عرض مؤربن یومثال پیش
 کو وجہ د بیلٹون بینہ بنکارہ شی، حدیث شریف کینے دی: إِنَّ الْمَلِكَةَ
 لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَصُورَةٌ: یعنی پہ کوم کو رکھنے چہ سپے یا تصویر ی
 نو پہ ہغے کینے د رحمت فرشتے نہ داخلیری، دا حو ظاہری معنی شوہ اس
 کچرے، خوگ دا معنی پہ چہل خاگے ہر دل سے داخلی او بل یومناسب مطلب
 ہے دا ہم داخلی: چہ دکور نہ مطلب ذرہ
 او د سپی نہ مطلب د ذرہ نڈا کو خوی نہ دی او تصویر نہ مطلب محبت دنیا
 دے نوچہ پہ کوم ذرہ کینے محبت د دنیا او د سپی پشان اخلاق وی،
 نو ہغے کینے ملکی نور نہ داخلیری، اوسہ ددے حدیث د ظاہری الفاظ
 پہ جو رہے ضرورتہ سپے او د سناہ والہ خیز تصویر پہ کور کینے حرام گنوی
 دامثال د صوفیہ د باطنی تفسیر دے، لیکن کچرے اس خوگ ددے دا
 مطلب بیان کوی، چہ دے نہ ظاہری کور ظاہری سپے او ظاہری تصویر
 مراد نہ دے او نہ ہغہ پہ شریعت کینے منع دے، بلکہ ددے مطلب پہ حدیث
 کینے د سپو خوی نہ دی، او د تصویر نہ مطلب یواغے محبت د دنیا دے نو دے نہ
 بہ مؤربن ہغہ باطنی تفسیر رالو کوم چہ الحاد او تحریف دے، دغہ رنگ
 پہ سورت بقرہ کینے د بنی اسرائیلو پہ سلسلہ کینے دا غل دی، إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَذُجُوا بَقْرَةَ: سورۃ بقرہ آیت ۷۱ د بنی اسرائیلو دیکو

مقتول سہی د قاتل معلوم نہ ہو د پاره دوی ته حکم اُترچہ غواذ کبری
 اویا د هغه یوجز مقتول سره اُ مبرئی نو مقتول به ژوند ے شی او خپل
 قاتل به اُ بنائی، اُس د دے ایت داسے تفسیر کول چه د بقرة ته غوا یا
 غوے نه دے مَراد بلکه نفس بهیمیه تر مَراد دے بنکاره مطلب به ے دا
 وی، چه خپل نفس بهیمیه د عبادت او د ریاضت په چاره ذبح کړی
 یعنی مړے کړی هرکله چه نفسا سو په عبادت او ریاضت سره د نفس سړی
 ختمه شی نذ روحانی ژوند به نصیب شی، او اصل قاتل یعنی خواهشات
 نفسانی به په گوته کړی، د مطلب دا چه د خواهشاتو نه مغلوب انسان
 مړے دے، د غوا/ غوی نه مطلب هغه نفس بهیمیه دے، ا کوم چه د
 خواهشاتو مرکز دے، د دے ذبح کول په ریاضت او عبادت سره دده
 خواهشات مغلوب کول دی، چه هغه قاتل بولی، د ژوندی کیدو مطلب
 جسمانی نه، بلکه روحانی ژوند مَراد دے، (مترجم)

د تفسیر کول چه غوا/ غوے نه دے ذبح شوی او نه خولے
 مقتول بیا ژوند ے شون او خپل قاتل ے اُ بنودلو، نو دا تفسیر بالرائے
 دے چه چو پت الحاد او زندیقیت دے،

که اصل واقعہ او د ایت ظاهری معنی په خپل خائے صحیح اُ گنری اویا
 د غصے باطنی تفسیر اُ گری نوڅه بدیت ے نشته لکه څنگه چه قاضی
 بیضاوی په خپل تفسیر کښه دغه ذکر شوی اشارے د معرفت الہی د
 نکتو په درجه کښه نقل کړی دی:-

د تفسیر بالرائے قسمونه امام سلو طی رح په اتقان کښه د ابن
 النقیب رح نه نقل کړی دی:-

مَا تَحْصُلُ فِي مَعْنَى حَدِيثِ التَّفْسِيرِ: بِه شریعت کښه د منع شوی تفسیر پنجه
 بِالرَّأْيِ حَسَنَةً أَوْ أَلِ أَحَدًا هَا: صورتونه دی

التَّفْسِيرُ مِنْ غَيْرِ حُضُورِ الْعُلُومِ
 الَّتِي يُجُوزُ مَعَهَا التَّفْسِيرُ وَالثَّانِي
 تَفْسِيرُ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْلَمُ
 إِلَّا اللَّهَ وَالثَّلَاثُ التَّفْسِيرُ الْمَقْرُونُ
 لِلْمَذْهَبِ الْفَاسِدِ بَأَن يَجْعَلَ
 الْمَذْهَبَ أَصْلًا وَالتَّفْسِيرَ تَابِعًا
 فَيُرَدُّ إِلَيْهِ بِأَيِّ طَرِيقٍ أَمَكَّنَ
 وَإِنْ كَانَ ضَعِيفًا الرَّابِعُ أَنْ
 مَرَادَ اللَّهِ كَذَا بِالتَّقْيِينِ مِنْ غَيْرِ
 دَلِيلٍ، أَلْحَامِسُ التَّفْسِيرُ
 بِالِاسْتِحْسَانِ وَهُوَ رِ الْإِتِّفَاقِ

جلد ۷ ص ۱۳۳
 او خواهش اُ گری:-

د ابول صور تونه به تفسیر بالرائے کښه داخل دی ا په کومو چه د
 دوزخ د سزا وعید را غلے دے، د لوی رنگ په تفسیر و لږ کښه به ویر
 کم دا بصری، چه په دے پنځو صورتونو کښه به په څه طریقه داخل نه
 وی، العیا ذبا لله،

اقسام تفسیر: ابن عباس رضی الله د تفسیر خلودر قسمه بنودلی دی
 دا چه صرف د عربی ژبے په خاص مهارت او د

هغه په قواعد و پیژندو معلومید ے شی، هغه اعتقادی او عملی بنکاره
 احکام چه د ترائی الفاظو به او ریدو سره معلومید ے شی، لکه چه
 فَأَعْلَمُ أَنَّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سوره همدایه ۱: یوه شته چه بغیرد الله بل معبود نشته
 أَنْبِئُوا الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْبَقْرَةَ آية ۱۱۱: نوح قائموی او زکوة و رکوی

چہ داد عربو عوام ہم معلومونے شی اودے د پاره د عربی دباریکو ضرورت نہ وی اونه پہ دے بانده د نہ پوهید و خہ عذر قبول دے، (۲۳) چہ صرف مجتهدین علماء پر پوهیزی او عموماً دے تہ تاویل و تیلے شی مثلاً د فقہی احکاموا استنباط بیان د مجمل تخصیص د عام او تقید د مطلق حقیقت لغویہ بانده حقیقت شرعیہ تہ ترجیح ورکول او حقیقت عرفیہ تہ پہ حقیقت لغویہ بانده ترجیح ورکول خوہله چہ پہ خلاف دے دلیل قائم نہ وی، لکن وصل علیہم ط ان صلواتک سکن لهن چہ دلیل پہ معنی لغوی ستہ نو معنی عرفی بہ تر مطلب نشی اغتہ :-

(۲۴) غلور مرهغه چہ د هغه علم الله سره خاص دے، لکن دمتشابها تو د وخت د قیامت او درروح وغیره علم رالاتقان جلد ۱ ص ۱۱۷) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ كَيْتَمَد كُورَه آسانئ نه مطلب دویم قسم دے لفظ د ذکر دے قرینه دہ چہ یولخ هغه قرانی مضامین آسان کرے شوی دی چہ وعظ او بیعت سره تروون لوی او هغه هم دغه دویم قسم دی امام زرکشی د التفسیر خوبن کریدے، او په دے تقسیم کینے علماء سره چہ کوم قسم خاص شوه دے هغه په عامه اصطلاح کینے تاویل بللے شی خون تاویل محمود په دے لاندینی شراطونو مشروط دے کہ دا بے نہ وی نو بیات تاویل مذموم او مخریف دے :-

(۲۵) د کومر ایت تاویل چہ کیزی هغه به دوپا ندینی آیت سره جوړ خوری (۲۶) دُر ستنی آیت سره به هم جوړ خوری (۲۷) دلغت په اعتبار سره د آیت په مطلب کینے د دے خائے وی (۲۸) د کتاب الله او سنت رسول نه به خلاف نه وی :- الاتقان جلد ۲ ص ۳۱۱ کینے وی :-

قَالَ قَوْمٌ مِّنْهُمْ الْبَغْوِيُّ وَالْكَرَائِيُّ التَّوِيلُ صَرَفُ الْآيَةِ إِلَى مَعْنَى مُوَافِقٍ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا تَحْتَمِلُهُ الْآيَةُ غَيْرَ مُخَالِفٍ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ

د تاویل د صحت بغوی او کرایشی د شرطونه نقل کریدی را، د ترومی ایت سره جوړ بنت (۲۶) دُر ستنی آیت سره جوړ بنت (۲۷) د کتاب الله او سنت سره مخالف

کیدل امام زرکشی د علامه زمخشری نه دا پنجم شرط هم نقل کرے دے، چہ د دے تاویل او تفسیر نه د قرآن په مجزانه بلاغت کینے خه نقصان نه پیدیزی، بلکرا عجازی بلاغت په خپل خائے باقوی قال الزمخشری مِنْ حَقِّ مُفسِرِ كِتَابِ اللَّهِ الْبَاهِرِ وَكَلَامِهِ الْمُعْجِزِ أَنْ يَتَعَاهَدَ فِي مَدَائِهِ بَقَاءَ النَّظْمِ عَلَى حُسْنِهِ وَالْبَلَاغَةَ عَلَى كَمَالِهَا ر البرهان جلد ۱ ص ۳۱۱

(۲۸) د مفسر قرآن د پاره د ضروری دے، چہ هغه د تفسیر په ټولو لارو کینے دا خبره په نظر کینے ساتی چہ د قرآن د نظم ر عبارت خوبی او د قرآن د بلاغت کمال پخپل خائے پلته وی، دے نه پنجم بشرط هم معلوم شوه علامه زمخشری رائے بالکل صحیح ده د قرآنی ایت اصلی مقصد د پاره په قرآنی تفسیر کینے عجازی شان موجود دے کچرے معنی بدله شی او د خپلے خوبنې معنی اکرے شی نو د قرآنی تفسیر عجازی شان پختم شی او په قرآنی الفاظو کینے د نظم قرآنی او د سیاق سباق د ارتباط او د دلالت شان د دغه خانی معنی راټومبلو په وجه کمزورے شی، (۲۹) کتاب او سنت کینے چہ کوم بیان شوه دے هغه یونا قابل تقسیم آسانی حق دے نو د قرآن د کوم ایت چہ تفسیر کیزی نو دا به کتل بکاروی، چہ هغه تفسیر یا مطلب په بل خائے کیند قرآن یا د سنت نبوی د مطالبو سره خو تکره نه وی

x

کہ نگرا وہی نودا بہ ددے خبرے دلیل وی چہ ڈا تفسیرخپل خانی او تحریف
 دے حتی یو د بل سرہ نہ تگرا ویری نو تفسیربہ ہم ہفہ صحیح دی چہ
 پہ ہفہ کنے یو بل سرہ تگرا و تعارض نہ وی خو تعارض نہ مطلب حقیقی
 تعارض دے ہسے خو ظاہری تعارض مضر حکم ندے چہ ہفہ پہ قرآن
 کنے غور کولو سہ ختمیری، ہم دغہ وجہ دچہ ڈھرایت پہ تفسیر کنے
 ڈہ مفیسر نظر دپہ ہتول کتاب او سنت وی دے ڈپارہ چہ ڈہفہ تفسیر
 ڈ مجموعی کتاب او سنت نہ خلاف نشی، دارنگ ڈ خیر القرون (یعنی صحابہ
 تابعین او تبع تابعین چہ ڈ قرآن ڈ پوہ یوغنہ او ممتاز، برخ لری) ڈ
 تفسیرونو ڈ مجموعی روح پچہر ستنے کوم تفسیرخلاف وی نو ہفہ بہ
 تحریف وی او ڈ قبکو لو قابل بہ نہ وی، البت کچرے یوما ہر مفیسر دتفسیر
 ڈ شراطلو پہ رہنرا کنے داسے مطالب قرآنی بیان کبری، چہ سلفونہ وی
 بیان کبری خود ہفہ خلاف کے ہم نہ وی کہے، نو ڈ داسے معارف
 قرآنیہ و دروازہ ڈر سٹو خلقو ڈ پارہ بندہ ہم ندہ او پہ قرآن
 ڈ صحیح غور او فکر پہ زور ڈ معارف و اسرار و استخراج کار بہ تزیامتہ
 جاری وی، پہ حدیث شریف کنے راجی، لا یثلمہی عجا بئک؛ ڈ قرآن
 عجیبہ مضامین نہ ختمیری ڈ دے متعلق ڈ امام شافعی رحمہ ارشاد دے
 جَمِيعُ مَا تَقُولُهُ الْأُمَّةُ شَرْحٌ لِلسُّنَّةِ
 وَ جَمِيعُ السُّنَّةِ شَرْحٌ لِلْقُرْآنِ وَ
 جَمِيعُ الْقُرْآنِ شَرْحٌ لِأَسْمَاءِ الْحُسْنَى
 وَ صِفَاتِهِ الْعُلْيَا : یا شرح دہ او قدآن ڈ اللہ تعالی ڈ اسماء
 حسنی او ڈ صفات عالیہ و شرح دہ : او ددے اسرار و متعلق ڈ حضرت
 ابن مسعود رحمہ ارشاد دے :
 قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ : خُوكَ چہ علم غواری نو ڈ قرآن

فَيْشُورُ الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمٌ : د مضامینو لبثون د ان کبری حکہ
 اکا و لاین و الآخرین رر و اہ : چہ پہ دے کنے ڈ اولینو او آخرینو
 البیہقی فی المدخل : علم دے مراد اصول د علم دی
 او ہر پہ دے بارہ دار شادات ڈ باری تعالی دی، تَبَيَّنَتْ لِكُلِّ شَيْءٍ
 تَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ، غرض دا چہ ڈ دین ہتول اصول پہ قرآن حکیم
 کنے موجود دی او پہ فیضان الہی سہ ڈ اللہ تعالی پہ خاص بند کا نو ڈ
 قرآن نہ ددین اسرار پرانے کیزی ددے فیضان ڈ کر پہ روح المعانی
 جلد علی گوری، دے قسم فیوضاتو تہ تفسیر اشاری و بیلے شی
 ڈ باطنیہ و پہ تفسیر اشاری کنے چونکہ ڈ ظاہری معنی انکار دے پہ دے
 وجر ہفہ مردود دے، ڈ اهل السنة صوفیہ و چہ کوم اشاری تفسیری
 کبری دی پہ ہفہ کنے آہم خلود دی، تفسیر نیشا پوری، تفسیر الا لوسی
 المتوفی سنہ ۱۲۰ھ تفسیر التستری سہل بن عبد اللہ التستری المتوفی
 سنہ ۳۱۳ھ و لم یتیم (یعنی پورہ نہ دے) او تفسیر دمی الدین بن
 عربی المتوفی بد صنف سنہ ۲۰۰ھ دا ہتول صاحبان د قرآن ظاہری
 معنی تسلیم کولو نہ، پس اشاری تفسیر و نہ کوی چہ ڈ ہفہ متعلق ڈ رکھی
 پہ برہان کنے لیکی :
 كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ : د صوفیہ و کلام تفسیر نہ دے بلکہ
 قِيلَ لَيْسَ بِتَفْسِيرٍ وَ إِنَّمَا هُوَ مَعَانٍ : ہفہ واردات او وجدانیات دی
 وَ مَوَاجِدًا يَجِدُونَ عِنْدَ التَّلَاوَةِ : چہ ہفوی ڈ تلاوت پہ وخت
 محسوسوی بن الصلاح پہ خیلہ فتاوی کنے لیکی :
 وَ جَدْتُ عِنْدَ الْأَمَامِ أَبِي الْحَسَنِ الْوَاحِدِيِّ : ما ذابوا الحسن الواحدی
 أَنَّهُ قَالَ صَنَّفَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ : نہ معلومہ کرہ ہفہ او بیلے
 حَقَائِقُ التَّفْسِيرِ فَإِنْ كَانَ اعْتَقَدَ أَنَّهُ تَفْسِيرٌ : چہ عبد الرحمن السلمی

فَقَدْ كَفَرَ قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ أَنَّهُ لَمْ
يَذْكُرْهُ تَفْسِيرًا أَوْ لَا ذَهَبَ بِهِ
مَذْهَبَ الشَّرْحِ لِلْكَلِمَةِ فَإِنَّهُ لَوْ
كَانَ كَذَا لَكَ كَانُوا قَدْ سَلَكُوا مَسَلَكَ
الْبَاطِنِيَّةِ وَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْهُمْ ذِكْرُ
نَظِيرٍ لِيَأْوِدَ بِهِ الْقُرْآنُ فَإِنَّ النَّظِيرَ
يُذَكَّرُ بِالنَّظِيرِ:

حقائق التفسیر لیکلے دے کچرے
ہغہ دا تفسیر گنری نوکا فردے
ابن الصلاح فرمائی چہ ہغوی دا
د تفسیر پہ توگہ نہ دے ذکر کرے او
نہ تے دغہ لفظ تشریح گنری، کچرے
داعے وے نو دا باطنیت دے،
دا خو یو لگے د قرآنی مدلول نظیرے

ذکر کرے دے، حکم چہ یونظیر نہ بل نظیر یا د پزی:

د دے اقوالو نہ معلومہ شوہ چہ صوفیہ دا سے قسم تفسیر نہ بولی بلکہ د
قرآنی مقاصد و نظیر بیا: ہغوی او دے سرہ د باطنیہ و او د صوفیہ و
د تفسیر بیلتون دا علو اول د قرآن د ظاہر نہ انکار کوی لیکن صوفیہ
د قرآن ظاہری معنی مفلونہ بعد دا سے قسم بیان کوی، پہ منا اهل

العرفان جلد ۱ ص ۵۵۵ کہنے دی:

وَمِنْ هُنَا يُعْلَمُ الْفَرْقُ بَيْنَ
تَفْسِيرِ الصُّوفِيَّةِ الْمُسَمَّى بِالتَّفْسِيرِ
الْإِشَارِيِّ وَبَيْنَ تَفْسِيرِ الْبَاطِنِيَّةِ
الْمَلَاحِذَةِ فَالصُّوفِيَّةُ لَا يَتَعَوَّنُ
إِرَادَةَ الظَّاهِرِ بَلْ يُحْضِرُونَ عَلَيْهِ
وَيَقُولُونَ لَا بَدَمِنَهُ أَوْ لَا ذَمَّنْ
إِدْعَى فَمِنْ أَسْرَارِ الْقُرْآنِ وَ
وَلَمْ يُحْكَمْ الظَّاهِرُ كَمَنْ إِدْعَى: داعے دہ لکہ چہ خوگ د طوی ا لری
بلوغ سطح البیت قبل آت: چہ پہ دروازا د ننو تو بغیر حما
مجاوز الباب: د نمنہ کورتہ لارم

د دے خاکے نہ د صوفیہ و د تفسیر اشاری
او د باطنی ملحدینو د تفسیر فرق
معلوم شو، صوفیہ د ظاہری معنی
انکار نہ کوی، بلکہ د ہغہ ترغیب و رکوی
او وائی چہ دا دیرہ ضروری دہ، حکم
چہ د ظاہری مراد د پختگی نہ بغیر
د قرآن پہ اسرار و د پوہ دعو
داعے دہ لکہ چہ خوگ د طوی ا لری
چہ پہ دروازا د ننو تو بغیر حما
مجاوز الباب: د نمنہ کورتہ لارم

صاحب د منا اهل د تفسیر اشاری قبلو لود پار لا پنچہ شرطو نہ بیا کریدی
۱) ظاہری معنی د قرآن خلاف نہ وی۔

۲) داد دعوی د ہر نہ وی چہ معنی مراد کا یولگے معنی اشاری دہ نہ چہ
معنی ظاہری۔

۳) د قرآنی الفاظو د پیر لریے تاویل د نہ وی چہ د الفاظو عربی حیثیت
د ہغہ خلاف وی۔

۴) تفسیر اشاری د د شرع او عقل مقابل او معارض نہ وی۔
۵) اشاری مضمون د پہ شرعی دلیل مضبوط او مؤید وی۔

مناهل العرفان جلد ۱ ص ۵۴۵ بانڈے امام ابن تیمیہ رح د قرآن
ہر ہغہ تفسیر غلط بنودے دے چہ د صحابہ و او د تابعینو د تفسیر نہ
خلاف وی، اصول التفسیر کہنے لیکی:

وَفِي الْجُمْلَةِ مَنْ عَدَلَ عَنْ مَذَاهِبِ
الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَتَفْسِيرِهِمْ
إِلَى مَا يَخَالِفُ ذَلِكَ كَانَ مُحْطًا فِي
ذَلِكَ بَلْ مَبْتَدَأٌ عَالًا لَيْسَ لَهُمْ
بِتَفْسِيرِهِ وَمَعَانِيهِ كَمَا أَنَّهُمْ أَهْلُ
بِالْحَقِّ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولًا
آتَمَى:-

ہر ہغہ تفسیر چہ د صحابہ و
او تابعینو د تفسیر نہ خلاف وی
نو د دے مفسر پہ غلطہ دے
بلکہ بد معنی دے، حکم چہ د قرآن
پہ تفسیر او د ہغہ پہ معنود وی د پیر
بنہ پوہ وونکہ خنکہ چہ ہغوی د
حضور علیہ السلام در او رلی شوی حق

دیر زیات عالمان و:

امام سیوطی رح پدا نقان جلد ۱ ص ۵۴۵ کہنے ہم د دے پہ بار کہنے لیک
وہو نفیس جدا چہ د ادیرہ قیمتی او اعلیٰ خبرہ دہ لیکن دے سرہ
لیکی چہ د صحابہ و او تابعینو د سند د صحت تحقیق پکار دے حکم
چہ پہ دے قسم روا یا تو کہنے ضعیف او موضوعی ہر موجودی ہر دغہ

يَا اِلٰهَ عُلَمٰمٍ فِيْ خَفَاٍ رَفَعَ الْبَارِيْ اِبْتَدَا جِلْدَاوَلِ يَعْنِيْ بَلْ نَهَيْتَ خَدَّ
بنودل، دادوحي لغوی معنی دی، اود دے شرعی معنی اِلَّا عُلَمٰمٍ بِالْشَّرْعِ
یعنے صرف شرعی احکام بنودل وحی دے۔ دوحی لغوی، درے قسم دی

۱) فِطْرِي ۲) اِيْجَادِي ۳) عِرْفَانِي

فِطْرِي لکہ د خدا ئے پاک پہ الہام د نورو مچو گبین جو بول
اوپہ ہنہ کئے شہد جمع کول د غہ رنگے د نورو حیوانان
کارنئے خود اقسام وحی صرف حیوانان تو ر خنارو و خارو و دپارہ وی، پہ
قرآن کو پیر کئے دی :

وَاَوْحِيْ رَبِّكَ اِلَى النَّحْلِ اِنِ اتَّخِذِيْ مَوْبِنًا شَهِدًا مَّجْمُوْمًا بِهٖ وَحِي
مِنَ الْجِبَالِ بَيُّوْتًا رَّسُوْمًا النَّحْلِ اٰيَةٌ ۙ فِطْرِي سِرَّة ا بنودل چہ تاسو

پہ غرو نو کئے گبینو نہ جو پکری

اِيْجَادِي لکہ دیورپ سائنسدان چہ یو آرخ تہ مخہ کپری او
ہنہ دپارہ کوشش کوی نو دد غہ مطلوب خیز صورت

اونقشہ اللہ پاک ددہ پہ ذہن کئے راوی اود غہ خیز بیا جو رشی، مثلاً
ہر وہمی سری ہوائی جہاز جو بول غو بننہ ہنہ اول ڈالوئیکے شکل نورو
لید لے دیو آلو توئوئکی خیز شکل ئے پہ خیال کئے راو سنوا و کار ئے پر
شروع کرو بخرجے ئے کولے او تکلیفونہ اوتا و اوتوئے برداشت کول نورو
چہ قدرت ڈالوئیکے مکملہ نقشہ ددہ پہ ذہن کئے و اچولہ، دموجد
کارخپل ذہن متوجہ کول و او د خدائے کار د مطلوب خیز نقشہ اچول
دا ہنہ وحی او الہام دے چہ عاموانسانانوئہ کپری ہنہ د کافرولے
نہوی:

كَلَّا تَتَذَكَّرُ اِنَّ هُوَ لَآءٍ وَّ هُوَ لَآءٍ مِّنْ عَطَاٍ ۙ يَعْنِيْ مَوْمِنٍ اَوْ كَافِرٍ دُوَا رِچہ کوشش
رَبِّكَ ۗ وَمَا كَانَ عَطَاٍ رَبِّكَ لِيُحْطٰوُكَ كوی نومونہ ہنہ مدد کو وستا

سورہ بنی اسرائیل آیت ۹۱ | د خدائے بخشش او فیض پہ چا بند دے
دا قسم وحی عاموانسانانو د پارہ خاص دہ اگرچہ ہنہ کافر ہم وی:

عِرْفَانِي دریم قسم وحی عرفانی دہ چہ اولیا و سرہ خاص دہ
ہلہ چہ یوولی د شریعت پہ تابعداری او پہ ریاضت سرہ

ذکرہ صفاتی بیاموی نو پہ دہ بانداے خاص علوم د الہام پہ ذریعہ
د اللہ د طرفہ وارد پیری چہ ہنہ تہ قرآن اشارہ کوی:

وَالَّذِيْنَ جَاهَدْنَا وَاٰمِنًا كَتَبْنَا لَهُمْ مِّنْ دُونِ مَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ
سُبُلَنَا وَاُوْحِيْنَا اِلَيْهِمْ مِّنْ نَّوْمُوْنٍ مِّنْ دُوْنِ مَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ
سُبُلَنَا وَاُوْحِيْنَا اِلَيْهِمْ مِّنْ نَّوْمُوْنٍ مِّنْ دُوْنِ مَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ
نومون پہ ہغوی د ہدایت خاص لارے پرا نیجو:

د دے ہدایت مطلب الہامی معارف دی چہ د ہدایت ایسانی زیوا
دی، حکمہ چہ ایسانی ہدایت خود محنت کولونہ ورا نیدا ہم حاصل دے
دادرے وارہ قسم الہام پہ لغت او پہ معنی عامہ کبی وحی دہ دا حیوان
انسان اولیا و کراموتہ کیدے شی اگرچہ دمر تہ توفیق د پکتن ہنہ دے
چہ کور ماورپانداے بیان کرو او دا وحی یوئے د پیغمبرانونہ دہ
بلکہ د پیغمبرانوحی خاص وحی شرعی دہ:

وحی شرعی

خلورم قسم شرعی دہ چہ انبیاء علیہم السلام سرہ خاص دہ
خوہر نبی ولی ہم وی نو ہنہ ترو حی عرفانی ہم کپری چہ د ہنہ نو
حیت دوحی شرعی دے، چہ د قانون او احکامو حیثیت لری، بخلاف د
ولی دوحی عرفانی چہ ہنہ قانونی حیثیت نہ لری او دا د علم کلام یو
عامہ مسئلہ دہ: وَاللّٰهُمَّ لَيْسَ بِحُجَّةٍ عِنْدَ الشَّرْعِ: یعنے د ولی
الہام قانون شرعی نشی جو پیرہ، دوحی شرعی حقیقت داد
چہ د اللہ د جانبہ د فرشتے پہ واسطہ یا بیغ پہ نیغہ پہ خوبیا پہ

۱) د یو جسم په یو مکان کېنې لکه او کیدل لکه
 نَزَلَ الْأَمِيرُ الْمَدِينَةَ : (امیر په ښار کېنې بکا و شو)
 رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا : ترجمه : اے خدایه ما د برکت
 سورة مؤمنون آیه ۷۵ : وَالله خائے کینې لکه او کړه :-
 ۲) د یو جسم باندې نه لاندې را تلل، لکه
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا : موبز د آسمان د برکت او برکوه
 کړی دی :

د قرآن حکیم الفاظ د جسمیت او مکانیت نه بهر د پاک (دی په دے وجه
 د نزول قرآن مطلب اعلام ر بنودل) دے مطلب دا چه قرآن په فریدم
 د فریسته رسول علیه السلام نه بنودل دا نزول قرآن دے او په
 دے تعبیر نزول (کښ د قرآن د شان لوی ښکاره کول مقصود دی
 (مناهل العرفان جلد ۱ ص ۳۲) چه انسان ته د لور مقامه پر خیز
 را غلے دے، یا قرآن باندے د نزول اطلاق په دے اعتبار دے چه
 جبریل علیه السلام دی لور مقامه په زمکه را کو ز شو دا خو حقیقت
 دے نو په دے واسطه قرآن ته هم نزول منسوب شو :-

(۳) د ریمه معنی د نزول دا هم ده چه پخپله خویو خیز را کوخ نه شو
 خوا سباب ته د عالم بالا سره تړون لری چه اراده الهی هم کیدای شي
 یا آسمانی تاثیرات او هم په دے اعتبار سره اُسپنه خاروواو انسانی
 لباس د پارده هم قرآن د نزول لفظ استعمال کړی دے.
 وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ : موبز اُسپنه را کوخه کړه چه د هغه
 وَصَلَفٌ لِلنَّاسِ : سورة الحديد آیه ۲۵ : نه د جنگ سامان هم جوړیږی
 وَأَنْزَلْ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ تَمَایِنًا : موبز ستاسو د فاندے د پارده
 اَشْرَاحٌ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي : خارووا ته جوړے را کوخه کړی دے

سَوَاءٌ تَكْمُرُ، سورة الاعراف آیه ۷۰ : موبز لباس را کوخه د هغه
 په اغوستوستاسو د حیا حایونه پرده شی،
 د دے درے وار و خیزو نوا سباب آسمانی وی تودے د پارده هم د
 (نزول) لفظ استعمال شو :-
 نزول نه بیا دوه نور لفظونه، انزال او تنزیل جوړیږی، (۱) تنزیل
 په وار وار را کو زید و ته وائی، او انزال په وار وار او په یوځل را کو زید
 د پارده استعمالیږی، لکه چه عذاب د پارده هم د دے استعمال شو :-
 دے :-

إِنَّمَا نُنزِلُكَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ : موبز په دے کلی د آسمان نه عذاب
 مِنْ جَزَائِرٍ مِنَ السَّمَاءِ (سوره منکوت) : نازل و نکړیږی
 آیه ۳۳) : : : :
 ښکاره خبره ده چه عذاب په یوځل نازل شویدے. او قرآن په
 واور او دے د وار و د پارده در انزال) لفظ استعمال شو، نورمانی
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ : توعه خوبی د هغه الله دی، چه په
 الْكِتَابِ (سوره كهف آیه ۱) : خپل بند دے دا کتاب نازل کړو
 د مفردات امام مراغب ص ۵۰ :-

د قرآن درے تنزیلات

۱) نزول اول : د بارگاه خداوی نه لوح محفوظ نه نزول، چه هغه
 دے آیت لیکه ذکر دے :- بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي
 لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿۱﴾ سورة البروج آیه ۲۱ :-
 ۲) دویم نزول : د لوح محفوظ نه د لاندینی آسمان د بیت العزة
 مقامه نه نزول چه په سورت د خن سورت
 قدر او سورت بقره لیکه ذکر دے :-

اودویم کرت دَرُومبی آسمان پہ بیت العزت مقام کئے اودریم کرت
 نزول سے پہ واروار پہ حضور علیہ السلام اُشوا، نور آسمانی کتابوں
 پہ یوحنا پہ کتابی صورت کئے نازل شوی دی دَقْران دوارہ قسمہ ریپو
 خُل، پہ واروار نزول دابنائی چہ دَحْدائے حکمت فرستوتہ را
 بنود و، چہ دا آخری کتاب دے، یارُومبی آسمان تہ دَنازِلوومطلب
 ذہبی علیہ السلام شوق زیاتنول وور، حکم چہ دَحْوَجے شے رانزدے کیدل
 شوق نُورہم زیاتنوی، یاد احکمت دوچہ دَقْران د مکمل حفاظت
 یقین راشی اوشک شبہ بالکل خترشی (مناہل العرفان جلد
 ص ۳۶ تا ۴۰)

دَا حَقْر دَاخیال دے، چہ دَقْران د حفاظت مُکمل انتظام کول پہ دے
 وجہ مقصود ووجہ دا آخری کتاب دے، یوحنا د عمومی انتظام پہ صوت
 کئے قُرآن پہ لوح محفوظ کئے محفوظ کرے شوچہ د حکومت الہیہ
 مرکزی محافظ خانہ دے - دویم خُل پہ بیت العزت کئے د آسمانی حفاظت
 انتظام اُشوا ودریم خُل د نبی م پہ زبرہ نازلید سرہ د زمینی حفاظت
 انتظام اُشوا، پہ خلورم خُل د اُمت پہ سینو دے د حفاظت انتظام اُشوا
 لکہ فرمائی: اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ اِنَّا لَآلِهَ الْخَفِيَّوْنَ رَسُوْلَهُ الْحَجْرَ اَيُّوْ
 وَنَحْمُ خُل د حضرت ابوبکر، عمر و عثمان رضی اللہ عنہم اجمعین پہ ذریعہ
 تحویر پہ صورت کئے دے د حفاظت انتظام اُکریے شو پہ زبرہ وور
 بے خبرہ اچوونکے اوپہ سینو کئے محفوظ کوونکے یوائے اللہ دے،
 جبرائیل علیہ السلام قُرآنی الفاظ خٹکے حاصل کرل،
 صحیح خبر د اده چہ جبرائیل علیہ السلام اللہ نہ قُرآن واورید واور
 دے الفاظ پئے حاصل کرل، لکہ خٹکے چہ بیہقی د اِنَّا نَزَّلْنَا الْكُتُبَ، بہ تفسیر
 لیکلی دی او دے تاہد د طبرانی ہفہ حدیث شریف دے چہ د

اِنَّا نَزَّلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ ۚ هُم مُّؤْمِنُونَ اِذْ نَزَّلْنَا سُبْحَانَ نَازِل
 سورہ دُخَان ایتہ ع : کہے دے،

اِنَّا نَزَّلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۚ هُم مُّؤْمِنُونَ اِذْ نَزَّلْنَا سُبْحَانَ نَازِل
 سورہ القدر ایتہ ع : نازل کرے دے،

شَهْرٍ رَمَضَانَ الَّذِي اُنزِلَ فِيْهِ ۚ ذِكْرُ مَظَانِ مِاْشَتْ هَفْعَهُ دَا پَر كَوْمَا
 الْقُرْآنُ (سورہ البقرہ ایتہ ع) : کہنے چہ د قُرآن نازل کرے شو دے
 دے د دوارہ ورنزول مطلب پہ یوحنا نازلیدل دی، شبہ د قدر اوشبہ
 مبارکہ دوارہ لودی اوپر رمضان شریف کئے دی نواہتوونکے ہیج تعارض
 نشہ لکہ خٹکے چہ مستدرک، حاکم اوسانی اوبیہقی ہم دا بن عباس
 نہ نقل کری دی۔

(۳) دریم نزول د جبریل علیہ السلام پہ واسطہ
 د نبی علیہ السلام پہ زبرہ مبارک شویدے، لکہ

فرمائی اللہ جل شانہ
 نَزَّلَ بِرُوحِ الْاَمِيْنِ سَتَا پَر زبرہ راکوز کرے
 لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُنذِرِيْنَ ۝ بَلِيْسَانِ
 عَرَبِيٍّ مُّبِيْنِ ۝ سورہ الشعراء
 آیتہ ۱۹۳ تا ۱۹۵

د انزول تقریباً پہ دروئیت کالہ کئے مکمل شو، دلته د ا شبہ کول بے خایہ
 دی چہ د نبی علیہ السلام پہ زبرہ مبارک د قُرآن د نزول مطلب د اچہ صرف
 معانی پہ نازل شوی وی الفاظ بہ نہ وی نازل خٹکے چہ د قُرآن د بَلِيْسَانِ عَرَبِيٍّ
 مُّبِيْنِ ۝ الفاظ د اکواھی و رکوی، چہ د قُرآن الفاظ ہم نازل شوی وو،
 حکم چہ الفاظ د زبان رتے وی،
 قُرآن د واکرتہ پہ یوحنا نازل شویدے اول کرت پہ لوح محفوظ کئے او

نوا س بن سمان رضی اللہ نہ تے مرفوعاً نقل کرے دے :-
 اِذَا تَكَلَّمَ اللهُ بِالْوَحْيِ اخَذَتِ السَّمَاءُ
 رَجْفَةً شَدِيدَةً مِّنْ خَوْفِ اللهِ فَاِذَا
 سَمِعَ اَهْلُ السَّمَاءِ صَفِقُوا وَخَرُّوا
 سُجَّدًا فَيَكُوْنُ اَوَّلُهُمْ يَرْفَعُ رَاْسَهُ
 حَتَّىٰ يَنْبِئَ فِي كَلِمَةٍ اللهُ بِوَجْهِهٖ مَا رَاَدَ
 فَيَنْهَىٰ بِهٖ حَيْثُ اَمَرَ : : :
 راہ چت کرمی نوا اللہ تعالیٰ دوحی کلام ہفہ سرہ اگری چہ کوم خائے نہ
 ورتہ حکم اشی ہلتہ د خدا تے وحی ارسوی :-

د جبرئیل علیہ السلام دوحی حاصلو یوغیبی معاملہ دہ بہ ہفہ
 کئے درائے خہ خدے نشتہ لہذا ادا صورت د تلو نہ نہایات غور
 دے ، پہ مناہل العرفان جلد ۱ ص ۱۱۱ کئے اللہ تعالیٰ نہ د جبرئیل
 بیغ پہ بیغہ رو حانی حصول او دلوح محفوظ نہ حاصلو ہر ذکر دی
 دقران تازل شوی الفاظ کلام د انسان پہ ذہن کئے وی بیائے
 پہ ثبہ د الفاظو پہ شکل کئے ادا کو
 داکلام کہ کرو پونہ خلق ہروائی نو دغہ رومی کس کلام بہ بلے شی
 مثلاً کو امر و القیس قصیدہ یا د حریری مقامات چہ خوک ہر لول
 اووائ نو دابہ ہر د امر و القیس او د حریری کلام گنرے شی ، دغہ کہ
 اللہ تعالیٰ خپل کلام د قرآنی الفاظ پہ شکل کئے ظاہر کرو بی جبرائیل
 علیہ السلام اوستو حضور علیہ السلام اوستو پہ اربونو انسانا
 اوستو اولوی بہ تے مگر کلام بہ د اللہ گنرے شی نہ چہ د جبرئیل علیہ
 یا د محمد علیہ السلام پہ قرآن کئے دی رحتی یسمع کلام
 اللہ اوبلسان عربی مبین دہنہ بنکارہ ثابت پری چہ د

لفاظ د اللہ د جانبہ دی ، او د اذ اللہ کلام دے ، کچرے مضمون دیوزید
 وی او د دغے مضمون اذاپہ الفاظو د بل (عمر و) وی نو دے نہ بہ دزید
 کلام نہ بلکہ د عمر و کلام و بیٹے شی پہ دے ، وجہ د قرآن الفاظ او معنے
 دوارہ د اللہ د جانبہ دی او قرآن لہ ہم دے ذات ترتیب
 کچرے دے ، موبن نور زیات د خبرو پہ و لو نو کئے خان نہ تسکو و حکہ
 چہ خہ دیرہ فائدہ تے نشتہ ، پہ مناہل العرفان کئے داپور اتہ ذکر
 مضمون شبتہ دے :-

دقران ، سدت او د حدیث قدسی بیلتون

مام سیوطی رحمہ اللہ د امام جوینی نہ نقل کریدی ، چہ د قرآن
 لفاظ او معنے دوارہ د جبرائیل علیہ السلام پہ واسطہ د اللہ تعالیٰ
 د جانبہ نازل دی او د حدیث مضمون د اللہ د جانبہ دے مگر الفاظی
 د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ، اتفاقاً جلد ۱ ص ۱۱۱ او حدیث
 قدسی بہ ہفہ وی چہ الفاظ تے ہم د اللہ د جانبہ وی لیکن معجز نہ وی
 ونہ د ہفہ د الفاظو پہ تلاوت ہفہ ثواب حاصل پری کوم چہ د قرآنی
 الفاظو پہ تلاوت حاصل پری او نہ پے منحج کئے د دے لوستہ کیدیشی
 مناہل العرفان فی علوم القرآن جلد ۱ ص ۱۱۱

د آحقر پہ رائے کئے د حدیث نبوی او حدیث قدسی دوا لہر مضمون
 د اللہ د جانبہ دے لیکن د حدیث نبوی نسبت اللہ تعالیٰ نہ کول
 معنوی دی ، مطلب د جانبہ د اللہ خو مضمون دے لیکن پہ بنکارہ
 الفاظو کئے تے نسبت اللہ تعالیٰ نہ نہ دے شوے مگر د حدیث قدسی
 نسبت پہ بنکارہ الفاظو کئے اللہ تعالیٰ نہ کول حکہ ضروری دی چہ دا
 د اللہ تعالیٰ حکم او امر دے او ہم پہ دے وجہ د حدیث قدسی الفاظ
 بل لول اوروایت بالمعنی جائز نہ دے او د حدیث نبوی جائز دے

خوبہ شرط دے چہ اصل معنوی کے فرق را نشی ہمدغم
 وجہ دہ چہ حدیث قدسی تہ کے حدیث اوتیل چہ الفاظ نبوی د
 پارہ دار حدیث خاص دے (قدسی) لفظ زیاتے د بکارہ نسبت پر
 وجہ شوے دے چہ حدیث نبوی نہ د دے زیات اہیت او
 خصوصیت ثابت شی، واللہ اعلم :-

دوہی دنازید و قسمونہ

دوہی نازلیدل بہ یا پتہ ذریعہ د فرینتے دی یا بیغ بہ نیغہ د اللہ د
 جانبہ

دروہی قسم بیادریے قسمہ دی

۱۲) وحی متصلی ۱۲) وحی تمثلی ۱۳) وحی روعی
 ۱۲) وحی متصلی کہے جبرئیل علیہ السلام پہ خیل اصل حقیقت (ملکیت)
 باندے قائم وی اور وحی راوری چہ پہ حدیث د بخاری کہے دے تہ دیوار
 سختہ وحی ویلے شوے دہی فرمائی (وہو اشدک علی) داشتات پر دے
 وجہ دے چہ بشریت اوملکیت دوارہ یوحائے کیدل دیروے پیتے حکہ
 دے چہ فرینتہ اوانسان یوجنس نہ دے اوبلہ وجہ دے دادہ چہ
 نبی علیہ السلام د بشریت نہ ملکیت تہ عروج اگری گویا کن دوارہ
 حضرت جبریل اوحضور علیہما السلام فرشتے خیل منیع کہے یو
 جائے شی اودا حکہ پیتے دے چہ گویا کہے د حضور علیہ السلام جنس
 بدل شی د بشریت نہ ملکیت تہ اودا خہ آسان خبرہ نہا :-

۱۳) دوہی وحی تمثلی دہ چہ جبرئیل علیہ السلام د انسان پہ شکل کہے
 راوری پر دے صورت کہے حضرت جبرئیل علیہ السلام د ملکیت
 بشریت نہ تنزل اگری اود د وہم جنس یوحائے کیدل خہ پیتے نہ جنس
 دادوارہ قسمہ وحی اور وہی قسم وحی شدت د بخاری پہ ابتدا کہے د

او قرآنی وحی عموماً پہ دے دو طریقہ غلطے دہ :-

۱) دریم قسم وحی روعی دہ : چہ جبرئیل علیہ السلام وحی پہ خراسا
 مبارک د نبی علیہ السلام د اللہ پہ حکم نازلہ کہی اود حضور علیہ
 السلام د اورید و رہ غوب و مبارک ہن سہا خہ تعلق نہ وی :-
 (اخرجہ الحاکم)

د بالذات رنیغ پہ نیغہ وحی دوہی قسمہ دی

۱) پہ ویسہ لکہ د معراج پہ شپہ د اللہ د جانبہ بیغ پہ نیغہ (بلا واسطہ)
 پہ وحی شوے و ہ :-

۲) یا پہ خوب کہے لکہ د حضرت معاذ رض پہ حدیث کہے دی :- آتانی رنیغ نقال
 نیمی یخصی الملائک الا علی ، یعنی خوب کہے ماتہ اللہ تعالیٰ راغے اووے
 رومانیل چہ د عالم بالا فرینتے پہا خہ کہے بحث کوی راتقان جلد رات

پنجم فصل

د قرآن جمع کول اود ہنغ تدوین

قرآن د خالق کائنات اخری کتاب دے، حکم اللہ تعالیٰ د دے د
 محفوظ ساتلومکمل انتظام اگری و عالم بالا کہے تے پہ لوح محفوظ
 بیت العزت کہے محفوظ کروا و پہ زمکہ تی د دے د حفاظت دوہی قسمہ
 نظام اگری، یوحفاظت صداری، چہ د نبی علیہ السلام اود امت پر زرو نو
 د ماغون کہے تے محفوظ کرو، چہ د قرآن پخیلہ ذکر کہیدی پہ بخاری
 د ابن عباس رض نہ منقول دی، چہ د قرآن د نازلید و پہ وخت بہ
 جبریل علیہ السلام سہ سہا حضور علیہ السلام لوستہ اوتلاوت کولو
 قرآنی وحی محفوظہ شی نو د آیت نازل شو :-

لَا تُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتُجِبَلَ بِهِ ط دُرُودَهُ كَوْلُودٍ بِأَرْكَانِهِ بِه دَسِ
إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿سُورَةُ﴾ خِطْلَهُ نَبَهْمَهُ خُوْرُوْدَهُ خُوْبِيْنَهُ
الْقِيَامَةِ آيَةٌ عَوْرَةً ﴿۱﴾ : ذِمَّةٌ دِيْ دَسِ جَمْعُ كَوْلٍ سِتْنَا سِيْنَةً
كِنْتُهُ اُوْلُوْ سِتْلٍ سِتْنَا پَهُ نَبَهْمَهُ

دے نہ پس بہ دوی علیہ السلام پہ چپہ خو لہ دقُرآن وحی آوردیدہ او ہم
دغیبے بہئے یا دیدالہ او نور و خلقوتہ بہئی رَسُوْلہ دارنگ دقُرآن دَحِفْظ
ذمہ واری یو بل خائے کینے الله بچلہ افسیتہ دہ ، فرمائی ، سَتَقَرُّمُ رِکَّ
فَلَا تَنْسَى : موئن بہ تانہ (قُرْآن) لُوْلُوْ بیا بہ تانہ نہ ہیریری
دَامَتْ پَہ سِنُو کِنْتُهُ دَقُرْآن مَحْفُوْظُ کَوْلُو ذِکْرُهُمُ قُرْآنُ کِنْتُهُ شِئْتُهُ فِرَاقُ
بَلْ هُوَ آيَةٌ بَيِّنَاتٍ فِيْ صُدُوْرِ الَّذِيْنَ اُوْتُوْا الْعِلْمَ زِدْ قُرْآنَ سِنَا دَهْ اَيْتُوْنَهُ
دَوِيْ چہ دَا هِلْ عِلْمُو پَہ سِنُو کِنْتُهُ مَوْجُوْدِيْ :-

قُدْرَتِ دَا اَخْرِيْ کِتَابِ پَہ سِنُو کِنْتُهُ مَحْفُوْظُ سَا تَلْ غُوْبِنْتَهُ نُوْدَسِ دِ پارَ
دَرْوِجَہِ نَہ دَا عَ قَوْمِ جُوْرِيْ کِرُوْ چہ دَ هَغْوِيْ حَافِظَہِ بِيْمَثَالِہِ وَا دَ هَغْوَتِ
سِيْنَتِ دَقْوِيْ وَا نَعَا تَرَاوَدَ قِبَا تِلِيْ نَسْبُو نُو خَزَانِہِ وَا دَوِيْ بہِ يُوْحَلْ
دَسُوْلُو شَعْرُو نُو قَسِيْدَہِ چہ وَا وَرِيْدَہِ نُوْرَتِہِ بِاَدَہِ شَوَہِ اُو دَعَرَبُو
تَارِيْحِ پَہ دَسِ گَوَاہِ دَسِ اُو بِيَا دَا نَالُو سِتَہِ قَوْمِ وُو دَوِيْ دَ هَرَا وَرِيْدَہِ
شَوِيْ شِي تَوَلْ دَا رُوْمَدَارِ پَہ قُوْتِ حَافِظَہِ بَانَدِہِ وُو نُو دَوِيْ دَسِ فِ
قُوْتِ حَافِظِ لَہِ قُرْآنِ اُو اِسْلَامِ نُوْرِہِ تَرَقِيْ وَر کِرَہِ اُو دَا نُوْرَہِ
رِيَا تِ شَوَدِ دَسِ نَبَغِيْرِ عَرَبُو سَہِ دَقُرْآنِ مَحْفُوْظِ سَا تَلُو دِ پارَہِ
هَغْوِيْ دَ زِرَہِ لَکُوْلُو اُو شَوْقِ زِيَا تَوَلُو نُوْرَہِ اَسْہَابِ اُو مَحْجَرَاتِہِ مَہْمِ
شُوْچَہِ دَ هَغِہِ پَہ زُوْرَدُوِيْ دَخِيْلِ ذِہْنِ اُو دِمَاغِ قُرْآنِ يَا دَوَلُوْتِہِ دِ
زِيَا تَہِ هَغِہِ کِرَہِ چہ هَغِہِ دَا دِيْ

رُوْنَا
اول محْرکِ دَعَرَبِيْ سَادَہِ اُو دَ تَکْلُفِ نَہِ خَالِيْ وُو دَ هَغْوِيْ دَرُودِ

ضروریات دیر مختصر و وجہ ہے دپارہ دد بی محنت او مندا و تدر و
ضرورت نہ دو چہ کوم بہئے بیامونداہ نو هم پہ ہنے بہئے قناعت کولو
او نور و پسے بہئے ہنے نہ ادرہ ہم پہ دے وجہ د هغوی ژوند فارغ و
اُو دَقُرْآنِ دَحِفْظِ دِ پارَہِ دَوِيْ سَہِ دِ پارَہِ زَکَا رُوختِ وُو مَطْلَبِ دَا
چہ دَا زَکَا رُوختِ زِيَا تَوَالِہِ ہِم یُو سَبَبِ اُو مَحْجَرِکِ وُو :-

دویم محْرکِ

قرآن او وحی سرہ ددوی د حد نہ زیاتہ
میںہ او عشق و واودا دوارہ داسے خیزونہ
دی چہ د یو خیز را بنکلا او حاصل کولو د پارہ د تلو نہ لوئے محْرکِ دے
چہ دوی ہے ، د یو عاشقِ پَشَانِ پَہ قُرْآنِ يَا دَوَلُو جَبُوْرَہِ کَوْلِ دَصْحَابِہِ
کَرَامَتِ قُرْآنِ سِرَہِ دَعَشْقِ اُو مَحَبَّتِ دِ پارَہِ تَارِيْحِيْ وَا قَعَاتِ مَوْجُوْدِيْ چہ
دے کِنْتُهُ دَشَکِ کَوْلُو هَدِيْ وَا خَہِ خَائِہِ نَہِ پَائِہِ کِرِيْ ہِرَ کَلِہِ چہ یُو خِيْزِ
سَہِ دَمَضْبُوْطِ حَافِظِہِ وَا لا قَوْمِ پَہِ عَاشِقَانِہِ دَوْلِ مَحَبَّتِ پِيْدَا شِي نُو بِيَا
دَعْنِہِ چِيزِ دِ پارَہِ زِيَا دَوَلِہِ شِي :-

دسریم محْرکِ

دقُرْآنِ حیران کن او تعجب پیدا کونکے رنگ دریم
مَحْرکِ وُو ، خُصُوْصَا چہ تَوَلْ دَعَرَبِ وَا فَصِيْحَانِ
اُو بِلِيْغَانِ دَدَسِ دَمَثَلِ رَا وِہِ نَہِ پَائِہِ رَا غَہِ وُو اُو دَا ہِم دَصْحَابِہِ کَرَامِہِ
خِيْلِ خَانَتِہِ دَا رَا بِنَکَلُو يُو بَاعِثِ وُو ، مَحْکَہِ چہ دَا نَسَانِ پَہِ طَبِيْعَتِ کِنْتُهُ دَا
پَرَا تَہِ دِي چہ هَغِہِ دَ ہَرِ عَجِيْبِہِ اُو نَا اَشْئَا خِيْزِ دِيَا دَوَلُو کُو سَنَشِ کَوِي لَہَذَا
دَسِ مَحْجَرِکِ ہُم دَصْحَابِہِ کَرَامُو زُوْرُوْنِ دَقُرْآنِ يَا دَوَلُو تَرَا تَبِيْعَتِ کِرَہِ
اُو دَوِيْ پَہ پُوْرَہِ تُوْجَہِ سَہِہِ دَدَسِ پَہ يَا دَوَلُو کِنْتُهُ لَکِيْدَا اُو دَقُرْآنِ
حِيْرَانِ کُنْ اِعْجَاظِہِ دَوِي کِنْتُهُ دَدَسِ دِيَا دَوَلُو زَبَرِ دَسْتِ جَنِبِہِ وَا اَسْتِيْاقِ پِيْدَا کِرَہِ

خلو ر م محْرکِ

پہ حدیث کینے دقُرْآنِ پَہ زَکَا کِرَہِ اُو دَسِ پَہ
يَا دَوَلُو اُو پَہ دَسِ دَعَمَلِ کَوْلُو نُوْرِ غِيْبِ وَر کِرَہِ

شوے دے چہ پہ ہنخہ صحابہ کرام و ایمان او کامل یقین و وتردے حد
چہ پہ قرآن عمل کولو بانڈے بہ ہغوی پچیل خائونو قربانوںو فخر
اوویار کولو، اوکلہ بہ چہ صحابہ کرام و ترغیب الہی آیتونہ و اوردیل
نودہغوی د شوق اور بہ نوریات پہ لمبوشو مثلاً دا آیتونہ۔

وَاِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَاَقَامُوا الصَّلَاةَ وَاَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَجُودُونَ بِحَارَةِ لُبِّهِمْ كُنُزٍ مُّبْرُورَةٍ سُرُورَةٍ فَاَطَرَايَةَ عِلْمِ
رَبِّهِمْ كِتَابًا نَزَّلْنَاهُ اَيْلِكَ مُبْرَكًا لِيَذَّكَّرُوا اَيْتِهِمْ وَاَلَيْتُمْ كَرَاهِيَةً لِّلْاَبَابِ
د صحیح مسلم پہ روایت د حضرت عثمان رض یوحنا پت شریف دے
خَيْرُكُمْ مَن تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ؛ پہ تاسو کینے دے تلوونہ زیات بنہ
ہنخہ کس دے چہ قرآن زدہ کری او بلتہ تے اذدہ کری۔

او بل حدیث د عبد اللہ بن مسعود رض پہ روایت د ترمذی دے
مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِّنَ الْقُرْآنِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَّ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا
لَا اَقُولُ الْم حَرْفٌ بَلْ اَلِفٌ حَرْفٌ وَّلَامٌ حَرْفٌ وَّ مِيمٌ حَرْفٌ ؛
پہ دے حدیث کئی د قرآن پہ یورو لفظ د سولسونیکو د بد لے او ثواب
موند لو وعدہ شوے دہ نودا سے قسم ترغیب اتوا و تشویق اتونہ بہ پہ
صحابہ کرام و یرغب اتو غور کید و کوم نہ چہ قرآن او حدیث
چک دے، ہمدغہ و جدوہ چہ صحابہ کرام و خپل نول ژوند د قرآن
پہ حفظ کولو کینے نیکو و۔

پنجم محرز

د صحابہ کرام و دین د نجات راگی یوہ ذریعہ
ہم دا قرآن وودوی بہ خپلہ بتولہ کتہ او کامیابی
ہم قرآن سرہ تہ لہ او دا عشق جد بہ او یقین ددے باعث شو چہ ہنخہ
بہ قرآن ددے د عاشق پہ توگہ یا دلو۔

شپنم محرز

صحابہ کرام و بہ قرآن حکیم بہ نما خنہ کینے پہ

تراویح کینے لوستلو د ژوند پہ تلوکارونو کینے بہ تے ہم پہ دے فیصلہ
کولے پہ عقائد و عباداتو، اخلاق و اعمالو کینے بہ ددے پہ ہدایت
تلا غرض دا چہ اسلامی ماحول او معاشرہ کینے د قرآن حفظ ددے یر
عزت او شرافت ذریعہ وہ نوخکہ ددے باعث شو چہ قرآن حفظ
یاد کرے شی۔

د قرآن یا ذول و صحابہ کرام

ددے تیرو شو و محرز کا تو اثر و وجہ صحابہ کرام و خپلہ بتولہ ہنخہ قرآن
یا ذولونہ کرے وہ۔ د عربو قبائلو د یر لے لے مزلونہ کول او د
قرآن د یا ذلو د پارہ بہ ملوینے متورے تہ راتلا او بتی علیہ السلام بہ
ہم قاریان او حافظان د قرآن، قبائلونہ پہ دے غرض لیزل چہ
قرآن ہغوی تہ و زیاد کری پہ صفر سکنہ ہدا بو برا عہہ در خوا
مجد یا نوتہ د قرآن د تعلیم او تبلیغ بہ غرض د حضرت منذر بن عمرو ساعدی
پہ مشرئ کینے داویا د قاریانو یورتولے حضور علیہ السلام ورا لیزلو
خود عامر بن طفیل پہ تنگی سیوا ددو صحابہ کرام و منذر بن محمد رض
او عمرو بن أمیہ رض بتول شہیدان کرے شو د شہید کید و پہ وخت
چہ حرام بن ملحان رض نہ نیزہ پورے را پورے او تہ نو ہغوی افریابی
اللہ اکبر فزت و کلب الکعبیہ را اللہ اکبر حجاب د کعبہ پہ پروردگار قسم
وی چہ خد کامیاب شو مہ

ددے بتول نوم د سیرتہ القرآن عطا و او ہم ددینہ پہ دغہ دخت کینے
د قاریانوا و د حافظانو د گنہ را الی پتہ لگی د فتح الباری جلد ۱ ص ۲۹۶
علامہ ذہبی پہ طبقات القراء کینے دا و مشہور حافظانوا و قاریانوا
نومونہ بنود لی دی کومونہ چہ د قاریانوا د قرات سند سیوی،
ہنخہ دادی، را عثمان بن عفان رض (۳) علی بن ابی طالب رض (۴) ابی بن

کعب رضی (۱۸) عبد اللہ بن مسعود رضی (۵) سالم مولیٰ رضی (۱۶) ابی حذیفہ
 (۷) معاذ بن جبل رضی چہ پہ دے کئے ابی بن کعب رضی قاریا نو سہ داردے
 پہ مفتاح السعادات جلد علی کتبہ وی چہ ابو موسیٰ الاشعری پورہ قرآن
 یاد کرے ووا و حضور علیہ السلام تے واورولو، پہ صحابہ کرام کیتے سن زہ
 حافظان صحابہ کرام دیر مشہور ووجہ پہ ہغوی کیتے اوہ دیر شوتہ اعلیٰ
 مقام حاصل وود ہغوی نو موندہ دادی رب ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی بن
 ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلحہ رضی
 اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن ابی وقاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ حذیفہ بن الیمان
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبادہ بن الصامت رضی اللہ
 عنہ معاذ بن جبل رضی اللہ تعالیٰ عنہ مجمع بن حارثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۳)
 فضالہ بن عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۲) ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۵) عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۶) سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۱۷) عبد اللہ بن عباس رضی (۱۸) ابویوب انصاری رضی اللہ (۱۹) عبد بن ذو
 ذوالحارث رضی اللہ تعالیٰ (۲۰) عبید بن معاویہ بن زید بن ثابت رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۱) ابو زید رضی اللہ تعالیٰ (۲۲) سالم مولیٰ ابی حذیفہ رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۳) سلمہ بن مغلذہ بن الصامت رضی اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن عبید
 بن نعمان الانصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۵) زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۶)
 ابی بن کعب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۷) عبد اللہ بن السائب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۸)
 سلیمان بن ابی حشمتہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۹) تمیم الداری رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 معاذ بن الحارث رضی اللہ تعالیٰ (۳۱) ابوالدرداء رضی اللہ تعالیٰ (۳۲) عقبہ
 بن عامر الجعفی رضی اللہ تعالیٰ (۳۳) عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ
 (۳۴) سعد بن المنذر بن اوس رضی اللہ تعالیٰ (۳۵) قیس بن صعصعہ رضی

(۳۶) عبد اللہ بن عمرو بن العاص رضی اللہ (۳۷) ابو حلیمہ معاذ (۳۸)
 بحوالہ تہذیب، طبقات بن سعد، تذکرۃ الحفاظ ذہبی، مفتاح
 السعادات، اتقان، صحیح البخاری) دا خود پورہ قرآن د حافظان
 لندیان دے اوچا تہ چہ نیم گریے قرآن یاد وود ہغوی خوشمیر
 نشی کیدے اودا د قرآن د حافظان، رومیہ دور و نو اسلام چہ خورہ
 بہ خرید و ہومرہ بہ ورسہ حافظان د قرآن
 ہم زیاتیدل، سرولیم میور غوندہ اسلام د شمن ہم خیل
 کتاب "لائف آف محمد" کیتے اقرار اکر وچہ صحابہ کرام حافظہ
 زیاداشت) بے مثالہ وہ لکے چہ لیکے چہ ددوی حافظہ دیرہ اوچتہ
 وہ خود قرآن د پارہ بہ لے دا دیرہ زیاتہ استغناء لولہ، ددوی حافظہ
 دوسرہ مضبوط واد محبت تے ہم دوسرہ قوی ووجہ لکھ صحابہ و د پیغمبر
 علیہ السلام بہ حیات مبارک کیتے بہ وحی صحیح لوستہ او یاد وود، پہ شپیر
 صدی عیسوی کیتے عرب چہ ہولہ د نیا کیتے د لیکو لکولوستو لکولوستو
 شیر زدو کیتے یونہ ہم کم وود پریس اوچاپ خانے انتظام نہ ووپہ دے
 ددوی نیات کار بہ پہ یاد وود روان و و گوندی پہ یو خوشخبری و نو کیتے خو
 زیاتے کیتے را و ستل چہ پرا سان وود ہم دغہ وجہ دہ چہ د نیا ہولو
 مذہبی کتابونو کیتے تحریف اشو۔ قرآن حکیم پہ زمانہ د پیغمبری
 کیتے پزیرگونو سینو کیتے پورہ محفوظ ووا لکھونو سینو کیتے نیم گریے محفوظ و
 دا بیان پہ سورہ عنکبوت کیتے شویدے،
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ: قرآن د واضح آیتونو مجموعہ دہ چہ
 اَوْ نُؤْتِيهِمْ (سورہ عنکبوت آیت ۷) : ذاهل علویہ سینو کیتے محفوظ دی؛
 د قرآن د یاد وود وود تلاوت کار تلو و مسلمانا ناو جاری ساتلو، مسلمانا نو بہ
 حکم قرآن پہ نونج کیتے لوستو چہ ددے لوستہ پہ نمانجہ کیتے فرض و

تُرَدے چہ عثمان غنی رضی اللہ تعالیٰ اوتیم داری رضہ پہ یو یورکت
 کئے قول قرآن ختمولو (تہذیب التہذیب واستیعاب) عبداللہ بن عمر
 اوعبداللہ بن عمرو العاص بہ پہ یوشپہ کئے قرآن ختمولو (فتح الباری)
 سعد بن المنذر بہ پہ درے ورخو کئے قرآن ختمولو (اسد الغابۃ) دسلفو
 دقرآن دتلاوت دا حال ووجہ بہ بعضے شواروز کئے اٹھ کر تہ قرآن
 شریف ختمولو، یعنی خلور ختمہ دورے اوخلور ختمہ د شپے بعضہ دورے
 درے کر تہ او بعضہ بہ دوہا حلہ حالانکہ حضور علیہ السلام د درے ورخونہ
 کم وخت کئے دقرآن شریف د ختمولو نہ منع کویوہا، چہ دقرآن دمطالبو
 پہ پوہہ کئے خہ نقصان رانشی، ترمذی کئے عبداللہ بن عمر رض مرفوعاً
 روایت کہے دے :-

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰)
 پہ سینو کئے د حفاظت دا انتظام ہیچ یو انسانی کتاب نہ نصیب شوہ
 نہ دے کوم کتاب چہ د مسلمان پہ غور بہنہ خرمن خہ چہ پہ رگ رگ
 اوپہ زہرا اود ماغون کئے نوتے وی اومشرق اومغرب دواہو کئے ددے داسے
 حافظان موجود وی چہ دھغوی الفاظ اوحروف بالکل یوشان وی، خہ
 کئے زیاتے پکئے نہ وی، ددے بیمثله انتظام باوجود دقرآن پہ حفاظت کئے
 بیامہ دچاشک شبہ کیدے نہی :-

ذکر قرآن حکیم تحریری حفاظت

پہ اتقان کئے دمسند رک حاکو بہ حوالہ نقل دی چہ قرآن پہ تحریری صورت
 کئے درے کہ تہ جمع شوہ دے (۱) د پیغمبر علیہ السلام پہ زمانہ کئے (۲)
 دا ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کئے (۳) د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 پہ زمانہ کئے دا رومی دوہا جمع پہ بخاری وغیرہ کئے د خرید بن ثابت الانصاری
 د روایت نہ ثابتنے دی (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹ تا ۱۱۰) اودا دہمہ جمع،

یعنی عثمانی جمع د حضرت حذیفہ بن الیمانی د روایت نہ منقولہ ددے
 دکر وارو جمعوہ نوعیت کئے فرق وو، د رومی قسم ربنوی جمع مقصد
 دا ووجہ قرآن ضائع نشی نو حکم قرآن پہ مختلفو خیزونوا لیکلے شوہ -
 خہ خود سپینو کانرونہ جو رہے کرو تختو باندا، خہ د سپینو خرمنو پہ
 تکر و اوخہ دکرگی پہ ہوارو تختو باندا، نو دا جمع دیو کتاب پہ
 شکل کئے نہ وہ د صدیقی رض جمع مطلب قرآن د کتاب پہ شکل یوخلے
 کول ووجہ د خان خانان لہ تکر و د ضائع کیدو ہیچ خہ خطرہ پاتے
 نشی دا جمع پہ کاغذ شوہ وہ چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کئے نہ وو
 (کاغذ) اود ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کئے د شام نہ مدینہ منورہ
 تہ دارسید لے وو - مؤطا امام مالک رکھے د سالم بن عبداللہ نہ
 روایت دے :-

جَمَعَ أَبُو بَكْرٍ الْقُرْآنَ فِي الْقَرَاءِطِينِ، أَبُو بَكْرٍ صَدِيقُ قُرْآنٍ فِي كَاغِذٍ
 جَمَعَ كَرِيمٍ (مغازی موسی بن عقبہ کئے دی :-

حَتَّى جَمَعَ عَلَى عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ فِي الْوَرَقِ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) دا ابو بکر
 پہ زمانہ کئے قرآن پہ کاغذ لیکلے شوار جمع شوہ :-

د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ پہ زمانہ کئے دقرآن جمع کولو مطلب داوہ
 چہ د مختلف قسمہ تلفظ نہ دا محفوظ کرے شی، چہ دے نہ فساد
 پیدا نشی، دا فرق امام سیوطی پہ اتقان کئے د ابن تین نہ نقل کریدے
 (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) :-

صدیقی جمع

ددے جمع صحیح فاریق اعظم رضی اللہ عنہ بخاری کئے د خرید بن ثابت نہ
 روایت دے، چہ کلہ پہ جنگ یمامہ کئے او یارہ، حافظان شہیدان
 شول نو ابو بکر صدیق :- **رَأَى الْبَلْمَنَ حَرَّ جَدِّ لَارِمٍ نَوَّهَلْتَهُ حَضْرَتُ عُمَرَ**

ہم موجود ہو، حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ فرمایا یہ ہے:

۱) مَا تَعْمُرُونَ رَاغِلًا وَاوَعَى وَيَسِيلُ
 قَدْ اسْتَحْرَجَ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِقُرْآنِهِ
 الْقُرْآنَ وَإِنِّي لَأَخْشَى أَنْ
 تَسْتَحْرَجَ الْقَتْلَ بِالْقُرْآنِ فِي الْمَوَاطِنِ
 ذَهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَإِنِّي
 أَرَاهُ، (۳) أَنْ يَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ
 فَقُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 نَهَ أَوْ بَيَّنَّ لَهُ هَذَا أَوْ لَمْ يَنْهَ
 فَقَالَ عُمَرُ هَذَا أَوْلَى اللَّهِ خَيْرٌ قَلَّمَ يَزِيلُ
 بَرًّا جَعْنِي حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِذَلِكَ
 أَوْ بَيَّنَّ لَهُ هَذَا عَمِّي وَمِثْلُهَا
 جِهَةٌ خَيْرٌ دَعَى، نُوهِمُ بِهَا
 جِهَةٌ خَيْرٌ دَعَى، نُوهِمُ بِهَا

چہ خاصیت اللہ دے کار و پارہ پرانستہ۔
 مؤنزل و مجبے لیکل دی چہ نبی علیہ السلام بچیلہ زمانہ کہنے د قرآن لیکلو
 حکم و رکبے وو، لیکن ہفتہ پہ کتابی شکل کہنے نہ و خود حضرت عمر رضی
 مطالبہ داوہ چہ دا کتابی صورت کہنے جمع شی، حکم خو حضرت ابو بکر رضی
 افرمایا چہ مؤنزل حکمہ دا سے کار کو لے شو کہ چہ حضور علیہ السلام
 نہ دے کہے لیکن حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ دے ہفتہ ضرورت پہ
 ابو بکر رضی ا منلو کہ چہ دے وخت کہنے را بین و د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
 کہنے نہ و بین شوی، د نبی علیہ السلام زمانہ کہنے قرآن چہ کتابی شکل کہنے
 جمع نہ و د ہفتہ و چہ دا سے لا د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے ہفتہ
 حالات نہ و کو کہ چہ صدیق رضی پہ زمانہ کہنے را بین شوا و د ہفتہ پہ وجہ

قرآن تہ کتابی شکل و رکبے شوی، (۲) د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے
 ہفتہ خیز و نہ نہ مؤنزل کے کیدہ کو کہ چہ د صدیق رضی پہ زمانہ کہنے ا صوتا
 شوا رکبہ کاغذا و نوزد لیکلو سامان و غیرہ :-

(۳) د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے لا د تلاوت منسوخ کید و احتمالاً و
 کچرے دغہ وخت د کتاب پہ شکل کہنے قرآن لیکل شوی وے، نویابہ د
 بعضے تلاوت منسوخ کید و پہ وجہ ہفتہ ہول کتاب بد کو لے شو چہ ہفتہ
 پیرگمان کار و۔

(۴) قرآن بہ د احوال و او فعاتو پہ ترتیب نازلید و او ایتنو نوا و سورتو
 بہ د مضا میںو پہ ترتیب لکیدل کچرے د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کہنے
 قرآن د کتاب پہ شکل جمع شوی وے، نو د نوی ایتنو نویو خاکے کول بہ
 مناسبو ایتنو نوا و سورتو نو سہ بیام پرگمان وو، دا صورت د حضرت
 ابو بکر صدیق پہ زمانہ کہنے ختم شو، حکم چہ وحی راتل بند شو، کاغذا و
 نو سامان د لیکلو بیاموندا سے، شر حافظان د پیر شہیدان شول، نو
 حکم قرآن تہ کتابی شکل و رکول ضروری شول:

د صدیقی جمع دستور

حضرت صدیق رضی د قرآن پہ جمع کہنے پورہ احتیاط کرے و او دا سے انتظام
 لے کرے وو، چہ د قرآن پہ کتابی جمع کہنے د ہیرے یا بے غلطی خہ احتمال
 ہم پاتے نشی ہفتوی پہ جمع کو لو د قرآن کہنے صرف پہ دے اکتفا نکرا، چہ
 ہفتہ یا تونہ د را جمع کرے شی کو کہ چہ چا نہ یاد وی، یا پہ خہ خیز لیکلی
 وی، یا د حضور علیہ السلام نہ آوری دلی شوی وی، بلکہ دے بار لایکتے
 پہ دوہ قاعدو عمل ا کر و۔

را ہفتہ لیکلی شوی آیتونہ د جمع کرے شی، چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 السلام د خیل و راندے پہ چالیکی وی او د دو عا د لا نو گواہانو پہ

ذریعہ دے ثبوتاً مؤندے شی، پہ ابوداؤد کہتے حضرت عروہ بن نہ
روایت دے،

إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعُمَرَ وَزَيْدٍ أَقْعَدَا
عَلِيَّ بَابِ الْمَسْجِدِ فَمَنْ جَاءَ كَمَا
بِشَاهِدَيْنِ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ
فَاكْتَبَاهُ:

حضرت ابوبکر رحمہ حضرت عمر رحمہ اور زید
دواہوتہ اوسیل چہ تاسود جماعت پہ
دروازہ کہتے کیئی چہ دکتاب اللہ پہ کوم
لیکلی شوی ایبتونو وہ کسان گواہان

تیسر شول نوہغہ ایبتونو ا لیکئی،

دویم داچہ دغہ لیکلی آبتونہ دے دیرو صحابہ کرامو یہ سینو محفوظ
ہم وی ہوناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵

دغہ رنگ ابن ابی داؤد پہ کتاب المصاحف کہتے سندسہ بیان کریدے چ
وَمَا كَانُوا يَكْتُبُونَ فِي الصُّحُفِ وَالْأَلْوِاجِ: صحابہ ورمہ چہ کوم قرآن پھصحیفہ
وَالْعَصَبِ وَكَانَ لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى: پہ تختو او دے جورو پہ، خا گولیکلی و
بِشْهَادِ شَاهِدَيْنِ: نوہغہ بہ دے و کسانو دگواہئی نہ

پس قبلوے شو

عثمانی جمع

د اسلام دائرہ ہرکلہ چہ لویہ شو نو کومو مسلمانا نو
قرآنی آبتونہ د کومر استاذ نہ پہ کوم تلفظ او قرآن

کہتے چہ زدہ کری وو، نو پہ ہغوی کہتے او بہ نورو ہغہ مسلمانا نو اختلافن پیدا
شو کوموتہ چہ پہ بل قرآت کہتے تعلیم ور کہتے شوے وو، لکہ خنکہ چہ مجازہ
کہتے د حدیف بن الہالی داؤد کو شوے خبر دے قسہ فتنے دلیل دے کوم چہ
دارمینیا او د آذربائیجان د فتح کولونہ پس مدینے منورے تہ واپستی کہتے
د حضرت عثمان رض پہ خدمت کہتے د اعرض و ہا نندے کہو۔

أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا: پہ دے امت کہتے دیہود دا و انصاف
اخْتِلَافِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَةِ: پشان اختلافن پیدا کیوں نہ و ہا نندے

تاسود اسنبال کری:

تردے چہ پہ مدینہ منورہ کہتے ہر د استاذانو اشاکر جانو پہ مینخ کہتے د
قرآت د اختلاف فتنہ پیدا شوہ۔ نو خکہ خو حضرت عثمان رضی اللہ
پہ خطبہ کہتے ا فرمیل حہ ہرکلہ تاسو کہتے دا اختلاف دے رچہ پہ مدینہ
کہتے یئی) نو لہ بنارو نو کہتے خود دے نہ ہر د نیات اختلاف پیدا
کیدر خطرہ دے ہغوی خیل الفاظ دادی،

أَنْتُمْ عِنْدِي تَخْتَلِفُونَ فَمَنْ نَأَى مِنَ الْأَمْصَارِ أَشَدَّ اخْتِلَافًا.
رناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵ واتقان ص ۱۷

نوبیا ہغوی دا قضیہ صحابہ کراموتہ و ہا نندے کہو او د ہغوی پہ
اتفاق سرہ حضرت عثمان رض د حضرت حفصہ رض نہ د قرآن ہغہ
نسخہ را ا بللہ کومہ چہ د حضرت صدیق رض پہ زمانہ کن لیکلے شوے وہ
او د ہغہ نویر نقلونہ وے واغستل دے د بارہ چہ ہغہ مشہور و
بنارو نو تہ ا کیبری او ہر د ہغہ پہ مطابق دے قرآن ذکر کریدے
اوسود نہ جاری وی او د دے نہ علاوہ د نورو قرآ نو بوندیزے

ا کرو، د دے عثمانی مجموعے نو مرامام حک کہتے کینو دے شو چہ ہغہ د قبلو
قرآنی نسخو پید شو او امام دے، پہ اجماع د صحابہ کراموسہ د دے لیکل
چہ د کوم مجلس (کیتق) پہ حوالہ شو، ہغہ خلور تہ وو، دے تیش
اویو انصاری وو د قریشو صاحبان داوو،

۱) عبداللہ بن زبیر رض (۲) سعد بن العاص رض (۳) عبدالرحمان بن
الحارث رض (۴) اور زید بن ثابت انصاری وو۔

عثمانی جمع دستور رائین

پہ عثمانی جمع کہتے د دے خبر و خیال ا ساقے شو۔

۱) پہ مصحف کہتے ہم ہغہ خیز درج دی کوم چہ یقینی قرآن منے شی۔

۲) داہم معلومہ وی چہ حضور علیہ السلام پہ آخری دور کہنے دے سے تلاوت باقی وو۔۔

۳) ذکر صحیح والے چہ حضور علیہ السلام نہ ثابت وی او دہے تلاوت منسوخ نہ وی (مناہل العرفان جلد ۱ ص ۲۵) : امام سیوطی رح نقل کریدی چہ دے نسخہ شہیرا وہ و وجہ او و بنا و نوسرہ تہرون لری، یوہ نسخہ حضرت عثمان رضیہ مدینہ منورہ کہنے اساتلہ اونورے مے مکہ مکرمے، شام، یمن، بحرین، بصرے، او کوفے تہ البین لے راتقان جلد ۱ ص ۲) بیاد دے نسخہ نہ مسلماً نانو پیشیرہ نسخے نقل کرپہ او حضرت عثمان رضی حکم اکرہ، چہ دے نہ سیاہ کومو نور و نسخہ کہنے چہ دقرات اختلاف وی نوہغہ ضائع کرپی، دحارث مجالسی تہ پہ اتقان کہنے نقل دی چہ مشہورہ دادہ چہ حضرت عثمان رضی جامع قرآن دے مگر پہ اصل کہنے جامع قرآن حضرت ابو بکر رضی دے، حضرت عثمان رضی خلق دے تلفظ (قرآت) پہ یوہ طریقہ راجع کرل اکلہ چہ پہ ویراند بیو نسخہ کہنے پہ قرآن تو نہ موجود و و خو پہ اصل مضمون دقرآن کہنے تہرنہ ہیخ فرق نہ را تلو، حضرت علی رضی فرمائی کچرے خہ پہ دغہ و خت کہنے امیر المؤمنین دے، نو ما بہ ہم ہغہ کول چہ کوم حضرت عثمان اکرل (راتقان جلد ۱ ص ۲)

دقرآن آیتونہ او سورتو نہ

عثمانی جمع پہ سہنہ م کہنے اشوہ امام زرکشی اونور و علما و اجماع پہ دے خبرہ نقل کریدی چہ دقرآن دآیتون ترتیب توقیفی دے مطلب دا چہ داللہ پہ حکم شوے دے کہ کہن دچارلہ او خیال کارنہ دے کہے دہر ایت پہ بارہ کہنے بہ جبریل علیہ السلام دا حکم را و و چہ فلا نے ایت د فلا فی ایت سرہ بو حاتے اگلوئی، امام احمد دعثمان بن

العاص نہ پہ اسناد حسن سورا نقل کریدی، حضور علیہ السلام رضی اللہ عنہ دی چہ فلا نے ایت پہ فلا فی سورت کہنے شامل کرئی ہمدغہ رنگ ابو داؤد

ترمذی اونسانی کہنے دا بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ نقل شویدی، کان اذ نزل علیہ الشیء دعا بعض : یعنی پہ حضور علیہ السلام بہ چہ من کان یکتب فیکتب فیکول ضعوا ہذیہ : خدوخت خہ ایتونہ نازل شو نو الایات فی السورۃ التی یدکر : لیکونکے بہ فی را ا بللوا و وے بہ نے فیہا کذا و کذا : فرمایل چہ دا ایتونہ پہ ہغہ سورت کہنے شامل کرہ پہ کوم کہنے چہ دا دا مضمون دے،

دسورتونو پہ ترتیب کہنے غور بیزہ خبرہ دادا چہ ہغہ ہم توقیفی دے، مطلب دا چہ دا ہم داللہ پہ حکم شویدی، امام جلال الدین سیوطی رح دکر مانی رح دکتاب البرہان نہ نقل کریدی،

ترتیب السور ہکذا ہوعند اللہ فی اللوح المحفوظ : دسورتونو ترتیب ہم دفعہ شان د اعلیٰ ہذا الترتیب و علیہ کان صلی اللہ بعرض : اللہ پہ نزد پہ لوح محفوظ کہنے دے علی جبریل کل سنۃ : او ہم پہ دفعہ ترتیب بہ حضور علیہ السلام ہکذا لجزیریل ۳۳ لہ آورلو:

دغہ شان د امام یحییٰ نہ ہم منقول دے امام بیہقی پہ المدخل کہنے ہم لیکلی دی،

کان القرآن علی عہد رسول اللہ : د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ صلی اللہ علیہ وسلم مرتباً سورۃ کہنے دقرآن سکورتونو او آیتونہ وایتہ علی ہذا الترتیب الا البراءۃ : ہم پہ دے ترتیب و و، سوا د سورۃ براءۃ او سورۃ انفال،

ابوجعفر نجاس نہ ہم دغہ منقول دی، امام سیوطی رح پہ اتقان

جلد ۶۳ کتبہ دَحْدِيفَه تَفْقِي رَضِ پَه رَوَايَتِ يُوْحَدِيْثِ دَا سَعِ
نَقْلِ كِرِي دَعِي كَوْمِ چَه پَه مَسْنَدِ اَحْمَدِ اَوْ پَه سُنَنِ اَبِي دَاؤُدِ كِي سَه مِ
مَوْجُوْدِ دَعِي اَوْ دَا اَبْنِ رُشْدِ دَكْتَابِ المَصَاحِفِ نَه مِ پَه تَاثِيْدِ كِي
دَا سَعِ رَوَايَتِ نَقْلِ كِهِيْدَا سَه چَه دَقْرَانِ دَا اَيْتُوْنَاوِ سُوْرَتُوْنُو تَرْتِيْبِ
هُمَّ دَا اللّٰهُ پَه حُكْمِ شُوْبِدِ سَه رَتُوْقِيْقِي دَعِي

اِمَامِ زُرْكَشِي رَجِ پَه رِبْرَهَانِ كِي لِيكَلِي دِي چَه حُوْكِ دَسُوْرَتُوْنُو
تَرْتِيْبِ نَه اِجْتِهَادِي وَاثِي نُو هَعْرِي سَه هُمَّ رَتُوْقِيْقِي مَنِي جَكْرَه يُوَاثِي
دَلْفُظُو تُوْدَه اَحْكَه چَه تُوْقِيْفِ عَامِ دَعِي كَه قُوَاثِي اَوْ كَه فَعْلِي بَهْرِ حَالِ
دَحْدِي شُوْدِ دَخِيْرِي نَه تَاثِيْتَه دَه چَه دَسُوْرَتُوْنُو تُوْمُوْنَه پَه زَمَانِ
دَنْبُوْتِ كِي مَشْهُوْرِ اَوْ مَعْرُوْفِ هُوْ كَوْمِ چَه پَه اِتْقَانِ كِي سِتْه اَوْ دَا
دَعِي خَبَرِي ثَبُوْتِ دَعِي چَه دَسُوْرَتُوْنُو تَرْتِيْبِ تُوْقِيْقِي دَعِي

دَعْمَانِي رَضِ مَصْحُفُوْنُو تَارِيْحِ

مصحف مدنی

دَعْمَانِي مَصْحُفُوْنُو كَوْمِ نَسْخَه چَه پَه مَدِيْنَه
مَقْرُوْرَه كِي اِيْنُوْدَه شُوْ سَه وَه نُو هَعْدِ دَشَاهَاتِ
تُرُوْحْتِه حَضْرَتِ عَثْمَانِ رَضِ سِرَه وَه دَهغُوِي نَه پَسِ حَضْرَتِ عَلِي رَضِ سِرَه
اَوْ بِيَا دَخْلَافَتِ مِلَاوِيْدِ اَوْ سِرَه حَضْرَتِ مَعَاوِيَه رَضِ تَه اَسْپَا لِي شُوْ
بِيَا دَا اَنْدَلَسِ تَه اُرْسِيْدَه بِيَا دَمِرَاكَشِ دَا رِالسُلْمَنْتِ مَفَاسِ اَنْتَا رْسِيْدَه
رِ تَارِيْحِ اِدْرَايْسِي تَذَكْرَه المَصَاحِفِ بِيَا پَه خَه طَرِيْقَه مَدِيْنَه مَنُوْرَه تَه
اُرْسِيْدَه پَه رُوْمِي جَكِ عَظِيْمِ كِي دَمَدِيْنَه كُوْرِي نَزْفَخْرِي پَا شَا نُوْرُوْتِيْبُوْكَ
سِرَه قُسْطَنْطِيْنِيَه تَه يُوْرَه اَوْ تَرَا سَه هَلْتِيْرَه تَه دَه

مكي مصحف

مكي نَسْخَه سَنَه ۶۵۴ هجری پورے پَه مَكِه مَعْظَمَه كِي پَرْتَه وَه مَحْمَدِ بِنِ
جَبْرِ اَنْدَلَسِي پَه سَنَه ۵۹۸ هجرت دَهغِي زِيَاْرَتِ كِرِي دَوَا

مَوْلَانَا شَيْبَلِي نَعْمَانِي لِيكَلِي دِي چَه دَهغَه دَسِيَاْحَتِ پَه وَخْتِ دَهغِه نَسْخَه
پَه جَامِعِ دَمَشَقِ كِي پَرْتَه وَه اَوْ هَعْرِي سَه غَالِبَاْدِ نُو لِي سَه صَدِي پَه اَخِرِ كِي
زِيَاْرَتِ كِرِي يُوْرَه اَكْشَافِ المَهْدِي صَنَه ۱۵۰۰ كِي لِيكَلِي دِي چَه سُلْطَانِ عَبْدِ
الْحَمِيْدِ خَانِ سَنَه ۱۸۰۰ هجرت دَهغِي رَشُوْكَ اَلُو بُوْرِي حَكُوْمَتِ كِرِي يُوْرَه وَه
زَمَانِه كِي جَامِعِ دَمَشَقِ كِي اُوْرَا لِكِيْدَا اَوْ دَهغِه نَسْخَه پَكِي مَسْجِدِ سُوْحَيْدَه

شامی مصحف

مُوْرِيْحِ اَحْمَدِ مَقْرِي سَنَه ۳۰۰ هجرت دَعِي نَسْخَه زِيَاْرَتِ كِرِي يُوْرَه دَا كُوْفِي
نَه دَا اَنْدَلَسِ دَبَا دَشَاهَانُو بِيَا دَسُلَاطِيْنِ مَوْحَدِيْنُو بِيَا دَسُلَاطِيْنُو
بَنِي مَرِيْنِ پَه قَبْضَه كِي رَاغَلَه اَوْ جَامِعِ قَرْطَبَه كِي پَرْتَه وَه قَرْطَبَه وَالْوَلَدِ
سُلْطَانِ عَبْدِ المَوْمِنِ نَه وَرَكْرَه اَوْ هَم دَعِي پَه حُكْمِ اَبْنِ الشُّكُوَالِ دَمِرَاكَشِ
دَا رِالسُلْطَنْتِ تَه پَه شَوْلِ سَنَه ۵۰۰ هجرت يُوْرَه سَنَه ۵۰۰ كِي خَلِيْفَه مَعْظَمَه
عَلِي بِنِ مَامُوْنِ سِرَه وَه اَوْ هَم پَه دَهغَه كَالِ دَه هَرَكَلَه چَه پَه تَلْمَسَانِ
حَمَلَه اَكْرَه نُوْدَه پَه پَكِي مَرِ شُوْبَه دَعِي هَلَه كَلَه كِي دَهغِه نَسْخَه وَرَكِ شُوْ
خُوْبِيَا دَتَلْمَسَانِ بَا دَشَاهِي خَزَانِه تَه رَا اُرْسِيْدَه دَهغِه خَا تَه
يُوْسُوْدِ اَكْرَه پَه بِيْعَه وَاغَسْتَه اَوْ فَا سِ تَه رَا وِرَه چَه تَرَاوَسَه هَلْتِيْرَه تَه دَه

بصری مصحف

دَا نَسْخَه دَمِصْرِ پَه كُتُبِ خَانَه خَدِيُوْكَ بِنِ پَرْتَه وَه دَسُلْطَانِ
صَلَاحِ الدِيْنِ اِيُوْبِي يُوُوْزِيْرِ پَه سَنَه ۵۰۰ هجرت كِي دَا پَه دِيْرِيْشِ زِدَه
اَشْرَفُوْ اَغَسْتَه

يماني مصحف

يَمَانِي مَصْحُفِ دَمِصْرِ جَامِعِ اَزْ هَرِ پَه كُتُبِ خَانَه كِي اَسْ هَمِ شَه
دَا بَحْرِيْنِ مَصْحُفِ
دَا دَفْرَانِ سِ پَه يُوْ كُتُبِ خَانَه كِي پَرُوْتِ دَعِي

گوئی مصحف

ذاد قسطنطنیہ پہ کتب خانہ کچنے شتہ دے، حضرت عثمان رضی اللہ
 درے نور مصحفونہ ہم دی پہ دے کچنے دویم مصحف عثمانی دقاہرہ
 پہ جامع سیدنا حسین رضی اللہ عنہ کچنے شتہ۔ دریم مصحف عثمانی دینپہ جامعہ
 ملیہ دلی کچنے ووا کچرے د تفسیر پہ ہلک کچنے کلا و د شوعے نہ وی نو
 ہلتہ بہ پروت وی، غلور مصحف عثمانی د لندن پہ اندیا آفس
 کتب خانہ کچنے شتہ پہ دے لیکل دی، کتبہ عثمان بن عفان، دا
 د مغلوباد شامانوسرہ وو، د اکبر یا چامہر ہم پر شتہ پہ ششتر
 کچنے دامبجر راؤنس لہ گو تونہ و، غلو ہغہ د ایست اندیا یا کتب خانہ
 تہ ور کرو۔ د دے یوسل یواتیا صفحے دی او پہ یوصفہ کچنے شادس
 کرینے دی

د قرآن محفوظو الے یو داسے حقیقت ہے، د ہغہ اقرار بحدہ د
 اسلام مخالفینو ہم کرے دے لیکن بعضے مستشرقینو مثلاً گولڈ لیٹر
 وغیرہ دمسلمانانو د یقین او عقیدے کمزورے کولو د پارا دے سولین
 سکو نو پیدا کولو کو شش کریدے، نومونز اس د دے نہ تا سو خبرور
 د دے خلقو اصلی غرض پہ قرآن کچنے گپون او بدلون راوستل دی
 دغے گولڈ لیسٹریہودی مستشرق خوبیا پہ دے د یوزور کولے دے
 پہ نقسیری مذاہب کین ہغہ د بیشیرہ اسلامی کتابونو مطالعہ کریدے
 او دا خیل کتاب کے د علمی تحقیق پہ تو ما لیکلو لیکن بیا ہم د مستشرقین
 د عادت پہ تو گدے دوی ہر کتاب تحقیقی او علمی شان کہ لری خو
 سیاسی شان د یوزریات لری دوی یقین دے، چہ مسلمانان د خیل
 مرکز و نور قرآن او صاحب قرآن نہ د تیکارہ سیاسی طاقت پہ ذریعہ
 لریے سائل ممکن نہ دی نو د خیل اصلی مقصد د تکمیل د پارہے د جنگ

او سیاست د میدان پہ خائے علمی میدان فوراً کر و او داستن
 پہ زہر جنہ وسلہ دے دمسلمانانو د یقین کمزوری کولو او پہ دو کچنے
 نے د شک د زہر و خور لولو د پارہ د اسلامی تحقیق پہ نور کمزور نہ
 روپئی لگوے او کتابونہ لیکل دے دکامیابی پہ امید شروع کر دے د کامیابی آمین نہ دای
 را، د مغربی طاقتونو سیاسی ترقی او دمسلمانانو سیاسی تنزل چہ دے
 نہ ہغوی دا پر شتونی نتیجہ را ا بیکلہ چہ پر یوتی تو موندے د غالب قومونو
 ہر قسم د غلطہ ہم خبرہ منی او پر یقین کوی:

۱) انگریزی دان یوازے نہ بلکہ تو مغرب زدہ خلق (چہ احساس
 کہتری کچنے مبتلا دی) دیورپ ہر مصنف محقق گنری او د خیل دینی
 عالمانو نہ کر کہ لری، خونوز نوی تعلیم یا فتنہ خلق د دینی تعلیم نہ تا
 خبرہ د یورپی مصنفینو ہر یو خبرہ ہے تحقیقہ منی او دینی علما و تہ ذکرے
 پہ وجہ ہد و گوری نہ چنا پچہ دمسلمانانو دا قسم کمزوری دستشرقینو
 دکامیابی باعث شوعے، او مسلمانان پچیلہ د دے نہ پہ شکوک او شبہاتو
 کچنے را کبر شوعہ د قرآن د محفوظیت پہ بارہ کچنے د دوی شیعہ اصولاً دا دی

- ① بعضے آیتونو اور وایتونو د قرآن د غیر محفوظ کیدو د لیلونہ نیول دے
- ② د اختلاف قرأت او سبعا احرافونہ دلیل نیول دے
- ③ د شیعہ و د روایتونو نہ حجت نیول دے

موزیہ دا نیول پہ لندہ و نقل کو او د دے جوا بونہ بہ ورا کوو
 د بعضے آیتونو اور وایتونو نہ دلیل نیول
 دسورۃ اعلیٰ آیت **سَنُقَرِّطُكَ فَلَا تَنسَىٰ اَلَا مَا شَاءَ اللّٰهُ** البتہ
 موزیہ تاتہ ا لووونو تہ بہ ہیر نکرے خوچہ کوو
 اللہ ا خوار ی،
 د د آیت نہ مستشرقینو دا نتیجہ را ا بیکلہ د چہ د قرآن خوا آیتونہ ہیر کرے

خودا غلط حکمہ دے (ا) چہ دا استثناء صوری دہ حقیقی نہ دہ، پہ علی
اصطلاح کہنے دا قسم استثناء دخیل فضل یا قدرت د اظہار د بارہ
استعمال بڑی دے نہ دیوخیز مستثنیٰ کول مطلب نہ وی بلکہ مطلب دا
دے چہ مؤنذ بہ تاتہ قرآن دا سے ا لو لو وچہ نہ بہ تے ہیر نکری نو دا
د اللہ فضل او احسان اکثرہ ددے مثال دا سے دے، لکہ د قرآن
کریم پہ بل یو خائے کہنے پہ جنت کہنے د جنیا نو د ہمیشہ پاتے کید و بیان
نہ پس الا ماشاء اللہ چہ ذکر دی، او مطلب تے دا دے چہ جنت
کہنے ہمیشہ لے د اللہ فضل دے ہکوندا اللہ تعالیٰ خودا ہیٹوالے د
جنتی ژوند واپس ہم اغتے شی خود اللہ وعدا دہ چہ واپس تے نہ
اخلی رہ دہ نہ علاوہ کہ دامضب ہر و اغتے شی چہ نہ بہ تے نہ ہیر دے
خوہلہ کہ مؤنذہ تے ہم نہ ہیر د ل اعوار، یعنی داستا نہ ہیر د ل
د اللہ پہ مرضی موقوف۔ نو بیا ہم ہیر د ل حکمہ ثابت نہ دی چہ
قرآن کریم پہ بل خائے کہنے صفا فرمائیلی دی، چہ مؤنذہ تے تانہ
ہیر د ل نہ غواہ و بلکہ مؤنذہ دا خوبنہ دہ چہ قرآن دستاسینہ کہنے،
محفوظ وی، لکہ چہ سورہ قیامتہ کہنے دی۔
ان علینا جمعہ وقرانہ: سورہ القیامتہ رستا پہ سینہ کہنے د قرآن جمع
کول د ہیر محفوظ کول او ستا پہ ڈ بہ د ہیر د لوستلو ذمہ واری مؤنذہ دہ
پہ دے سورت کہنے د استثنائی صورت جو رہ تے ہد و پریکرہ اس خوہلہ
د ہیر د لوبا ہیرید لو سوال نہ پیدا کیوی۔
(۳) دہیم جواب دا دے کچرے خہ آیتونہ ہیر کہے شی نو دا بہ د ہیر د
منسوخ کید و یو شکل وی پہ دے د قرآن پہ محفوظیت کہنے ہد و خیر فرق
نہ راخی یعنی کوم آیتونہ چہ د حضور علیہ السلام پہ سینہ مبارکہ
کہن اللہ تعالیٰ محفوظ ا سائل او ہغوی امت تہ ا د ستول نو ہم دا

قرآن دے او کہہ د حکمت پہ وجہ د حضور علیہ السلام نہ ہیر
کہرے شونو ہغہ قرآن پاتے نشو، بلکہ خالق کائنات پچیلہ ہغہ
د قرآن برخہ جو رہ نکرہ، لکہ خنگہ چہ ہر حاکم تہ اختیار وی چہ
خپل فرمان کہنے خہ تکی او جیلے لیکی او خہ تکی او جیلے تر لرے کوی دا
کار د فرمان د محفوظیت نہ خلاف نہ دے، دا خود صاحب فرمان خپل
کار دے د بل چا کار خونہ دے، چہ فرمان پریکارہ کیوی د قرآن
کریم ارشاد دے،

قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ اَمْرِ بَيْتِي د ا اعلان ا کرہ چہ خہ
تِلْقَاءِ نَفْسِي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحَىٰ: خپلہ خا د پہ وحی الہی کہنے د د
ا لِي: د سورہ یونس آیتہ عا: بدل نشم کولے خہ خو صیرف دوحی
تا بعد اری کوم:

حضرت عائشہ حدیث

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا عَلِيَه السَّلَامُ سَمِعَتْ
رَجُلًا يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ يَرْحَمُهُ
اللَّهُ لَقَدْ كَرِهْتُ كَذَا وَكَذَلِكَ الْآيَةُ كُنْتُ
اَسْمَعُهُمْ مِنْ سُورَةٍ كَذَا وَكَذَلِكَ الْآيَةُ
حضور علیہ السلام دیشے دیوسری قرآن
واورید و نووے فرمائیل چہ اللہ د
پہ دہ رحم ا کرہ دہ ماتہ فلا نی فلا نی
آیتونہ د فلا نی فلا نی سورتونہ
د ایاد کبری دو۔

د دے روایت نہ دا ثنا بتیزی چہ د قرآن دغہ آیتونہ بالکل بیکارہ او ضائع
شول بلکہ د دے سری د لوستلو ذمہ وارا نداے حضور علیہ السلام نہ دا
یاد و، صحابہ کرامونہ ہم یاد و۔ لیکلے شوی ہم ورا صحابہ کرام پہ بوسل
لکہ خنگہ چہ دغہ سری ا لوستل، نو پہ دے وجہ د دے آیتونہ د
ضائع کید و خو خہ احتمال پاتے نشویرف دومرہ خبرہ دہ چہ د نبی
علیہ السلام توجہ ورتہ نہ دہ او دغہ سری پہ لوستو د نبی علیہ
سلا

تَوْجُّهٌ بِيَاوَرْتَهُ أُشْوَهَ دَلَسَ نَهَ چہ حضور علیہ السلام نیاکل ہیر و
دا خوب عامہ محاورہ دہ خودے سرہ ہر کلمہ چہ قرآن د لیک پہ شکل
کینے موجود ہو، لکھو تو تہ یاد ہو، نویو یا خو کسانو نہ کہ ہیر ہم شی نو دے
سرہ د قرآن پہ محفوظیت ہیخ اثر نہ پریوخی ۔

یوعامہ ضابطہ یوعامہ قاعدہ دادہ چہ داسے قسم ہر جائے
کینے بکار راخی، ہغہ دادہ چہ قرآن یہ تو اتراو
قطعی اجتماع سرہ ثابت دے د اعتراض دیارہ کوم روایتونہ چہ پیش کولے
شی ہغہ خریا ضعیف وی او یاریات تہ زیات خبر واحدی، خبر واحد
ظنی وی، او ظنی د قطعی پہ مقابله کینے بیکارہ دے، نو حکم داسے بقول قسم
اعتراضونہ بالکل بے حایہ وی ۔

روایت مسعودی

مسند احمد او طبرانی او ابن حبان کینے د حضرت عبد اللہ بن مسعود
نہ منقول دہ، چہ ہغوی بہ قرآن کینے معوذتین یعنی قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ
الْفَلَقِ اَوْ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ السَّمٰوٰتِ درارہ سورہ تونہ نہ لیکل، دغہ
شان ابو عبیدہ رح پہ روایت د ابن سیرین رح د ابن مسعود رح نہ نقل
کوی چہ ہغوی بہ سورت فاتحہ پہ قرآن کینے نہ لیکلہ او حافظ
بن حجر د بخاری پہ شرح کینے دے روایتونو تہ صحیح و بیلی دی خود دے
خوجوابونہ دی ۔

رح د سورۃ فاتحہ او د دوار و معوذتینو قرأت پہ یقینی تواتر سورہ
ثابت دے نو ظنی خبر دے مقابله کینے ہیغ نہ دے او کچے د ابن مسعود
دا انکار ثابت ہم شی نواجماع او تواتر دیو کس پہ مخالفت نہ ماتہزی کہ
داسے کیدے ہاشوے نویا خوب متواتر ہر ج نہ رو پاتے او دین بقول کار
بہ بیارنگ و و، قاضی ابو بکر رح د ابن مسعود د انکار جواب داور کینے

چہ داد ہغہ د قرآنیت نہ انکار ندے، بلکہ پہ مصحف کینے دنہ
د لیکلونہ انکار دے، حکمہ چہ لیکل د ہغہ خیز ضروری دی چہ د کومود
ہیر یکتا ویرہ وی او سورۃ فاتحہ او معوذتین داسے سورہ تونہ دی
چہ د دے د ہیرید و ہدو خہ امکان نہ وو، ہر دا جواب ابن قتیبہ پہ
مشکلات القرآن، کینے ور کرے دے اگر چہ پہ روایت کینے اَللّٰهُمَّ
لَيْسَتْ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ رَدَّ دوارہ د کتاب اللہ نہ نہ دی راغہ دم خو د کتاب
اللہ: مطلب مصحف وی او پورہ مطلب بہ بی د اشی چہ د دے دوارو پہ
مصحف کینے د لیکلو ضرورت نشہ ۔

(۳) ابن الصباغ رح جواب ور کرے دے، چہ دا سورہ تونہ د ابن مسعود رح
پہ زمانہ کینے متواتر ہو مگر ہغوی تہ د تواتر علم نہ وور سیدے
پہ دے وجہ تے احتیاط کولو خہ وقت چہ دوی تہ د تواتر علم اشنو نو د
خپل قول نہ دے رجوع اکبر، لکہ چہ عاصم رح پہ واسطہ د ر د ابن
مسعود نہ قرأت نقل کریدے چہ دادرے وارہ سورہ تونہ کینے ثابت دی
نو دا د خپل رومی قول نہ دے د رجوع کولو دلیل دے

د دے ہولو جوابونو ضرورت ہلہ پینیزی چہ د ابن مسعود نہ دے
انکار ثابت شی، لیکن دیرو محققینو د ابن مسعود نہ د انکار تردید کریدے
اودے روایت تہ فی موضوع، باطل او غلط و بیلی دی ۔

قَالَ النَّوَوِيُّ فِي تَرْجِيحِ الْمَهْدَبِ اَجْمَعِ امام نووی رح پہ شرح مہذب کینے
المُسْلِمُونَ عَلَيْهِمْ اَنَّ الْمُعْذَاتَيْنِ وَ لیکلی دی چہ د مسلمانانو پہ دے
الْفَاتِحَةِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ اَنَّ مَنْ اتفاق دے چہ معوذتین او فاتحہ
تَحَدَّثَ شَيْئًا مِنْهَا كَفَرُوا مَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ د قرآن حصہ د کہ چہ خو ک دے
مَسْعُودٍ رَضِيَ بَاطِلٌ لَيْسَ بِصَحِيحٍ وَقَالَ نہ انکار کوی ہغہ کافر دے او کوم
ابْنُ حَزْمٍ فِي تَدْوِجِ الْمُعَلِّ الْمَجْلِيِّ چہ د ابن مسعود نہ نقل دے

هَذَا كَذِبٌ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ وَإِنَّمَا
 صَحَّ عَنْهُ قِرَاءَةُ عَاصِمٍ عَنْ زَيْدٍ
 عَنَّهُ وَفِيهَا الْمَعْوَدَةُ تَانِ وَالْفَاتِحَةُ
 رَاتِقَانِ جِلْدًا صَدْرًا : :
 روایت دزد در عاصم قرأت دے، چہ درے بکنی مادرے وارے
 سورتونہ دی

دغہ رنگ امام رازی پہ تفسیر کبیر کین لیکلی دی پہ اتقان جلد عا مشہور کین
 تفصیل شتہ، چہ درابن مسعود الکاکر کولوقہ نووی باطل ویشلی دی او ابن حن
 ورثہ دروغ او مہر ضوغ ویتلی دی

دَقِرَاتِ اِخْتِلَافِ اَوَاذِ اَحْرَافِ

مُسْتَشْرِقِينَ دَقِرَانَ دَخْرِيْفِ يُوْدَادِ لِيْلِ هَمْ وَرَكُوِيْ چہ دے کئے کنر
 قِرَاءَتُوْنَهْ وَيْ رِيْعِيْ يُوْقِرَاتُ لَيْ نَهْ دَعِيْ نُوْدَادِ لِيْلِ حُكْهْ غَلَطُ دَعِيْ چہ
 تَحْرِيْفِ هَغْدَعِيْ چہ پہ باد شاهی دستا ویز کئے دَا صِلِ مِتْکَلِمَا وَاوَدِ
 دِسْتَا وِيْزِ جُوْرُوْنِکِيْ نَهْ بَغِيْرِ بِلِ خُوْکِ زِيَا تَعِيْ کَرِيْ کَرِيْ کَهْ بَادِ شَاهِ
 پُجَلَهْ دَعِيْ کَيَ زِيَا تَعِيْ کَرِيْ نُوْحِيْجِ عَقْلَسِدْ دَعِيْ تَحْرِيْفِ نَهْ وَا فَا
 دَقِرَانَ پَاکِ قِرَاتِ دُوْکَهْ قِسْمَهْ دَعِيْ رَا مَتَوَاتِرَهْ اَوْ رَا غِيْرُ مَتَوَاتِرَهْ دَا
 دُوِيْمِ قِرَاتِ دَقِرَانَ حُكْهْ نَهْ دَعِيْ چہ دَا صَوْلِ اِمَامَانَ پَهْ دَعِيْ مُتَقِيْ دِي
 چہ قِرَائِيْتِ دَبَارَهْ تَوَاتِرُ شَرْطِ دَعِيْ اَوْ هَمْ قِرَاتِ مَتَوَاتِرَهْ قُرْآنِ دَعِيْ
 دَعِيْ نَهْ تَحْرِيْفِ نَهْ ثَابِتِ بِيْرِيْ تَحْرِيْفِ دَعِيْ تَهْ وِيْلِيْ شِيْ چہ غِيْرُ قُرْآنِ
 پَهْ قُرْآنِ کَيَ دَاخِلِ کَرِيْمِيْ اَوْ يَا دَقِرَانَ خَهْ بَرَحَهْ دَقِرَانَ نَهْ بَهْرِ کَرِيْمِيْ
 نُوْدِ قِرَاتِ اِخْتِلَافِ پَهْ دَعِيْ دَوَالِرِ وِکَيَ يُوْهْمُ نَهْ دَعِيْ لَانُوْرِ دَا چَرَامِ
 زِرْکَشِيْ پَهْ بُرْهَانَ کَيَ يِکِيْ چہ قُرْآنِ دَا فَاظُوْنُوْمِ دَعِيْ اَوْ دَقِرَانَ
 قِرَاتِ دَا فَاظُوْدِ تَلْفِظِ اَوْ دَا طَرِزِ دَعِيْ نُوْدِ دَعِيْ پَهْ زِيَا تَوَالِيْ دَا

دَقِرَانَ پَهْ فَاظُوْکَيَ هَيْجِ کَيَ زِيَا تَعِيْ نَهْ رَا حِيْ (اِتْقَانِ جِلْدِ عَا صِنَهْ)
 اَوْهْ قِرَاءَتُوْنَهْ

پہ برهان کئے امام زرکشی لیکلی دی چہ قرآن دوحی هغو الفاظونہ
 و ییلی شی چہ حضور علیہ الصلوٰۃ والسلام تہ دَا حکامو بیبا نولو د بارہ
 کوم چہ پہ معجزانہ انداز نازل شویدی او قِرَاتِ دَدِے تَلْفِظِ اَوْ
 دَا اَطْرَنْ تَهْ و ییلی شی، اَوْهْ قِرَاءَتَهْ تَرَا وُوقَارِ یَانُو پَهْ تَوَاتِرُ ثَابِتِ
 دی، اوبیا دَدِغَهْ اَوْ اِمَامَانُوْنَهْ تَرَحْضُوْرِ عَلِيْهِ السَّلَامِ پورے سند
 دَقِرَاتِ پَهْ کِتَابُوْنُو کَيَ مَوْجُوْدِ دَعِيْ چہ یولوی د بِلِ نَهْ نَقْلِ کَرِيْدِيْ
 لیکن پہ اتقان کئے دَا بِنِ جَزْرِيْ نَهْ نَقْلِ دَعِيْ چہ حضور علیہ السلام پورے
 هُمْ دَا اَوْهْ قِرَاءَتَهْ مَتَوَاتِرِ دِي

وَقَدْ نَصَّ عَلٰی تَوَاتُرِ ذَلِكَ كَلِمَةً : دَا صَوْلُوا مَامَانُوْبِنْ کَرِيْمِيْ
 اَنْتُمْ اَلْاَصُوْلُ كَقَاضِيْ اَبِيْ بَكْرٍ : چہ اَوْهْ قِرَاءَتُوْنَهْ سِرَاسِرْ وَحْضُوْرِ
 غِيْرَهْ وَهَوَالِ الصَّوَابِ لِاَنَّهٗ اِذَا : عَلِيْهِ السَّلَامِ پورے متواتر دی
 ثَبَتَتْ تَوَاتُرُ اللَّفْظِ ثَبَتَتْ تَوَاتُرُ : نُوْهْرُ کَلَهْ چہ الفَاظِ مَتَوَاتِرِ شُوْنُوْدِ
 هَيْئَةً اَدَا بَهْ لِاَنَّ اللَّفْظَ لَا يَفُوْمُ : هَيْجِ تَلْفِظِ اَوْ اَدَا هُمْ مُتَوَاتِرَهْ شُرْهْ
 اِلَّا بَهْ وَلَا يَصِيْحُ اِلَّا بِوُجُوْدِهٖ : حُكْهْ چہ تَلْفِظِ اَوْ اَدَا الفَاظُوْسِرْ تَرِيْ
 رَاتِقَانِ جِلْدِ عَا صِنَهْ : : دِي رَحْمَانَ لَهْ دَدِے وُجُوْدِ نَشْتِهْ

صَحَابَهُ رَمَّ قَارِيَانَ

هَغْدَهْ قَارِيَانَ اَوْهْ دِي کُوْمُوْچَهْ نِيْجِ پَهْ نِيْغَهْ دَحْضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
 نَهْ قِرَاتِ زِدَهْ کَرُوْ دَقَارِ يَانُو پَهْ نُومِ مَشْهُوْرِ شَوْلِ، دَرُوْسْتُو قَارِيَانَ
 اُسْتَاذَانَ اَوْ شِيُوْخِ دِي اَوْ دَدُوِيْ قِرَاتِ پَهْ تُوْلُوْ سَلْمَانَ مَلْکُوْنُو کَيَ
 خُوْرِ شُوْحِيْجِ چہ تَرَا وُوسَهْ دَا شْتِهْ رَا، حَضْرَتِ عَفَّانِ رَمَّ رَمَّ حَضْرَتِ
 عَلِيِّ رَمَّ رَمَّ اَبِيْ بِنِ كَعْبَرِ رَمَّ رَمَّ زَيْدِ بِنِ ثَابِتِ رَمَّ رَمَّ عَبْدِ اللّٰهِ بِنِ مَسْعُوْدِ

(۶) ابوالدرداء رضی عنہ ابو موسیٰ اشعری رضی عنہما اهل العرفان جلد

ص ۱۰۰
اَوْ قَرَأْتُوهُ

زل ابن عامر رحمہ چہ نومئی عبد اللہ بحصبی دے
 بحصب ذحیر قبیلے ذیو شاخ نوم دے دا ہفتہ
 منسوب دے، ابو نعیم و ابو عمران نے کنیت دے، تابعی دے، ذہ
 ذمغیرہ بن ابی شہاب المخزومی نہ قرأت حاصل کرے و واو ہفتہ
 حضرت عثمان رضی عنہ او ہغوی ذر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ، دا
 عامر بہ ستلنہ ہ کینے پہ دمشق کوفات شو۔

(۷) ابن کثیر۔ نومئی عبد اللہ بن کثیر دارمی، ابو محمد یا ابو عبدتی
 کنیت دے، داد مکہ معظمہ قرأت امام و ودی د مجاہدانہ قرأت
 حاصل کرے و ہغوی ذابن عباس رضی عنہما دوی ذابی بن کعب نہ او ابی
 بن کعب ذر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ حاصل کرے و ذابن
 عامر دودہ بالواسطہ شاگردان ہشام او ابن ذکوان مشہور دی او
 ذابن کثیر دودہ بالواسطہ شاگردان النبزی او قبیل مشہور و، دا
 ابن کثیر رحمہ پہ ستلنہ ہ کینے پہ مکہ مکرمہ کینے وفات شو۔

(۸) عاصم، عاصم بن ابی النجود نے نوم، پہ قرأت، فصاحت او خوش
 آواز نے کینے مشہور و۔ دوی ذر ذر بن حبیش او ہغوی ذ عبد اللہ بن
 مسعود رضی عنہما او ہغوی ذر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل
 کرے و۔ یہ ستلنہ ہ کینے پہ کوفہ کینے وفات شو ذ دوی بہ خاصو
 (بلواسطہ) شاگردان کینے شعبہ بن عباس رحمہ او حفص بن سلیمان رحمہ
 زیان مشہور دی۔

(۹) ابو عمرو مازنی بن العلاء عمار البصری، دوی ذ سعید بن جبیر رضی
 او مجاہد رضی عنہما او بیا دے دوارو ذابن عباس رضی عنہما او ہغوی، ذابی بن کعب

او ہغوی ذر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و
 ذیزیدی پہ واسطہ ذ ہغوی مشہور شاگردان دودہ ذی زان، ذکوری
 ابو عمر حفص بن عمر المقری العزیز البغدادی المتوفی ستلنہ ہ
 ابو شعیب صالح بن زیاد المتوفی ستلنہ ہ

(۱۰) حمزہ بن حبیب بن الزیات الکوفی مولیٰ ذ عکرمہ بن ربیع البتھی دوی دا عیش ذ ہغوی رضی
 و ثاب نہ ہغوی ذر ذر بن حبیش نہ او ہغوی ذ عثمان، حضرت علی رضی
 عبد اللہ بن مسعود رضی عنہ او بیا دوی ذر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نہ قرأت حاصل کرے و۔ دے ذ عربیت ذ علی قرآن و ذ علیم حدیث
 ماہر و وہ ستلنہ ہ کینے پہ حلوان کینے وفات شو، ذ ابو عیسیٰ ذ واسطہ
 ذ دوی دودہ مشہور شاگردان سلیم بن عیسیٰ الکوفی خلف المتوفی ستلنہ ہ
 او خلاذ المتوفی ستلنہ ہ و واو ذ دوی ذ قرأت سلسلہ پہ دوارو روانہ
 شوے و۔

(۱۱) نافع بن عبد الرحمن بن ابی نعیم المدنی، دوی ذ ابو جعفر القاری
 او دنور و یاؤ تا بعینونہ قرأت حاصل کرے و، کومو چہ ذابن عباس
 او ذ ابو ہریرہ رضی عنہما دے دوارو ذابی بن کعب نہ او ہغوی ذر رسول اللہ
 علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و، ذ نافع ہم کنیت ابو ریم دے ذ دوی
 ذ قالون ابو موسیٰ، عیسیٰ بن منیا النخوی، ذ قالون معنی گرا دودہ قرأت
 ذیر گرا و و حکم و ذ قالون ویلے شی المتوفی ستلنہ ہ اور ذ وراث
 نوم نے عثمان سعید المصری دے، پہ قرأت او خوش آواز نے کینے بیثالہ
 و وہ مصر کینے ستلنہ ہ کینے وفات شو ذ دودہ ہفتہ مشہور شاگردان دی و
 کومو چہ ذ دہ ذ قرأت سلسلہ چلیدے دے۔

(۱۲) الکسائی، ابو الحسن علی بن حمزہ الکسائی النخوی پہ احرام کینے بیث
 کساء (خادر) رنگ) آغوستو حکم پہ کسائی مشہور شو، پہ نوم بیت

اوپہ قرآن کتے بمثالہ دو سنہ ۸۶ م کتے وفات شو۔
پہ لشوقاریا نو کتے نور درے دادی۔

۱۰ ابو جعفر یزید بن القعقاع ددوی دقرأت سند د ابن عباس
او ابی ہریرہ رض ددے دواپر وہ ابی بن کعب رض نہ او دگرسول اللہ
علیہ وسلم نہ دے المتوفی سنہ ۳۰ م۔

۱۱ روح یعقوب بن اسحاق الحصری ددوی دعام ابو عمر بن الملاء
قرأت حاصل کرے وو المتوفی سنہ ۲۰۵ م۔

۱۲ ابن خلف بن ہشام بن ثعلب، کنیت ابو محمد دے دعام بالواس
شاگرد وو المتوفی سنہ ۳۳۹ م رطبقات القراء لابن الجزری و

منہل العرفان جلد ۱ ص ۲۹ تا ۴۵

أحرف سبعة | پہ آو و آحرف و نزول قرآن حدیث د یو لشت
صحابونہ روایت شوے دے ابو عبید بنکارس کرے

چہ دامتواتردی، اتقان جلد ۱ ص ۳۳ پہ صحیحینو کتے د ابن عباس رض درو
الفاظ دادی چہ حضور علیہ السلام انما یثیل چہ جبرئیل علیہ السلام ماتہ

یو حرف اولو لولو مانر ہم غریبتہ نو هغوی بہا نریا نول
نزدے چہ او و تہ را ارسیدل ددے حدیث پہ شرح کتے امام سیوم

پہ اتقان جلد ۱ ص ۳۵ کتے خلونیت اقوال او علامہ آلوسی
المعانی کتے اوہ اقوال نقل کریدی، غوریزہ خیرہ دادہ چہ د او و

مطلب د عربو قبیلو او لغتہ دی، گوہر د دیر و فیض او و قبیلو و
دادی راج قریش (۷)، ہذیل (۳)، تمیم (۳)، ارد (۷)، ربیعہ (۷)، ہوازن

سعد بن بکر دا غورہ قول دے حکم چہ ابو عبید، ثعلب، زہری او
علم او بلکہ عطیہ ہم دے تہ مختار غورہ و ییل دے او بیہقی پہ شہ

الایمان کتے سنہ صحیح و ییلی دی، اتقان جلد ۱ ص ۳۳ و روح المعانی

پہ دے قول امام سیوطی ددے اعتراض کرے دے، چہ دا اولہ قرأتہ
یوازے دقریشوو، حکم چہ د عمر او د ہشام دقرأت پہ جکرے کتے حضو

علیہ السلام دواپر تہ صحیح او ییل حالانکہ دا دواپرہ قریشیان وو، داے
ابوقتیبہ او ابو علی الاہوازی ہروائی، خو حو بنز پہ خیال کتے دا اعتراض

صحیح نہ بنکاری، حکم چہ کیدیشی چہ د نبی علیہ السلام زہغہ یو
صاحب دیوے قبیلے پہ قرأت او دویم صاحب د بیلے قبیلے پہ قرأت او ییل

وی نہ دا چہ کیوازے دقریشو دا اولہ قرأتہ لغاتہ وو۔
دا ووا حرف و حکمت | پہ شروع کتے دا وواپر و لغاتو قرأت

او بیاصرف دیولغت قرأت مقرر و لو حکمت
دادے (واللہ اعلم) دقرآن بنکارہ بیان دے بلسان عربی مبین

چہ قرآن پہ عربی تہ بہ کتے نازل شوے دے، خو پہ بعض مخصوص الفاظ
کتے د عربو قبیلو اختلاف و ولکہ خنگہ چہ کوی او لکنو پہ اردو کتے

یا د پینورا و د قند ہار پہ پستو کتے۔
وما از سلنا من رسول الا بلسان قومہ، موبن زہر، سول د ہغہ دووم

پہ شہ کتے جو کرے وو
بنکارہ خبرہ دا چہ د حضور علیہ السلام خاص قوم قریش و وانعام

قوم نے عرب وو د عربو قبیلے پہ تعصب کتے دو مراد ریاتے وے چہ
ڑبے پہ خاصو تگو پہ خاص طرز او تلفظ بانہے بہتہ مرکو نہ کول

نود اللہ تعالیٰ حکمت دا ووجہ اسلام پہا بتداء کتے کچرے دوی تہ
یوازے دقریشو لغت مخصوص او مقرر کریشی، نو کیدے شی چہ

ددے تعصب پہ ووجہ د عربو ہغہ نورے قبیلے دقرآن تہ فیض
وا نخلی نو ہریو قبیلے تہ پہ دے غرض پہ خپل لغت کتے دقرأت

اجازت حکم و کرے شو چہ یو خو بہ دقرآن تہ فیض یاب شی

او بل بہ ذخیل محرومی پہ سبب د تعقب اوضد بنکار نشی د
 عثمانی رض جمیع قرآن پہ وخت کئے ہر کلمہ چہ اسلام دیر خور شود
 قبیلو خصوصیتو نہ او حان حانی ختمہ شوقہ تول مسلمانان یورونہ
 شول کوربے وغیرہ ہیچ فرق بہ دوی اثر نشو غور زولے نو پہ مصحف
 عثمانی کئے صرف د قریشو پہ لغت د نبی علیہ السلام پہ ہومی حکم
 او یا د مذکور علت او سبب ختمید و پہ وجہ انفا کپے شوہ لکھنگہ
 چہ مؤلفۃ القلوب پہ زمانہ د نبوت کئے د زکوٰۃ مصرف وو لیکن فاروقی
 زمانہ کن د اسلام د طاقت اغستو پہ وجہ د علت او سبب پاتے نشو
 حکمہ دوی بیام مصرف د زکوٰۃ نہ خارج کپے شود اسے نور ہم دیر
 احکام امام زرکشی پہ برہان کئے نقل کپیدی چہ د علت او سبب
 ختمید و پہ وجہ ہغہ ختم کپے شوی دی ۔

د قرآن تحریف نا بتولو د پارہ مستشرقینو دا وہ حرفو نہ یا اودہ
 لغثونہ ہم دلیل جو کپیدے ، خود ا حکمہ صحیح نہ دے لکھنگہ
 موبن و ہاندے ذکر کپل چہ تحریف د بل چا زیاتی کمی نہ ویلی شی
 کچرے متکلم د ملتہ اللہ پاک پخپلہ پہ خپل کلام کئے کے زیاتے خہ
 مصلحت د پارہ ا کپری نو دے نہ تحریف نشی ویلے لکھنگہ چہ د
 باد شاہانوا و دنور و حاکمانو پہ حکمونو کئے د ایو عام معمول دے او
 دغہ رنگ د تیر شوی مصلحت پہ بنیا دا ول پہ او و قرآنو نو د قرآن
 دلوسے اجازت او بیاداموقوق کول او پہ یو خاص لغت (د قریشو) د
 قرآن قرأت تحریف نہ دے بلکہ دا تصرف الہی پہ خپل کلام رقرآن
 کئے دے چہ پہ دے حق د بتولور و غوغو خلفوا اتفاق دے چہ پخپلہ خبرہ
 یا حکو کئے متکلم زیاتے کم کولے شی ، دغہ رنگ منسوخ التلاوتہ
 د درجم ایت ہم ا گلرہ چہ اول د قرآن برخوہ او بیاد قرآن

نہ ددے تلاوت ا بشکلہ شو ، نو دا تصرف پہ قرآن کئے د قرآن دنازلو ککر
 پخپلہ وو نہ چہ د بل چا لکچہ فرمائی ۔

قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ
 تَلْفَاةٍ نَفْسِي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰى
 اِلَيَّ (يونس آية ۱۰۱) |
 خپلہ خانہ نشم بدلولے ہر خوم
 دہغے تا بعداری کوم کوم چہ ماتہ
 وحی کپری ۔

دغہ رنگ د خلغ سورت چہ ا بی پہ مصحف کئے وو او بیام نسوخ
 التلاوت شو نو دا تصرف الہی وو د بل چا نہ بے سرہ سرہ دا ہم
 حقیقت دے چہ پہ اعجاز کئے منسوخ التلاوت آیتونہ د قرآن حکم
 مستقل آیتونو سرہ ہرگز برابر نہ دی بلکہ کم دی حکمہ خو معلومین
 چہ د رو جہ نہ ددغے آیتونو د مستقل پریندو اللہ تعالیٰ ارادہ نہ
 وہ او کہ قرأتونہ

دا و و حرفونو د حدیث دومیہ تشریح او کہ متواتر قرأتونہ دی ، د
 تحریف اعتراض پہ دے ہم حکمہ نشی کیدے چہ د اودہ وارہ قرأتونہ
 ہم قرآن دے پہ قرآن کئے دے سرہ ہیچ کئے زیاتے نہ راجی ، پہ دے
 صورت کئے دا و و حرفونو مطلب د تلفظ اوہ طرڈونہ دی ، د حرف ، مجزی
 معنی ، مطلب نہ دے بلکہ لغوی معنی مطلب دہ ، چہ معنی اے او کہ
 قرأتونہ دی ، قرأتونہ خود او و نہ زیات دی او پہ حدیث کئے اوہ
 یاد پیری ، دا ولے ،

د دے جواب یو ہغہ دے کوم چہ اتقان د جزری نہ نقل کپیدے
 ہغہ وائی چہ ما د صحیحو ، شاذ او د ضعیفو بتولو قرأتونہ چانہ
 ا کرونو معلومہ شوہ چہ آخر کین دا بتول د او و نہ بھرنہ دی راتقان
 جلد ع ص ۱۱۱ کچرے د او و نہ زیاتی ہم وی ، نو ددے ہم خہ پروا

حکے نشہ چہ داؤ نہ مطلب مشہور قرأ تو نہ دی اوبل داچہ لفظ
 داؤور (سبح) دحصر د پاره نہ دے، دویم دا حدیث د نبی علیہ السلام
 رومیہ دے، او اؤ قرأ تو نہ بیار س تو ظا هر شوی او تصنیف شوی
 دی داخنکہ چل دے، نو د دے جواب دادے چہ اؤ واپہ قرأ تو نہ
 د نبی علیہ السلام پہ وخت بکنے وو، حکے خود هغوی نہ دا تول داؤو
 مشهور و قاریانور پہ ذریعہ روایت شوی دی، صرف د دے
 کتابونہ ر س تو جو ر شوی دی۔

دریم اعتراض دادے چہ هر ایت بکنے خواؤ قرأ تو نہ، نہ جاری
 کیزی، نو جواب دے دادے چہ پہ تول قرآن بکنے داؤو قرأ تو نہ
 وجود بنود لے بشو دے دے نہ چہ پہ هر ایت بکنے۔

د اسلام مخالفینو پہ مصحف عثمانی خوا اعتراضونہ کریدی
 چہ پہ هغه بکن مشرقین پیش پیشی دی۔ مرنبر اس هغه نقل کو و او وار
 پہ وار بہ د هغه جواب ور کو و۔

۱) رومیہ اعتراض دادے چہ خہ وخت حضرت عثمان رضی الله
 تعالیٰ تہ مصحفونہ ویراندے کریشونو هغوی ا فرمائیل، اِن فی
 القرآن کُنَّا سَتَقِيمُهُ الْعَرَبُ بِالسِّنْتِهِمْ رُوح المعانی جلد ۱ ص ۲۵
 پہ مصحف عثمانی بکنے دا سے غلطی دی چہ عرب بہ ئی پہ خپلو ژ بودر س کر
 هم داشان پہ فوز الکبیر بکنے دی، نو اول جواب دے دادے لکه چہ علامہ
 آلوسی یکی، کم یصح عن عثمان أصلاً، رچہ داروایت د حضرت
 عثمان رضی الله تہ بالکل ثابت نہ دے۔

۲) دویم جواب دادے چہ پہ مصحف عثمانی د صحابہ و اجماع دہ
 اور رسم عثمانی هم وحی سرکہ ثابت دے، نو پہ غلطه خنکہ اجماع کیدے
 شی، (۳) دریم جواب دادے، چہ حضرت عثمان د مصحف عثمانی

کاتبانوتہ پہ جمع شابا سے ور کر وے فرمائیل، احسنتم و اجنتم
 ناسو دیر بنه او بنا شته کارا کر وئو صحابی پہ غلط کار خنکہ شایک سے ور
 کو لے شی، بل داچہ ابو عبیدہ د عبد الرحمن بن هانی تہ نقل کریدی
 وائی چہ خہ حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ سہ و م کاتبانو چہ دغه
 مصحف حضرت عثمان تہ ویراندے کر و نو هغوی قلم دوات طلب
 کر و، او د دے غلطیا نے دے در سته کرے (۱) کم یحسن تے کم یحسنه
 کر و (۲) لا تبدیل للخلق تے لا تبدیل للخلق الله کر و، اور (۳)
 امهل الکفرین تے مهل الکفرین کر و، ر تفصیل ویراندے هم ذکر
 شو دے (۴) داسے ورے د کتابت غلطی هر کله چہ حضرت عثمان

در سته کرے نو نورے غنہ غلطی به تے پہ بکنے خنکہ پرینو دے ۴۰
 خلور د داچہ دلته د لحن "معنی غلطی نه دے بلکه د قرآن هغه صحیح
 الفاظ دی پہ کومو چہ دغه وخت د عربو ژ به تہ چلیده او د هغوی
 د خبرو پہ طر بنه وو، نو حضرت عثمان رضی الله ا فرمائیل چہ عرب
 به تے پہ بیابان تلاوت قابو کر ی او ژ به به تے پروا ژری، دے کینے
 نشته چہ د لحن دوه معنی دی، (۱) غلطی (۲) طرز کلام د حضرت عثمان
 پہ روایت بکنے دا ددیبه معنی مراده د کومه چہ امام د لغت راعب رح پہ
 مفردات القرآن کینے لیکلے د که خود تہ لحن محمود و یلے شی لکه د
 عربو شاعروائی: خیر الحدیث ما کان کخار بنه خبره هغه وی
 چہ پہ بنه طرز او یلے شی) بر او هم دغه معنی د قرآن پہ
 و لکنهم فی د لحن القول، بکنے استعمال د که لعل بعصم لحن
 بحجته د دے مطلب دادے، چہ د مقدمے یو فریق د فصیح طرز کلام
 ما هروی، نو خہ د هغوی پہ خبره فیصله کوم کچرے داخبر واقعی
 د هغه حق نه وی نو دا وگری به د هغه پہ حق بکنے دا وریو کچر وی

دے حوالہ، مطلب داچہ د لحن نہ یوازے غلطی نہ مرادہ
بلکہ یو خاص طرز تلفظ مراد دے :-

پنجم داچہ د لحن مطلب درسم الخط لحن دے مزید تشریح نے
داد کاچہ پہ مصحف عثمانی کینے خہ رسم الخط د تلفظ سرہ مطابق
نہوی، لیکن د ژبے (عربی) والا بہ نے پچھلہ درسنہ کری، لکہ خٹکہ
چہ پہ انگریزی کینے دیر داسے لیکل دی، چہ د تلفظ مطابق نہ دی خو
دے ژبے والا نے پچھلہ درست کوی :-

د تحریف پہ بارہ کینے دابن عباس رضی اللہ عنہما

مستشرقینو دابن
عباس رضی اللہ

خہ روایتونہ نقل کریدی بلکہ روقضی رَبُّكَ پہ حائے ووصی رَبُّكَ
او د مثل نُورٍ پہ حائے مثل نُورِ الْمُؤْمِنِ : دد اسے روایاتونہ
نہ خود قرآن پہ معنی خہ خاص فرق نہ پرپووی خوبیا ہم صاحب
د مباحل العرفان ددے خو جوابہ ورکری دی :-

رَبُّكَ هَذِهِ رَوَايَاتٌ ضَعِيفَةٌ : داضعیف روایتونہ دحضرت عبداللہ
لَمْ يَصِحَّ شَيْءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ ثابت نہوی
روایتونہ دقرآن دقراء متواترہ نہ خلاف دی حکہ پیکارہ دی
عام جواب ادابن عباس رض نہ داسلام مخالفینو خومرہ روایتونہ چہ نقل
کریدی دھے بتولو عام جواب دادے چہ ابن عباس رض پہ قرآن
اوپہ قراءت کینے دزید بن ثابت او دابی بن کعب شاکر ددے اودادوار
حضرت دھے کمیٹی ارکان دی کوہ چہ حضرت عثمان رض دقرآن دجمع
دبارہ مقررہ کرے وہ، نو ددہ دے دوارو استاذانوا نو رولویوصحابہ
چہ د کوموالفاظو دقرآن سرہ اتفاق کرپوی، نو ابن عباس رض دھے
ہیجرتی مخالف کیدے نشی نو داروایتونہ اول خوضعیف او بے اعتبارہ

دی کہ ثابت ہم نشی نو دقرآن دمتواتر و الفاظو مقابله دیوکسی بیان
نشی کو لے لکہ چہ بغداد بنا زپہ تواتر ثابت دے کہ یوکسی ددے خلاف
بیان ورکری نو ہفہ اعتباری او دمنلو نہ دے، اصلی خبرہ دارہ
چہ خوگ صحابہ کرامونہ دا سے کچہ خبرہ منسوب کوی نو دا ددے
دلیل دے چہ دانسبت کوونکے کچہ سرے دے او ددہ خبرہ د اعتبار
کولو او دمنلو جو کہ نہ دہ :-

شیعہ او دقرآن تحریف

مستشرقین پچھلہ دقرآن پہ تحریف ثابت لو کینے پاتے راغلہ نو دا ہونہ
نے خوشی کرل چہ دمسلمانانو یوغتہ فرقہ (شیعہ) دقرآن دتحریف
قابلہ دی اواندا زے و دلہ ہفہ کینو د کوم چہ دا بنائی چہ د شیعہ و
منلے عقیدہ دہ چہ قرآن کینے تحریف ستہ خودا حکہ غلط دی چہ د
شیعہ و ہم ہفہ عقیدہ دہ کومہ چہ د سنیانو دہ ہفہ داچہ قرآن
پورہ او مکمل محفوظ دے پہ دے کینے دیو حرف کینے زیاتے نشتہ د
شیعہ و ددیروکتا ہونو حوالے دا دی :-

۱) شیخ صلوق ابو جعفر محمد بن علی ہابویہ پہ رسالہ اعتقاد یہ کتبیکی
مَابَيْنَ الدُّفْتَيْنِ لَيْسَ بِأَكْثَرَ مِنْ كَوْمِ قُرْآنٍ چہ ددے ددو دقاویہ
ذَلِكَ وَمَنْ نَسَبَ الْيَتِيمَ أَكْثَرُ مِنْ مِئَةِ مِائَةٍ ددے نہ نورزیات
فَهُوَ كَاذِبٌ : : : : : نشتہ او خوگ چہ موبز نہ دے

نہ دزبات منلو نسبت کوی نو ہفہ ددو غٹن دے،

۲) پہ تفسیر مجمع البیان دابوالقاسم علی بن الحسین الموسوی کینے دی
إِنَّ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ : قرآن د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مَجْمُوعًا : : : : : کینے ہمد غسے جمع و لکہ چہ
مُؤَلَّفًا عَلَى مَا هُوَ الْآنَ وَذَكَرَ أَنَّ مَنْ : اس دے او کوم امامیہ یا حشویہ

خَالَفَ مِنَ الْإِمَامِيَّةِ وَالْحَشَوِيَّةِ لَا؛ چه دے خلاف کوی نوپہ هغه
يُعْتَبَرُ بِخِلَافِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَبِلُوا الْأَخْبَارَ؛ حکم اعتبار نشتہ چه هغوی
الضَّعِيفَةَ؛ ضعیف خبر و نہ قبول کریدی :-

سید مرتضے شیعہ لیکي

إِنَّ الْعِلْمَ بِصِحَّةِ الْقُرْآنِ كَالْعِلْمِ؛ داسی قرآن دصحت علم داسے
بِالْبُلْدَانِ وَالْوَقَائِعِ الْكِبَارِ؛ یقینی دے لکہ دشہوور بنا رو نو
د موجود گئی او یا د لوپو لوپو تادیخی واقعاتو علم :-

قاضی نور اللہ الشوستری شیعہ پہ مماثلہ النواصب کن لیکي

مَا نَسِبَ إِلَى الشَّيْعَةِ الْإِمَامِيَّةِ؛ کومہ خبرہ چه امامیہ شیعہ قوتہ
بِفُتُوْحِ التَّغْيِيرِ فِي الْقُرْآنِ لَيْسَ؛ منسوب شوے دہ چه هغوی پہ
بِمَا قَالَ بِهِ جُمُوهُورُ الْإِمَامِيَّةِ وَأَمَّا؛ قرآن کینے تحریف متی دا دہو لو امامیہ
قَالَ بِشَرِّ ذِمَّةٍ قَلِيلَةٍ مِّنْهُمْ لَا؛ قول نہ دے بلکہ ددوی دیورڈو کی
اعْتَدَا دَبَّهُمْ، وَقَالَ الْمَلْأَصَادِقُ؛ تولى قول دے کوم چه بے اعتبارہ وی
فِي شَرْحِ الْكَلْبِيِّ يَبْطُرُ الْقُرْآنُ؛ او ملا صادق پہ شرح کلینی کن لیکي
بِحَدِّ التَّرْتِيبِ عِنْدَ ظُهُورِ الْإِمَامِ؛ چه قرآن بہ ہر بہ دے ترتیب دولہم
الثَّانِي هَسَمًا؛ امام مظاہر دی :-

محمد بن حسن البحر العاملي د امامیہ شیعہ د لوئے محدث پہ خیلہ رسالہ کن
لیکی کومہ نے چه د خط زلفے دیو عالم پہ رد کن لیکلہ دہ چه
ہر کہے کہ تتبع اخبار و فحوص تواریخ و آثارہ چاہم چہرہ اخبار د، آنا رو او توار یخولتو
نہورہ بعلم یقینی میداند کہ قرآن درغایت؛ اگر و هغه یقینا پوہیہی چه موجودہ
درجہ تو اثر بودہ و آلاں صحی بہ ضبط؛ قرآن پہ انتہائی تو اثر سرہ ثابت دے او پہ
ونقل کردہ و آن درعمر رسول اللہ مجروح و؛ زرگونو صحی بہ کرا مو هغه نقل کرے او
مؤلف بودہ؛ ضبط کریندے او هغه د حضور علیہ السلام پہ زمانہ کن یوحثے شوے او جمع شوے

فروع کافی کتاب الروضة مشکن حضرت علی رضی نہ روایت دے

هُوَ كِتَابٌ كَرِيمٌ فَضْلُهُ وَفَضْلُهُ وَ قُرْآنٌ يُوْعَزُّمَنْدَ كِتَابٍ دے کوم لہر
بَيْتُهُ وَأَوْضَحُهُ وَأَعَزُّهُ وَحَفِظَهُ اللهُ تَعَالَى فَضِيلَتِ أَوْ بَزْدِ كِي وَر كِي دے
مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ الْبَاطِلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ هَفْدُ دے باطل دگہ و ن نہ محفوظ کریم

شیخ صدوق دسالہ عقائد کینے لیکي،

الْقُرْآنُ الْمُنْتَرَلُ وَمَا بِيَدِي التَّاسِ؛ نازل شوے او د خلقو پہ لاسرو نو
وَاحِدًا لِأَزْيَادِهِ فِيهِ وَلَا نُقْصَانَ؛ کینے موجود قرآن یودے چه پہ
هغه کن کے زیاتے نشتہ

د شیعہ ددے مستند وحوالو نہ پس د احقیقت بناکارہ کیری چه دیوخو
بے اعتبارہ خلقو نہ سواپہ شیعہ وکن ہم پہ قرآن کن د تحریف یادگی زیاتی قائل ددی
نور تفصیل دنعمان آلوسی پہ کتاب الجواب التیسج لما لفقہ عبد المسیح،
کینے اگوری قرآن حکیم د مخیر او د ماغ پہ دولہر او خونو محفوظ دے او د
قرآن الفاظ او مطالب دوارہ معجز دی :-

د بائبیل تحریف

د دے پہ عکس د بائبیل نہ تاریخی بنیاد شتہ او نہ علی د انجیلونو خو
داحال دے چه د اصل انجیل یوو او اوس خلوردی، او بخار پہ قصص
الانبیاء کینے لیکلی دی چه دیورپ محققین دامنی چه رو مبود دے
صدور کینے د سکو نہ زیان انجیلونو، چه خہ مودہ پس د هغه نہ خلور
انجیلونہ د۔ نایسیا پہ کلیسا کینے دیو فال پہ بنا چور کرے شو و نورا انجیلو
پرینوے شو،

د ۲۲ دپورپ سگتس دزرے کتب خانے نورا انجیل برنا بازا او توجہ دسورت
صریم پہ مطابق د حضرت مسیح پیدائش او زیرے پہ پیغمبر اسلام مشتمل

د یو پ خاص شاگرد (فرامرشو) چه دا ایدو نوملمان شو دا
 انجیل المنار، پریس کئے چاپ شو دے دے د یورپ محققین په دے متفق دی
 چه په دے انجیلونو کئے یو هم د حضرت عیسیٰ علیه السلام نه دے او
 نه د هغه ترجمه ده او نه د دے هغه سند شته، د مسیحیت مشهور
 دشمن پولوس دامشهوره کړه چه ماته صیح علیه السلام لاس
 را اړه دے، حکم چه هغه غور زید لے و ونه هغه او و نیل چه اُس بد
 مسیح په هدایت د مسیحیت د دشمنی په خائے د هغه د تبلیغ کوشش
 کوم هغه او سینت پال مسیحیت گپ و د کړه د آثره المعارف مسیحی
 مصنف البستانی لیکي چه لوقا خود مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال
 نه مسیحیت راغیته دے او ابنت، کفار، شراب، مردار او خنزیر
 حلالوالے په مسیحیت کئے شامل کړو او د ائے د خرابو یو مجموعو
 جوړه کړه

انجیل متی د زرو نصاری و اتفاق دے چه دا اصلی انجیل نه دے
 او نه د هغه ترجمه ده کچرے ترجمه لے وی نو د ترجمے
 زمانه او د مترجم نوم نه دے معلوم، متی دا انجیل سنه ۳۰ کئی په بیت
 المقدس کئے کینا ستراو و لیکلو دے خود حضرت عیسیٰ علیه السلام
 صحابی هم ندے، زوین بغانی دا لیکلی دی:

مرقس پطرس گوانا گو په مروج الاخبار کئے لیکي چه مرقس یهودی
 و و د رومیانو په غوښتنه هغه دا انجیل غالباً سنه ۴۰
 کئی لیکلو :-
لوقا مستر کمال په رساله الهام کئی لیکي چه د لوقا انجیل الهامی
 حکم ندے چه د پخپله د دے په سر کئے لیکلی دی چه هغه
 دا انجیل شاه فیلس سره د خط و کتابت په پنا لیکل دے، لوقا په انطاکیه

کئے طیب وو، د مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال نه مسیحیت راغیته
 دے او ابنت، کفار، شراب، مردار او د خنزیر حلالوالے په مسیحیت
 کئے داخل کړو،

انجیل یوحنا کیتھولک هیرالد جلد ۷ کئے پرو فیسریق نمونقول
 دے چه انجیل یوحنا د سر نه تر یخه د اسکندر لیکلی دی
 طالب علم تصنیف دے (الفاروق باجه زاده ص ۳۲۲)

تثلیث د دائرة المعارف مسیحی مصنف البستانی لیکي چه مسیحیانو
 د تثلیث لفظ د یو لونیرو و چه د سینت پال او پولوس ندوا
 وړید و کوم چه متعصب یهودی و او هغه مسیحی تو حید پر بشک کنده
 کړو او د کامیابئی سائے واغیسته په دے صنم پرستانه عقیده کئی
 مسیحی صداقت ورک شو :-
ختنه او د جنابت غسل نصاری منی چه ختنه یو لونیغیرانو
 علیم السلام کړیدله، عیسی علیه السلام
 سنت و پولوس یهودی د کتاب په مخالف سننول بند کړه چنانچه
 (۱) وَلْيَحْتَضِرْ كَلًّا ذَكَرًا رَهْنًا رَيْنًا د سنت کړیشتی) تورات تکرین
 (۲) قُلْ لَهُمْ فِي يَوْمِ الثَّامِنِ يُحْتَنُّ الصَّبِيُّ رَدْوِي تَرَاوَا يه چه په اتمه
 ورځ د ماشوم سننولے شئ رسفر الاخبار باب ۱۷۱) او حضرت مسیح
 فرمائی چه لَا أُغْتَرَمُ شَيْئًا فِي التَّوْرَانَةِ (چه هغه به په تورات
 کئے هڅ تبدیلی تکوم د متی باب ۷)

(۳) کوم سری نه چه متی اوری تونبول بدن د په ابرو دینجی او
 حاضر د هم دا لیکلی دی
 (۴) خنزیر حرام د کسفر الاخبار (باب ۱۷۱) د دے تولو حوالو ند
 معلومه شوه چه دا انجیلونو او د هغوی د احکامو تحریف تر کوم حد شو دے

دبا ئیبل دتخریف داخلی شهادت
 کچرے تاریخی شہادتوں اور یورپ د محققینوا قرار و نہ شانہ اُتو لے
 شی نو بیا ہم بائبل کن بد نہ دا سے مضامین موجود دی چه د هغه نہ
 ددے تحریف پے بنکارا د اول ظاہر بیزی حکم چه دین مذہب کنے
 بنیادی مسہل درے دی :-

- ① د اوهیت تصور ⑦ د نبوت تصور ③ د عملونو د بدلو تصور یا آخرت د ہر مذہب دا بنیادی اصول دی :-
- ① د اوهیت پر تصور کن د الله تعالیٰ عظمت، پاکی او تزییہ ضروری دہ خکہ چه انسان د هغه صحیح معرفت بیا موندے شی او زرا د هغه د جلال او جمال پہ شان درنرا او آباد کیشی،
- ② د نبوت تصور پہ دل سے یواند از کن پیش کوشی چه د انسان زرا او دماغ د نبی د عظمت او عصمت پہ وړاندے ہیبت شی او د هغه د فرمانبرداری عشق د د هغه پہ در ہ کس پیدا شی :-

③ د بدلو تصور او د عملونو د جزا نقشہ د دا سے جورا وی چہ انسان د نیکی نہ بلی او بدی نہ و و رله کر کہ او ویرا پیدا کوی او د عملونو د نتیجہ دینی تصور د هغه پہ فرمانبرداری کولو تیاروی او د گناہ نہ وضع کوی، حکم چه د نیکی د نتیجہ زیرے او د بدی د نتیجہ نہ ویر کولو مقصد د انسانی شخصیت اصلاح او د جماعتی ژوند پاک و پاک، پہ دے تلہ اُس موبزر د بائبل تعلیمات او ہدایات تلو چه هغه د درے وار تصور مقصد و نہ ترکوے پورا کوی :-

د اوهیت تصور او بائبل ① خداوند، پہ زمکہ د انسان پہ پیدا کولو پشیمانہ او د لکیر شو (نورات پیدا ائشی درس ④) ② پشیمانہ پشیمانہ کیدو

سترے شور کتاب پر سیا باب ① درس ① د خط کشیدہ الفاظ نہ د خدائے تعالیٰ جاہل کیدل - غمزن کیدل او ستری کیدل ثابت بیزی چه ہچرے د الله د شان سرہ سہون نخوری :-

③ نہ بہ بیشکہ هغه زمکہ تہ ا نہ رسی، د کوے پہ بابت چه ما قسم خور لے دے، چه خہ بہ هلته ستا د استو گنے بند و بست کوم رتولیت گنتی باب ① آیت ① بیا پہ آیت ② کن دی) تا تہ بہ حما وعدا ما تکل معلومہ شی، د قسم وعدا ما تکل یو شریف انسان سرہ نہ بنائی تو خالق کا منات سرہ بہ خنکہ ا بنائی،

④ ترصا صادقہ پورے یعقوب خدائے سرہ پر زونے کولے او سحر چه خہ وخت تلونو یعقوب پڑھے نہ پریشو ترخو چه برکت لے تیز وانغستور پیدا ائش باب ② آیت ② :-

⑤ خدائے پاک بہ د هغه پلاندا سمان د بیخہ را ا یاسی ر کتاب یسعیا باب ③ آیت ① :-

⑥ خدائے د خیم پہ دروازا ولا د هغه د خل نہ اور او سپیر موند لوڑے را اوتو او سور شو او مندا ک کرہ - خلق موسیٰ او ہارون ④ سرہ خدائے پہ گرسی ناست ا لید او خورل سبیل لے ا کرہ، د هغه جاے د وارے پشان سپینے او د هغه د سر ویشہ سترہ او د هغه پشان و واولد سلاطین باب ② :-

⑦ خوں خدائے یهودا پیدا شور عبرانیون باب ① آیت ①
 ⑧ د خدائے کم عقلی د خلق د عقلمندی نہ او د خدائے کمزوری د خلق د زور نہ زیاتہ دہ، تہ خما خوں لے او مانہ نن پیدا شوے، ر اعمال باب ③ آیت ① :-

دے خوالو نہ تا سو د خدائے بائیلی تصور اندازہ کرئی، د دینہ

نوره زیاتہ د خدائے بیعزتی خہ کیدیشی، بیاد قرآن دا حکم چہ ،
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ اَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ بنہ اگورئی چہ د خدائے هستی
د خہ پہ شان ندہ او نہ د هغه خوک سیال شتہ ،

بائیبیل او د نبوت تصور

۱۶) نوح شراب اُخنبیل او بد مسته شو، د هغه ستر بر بند شو خود
هغه خامنوپت کپور پیدائش باب ۷۱

۱۷) لوط علیہ السلام شراب اُخنبیل او خپلو لوئو نپروسره ئے زنا اکره
او معامله دوه کرته ائوه ، ر پیدائش باب ۷۲

۱۸) حضرت یعقوب علیہ السلام د بزے د پچو خرمن د لاسه تاؤ کپره
او دروغ ئے او بییل او خپل پلار ته دوکه و د کولو د پارہ ئے خپل نوم
عیص اُبنودور پیدائش باب ۷۳

۱۹) د حور خوئے سکم د حضرت یعقوب اور وساسره زنا اکره ،
ر پیدائش باب ۷۴

۲۰) د موبئی علیہ السلام په غائبید و هارون علیہ السلام د خلقو په وینا
د کالو پت جو پ کپرو او په خلقوئے د عبادت اکر لو او د هغه د پارہ
د قربانی و د کولو حکم و کپرو او وے و بییل چہ داستاسومعبودے
چہ د مصر د مکے ته ئے تا سورا اویستی د خروج باب ۷۵

۲۱) داؤد علیہ السلام په چت اُختود حتی اور یا بنجھ ئے په لمبا لیده
نو پیر عاشق شورا وے بلله او زنا ئے و د سره اکره چہ د هغه خیته
شوه نو د هغه خاوند ئے په مکر او ژور د سمو بییل دویم کتاب باب ۷۶
۲۲) حضرت سلیمان علیہ السلام د ممانعت باوجود موابی او عمومی
بت پرستے خپلے نیکے جو رے کرے او نفسانی خواهش ئے دومره په
چپوشو چہ او د سرو بیگمو او درے سوو خر مو ته ئے خبره ارسیده

بیا په دی دومره عاشق اوزن مرید شو چہ بتولی ته مایل شواو په
آخری عمر کجے اے بیان ته هم سلام اکر وراول سلاطین باب ۷۷
۲۳) موبنزا بیان ناؤر وچه ته خدا ئے نه راوتے ئے ، یعنی یسوع ،
ر یوحنا باب ۷۸ آیت ۷۷

۲۴) یسوع او بییل چہ د آسان اوز مکے ټول اختیار مالہ را کپریشو
ر متی باب ۲۳ آیت ۷۸

۲۵) مانه چہ خومره ورا ندے راغلی دی هغه ټول غله او پاکوان
دی ، ر یوحنا باب ۷ آیت ۷۹

۲۶) امت د پارہ نبی د عمل نمونه وی آید نبیا نو د اشان د نبوت
مقصد پوره کولے شی

بائیبیل او د عیالونو بدله

۲۷) خومره خلق چہ په شریعت تکیه کوی، هغه ټول لعنت لاندے
دی (کلینتون باب ۷۸ آیت ۸۰)

۲۸) خدا ئے د چا عدا لئونه نه کوی هغه د عدالت ټول کار خپل خوئے
ته اسیار لو (یوحنا باب ۷۸ آیت ۸۱)

۲۹) کوم مسیح چہ خوبز د پارہ لعنتی جوړ شو هغه موبنزه بیعه
اغسینوا و د شریعت د لعنت نه ئے خلاص کپرو ، ر کلینتون باب ۷۹
آیت ۸۲

۳۰) هغه یوازے خوبز د گنا هونو گفاره نه ده بلکه د ټولے د دنیا
گنا هونو هم ر د یوحنا و جی عام خط باب ۷۹ آیت ۸۳

۳۱) یادریا نو ته د گناه مجبستلو اختیار دے د چا گنا هونو چہ تا سو
بخښی نو هغوی اُنجیلے شواو د چا گنا هونو چہ قلکے پریر دئی نو
لکے اُساکلے شوے ر یوحنا باب ۷۹ آیت ۸۴

آیاد بدے داسے تصوّر نہ پس دنیکی کولو اوڈ گناہ نہ بچ کید جڈن بہ پاتے کیدے شی، دے نہ معلومہ شکرہ، چہ دا توتل تخریفات دی،

شپیزم فصل

مکی او مدنی سورتونہ اوڈ ہفے شمیر اوڈ آیتونو کلو اوڈ حروف نو شمیر پہ بیان کینے

د مکی او مدنی متعلق درے اصطلاحات دی

راں کوم سورتونہ چہ د ہجرت شروع کید وڈ زمانے نہ ورا ندے نازل شوی دی، ہفہ مکی دی او کوم چہ دے نہ رستون نازل دی ہفہ مدنی دی (راں کوم سورتونہ چہ پہ مکہ کینے نازل شویدی ہفہ مکی دی، خود مکہ نہ مطلب خود مکہ اوڈ ہفے خواؤ شا علاقہ دہ، لکہ مثنی، عرفات او حدیبیہ او کوم چہ مدینہ کین نازل شوی دی، نو ہفہ مدنی دی خود دلتہ ہم خود مدینہ اوڈ ہفے خواؤ شا علاقہ مراد دہ لکہ بدر، احد، سلح، رس کومو آیتونو کین چہ خطاب اہل مکہ نہ دے ہفہ مکی او کومو کینے چہ اہل مدینہ نہ خطاب دے، ہفہ مدنی دی، خو مشہور ہڈو قول دے، د مکی او مدنی پیژندل د صحابہ کرامولہ اقوالو معلومیری لکہ چہ ابو بکر بن عربی پہ "انتصار" کین لیکلی دی پہ دے بار کڈ نی علیہ السلام شیخ قول نہ دے نقل شوے پہ مکی او مدنی معلومو کینے دا فائدہ دہ چہ پہ نزول کین د ورا ندے رستو سورتونو پتہ لگی او دے سہ، د شیخ او تخصیص مسئلہ پہ آسانہ حل کیدے شی ابو بکر بن الحصار نہ منقول دی چہ شل خو پہ اتفاق سرہ مدنی سورتونہ دی دوسو سورتونو کینے اختلاف دے، اونور توتل بیا مکی دی، لیکن ابی بن کعب اوہ ویشٹ سورتونہ مدنی بنائی اونور توتل مکی، زیان تفصل اتقان جلد ۱ ص ۱۹۱ کتے شی،

قرآن د سورتونو شمیر د قرآن د سورتونو پہ شمیر کینے دوا مشہور اقوال دی،

د قرآن سورتونہ یوسل خوا رس دی، مطلب دا چہ انفال او براءۃ خان لہ خانلہ سورتونہ دی،

دویم دا چہ سورتونہ یوسل او دیارلس دی مطلب مے داشو چہ انفال او براءۃ دوارہ پہ یوسورت حسابیری،

د قرآن پہ سورتونو کین د تقسیمولو یوشو حکمتونہ دی ہر یوسورت مستقل معجزے پہ شکل کینے ورا ندے کول،

د یوسورتونکو او یاد و نکوتہ یوقسم تسلی خوشحالی او ہمت ورکول پہ پہ یوسورتہ ختمولو سہ ہفوی د قرآن یو مستقلہ برہنہ ختم کپہ

متناسب مضمونونہ یو خائے کول (اتقان جلد ۱ ص ۶۶) نت کار یوہ فائدہ د مکی مدنی سورتونو پیژندل یوشو ضابطے،

د کوم سورت کینے چہ "کلا" لفظ راغلے دے ہفہ مکی دی، د رکلا لفظ درے دیرش خایہ پہ پچاسو سورتونو کینے راغلے دے چہ توتل د

رات پہ آخری نیمہ حصہ کین دی کو آخری نیمہ حصہ زیانہ مکی خو مشیات کین مدنی دی،

پہ کوم سورت کین چہ سجدا د تلاوت دہ ہفہ مکی دے، سواد سورت بقرة او آل عمران دنور کو مو سورتونو پہ سر

چہ حروف لہجی دی ہفہ مکی دی، مفصل یعنی د قرآن آخری او مہ زیانہ برخہ مکی دہ رطلاق،

دویم او سورت نصر مدنی دی، پہ کوم سورت کینے چہ حد و دا و فرا ئض دی، ہفہ مدنی دی، پہ کوم سورتونو کینے چہ د جہاد بیان دے ہفہ مدنی دی،

۱۷۰) پہ کومو سورتونو کینے چہ دے مُنافقانویان دے ہخہ مدنی دی
رناهل العرفان جلد ۱ ص ۱۹۰-۱۹۱۔

دقران دایتونو شمیر

دحضرت عائشہ رضہ دشمیر مطابق دقران آیتونہ شپنزرہ شپن سوہ او

شمیر شپیتہ دی،

دقران دکلمو شمیر

دحضرت مجاہد رضہ دشمیر مطابق دا شمیر او
زرہ او دوہ نیم سوہ دی

دقران دحروفو شمیر

دحضرت ابن مسعود رضہ دشمیر مطابق
دا درہ لکہ دوہ ویشت زرہ شپن سوہ یواوہ

زورونہ پنچہ خلویبیت زرہ دوہ سوہ او درہ خلویبیت دی (۲۳۳ ۲۳۵)
زیرونہ یوکم خلویبیت زرہ پنچہ سوہ او دوہ اتیار (۳۹۵) دی :-

پینونہ آتہ زرہ آتہ سوہ او خلور (۱۱۰) دی :-

نقطہ (۲) یولک پنچہ زرہ شپن سوہ او خلور آتہ دی

رتاریخ القرآن ص ۱۱۹ او فنون الافنان م دابن الجوزی

د مختلفو سورتونو مختلف نومونہ

سبع طوال

اڈہ اڈدہ سورتونہ (۱) بقرہ (۲) آل عمران (۳) نساء (۴)
سورہ مائدہ (۵) سورہ انعام (۶) سورہ اعراف (۷)

سورہ انفال سورہ د سورہ توبہ :-

صیین

داہغہ سورتونہ دی، پہ کومو کینے چہ سل یا بزریات آیتہ دی
سورہ یونس نہ تر سورہ فاطر پورے :-

المثانی

داہغہ سورتونہ دی پہ کومو کینے چہ د سلونہ کمر آیتونہ دی
دسورت یسین نہ تر سورت قی پورے :-

مفصل :- دکورہ بیلو بیلو سورتونو نوم دے دسورت قی نہ داخل د

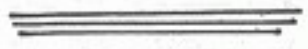
قرآن تراخرہ پورے، یعنی د شپن ویشتہ سپارے ددریم پاؤ نہ رستو
واخلہ تراخرہ قرآنہ پورے :-

طوال مفصل : بیادرے قسمہ دی :-

اوساط مفصل : دسورت بروج نہ تر سورت لم یکن ربینہ پورے
بصار مفصل : دسورت ربینہ) لم یکن نہ تر والناس پورے،

بعضو علماؤ پہ نزد طول مفصل دسورت قی نہ تر والمرسلت) پورے
واواساط مفصل دسورت نبأ نہ تر لکھنی پورے، او قصار مفصل

ذالم نشرح نہ تر والناس پورے :-

دَقْرَانِ مُہِمَّات

اول فصل: دَباری تعالیٰ جلَّ مجدَّہ ہستی

انسانی تاریخ سرہ دَباری تعالیٰ جلَّ مجدَّہ دثبوت عقیدہ را روا نہ
تول قومونہ او ملکونہ پہ اکثریت پہ دے مسئلہ کنس اتفاق لڑ
اگرچہ پہ نور و خیز و نو کینے اختلاف شتہ پہ ہرہ ذمہ نہ کنس خص
پہ دے زمانہ کینے دَخدا گئے نہ مُنکر خلق ہر وی، خود اپہ شہ دلہ
یا علم ارا نرہ نہ لری بلکہ د بے علمی نتیجہ دہ، د ملحدانود اور وک
تولے وائی چہ موبز د سائنس او د محسو ساتو پہ احاطہ کنس خدار
ا نہ موندو بعضہ کم عقل خلق دے تہ علم بالعدم وائی خود اسے
بلکہ داعدم علم دے۔

دَباری تعالیٰ ہستی ہر کلہ چہ د محسو ساتونہ بھزدہ نو پہ دے کن
خدائے خنکہ بیاموندے شی خود دے دامطلب ہر نہ دے چہ خدا
ہدو و شتہ نہ او کہ خوک بے عقل گئے دامطلب واخلی نویا بہ داسے
شی لکہ خوک وائی ہر کلہ چہ پہ او چہ مھے نشی موندے، نو پہ
دریاب کینے بہ ہر نہ وی، یا پہ دریاب کینے سمسرہ ا نہ دینی نو وائی
چہ پہ او چہ ہم سمسرہ نشتہ، موبز چہ خنکہ ا لیکل ملحدان پخیلہ
ہم دے اقرار کوی پروفیسر لیٹیر (LEITHE) چہ د ملحدانوسر
پینچ دے او ددی غت عالم دے لیک، چہ موبز د کائناتو د اول
اخرتہ ناخبرہ یونو موبز داکارندے چہ دیوانلی یا ابدی ہے
انکار ا کرو لکہ خنکہ چہ موبز داکار ہر نہ دے چہ دا ہستی ثابت
مادی مذہب خپل خان د عقل اول وجود د بحث نہ جگد

ساتی، خنکہ چہ ہغوی تہ د دے ہیج علم نشتہ۔ موبز د حکمت الہی خو
مُنکریو ا ونہ گئے تا بتوونکی موبز کار بالکل د نفی او اثبات نہ میل وی
لیکن د سائنسدانانو اکثریت د خدائے د ہستی قائل دے را کلام
حصہ دوم ص ۱۱

۱) ایزک نیوتن لیکي چہ د کائنات پہ بر خو کنس کوم جو رخت او تناسب
چہ سرہ د زرد کونوانقلا با تو د زمان او مکان دے دا بغیر د یو ذات نہ
قائم ساتل مکن بندی کوم ذات چہ اول دے او د علم او اختیار
خاوند دے،

۲) د دے زمانے د یولو نہ لو گئے ہو بنیاس سائنسدان ہر برت پسند
وائی، د کومورازونو او پتو خیزو نو چہ دا حال وی چہ موبز پر خومرہ
زریات غورا و فکر کو و ہومرہ ہغہ نور ہمداسے پتیز ی، دینہ یقینی
ثابتیز ی چہ انسان نہ پور تہ یوانلی او ابدی دا سے یو طاقت شتہ
چہ ہغہ نہ یول خیزو نہ صا وریزی،

۳) د فرانس یو فاضل کیمل فلا مریاں وائی، چہ یول اُستادان پہ دے
خبر پو ہید و نہ عاجز دی چہ جو د موجود کیدل خنکہ ا شو او خنکہ
جاری دے پہ دے بنا د داسے یو خالق خا مفا اقرار کول دی چہ ہر وخت
د ہغہ موثر کیدل ہیشہ قائم دی۔

۴) پروفیسر لینی لیکي چہ قادرا و دانا خدائی خما پہ ورا ندے خپلو عجیب
غریبہ کار یگر و سرہ دل سے جلوہ گر کیزی، چہ خما ستر بے وازے
پاتے شی او خہ پاکل شم ہر خیز کینے خواہ ہغہ خومرہ وروکے وی
د ہغہ خومرہ عجیبہ قدرت، خومرہ عجیبہ حکمت او خومرہ عجیبہ
ایجاد موندے شی،

۵) فونٹسل پہ انسا ٹیکلور پیڈیا کینے لیکي، چہ د علوم طبعیا تو مقصد

یوازے دانہ دے، چہ خمونبزہ عقل تندہ دمانہ کبری بلکہ دہے
لوئے مقصد دادے چہ مؤنبزہ دخل عقل نظر خالق کائنات تہ و پروردہ
کرو، او دہغه پہ جلال و عظمت عاشقان شو،

۔۔۔ ر الکلام ص ۳۹۰

دَنوی فکر پہ رنراکس د باری تعالی ثبوت

دَنوی فکر خاوندانوتہ د معرفت الہی پہ لارکینے دہے شیخ
خندان جو ر شوی دی، د خدائی دانکار سہ پیسج د امریکہ یومشہور
ملحد دا شبہ پلش کوی،

① د یقینی علم ذریعہ یا جس دے او یا وجدان یعنی جس باطنی (خو
پہ دے دواہرولارود باری تعالی وجود نہ ثابت پیری،

② د باری تعالی ذات او حقیقت د تصور نہ پور تہ دے او د کوم چیز
چہ حقیقت نامعلوم وی، نو ہغہ بہ خنکہ ثابت ا منلشی،

③ کچرے د خدائے ہستی ا منلشی، نو پہ دُیا کینے موجود شر
د ہغہ د حکمت نہ خلاف دے لہذا داسے کائنات چہ ہغہ کینے شر

ہم شامل دے دغہ ذات تہ نشی منسوب کیدے،

د دریمے شبہ جواب | د دریمے شبہ جواب دادے چہ باری
تعالی پہ وجدان رحسی باطنی سرہ

خنکہ ثابت دے چہ انسانی اکثریت د وجود د خدائے اقرار کوی کچرے
دیو شو کسا نولہ دے انکار دے نو د ہغہ وجہ دادہ چہ د ہغہ وجدان

صحیح ندے، لکہ خنکہ چہ ظاہری حواس کینے نقصان راتلے شی دغہ
رنگ پہ وجدان یعنی باطنی حواس کینے ہم نقصان راتلے شی کچرے

د ستریز و نظر درست نہ وی نو خدورتہ نہ بشکاردی دغہ رنگ کچرے
وجدانی بینائی خرابہ شی نو د وجدانی امور و احساس ورتہ نہ کیری
مؤنبزہ بویجے ہم و بیلی دی چہ ظاہری جس سرہ خدائے خنکہ نشی
معلومیدے چہ ہغہ ددے احاطے نہ بکھر دے، کبر یا ہر خوک
خائنآ زور لگوی، نو د ہغہ بہ د مطلب وی، چہ ہغہ خوب او تریح پہ
ستریز و معلوم مول غواری، حالانکہ ہغہ ددے احاطے نہ بہرہ دمبصراتو
پہ خائے دم د وقتو پہ احاطہ کین داخل دے، نو د باری تعالی ذات
د ظاہری محسوساتونہ بالاترک وجدانیا تو او معقولاً تو پہ احاطہ
کینے راجی،

د دریمے شبہ جواب

د دریمے شبہ جواب دادے چہ د در
خیزو نو حقیقت معلوم نہ وی خمونبزہ

مٹو، نو د خدائی پہ منلو کینے د اشکال و لے وی، لکہ چہ شیخ ندیم الحبر د
خپل کتاب رفیضۃ الایمان بین الفلسفۃ و العلم و القرآن پہ ص ۳۰ کین

نیک چہ سائنس دانان مادہ، روح او حیات مئی او حقیقت لے ورتہ معلوم
نہ دے، دغہ رنگ د عقل حقیقت او ادراک حسی سرہ د ہغہ جو پرخت

ہم معلوم نہ دے، لیکن سر ددے، داخومی نو د خدائے لہ ہستی پہ
دے بناء انکار کول و لے ڈی چہ

د دریمے شبہ جواب

د دریمے شبہ جواب دادے، چہ
را کچرے کائنا تو کینے د شر داسے

واقعات شتہ کوم چہ حکمت خد او ندی سرہ اُس خمونبزہ علم
کینے سمون نہ خوردی، خو کیدے شی چہ ر ستوخہ وخت ددے سمون

خمونبزہ پہ علم کینے راشی، پہ دے خبرہ اُس خمونبزہ علم نہ راتلے ددے
دلیل نہ دے، چہ بل وخت بہ ہم علم نہ راجی، لکہ خنکہ چہ د ابو حقیقت

دے چہ زکوٰۃ کالہ ویراندے انسان تہ ذہر و قوانین قدرت
 علم نہ و واوڑ ستور تہ دے علم شو،
 (۲) د عالی واقعات کو کرمی چہ موبز تہ شر بنکاری دھے وجہ
 داد چہ موبز تہ کہتولو واقعاتو در تخریر علم نشستہ کچرے داسے
 کیدے شوے، نودا بنکاری و نکے شر بہ موبز تہ خیر معلومیدو،
 (۳) ابن سینا پہ شفا، کئے جواب و رکھے دے، چہ د دنیا درے حالت
 فرض کو لے شی، (۱) خالص خیر (ب) خالص شر (ج) پر خیر او
 بز شر، د قدرت پہ ویراندے داد ریوار لا صور تونہ وو، پر ہومی
 صورت عمل کیدے شو، دویم صورت حکہ نشو کیدے، چہ قلات
 داسے دنیا دہ پیدا کرے چہ تہول و شر شروی، دریم صورت
 کئے خبرے شتہ لکہ دا خبرہ چہ قدرت لہ داسے عالم پیدا کول،
 مناسب و وجہ پہ ہھے کئے خیر زیات او شر کم وے، کہ د شہے
 بالکل کت کرے وے، نو تہول بہ خیر خیر پانے شوے وو، خود اسے حکہ
 نشی کیدے چہ د دغہ بز شرکت کو لو پہ وجہ بہ دنیا د پر خیر نہ
 محرومہ وے، لکہ چہ اور د سوخو لو پہ وجہ شر دے بدن، جامے آبادی
 سوخوی، کہ د بز شان شر نہ وے، نو پچھے کرمول اونور، پیرد فائدے
 کارونہ بہ ہرور سرہ ختم وود دنیا بہ خنکہ چلیدہ، یا لکہ او پہ چہ د
 شر اچھے (سیلاب وغیرہ) پیر کم دے مگر د خیر اچھے دیر زیات
 دے د دنیا د پر و خیزو نوژو نند دے سرہ ترے دے اونور بیشہ پرہ
 خیرونہ پکینی دی، یا لکہ ہوا چہ د شر اچھے (طوفان او بیابان
 اونے د بیخہ را گزاریدل) کم او د فائدے اچھے دیر زیات دے
 پہ دے د ا بونہ زیات د پر و خیزو نوژو نند و لا دے، اونور
 دیر خیرونہ پکینی، نو قدرت داسے اکرہ چہ بز شرے د دیر

خیر د پارہ پکن پرینبو، اور بہ بیا اور نہ و وجہ پچھے کولے شوے
 او جماعتے نشوے سبز لے دے خوبہ بیا پچھے ہم نشوے کولے اونہ
 بہ پکینے داسے گرمی و کہ چہ پہ پچھنی کینے پر خان کرم کرے وے
 (۴) ابن رشد دے شرے دا جواب و رکھے دے، چہ دنیا کئے
 تہول شہ و نہ خان لہ ندی بلکہ خیر سرہ د تابع پہ وول تہدی
 لکہ غصہ بدہ خودہ لیکن کہ دانہ وے، نو چاہہ ہمہ د قابل مقابله
 نشوے کولے اونہ بہ شے د خپل مال او عزت حفاظت پہ ہغہ وخت
 کئے کولے شو کو م وخت چہ چاہے دے حملہ کولے، شہوت خراب
 دے خوبنکارہ غنہ فائدے داہم دہ چہ دنیا تیرا یاد دہ او تہول
 السانی نسل ہم پہ دے قائم دے د ملحدانود شہو لریے کولونہ
 پس موبز د نوی فکر پہ نہرا کئے د باری جل مجدہ د اثبات دلائل
 پیش کو،

اول دلیل

د عالم وجود بہ یاری تعالیٰ تہ منسوب وی یا بہ مادے او دھ حرکت
 تہ بے لہ قصد او ارادے او یا بہ مادے او ارادے تہ منسوب وی خو
 سرہ د قصد او ارادے، دے دریم صورت ہیچوک قائل نشستہ نہ د
 خدائے منونکی او نہ ناصونکی حکہ چہ مادے تہ پہ دے متفق دی چہ مادہ
 ارادہ نہ لری اُس صرف دویم صورت د بحث د پارہ پانے شو چہ عالم
 د مادے تہ بے لہ قصد او ارادے اتفاق طور منسوب وی، لیکن داصر
 ہم قطعاً باطل دے حکہ چہ عالم کنس حکیمہ نہ ترتیب موجود دے
 او پہ دے د قدرت قوانین دلیل دے، پہ عناصر و امرکیا تو کئے تہ
 شتہ، د پتاتاتو او حیواناتو پہ تخلیق کئے مرتب نظام شتہ د موسونو
 او د شہ و رتھے پہ تبدیلی کو کنس د سیارو پہ حرکاتو کنس یو خاص ترتیب
 دے، چہ د مادے یا دھے د حرکت مسادفہ یا اتفاقیہ نتیجہ نشی

کیدے حکم کچرے کاغذ پہ لسو جڈا جڈا تکرود تونہ ترلسو ہند سے
 ا لیکلے شی بیباہ یونہیلہ کنس واچولے شی او یونا بیباہ ما شوم تہ او نیلے
 شی چہ دے نہ یو یو تکرہ را ابا سہ نوکہ ہغہ کرو رو نہ واره دا پرچے
 بیباہ ابا سی ہچرے بہ پہ ترتیب را او کئی، دغہ رنگ کہ دیو قسیدہ
 پیلے پیلے جیلے او تکی پہ یو بوجنگئی کینے واچولے شی او بیبا دغسے یو
 اشوم نا بیبا نہ دھنے د را و ستوا او نیلے شی نو ہچرے بہ د قسیدے
 پہ اصل ترتیب را او کئی اگرچہ پہ کرو رو نو واره دغہ پیلے پیلے پرچے
 را ابا سی نو د د نیبا دامرتبہ سلسلہ بہ دیونا بیبا او بے شعورہ ماڈ نہ
 بے لہ قصد او ارادے خنکہ ظاہرہ شی، ددے نہ دامعلومہ شوہ
 چہ د عالم متعلق رو مے صورت د چہ داد یو حکیم خدا مے پہ قصد
 او ارادہ ظاہر شوے دے، صحیح او معقول دے (قصۃ الایمان بین
 الفلسفۃ و العلم و القرآن لابن ندیم المبرص ۲۶۷ ح)
دویم دلیل توے اوزرہ فلسفہ پہ دمتفقہ دہ چہ د عالم مادہ
 علم، شعور او ژوند نہ لری او پہ کائنا تو کن دادر
 واپہ خیزو نہ موجودی، پہ ژوندی خیزو نو کن ژوند شتہ انسان
 علم او شعور لری پہ خنا ورو کن شعور شنہ نوے تحقیق خوداوائی
 چہ بعض اونیو بو توجنہ ہم شعور شتہ، نو داخنکہ کیدے شی چہ دا
 خیزو نہ خود د ما دے یا د ہغہ د حرکت نہ پیداوی او پچیلہ د مادہ
 د علم، ژوند او شعور درے واپہ و نہ تشہ وی، حالانکہ د نفی محض
 نہ د اثبات، وجود ناممکن دے، لہذا کائنا تو سر چشمہ ہغہ ذات
 کیدے شی چہ ہغہ کینے ذاتی ژوند او علم وی داسے ذات صرف ہغہ
 خدا مے کیدے شی چہ اصل ژوند دے علم او حکیم دے،
دسایم دلیل دانسانیت جوہر فکر او ادراک دے ہغہ چہ پہ

ا نیو بو توجنہ اودہ ووپہ خنا ورو کن دے رخ واپہ لو او پہ انسان
 کنس را وین شو او یو اوچت مقصد دے ا غو بنس تو اس د خا غا ددے ترقی
 سبب وی د علم الحیات مشہور ماہر د اکثر لائیڈ مارکن لیکے چہ ددے
 ترقی ظہور ددے خبرے دلیل دے چہ د کائنا تو د تخلیق اصل
 او بیبا د شتہ چہ خدا مے دے حکم چہ ارتقاء ترقی، د پارہ
 د منزل وجود ضروری دے، د علم تقاضا دادہ چہ د کوزنی علم
 رازو نہ پہ برنی علم کنس حل شوی وی، د طبعیا تو د پتورا ائو نو کن بہ علم
 الحیات کینے او ددے د پتورا زونو حل بیبا پہ علم النفسیات کنس ددے
 د پتورا زونو حل بیبا پہ علم تحلیل او تعلیل منطقی کینے او بیبا ددے علم
 د پتورا زونو حل پہ مقاصد روحانی کنس وی۔

خلوہم دلیل

دانسانی عقل دا خصوصیت دے چہ ہغہ فیڈیت
 نہ کلیت را آخلی او تجر بیڈت او تصوریت پیدا کوی
 مثلا انسانی اشخاصونہ نفس انسانی، حیوانا تو نہ نفس نباتی او بیبا د
 عالی کنروالی نہ د عالم نفس کئی را آخلی، دانفس کئی روحیت اللہ
 دے چہ ہنول کنروالی ہم پہ دہ ختمیزی د مطلب دا چہ دا آخری
 وحدت دے دے نہ پس بل وحدت نشتہ مترجم

د باری تعالیٰ ثبوت د سلفی دلائلو پر نرا کن

دویم دلیل

دے رومی دلیل نہ مونبر دلیل غرق، حکمہ واپہ چہ
 امام جعفر صادق رح نہ چا د اللہ د وجود دلیل ائو بنس
 نو ہغہ ورتہ افرمائیل چہ دریا ب کنس ستا کشتی د وہہ شی تا سہ د ہغہ
 تختہ قدرے نہ وی اولامبو ہم نہ دسختی نو ستا بہ د بیچ کید و خہ امیدای
 نو سائل او نیل چہ و لے نہ، بیبا امام موصوف او نیل چہ د بیچ کید و
 ظاہری اسباب نشتہ بیبا ہم ددے امید لرل د چا پہ آ سراخو بہ وی

دغه آسرا خدا دے، نو داد باری تعالیٰ کہ هستی نفسیاتی دلیل دے
دویم دلیل دے دویم دلیل تہ مؤنبر دلیل ٹلکی حکمہ و ایوچہ امام
 ابوحنیفہ رحمہ یوسائل تہ بہ ثبوت باری تعالیٰ دادلیل
 پیش کرے وو، چہ بو بیروی پخبلہ دیوے غارے نہ کہ دریا ببلے غارے
 تہ نشی راتے نو کہ تول عالم دادومرہ غتہ بیروی بہ پخبلہ خنگہ چلیزی
 درے عالم کہ غتہ بیروی پہ انتظام چلیدل کہ دے دلیل دے چہ دے
 چلوونکے شتہ چہ ہنہ خدا دے دے،

دریم دلیل دے دریم دلیل تہ مؤنبر دلیل ثوقی حکمہ و ایو
 چہ امام شافعی رحمہ اللہ کہ اثبات باری تعالیٰ دیارہ
 پہ دے طرہ پیش کرے وو چہ کہ ثوت پانہے چہ بزہ اُخوری نو پچے
 کوی چہ کہ رینمو چینیجے اُخوری نو دینیم تر جوری شی او کہ شہد و
 چنی چہ اُخوری نو شات تر جوری شی نو دیو خیزہ درے مختلف خیزونہ
 جو پیدل دے اقرار تہ مؤنبر مجبور وی چہ داد ہنہ قادس مطلق کار
 دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

خلورم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل صوتی و ایو، حکمہ چہ امام مالک
 دادلیل داسے ورکپے وو چہ ہرکلمہ کیو انسان
 آواز بل سہ نہ ویلاویزی اودغہ رنگ شکل ہم نو معلومی چہ دا
 اختلاف دیو عظیم قوت کار دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

پنجم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بیضی داسے و ایو چہ کہ چرکے
 آگئی نہ پچے را اوچی او کہ آگئی ہنہ مضبوطہ قلعہ
 ماتہ کرمی او کہ پچی کہ را و تو نروختہ چرکہ ہمداسے پہ آگونا ستہ وی،
 چرکہ کہ دے کینا ستو پابند و ل کہ پچی کہ جو پید و وخت معلومول
 کہ آگئی کہ ماتول وخت معلومید دا بتول الہامی کارونہ دی چہ خدا پید

تعالیٰ پہ الہام چرکے او پچو تہ اُ بنودل، دے نہ کہ اللہ هستی ثابتہ نشوہ
شپنم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بنیاتی و ایو اُ بنو اس کہ قسمائیم
 اُونو بو تود ہنہ کہ قسمائیم پانرو میو و او کلو تونہ
 کہ اللہ تعالیٰ پہ هستی داسے دلیل بنوے دے چہ دے ہو لوما دہ
 یوہ دہ یعنی اوبہ او خاورہ) ادبیا دے نہ عجیبہ مختلف قسمہ خبرونہ
 پید اکیدل دا بنیاتی چہ کہ دیو عظیم قوت کار نامہ دہ کہ چہ
 خدا دے و بیلی شی،

دا قول دلیلونہ امام رازی رحمہ تفسیر کبیر جلد اول کین نقل کریدی
 مؤنبر نور ہنہ واضح بیان کرہ : سعدی رحمہ فرمائی :-

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار	ہر ورقے دفترست معرفت کر برگار
------------------------------	-------------------------------

اوم دلیل دے تہ مؤنبر لسانی داسے و ایو، چہ پہ دنیا کینہ
 دے وخت گزے ژ بے شتہ دا ژ بے اولاد کہ مو
 پلا سربا دخیل ماحول کہ خلقونہ از دہ کوری دی او دا سلسلہ تراخو
 تلہ دہ تردے چہ کہ اول انسان کہ دنیا پہ بارہ کین دا جواب ختم
 شی چہ آخر ہنہ کہ چانہ ژ بہ زدہ کرہ چہ بغیر کہ دہ نہ بل ہیشوک
 دغہ وخت کین نہ وو، نو دا بہ مجبوراً منلے شی، چہ دہ ژ بہ الہامی
 وہ او کہ دغے الہام کوونکی نو مر خدا دے دے، اُس مؤنبر باری تعالیٰ
 پہ ثبوت فلسفی او کلاسی دلیلونہ پیش کوو :-

دبازی تعالیٰ کہ ثبوت کلامی او فلسفی دلیلونہ
 ا: دلیل حدوتی : کائنات او عالم دد و خیز و نوم دے، یا بہ
 جسم وی یا بہ پہ جسم انا پرہ بل خیز داد و اہ خیزونہ

بالذات وی، او کہ بالواسطہ لہ دوو حالتو بہ خالی نہ وی حرکت
 او سکون، کچرے جسم یا پہ دے ادا نرہ نور خیز و نہ پہ دوو
 وختو کین پہ دوو خایو کین وی نو دامتحرک دے، او کچرے پہ دوو
 وختو کین پہ یو خائے وی نو ساکن دے بیاداد وارہ دیو بل ضدی
 چہ حرکت راشی نو سکون ختم او سکون چہ راشی نو حرکت ختم
 شی معلومہ شوہ چہ دو وارہ حادث (نو پیدا) دی، دغہ رنگے جسم
 او جسم سرہ تری نور خیز و نہ لہ دے دوو حادث حالتو نو خالی
 نہ وی بلکہ دا بہ ور سرہ نسبتی وی نو جسم او جسم سرہ تری خیز و نہ
 ہم دے پہ وجہ حادث شو، حادث دپارہ محدث رپیدا کوونکے
 ضروری دے کچرے ہغہ پخیلہ ہم حادث وی نو ہغہ دپارہ بہ بل محدث
 ضروری وی او دے نہ بہ تسلسل رد پندانی قصہ جور شی داسے
 کیدے نشی نو ضرور دالمحدث بہ قدیم وی چہ ہغہ خدائے دے او
 دے نہ د خدائے وجود ثابت شوہ

۲: دلیل امکانی دھر خیز درے حالتہ فرض کو لے شی مستح
 الوجود چہ دکید و جو کہ نہ وی لکہ دوہ پہ دوو
 کین پنٹہ واجب الوجود چہ دہغہ وجود ضروری وی، یا ممکن الوجود
 چہ کیدل او نہ کیدل لے دو وارہ ضروری نہ وی لکہ ا بہ چہ رنگ دارے
 ہم کیدے شی او بے رنگ ہم اُس عالم مستح الوجود ٹھک نہ دے
 چہ داموجود دے، او واجب الوجود ہم ٹھک نہ دے چہ دیر خیز و نہ
 پکین ختم شی او اخر بہ بتول ہم ختم شی دا خوشہ موبز بہ ستریز و
 او پینواوخر پہ قیاس معلومو، نو عالم بیامکین الوجود شو دے
 وجود ہم ضروری نہ دے او عدم وجود ہم ضروری نہ دے لکہ ا بہ
 چہ دہغہ رنگ ضروری نہ دے کہ راغلو پکینے نو دہغہ وجہ بہ

بہرئی وی حکہ چہ داخیل ہنچ رنگ نہ لری داشتن دعالم وجود
 ضروری نہ وو، کہ موجود شو، نو د اد بہرئی علت نتیجہ دہ دا
 علت کہ ممکن وی، نو ہغہ دپارہ بہ بل علت پکار وی او داسے بہ
 تسلسل (دپندانی قصہ) جور شی، چہ محال دے نو فیصلہ دا
 نوہ چہ داعلت بہ ممکن الوجود نہ بلکہ واجب الوجود وی چہ دا
 نورم د خدائے دے چہ دہغہ وجود داسے ضروری وی چہ د
 بہرئی علت نتیجہ نہ بلکہ ہم دہغہ دککات داسے تقاضا دہ چہ د
 عقل دکرک پکین نہ لگی :-

۱: دلیل قاسمی دپو خیز بل تہ چہ نسبت اشی نو دادوہ
 قسمہ دے یا بہ دادویم ترے خیز اصل خیز سرہ

درخت وی تریہ نہ جد اگیری، لکہ داور نہ گرمی او تاؤ دے تہ پہ
 بالذات، ویلے شی مطلب بہ لے دا وی چہ داوز ذات داغواپی
 گرمی او تاؤ دور سرہ خامخاوی، یا یا بہ دویم دگرو صبی خیز لازم نسبتہ
 وی کلہ بہ وی او کلہ بہ نہ وی دے تہ رما بالعرض، ویلے شی لکہ
 دوسرہ گرمی چہ کلہ پکین پہ بہرئی علت (اور، ضرور غیرہ) راخی
 لکہ پکین نہ راخی پہ دے رما بالعرض) خیز کین دعلت تپوس
 لکہ بہ وکے گرمی او پہ ما بالذات کین دعلت داسے تپوس نشی کیدے چہ اور وکے گرم دے
 قاعدے مطابق دکائنا تو وجود او پہ ما بالعرض، ٹھکے کچکے پکین یو خیز وی کلہ پکین نہ وی کلہ ریک
 پہ وی کلہ نہ وی، نو دلتمہ اسوال خامخا گیری، چہ دکائنات
 موجود دی دے جواب بہ داور کو لے شی چہ کاد داسے ذات
 نامہ دہ چہ ہغہ واجب الوجود دے وجود دہغہ ذاتی او ضروری
 دے، او ہغہ تہ رب العالمین ویلے شی دلتمہ بیابل سوال رچہ اللہ
 موجود دے داسے ختم شی لکہ دا سوال ختم شی چہ اور وکے

گرم دے، نوپہ دے دلیل د باری تعالیٰ ک ذات اوصفات د وارو
ثبوت کیزی، مثلاً انسان او ک انسان ژوند، علم، لیدل، آوسا یدل،
قدرات، کلام او ارادہ بتول "ما بالعرض" دی، چہ ک دے فیضان ک
پارہ درما بالذات م او ذاتی سر جسٹے ضرورت وی، نو ک انسان بلکہ
ک بتول عالم ک وجود ک پارہ وجود ک باری تعالیٰ او ک صفا تو ک پارہ صفا
د باری تعالیٰ سر چشمہ او خزانہ ک چہ ہفہ "ما بالذات" او واجب
الوجود ک

۴۔ دلیل اتقانی

پہ کائنا تو کینے حکیمانہ قوانین شتہ، چہ ک
ہفہ پہ زور علنو نو نہ ک معلول اتوا و اسبابونہ
ک مسیبا نو علم مراحی، دا حکیمانہ قوانین دومرہ و سبع دی چہ ک مان
نہ تراوسہ ک سائنسی پہ ذریعہ خمیرہ قوانین معلومہ شوی وی
ک ا د ہفوقا نینوپہ نسبت چہ تراوسہ لا معلومہ ہم نہ دی دیرک
دی، بلکہ ک دے معلومہ قوا نینو نسبت نا معلوم قوا نینو سرہ ک
دہ کہ دیو خا خکی چہ سمند سرہ دے ہمدغہ وجہ دہ چہ پہ
سائنسی قوانینو کین ترقی لا ترا نہ دہ کچرے دا حکیمانہ قوانین کم
نو سائنسی ترقی پہ تپہ ولارہ کہ حکمہ چہ سائنسی ک قدرت ک قوا
معلومول او بنکارہ کولو نو م دے، دا بنکارہ خبرہ دہ چہ د
حدہ او بیجسا بہ حکیمانہ قوانین ک قادر مطلق حکیم کیدے شی
ہفہ خدائے دے، ک ا ہچرے ک مادے کار حکمہ نشی جو پیدے چہ
پچلہ ک علم، شعور، حیات او حکمت نہ نشہ دہ،

۵۔ دلیل حبی

ک شاہ رفیع الدین نور اللہ مرقدہ، ک آس
الحبہ، نوے رسالے مطابق ک بتول کائنا
پہ خہیرا کین محبت آخلے شوے دے؛ او خصوصاً پہ انسان کین

دیر خریات محبت شتہ بیا ک دے محبت دوہ قسمہ دی :-
۱) یوم محبت ناقصہ :- ۷) دویم محبت کاملہ :-

دویم قسم کمال اولاد محبت دے، او دویم قسم ک اللہ محبت دے
بتول مذہبونہ ک اللہ پہ محبت قائم دی دے نہ معلومیزی چہ محبت
الہی پہ فطرت کین داخل دے، محبت ک موجود سرہ کیزی، مثلاً
مؤنبر خیل ذات یا مال اولاد سرہ محبت حکمہ کوو چہ دا موجود دی
نیشٹ سرہ محبت خرمعنی نہ لری ک محبت ناقصہ دا حال شو
چہ ک ہفہ محبوب د موجود وی نو ک محبت کاملہ د لے محبوب
موجود نہ وی؛ ضرور موجود دے دا ہم دو وجود باری تعالیٰ دلیل
شو، او ک اللہ محبت تہ کامل حکمہ و پیلہ شی چہ د محبت ناقصہ بتول
محبوبات لکہ مال اولاد وغیرہ پہ محبت الہی قریا نو لے شی :-

۶۔ دلیل التجائی

دنیاطلم نہ ک دہ، او پہ ہرہ زمانہ کینے ک
مظلوما نو شیر ک ظالما نو نہ دیر خریات
وی، نو انسانی فطرت ک ظاہری بتولوا سبابو او ذریعونہ نا امیدئی کینے
دخیل زرہ مضبوط لو ک پارہ او دغنا امیدئی پہ امید کین بد کولو پارہ
یوغیبی قوت سرہ ک رابطے او ترون پید کولو کوشش کوی چہ ہفہ د
ک بتولونہ بالا اوقادیر مطلق وی او حالات بد لول و ک ہفہ پہ قابو
کین وی دا سے قسم التجا کانے کما کانے اوزاری پہ بتولومذہبونہ
کینے شتہ چہ ک ذات الہی ک وجود دلیل دے :-

۷۔ دلیل ترقیبی

بتول کائنات پہ ترتیب دی، یخنی گرمی
شپہ ورخ، سپر لے او خزان، دستور
حرکت ک حیوانا تو اونباتا تو نشو کما بتول پہ ترتیب دی، دا بتول ک
یوحکیم ذات ک موجودیت حکمہ دلیل دے چہ ک ہر ترتیب

ترتیب و رکوع کے وی، ادیوان حافظ کالفاظ ترتیب دابنائی چہ
 دے ترتیب و رکوع کے شتہ الفاظ پچیلہ یوہل سرہ ترتیب نحو
 ہمدے دکائناتو داغت او حیران کن ترتیب دکواہی و رکوی چہ
 دلترتیبو عظیم ترتیب و رکوع کے شتہ چہ اللہ دے اوہم داد اللہ
 تعالیٰ دہستی دلیل دے،

۸: دلیل شعوری

دا جہان یولوئے عمارت دے چہ دے
 ہرہ پُرزہ د حکمت دکہ دہ اودا دلیل
 دے چہ دے بائی او معمار عقل او شعور خاوند دے نویا
 دے نسبت بے شعورہ مادے کو دا سے نامعقولہ دے لکہ درہ
 کسان پہ یو بیابان کینے یو بنا سستہ کوتہ بیاموی ہفتہ دوارہ ور
 نوئی ہر شے پکینے موجود پہ ترتیب پروت وی اس دا دوارہ
 کسان پہ دے خیل خیال بنکارہ کوی یووائی چہ دا ہر خہ پچیلہ
 شوی دی کچہ خستہ پچیلہ جورے شوے بی پچیلہ پچے شوے اوس
 پچیلہ ماغلو، بل شو خستہ پچیلہ ورفلے پچے شوے پچیلہ بی یوحائے
 شوے دیوالو نہ چتو نہ وغیرہ پچیلہ جورے شوے قالینو نہ پچیلہ جور
 شو دکگدو بزور نہ پچیلہ وری را او تہ یوحائے شوے پچیلہ رنگ اوتہ
 رائے دا پکین پچیلہ رنگ شوے اوبوتی کلونو پر پچیلہ ا شو او
 قالین ترتیب ار شو، اوبل وائی چہ دا سے نہ دہ دا تبول پچیلہ نہ دی شو
 کا دماہر انجنیئر او کار یگر د پوہے او فکر نتیجہ دکہ دے چہ د عمارت
 نقشہ کے پہ ذہن کن تیارہ کرہ، بیائے ضروری خیزونہ اوسامان
 راجع کر و او پہ ماہرانو او کار یگرانو کے نقشہ پہ مطابق جو رکڑ
 اس دے دوارو بیان چہ عقل پہ عدالت کینے پیش شی نو فیصلہ
 بہ دا وی چہ ر و پے سرے لیونے دماغ خرابہ دے اودویم

سرے عقل مند دے ڈرومی بیان چوت غلط اودروغ او کدویم بیان
 بالکل رشتیا او صحیح دے دغہ رنلی د جہان د عمارت بارہ کینے د مادہ
 پرستو بیان ڈرومی کس پہ شان دروغ او غلط و کدویم اودمومن او خدا
 پرست بیان بالکل صحیح اورشتیا حکیمانہ او عقلا نہ دے، لہذا عقل
 پہ موجب د جہان د عمارت دکپارہ د خدائے وجود پر ضروری
 دے او پچیلہ د جہان د عمارت د خدائے ذات، صفات او کما لونو
 ثبوت یوغت دلیل دے

۹: حیاتی دلیل

پہ دنیا کین ژوند مؤنر وینو کور، وچہ شتہ
 مؤنر ژوندی یو دیر نور خیزونہ ژوندی
 دی، نو دا دلیل دے خبرے دے چہ دنیا عالمی حیات رٹاوند
 دکپارہ یو د ژوند سرچشہ او بنیاد شتہ چہ دا حقیقی او اصلی
 ژوندے ذات ہم کرب العالمین دے،

۱۰: ذکری دلیل

دا اللہ پہ ذکر کن کامل خوندا، د انجذاب
 انبساط او ذرہ د اصلاح بننے شتہ، د
 نیشٹ پہ ذکر کن خوندا خولا خہ کوے د سرکہ ذکرے وی نہ، نو
 دینہ معلومیری چہ د اللہ ذات موجود دے

۱۱: د اطلاق دلیل

دا قانون دے چہ د ہر مفید دکپارہ د مطلق
 وجود ضروری دے محکمہ چہ د تقیید او
 تحدید مطلب د وسیع او مطلق خیزونہ یو محدود او مفید خیز حاصل
 دی، مثلاً د مکہ حد بندی ہلہ کیری چہ وسیع زمکہ موجود وی
 دکائناتو تبولو وجود محدود دے چہ زمان او مکان پہ حدود کینے
 مند اورا کیر دے دے دکپارہ د حدود، قبول او د مکان او زمان
 نہ بالا ترہ یو ہستی ضرورت دے او دا صرف درب العالمین ذات دے

وجودِ باری تعالیٰ اور قرآن مجید

قرآن دہشتائی چہ د خدا اقرار د انسان پہ فطرت کن داخل دے
 د علم الانسان د مآثر انود ا متفقہ فیصلہ دہ، چہ کوم وخت د علم
 فٹونواوتھذیب ووجود نہ وواو انسان پہ فطری حالت کینے وونو
 ہفہ دا سے وخت کین ہم د خدائے عبادت کربدے، د یوم مشہور
 مکتس مولر، پہ کتاب "الکلام" کین دا خبرہ نقل دہ چہ "خونبزا اسلاف
 د خدائے پاک پہ ورا ندے ہفہ وخت سرتبت کربھو وچہ د خدائے
 پاک نوم لے ہم نہ ووزدہ، د جسمانی خدائے یعنی د بت عبادت
 دیکھ پس دا سے پیدا شو چہ اصلی انسانی فطرت د مثالی صورت
 پہ پردہ کین پت شہ، اہم دغہ وجہ دہ چہ د دنیا د تاریخ معلوم
 سرہ د دنیا پہ ہرہ برخہ کین د خدائے عقیدہ موجودہ وہ۔ اٹوری
 مصری، کلدانی، یہود، اہل فینیشہ بقول د خدائے قائل وو،
 پلو تارک وائی چہ د دنیا تہ اگورائی، پہ دیرو خایونو کین قلا کلا
 کارخانے، سیاست، علم، فن، کارکسب، دولت بہ نہ وی لیک
 خدائے بہ ہر خائے کین موجود وی، دوحی او الہام متبرک د فرانس
 یوم مشہور فاضل ر فولتیر، وائی چہ زردشت منوسون، سقراط
 بولود یوسردار، یومنصف او یو خدائے عبودت کولو، ہمدغہ

فطرت دے، چہ قرآن لے دا سے بیا اتوی۔

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ بُنَيِّ أَدَمَ مِنْهُ ذِكْرَ خَدَائِهِ وَذِكْرَ
 ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ، دملانہ د ہفہ نسل دا ابکو
 عَلَىٰ نَفْسِهِمْ، اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبُّنَا يُعْلِمُ
 بَلَىٰ شَهِدْنَا ج سوردہ الاعراف اتہن کرل چہ آیا حہ ستا سو خد
 یم نو بولوا وئیل چہ اوئے مونزگوا ہان یو،

لیکن د خارجی اسباب او اثراتونہ کله د فطری احساس د باؤشی نو
 فکہ قرآن خائے پہ خائے د فطرت خیر دارہ کرو،

آی اللہ شک فاطر السموت و الارض القرآن را یا د خدائے پہ بارہ
 کین ہم خہ شک کید بیتی، کوم چہ د آسان او من مکہ موجد دے
 کہ خود خارجی اسبابونہ دا فطری احساس دومرہ د باؤشی چہ
 بوازے د خبر داری اشارہ و رلہ کافی نہ وی پہ دے وجہ قرآن د
 تجربہ او د جس پہ بنیاد د خدائے پہ وجود استدلال اگرو، دانسانی
 تمیز او پوھے د شروع نہ، انسان تہ چتہ کوموبیدی بھی او حیسی !!
 مقدمہ ما تو علم وی ہفہ دا دے، چہ کله ہفہ خہ خیز پہ ترتیب او
 تنظیم بیا مومی نو د ہفہ یقین راشی چہ چا عقلند ذات د ترتیب
 و تنظیم ور کریدے او د بے ترتیبہ خیزونو دا اندازہ آخلی چہ
 دا خیزونہ پچیلہ رایو خائے شوی دی د حافظ یا نظامی د شعر بے
 ترتیبہ الفاظ یومعمولی انسان تہ ور کرہ ہفہ چہ لے سل وارہ وارہ
 ارا و اروی نو ہم بہ تربہ اہکل ددوی ہفہ شعر پچیلہ جور نشی
 حالانکہ ہر ہفہ الفاظ د شعروی خو صرف د ترتیب ور کولو کسر
 پکینے باقی وی نو دا بہ کله اشی چہ د دنیا دا پہ ترتیب نظام د
 پچیلہ جور شوے وی، قرآن مجید د خدائے پہ وجود د اسے استدلال
 کرے دے۔

① صُغَّ اللَّهُ الَّذِي اتَّقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۖ
 ② مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفْوُتٍ ۗ
 ③ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ۚ
 ④ سوره ملک آیت ۱
 ⑤ خہ فرق انو وینئی بیا بیا ہمرا کورئی
 چہ درز پکین چرتہ بنکاری ہ

رَسْمٌ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ دَرَكَهُ تَقْدِيرًا
 لَا تَبْدِيلَ لِمَخْلُوقِ اللَّهِ ط
 كُنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝

ہیچ تبدیلی نشی کیدے د خداے پہ طریقہ کس بہ تہ ہیچ تبدیلی نہ
 موے

خداے پاک ہر یوخیز جو
 کرواویاے د ہنے یواندازہ منہ
 کرے د خداے پہ پیداوبنت کنے

پہ دے آیتوں کبھی قرآن د جہان د دے صفتہ بیان کریدی راکامل
 او بے نقصانہ دے رے پہ ترتیب او مناسب دے رے دد سے اصولو
 اوضوا بطور پابند دے چہ خوگے مانتوے نشی ۔
 ن چہ تحقیقات آخری حد تہ سیدلی دی او دکا ثنا تو پہ سو نورالو
 بنکارہ شو، لوئے لوئے فلسفیان او حکیمان پہ دیر شور او فکر سرہ د
 خداے د ثبوت ہم دا اسناد لال پیش کوی :-

ارسطو د خداے د وجود، د ہغہ د توحید او د تیامت قائل وورملل
 ونخل د شہرستانی جلد ۷ ص ۳۹

راکملین ایڈورڈوائی چہ انسان ہغہ وخت حق دق شی چہ دا سے
 خلق اوینی چہ ہغوی داوائی چہ د ناطق او مکرم مشاہد انوغوی
 عجائب تو پہ لیدو ہم داوائی چہ دا صرف د بخت او اتفاق رچپلہ د پیدا
 کیدو نتیجہ دہ، دافرضی احکام لو نہ او عقلی گمراہئی کو مولہ چہ خاند
 د علم محسوسات، تو مریبے دے دے لورہ علم حقیقی یا لکن باطل کوی
 دے پہ فزیکل سائنس پوہیدونکی ہیچرے پہ دے یقین نشی کولے،
 رے ہر برت اسپنس لیکر دارازونہ چہ ورخ پہ ورخ نودہم پارک، کیرہ
 ہرکلہ چہ موبز پہ ہنے زیات بحث کرو، نوداہہ خامنہ منلے شی چہ
 انسان د پاسہ دا سے یوازی او ابدی قوت موجود دے چہ د ہغہ
 موجب دا ہول خیزو نہ موجو دینی :-

۳) پروفیسر لینہ وائی، کومر لوئے خداے چہ آزی دے، د تلو
 خیزو نو عالم دے پہ ہرخیز قادی دے، د خیلو کار یگرو پہ ذریعہ
 حیا پہ ویراندے دا شان جلوہ گردے چہ حیران او بیخودہ شم
 (الکلام جلد ۲ ص ۵۶ د ۵۷)

دیاری تعالیٰ توحید

پہ کومر دلائلوچہ د خداے د وجود یقین راخی ہم ہغہ د خداے
 دیوالی دلائل ہم دی، عالم دیرے برنے بنکاری خو حقیقت کن ہغہ
 یوخیز دے، لکہ خنگہ چہ د انسان اندامونہ مثلاً ستریزے غویرونہ
 خو پہ لیدو دیر بنکاری لیکن ہغہ حقیقت کن یو غیر انسان دے
 اس دے پیدا کوونکے او چلوونکے ہم یوزات دے دودہ ندی نودرکوی
 نہ بہ زیات خنگہ وی، حکمہ چہ یو خداے انتظام چلوے شی، نوبل خدا
 بیابکارہ شو او بیکارہ خداے کیدے نشی او کچرے دوارو ہم انتظام
 نہ شو چلو لے نودوارہ خدا یان حکمہ نہ شوچہ دوارہ بہ ہے دسوی
 او بے وسہ خداے موبز چر نہ نہ دے لیدے، کچرے دوارہ مختلف
 نظامونہ چلوی، نو عالم بہ تس تس شی او کچرے دوارہ یونظام
 چلوی نوبیا ہم عالم حکمہ بہ گما و د او ختم شی چہ د عالم حقیقت
 یو دے او چلوونکی د یو حقیقت دودہ یازیات حکمہ نشی کیدے چہ د
 وجود او دات پہ مینخ کنی دا سے نسبت وی، لکہ د ظرف او مظروف مثلاً
 پنرہ اونچہ، اس کچرے یو خداے یوزات تہ یو وجود ورکوی او بل
 خداے ہم دغہ ذات تہ بل وجود ورکوی، نودغہ یوزات پہ دینچہ
 ختم شی، لکہ چہ یو پنرہ کنی دودہ خیر ورا منڈے نو ہغہ شلیزی
 او پنرہ پاتے نشی، دغہ رنگ ددوارو خدا یا نو پہ دخل ورکولو د
 عالم تباہی دہ او کچرے بل خدائی پکین دخل نہ ورکوی نودا سے بیکارہ

او عاجز خدائی نہ وی بل داچہ د اتفاق ضرورت ہلتہ وی کوم خائے
 کین چہ د اختلاف نہ ضرر پیدا کیری کچرے دواپہ خدا یان وی نو
 ضرورت او حاجت د اتفاق بہ ورتہ نہ وی
 نہ بہ ورتہ د ضرر ویرہ وی، حکمہ چہ دادواپہ کمزورئی د خدائی
 خلاف دی، نو دواپہ خدا یان بہ خائفا پورہ تصرف کوی او کامل
 دخل بہ ورکوی، نو اس موبز و نیلی دی چہ کچرے دوی دواپہ مخالف
 تصرف کوی نو ہم عالم نس اس او کچرے موافق کوی نو ہم عالم
 تباہ بریاد لکہ چہ دواہ منیزہ بوجئی کین دواہ نتہ خان خان لہ
 دواہ دومنہ غلہ آجوی نو ہفتہ بہ پرق اشلیزی، دادلیل قرآن

داسے بیان کرے دے :-
 لوْكَانَ فِيهِمَا الْاِلٰهَ الْاِلٰهَ لَفَسَدَتَاۙ كچرے زمکہ آسمان کینے دیر
 سورة انبیاء آیت ۲۲ :- خدایان وے، نو دواپہ بہ بریاد
 شوی وو
 ہم دغہ وجہ دہ چہ دعوی د توحید پہ ہتولومذہبونو کین شتہ مشرک
 قومونہ ہم یو ذات فادر مطلق منی :-
 وَلٰكِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِۙ كچرے د مشرکانونہ تپوس
 وَاَلْاَرْضِ لَيَقُوْلُنَّ اَللّٰهُ طرسورہ :- اکرے، چہ آسمانونہ اوزمکہ
 لقمن آیت ۲۲ :- چا پیداکری دی نو خائفا بہ داوائی چہ اللہ پیداکری
 عیسیان رمشرکان منی درے خدایان خووائی، چہ دادے واپہ یودی
 خبرہ غلطہ دہ خوبیا ہم حقیقی گنروالے ہغوی ہر نشی برداشت
 کوے، باری تعالی سرہ پہ صفتونو فعلونو او عبادت کین دوی نورشیونہ
 ہم شریک کرے، حکمہ د کامل توحید نہ محروم شولہ، ہتولومذہبونو
 کینے بوازے اسلام داسے مذہب دے چہ ہفتہ د باری تعالی توحید

دھر قسم شرک د بوئینونہ پاک کرو :-
د شرک مذمت

۱) شرک د مغفرت جو کہ نہ دے، اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَکَ بِہٖ
 وَ یَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِکَ لِمَنْ یَّشَآءُ سورة النساء آیت ۴۸
 ۲) پہ مشرکانو جنت حرام دے، اِنَّہٗ مَنْ یُّشْرَکْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ
 عَلَیْہِ الْجَنَّةَ وَمَا وُجِہُ النَّارُ ط
 ۳) د مشرکانو تولے نیکی بر باد دی، وَلَقَدْ اُوْحِیَ اِلَیْکَ وَاِلَی الَّذِیْنَ
 مِنْ قَبْلِکَ ۚ لَکِنْ اَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَ تَلْتَوُنَّ مِنْ الْحِجْرِ یَنْ
 سورة الزمر آیت ۲۵ :-

۴) د مشرک د پارہ د بخینے د عاجز نہ دہ، مَا کَانَ لِلنَّبِیِّ وَالَّذِیْنَ
 اٰمَنُوْا اَنْ یَّسْتَعْفِفُوْا وَاَلِیْمُ الشِّرْکِیْنَ وَ کُوْکُلُوْا اَوْ اُوْلِی فُرْجٰی مِنْۢ بَعْدِ مَا
 تَبَیَّنَ لَهُمْ اَنْہُمْ اَصْحَابُ الْجَحِیْمِ سورة التوبہ آیت ۳۷
 مشرکین ہم د اللہ پہ ذات او دعالم پہ خالقیت کین دہ سرہ پہ شریک
 نہ منلو متفق دی، لکہ چہ شاہ ولی اللہ رم بنکارہ فرما نیلی دی
 مشرکانو صفاتی، افعالی او عبادتی شرک کریدے،
 مطلب داچہ د اللہ پہ صفاتو او پہ فوق الاسباب افعالو او عبادت کین
 تے ورسرہ نورے مقدرے ہستیانے شریکے کرے خود اسلام او
 قرآن کوئے خصوصیت دادے چہ دوی د باری تعالی توحید د ہر
 قسم شرک د بوئنی نہ پاک کرے تزدے چہ دما فوق الاسباب نفع
 اوضرہ مرکزے بوازے د رب العلمین ذات کرے، ولو، قُلْ لَا
 اَمْلِکُ لِنَفْسِی نَفْعًا وَا لَضَرًّا ط سورة اعراف
 حاضر او ناظرے یو ذات خداوندی اگردہ ولو، وھو معکم
 ایتما کنتم ر سورة الحديد آیت ۱۷ :-

علم غیب نے صرف ذات خداوندی سرہ خاص کرو، قُلْ لَا یَعْلَمُ
مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَیْبَ إِلَّا اللَّهُ طرسورۃ النمل آیت ۴۴
دھشکلا تو حَل کر لو د پاره ئے بلل هر هغه سره خاص کرکړه :-
فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا طرسورۃ الجن آیت ۱۰ :-

هر قسم عبادت او ما فوق الاسباب مدد دغو بنیتل ئے هم د الله
ذات سره خاص کرکړه :- اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ طرسورۃ
الفاحة آیت ۱۰ :-

تر دے چه سجده تعظیمی ئے هم الله سره خاص کرکړه کومه چه
نور و دینو تو کین د غیر الله د پاره جائز وکړه اِنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ :-
سورۃ الجن آیت ۱۰ :-

نذار لغیر الله، قسم بغیر اسم الله، طواف لغیر بیت الله ئے بند کړو
او داسه د شاک توله دروازے بند کړه، حقیقت دا دے چه
د خدا ئے د اقرار نه په زړه چه کوم اخلاق اشر غور زیزی هغه بغیر
د دے توحید کامل نه نشی کید دے، دا طاعت، النقیاد، اِحبات،
خشوع، استقلال، توکل او اِخلاص حالت په زړه هله طاری
کید کیشی چه دا خیال او اعتقاد ئے وی چه خمون بن د ټولو حاجتو نو،
ضرورتو نو، امیدو نو، غرضو نو او مقصدو نو هم یو مرکز دے،
دا شان د آزادئ، زړورتیا او بے نیازی صفتونه د دے توحید کامل
نه بغیر نشی پیدا کید دے کوم کس چه د یو ذات نه یو بل څوک
حاجت روا کړی د هغه سر په هره آستانه د تیبیتید و د پاره تیاروی

نبوت

د نبوت لغوی بنیاد کچرے (نبی) خبر وی، نو د نبی شرعی او عرفی
معنی په د الله له طرفه خبر و د کونکے وی، او کچرے د نبوة په معنی د

۱۹۳
رفعه نه منقول وی نو د نبی معنی به د ټولونه لوړ او اوجت شان
والا وی، او کچرے د نبی بمعنی طریق، نه منقول وی، نو مطلب به ئے
دا وی چه پیغمبر عم الله ته د رسید و لار او وسیله ده، په رومبی
صورت کین مهموز اللام او په آخر و دو و صورتو کین به معتل
اللام وی، د د آ شاعره و نه د مواتیف، شارح د نبی، شرعی او اصطلاحی
تعریف د نقل کړه دے،

مَنْ قَالَ لَهُ اللَّهُ أَرْسَلْتُكَ إِلَى قَوْمٍ بِنِي هُغَه څوک وی، کوم ته
أَرْسَلْتُكَ إِلَى النَّاسِ جَمِيعًا :- چه الله د افر ما ټیلی وی، چه
نه ما یو قوم یا ټولو خلقو ته پیغمبر لیر لے ئے :-

د نبی رومبی دوه لغوی معنی امام راعب رحمه الله په مفردا تو کین
لیکلی دی، د نبی یو څو خصوصیات دی چه په هغه د غیر نبی نه جدا کړی
د نبوت خصوصیتونه

① یو انسان د نبوت د عهد د پاره چو نر کول د الله کار دے، د
عهد و هبی و کسبی نه ده، الله تعالی په ظاهر یا ظن په حال او مستقبل
پوره خبر دار دے چه هغه کوم انسان ته د نبوت فرض په غاړه کوی
نو د دغه فرضو دا کولو په هغه کین کامل قابلیت او استعداد موجود وی
اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رَسُلَهُ طرسورۃ الله بنه پوهیږی چه د پیغمبری
منصب چاله وړ کول په کار دی :-

② د نبی علوم هم و هبی وی کسبی نه وی، هغه د زکے د کوم ا ستاذ نه
زد کړه نه وی کړی، بلکه د آسانی ا ستاذ نه به د آسانی علومو
زد کړه کړی وی، او د زکے په تعلیم کین هغه ا رمی ر نالو سته وی
امام غزالی رح د احیاء العلوم په رومبی جلد کین د عقل د مرتبو
د فرق دا یسے بیان کړه دے چه د خلقو د عقل مرتبه مختلفه دی

بعضے دیر غبتی وی چه په بنود لوهم زد کړه نشی کولے، او بعضے
تیز د ماعنی وی چه په بنود نه زد کړه کولے شی او بعضے هغه
حضرات دی کومر چه د انسانی بنود لے نه بغیر د خپل زړه په رانوا
علومر حا صدوی، دا پیغمبران علیهم السلام دی،
۳) په شکل و شباهت او په خوئے خصصت کبش دنورو نه ممتاز وی

بخاری وغیره کبش دی :-

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : نَبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِه صُورَتِ
أَحْسَنَ النَّاسِ خَلْقًا وَ خُلُقًا : اوسیرت کبش له یتولو خلقو
بهتر و :-

۴) په علم او عمل دواړو کبش کامل وی، د علم کمال ته د اده چه
کبش غلطی نه وی او د عمل کمال ته د اده، چه کنا ه توهینه کبش
او د عبادت الاهی د حد نه تیریدال دده په عمل کبش نه وی، نبی د امت
د پاره د عمل نمونه وی :-

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ : نوڅکه د کنا ه نه پاک
وی او د خپل عمل غلطه نمونه نه وور کوی، لکه انسان چه د خپل چکر
د پاره درزی ته غلطه نمونه نه وور کوی، الله تعالی چه نبی د عمل نمونه
را لیر له نو په هغه کبش د غلطی او کنا ه څنگه امکان کیدے شی :-

۵) نبی علیه السلام د علم او عمل تکمیل کوی، مطلب دا چه څوک
د هغه تربیت کبش راشی نو هغوی په علم او عمل کبش کامل جوړ شی
د هغوی د علم او عمل شان د نورو یتولو خلقونه بلند او ممتاز شی :-

۶) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بڼکاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په ځاے به عمومی فائده وی :-

۷) د نبی او مخصصیت دادے، چه د نبی معاشی ژوند او اخلاقی
کړدار د بے مالئی او مالدارئی په دواړو وصور تو نو کبش یو شان وی
کوم خورا ک سینا ک استوگنه او آغوستنه چه د بے مالئی په
حالت کبش ته وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کبش وی، کوم
عاجزی او خاکساری چه د بے مالئی په حالت کبش ته وی هم هغه ته
د مالدارئی په حالت کبش وی لکه چه د حضور علیه السلام او نورو
پیغمبرانو علیهم السلام، د انبوت د تاریخ په پا نرو کبش محفوظ دے
کویا که پیغمبران علیهم السلام په عوامی مفاد و خپل ذاتی مفاد،
قربا نوی، او د غلبه او حکومت حاصلولو نه پس هم د هغوی د مجزو
نیاز د بندگئی د شان او د هغوی په تواضع هیڅ اثر نه پریوزی،
د پیغمبرانو علیهم السلام د زره ادر و روح خدا داد پاکي او صفائی د
هیڅ ماحول نه خراببزی او کنا ه کبش نه دده مطلب دا شوچه
عامو انسانانو نه د هغوی فطرت مختلف دے :-

۸) د نبی په ژوند کبش د تصنع تکلف، نمائش، خپل لویئی او د ځان
بڼکاره کولو هیڅ نښه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات
د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود
خپل ځان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی :-

۹) نبی د الله د فرمانبرداری عملی نمونه وی، هغه په بڼکاره او پټه
په دننه او بهر دو ستا نو او د شمنانو سره، په قهر او په خوشحالی
کبش بلکه په هر حالت کبش د رضائے الاهی د لارے نه یو دزه هم نه اوړی
د کبش حالات او ځائی کیفیات د هغه په استقامت کبش څه نقص
نشی را ویتے کویا کبش د الله رضا او د شرعے تا بعداری د هغه په خپل
آخه شوی وی،

۱۰) کہ غہ پہ ذریعہ دے دے دپارہ عجائبات او معجزات ظاہریزی
 چہ دہغہ د نبوت تائید پراوشی . پہ شرح مواقف کینے د معجزے
 اوہ رہے شرطہ لیکلی دی ۔

راج دابہ د خدائے فعل وی رن د عادت خلاف بہ وی (۳۲) د ہغہ مقابلہ
 بہ نشی کیدے (۳۳) د نبوت دعویدار نہ بہ ظاہریزی رہے د دعوی
 موافق بہ وی (۶۷) بل نبی تر بہ دروغون نزدائی رہے د دعوی کولو نہ بہ ورنہ
 وی رطبع نو لکشور ۲۷۵ تا ۶۷۸

د معجزے اصولی قسمونہ دوہ دی راج معنوی معجزہ د خاصا نو د پارہ
 (۲۷) جسی معجزہ چہ عوامو د پارہ وی د حضور علیہ السلام معنوی
 معجزہ قرآن دے ، او جسی معجزہ شق القبر، تکثیر طعام و میا ہ
 ریغے خوراک خبناک زیبا تولع او د خارو و خناور و اونو بو تو خبرے
 کول دی ۔

پہ معجزے ، کرامت او سحر کین پیلٹون

معجزہ او کرامت د وارہ د اللہ کارونہ دی ، معجزہ کہ پیغمبرانو
 او کرامت لہ ولی ، ظاہریزی د وارہ اختیار ہی نوی پہ اکتساب
 حاصلو لے نشی ، بنود نہ اوز د کپہ تے نوی ، د دے د وارو سبب
 صرف د اللہ الادہ وی ، پہ خلاف د سحر چہ د ہغہ معنی دلغت امان
 او مفسرینورم دا بیان کریدے ، مَا دَقَّ مَا أَخْلَعَ وَ لَطَفَ ، یعنی کوم
 فعل او عمل چہ پہ مخفی اسبابو بناوی ہغہ سحر دے ، د سائنس
 بعضے موجودہ مصنوعات ہم د سحر پہ تعریف کین داخلیدے شی ، جکہ
 چہ دانسانی فعل دے ، دانسان پہ اختیار کین دے پہ بنود نہ اوز کرے ،
 کسب او اکتساب ، پہ مشق او تجربہ حاصلیری دے نہ علاوہ عادی
 اوردی د دے اسباب لکہ د عام کار کسب دا سے بشکارہ او ظاہری

چہ عام خلق پر ہم پوہیزی ، کچرے لہ د دروغون بنی یو خلاف
 عادت کار ظاہرشی نو دابہ معجزہ نہ وی ، بلکہ پہ استدراج او سحر
 کینے بہ جکہ داخل وی ، چہ د ہغہ مخفی ہغہ اسباب موجودی کوم چہ
 مادی وی او کہ غیر مادی وی ، خو تعلیم یافتہ او مشق کوونکی خلق
 نے استعنا لوی ، عبد اللہ المقنع یا زردشت نہ کچرے دا سے کارونہ
 صادر شوی وی ، نو ہغہ ہم پہ دے قسم کین داخل دی ، لکہ چہ د شیخ
 الاشراف او سکاکی نہ ہمداسے امور بشکارہ شوی دی چہ د نبوت
 دعوی تے نہ لولہ ز تاریخ کین شتہ د غدرنگ د ابوالطیب المتنبی او د نورو
 متنبیانو نہ ہمداسے کارونہ ظاہر شوی دی دا تہول سحر ، استدراج
 تجربو ، او تعلیم سہ تعلق لری مثلاً د شیونکی پہ لاس اچو لو د شیخ الاضر
 لاس دا ورنہ را بیکیدل او د شیونکی تک نہ پس بیالاس جو رہیدل چہ
 پہ حقیقت کینے لاس نہ وولکہ رومالو ، اولکہ د سکاکی چہ بحداد کین اورد
 دا سے بند کرو چہ یونغرے ہم نہ بگیدو ، د طاش کبری زادہ روحی نہ نقل
 دے رجمالہ مسلمانوں کا نظام تعلیم و تربیت گیلانی جلد ۱ ص ۱۱۸ عاشرم ابن سینا
 پہ آخر د اشارات پہ یو باب کین اگر چہ د خوارقو د خلاف عادت خیزونو
 طبعی اسباب ہم بیان کریدی او پہ تفہیمات کین شاہ ولی اللہ رح دار
 اِنَّمَا الْمُعْجَزَاتُ وَالْكَرَامَاتُ أُمُورٌ أَسْبَابِيَّةٌ غَلَبَ عَلَيْهَا السُّبُوغُ
 فَيَأْتِيَتْ سَائِرُ الْأَسْبَابِيَّاتِ ، او خوارق تے پہ متازا سبایا تو کینے
 شمیر کریدی لیکن د ہغہ مقصد خوارق پوہ تے تزدے کول اودانے
 مقصد تہ دے چہ د دے درجہ د عامو سبایا تو پہ شان کسبی او
 مشقی دے ۔

د نبوت حقیقت

د نبوت حقیقت خو اللہ تعالی پیژنی یا پچپلہ نبی لیکن د دے شکل

پہ ذہن کین را وستود پاره امام کا زوی رحمہ اللہ پر مطالب علم لید
 کچھ چہ خہ لیکلی دی دہنے خلاصہ دادہ . چہ انسان کین دودہ طاقت
 دی ، (۱) د خیر او شر معلوم قول (۲) او دویم د خیر د عمل کو لو او د شر
 د عجز کید و طاقت ، د رومی طاقت نوم قوت نظری دے او د دویم
 طاقت نوم قوت عملی دے دے دوار و قوتو نو پہ لحاظ د انسان
 دے قہ دی ،

(۱) یو ہن خلق چہ پخپلہ پہ دے او صافو کین ناقص وی :-
 (۲) بل ہن خلق چہ پخپلہ خو کامل وی لیکن د ناقصا نو تکیل نشی کو
 (۳) بل ہن خلق چہ پخپلہ ہم کامل وی او ناقصان ہم کاملان کو لے شی
 دکمال بیا مختلفہ درجے دی دے آخری حد دادے چہ قوت نظری
 دومرہ کامل وی چہ ددہ پہ خہ علم راشی نو ہن د بالکل صحیح وی او
 غلطی امکان ہدیو پکین وی نہ او د قوت عملی دکمال آخری حد دادے
 چہ ہن تہ د داسے قوی ملکہ حاصلہ وی چہ پخپلہ تر بنہ کارونہ صادر
 او بدئی د صادرید و امکان تر بنہ وی ، کوم یو انسان تہ چہ د نظری
 او عملی کمال دا انتہائی درجہ حاصلہ وی ہم دغہ پیغمبر او نبی وی
 (۴) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ ، پہ (معارج القلہس) اور (المنقذ من
 الضلال) کین د نبوت پہ حقیقت د پوھے لہ پاره چہ کوم تقریر کو
 دے د ہن خلاصہ دادہ چہ انسان د پیدائش پہ وخت جاہل وی
 د بتو نہ رومی پہ ہن کینے دلس قوت پیدا کیری چہ پرگرم ، یخ
 او سخت پیڑنی ، بیا پہ کہ کین قوت حاسہ او باصرہ پیدا شی چہ پہ
 رنگ او مقدار پیڑنی بیائے د آوری و او خلو قوت پیدا شی چہ پہ
 ہن آواز او مزہ پیڑنی او پہ دے د محسوساتو د ختم شی
 بیا یوہ نوے د تیز دور شروع شی چہ پہ ہن دے د ہن خیز و نوے

صادی ، چہ پہ کوموددہ لاس نہ رسی د آدور پہ او ممال د عجز
 شروع کیری کیری دے دور کین دے خیل ، پردی د خوراک خکاک قابل
 بزور نہ او پیڑنی ، بیا د عقل زمانہ راشی چہ پہ ہن انسان ممکن ،
 مال ، صحیح او غلط پیڑنی اُس د دے نہ ویراندے یو بلہ داسے دہ
 د عقل رسائی ہغلنہ نشتر لکہ خنگہ د حواسو چہ د عقل درجے تر سا
 نہ ، د دے درجے نوم نبوت دے چہ د ہن پہ وجہ دوحی پہ رہنما
 ہن ہن علم او معلومات حاصلیری د کوموددہ کو نہ و نہ چہ عقل

جز دے :-
 د نبوت تا بتو لو د پاره د امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ ، دویم طریقہ
 دہ چہ نہ بول کارونہ د کولو دی ، اونہ د نہ کولو ، بلکہ بعضے
 کولو دی او بعضے د نہ کولو ، اُس دا سوال پیدا کیری چہ د کولو او
 نہ کولو د کار و نو فرق ہر انسان کو لے شی ، او یائے ہن شوک نشی
 یائے شوک کو لے شی او شوکے نشی کو لے رومی دوارہ احتمالونہ
 رابا بطل دی ، یوازے دریم احتمال داسے پائے کیری ، چہ بعضے انسانان
 چہ ہن د واحد و نہ متعین کو لے شی چہ فلا فی عملونہ د کولو او فلا فی د
 اولو جو کہ دی دغہ حضرات پیغمبران او صاحب شریعت دی :-
 (۱) د احقر پہ خیال کین د بعضے لطیفو خیزونو مثلاً د ایمان ، کفر د طلعت
 عصیت تا ثبات د عقل د حد نہ بہر دی ، لکہ خنگہ چہ معقولات د حواس
 نہ بہر دی نو د دی علم د عقل پہ ذریعہ حکہ نشی حاصلیدے مگر د
 د تاثیراتو علم د یرنیات ضروری دے ، حکہ چہ د کثیفو خیزونو
 د تریا قوا و زہر و نفع نقصان معمولی دے لیکن روح سہ د
 پہ وجہ د لطیفو خیزونو اثر قوی وی ، مادیا تو کینے لطیف اشیا
 الاثر وی ، لکہ ستیم چہ دومرہ قوی الاثر دے چہ ریل کا دے

پر مہذبے وہی، لہذا آدم انسان فلاح دے خیزونو د نفع اور نقصان
 یوازے رب العلیین حکم کو لے شی چہ ہفہ پچیلہ لطیف او خیر دے مگر
 انتہائی مشرف او عظیم دے او انسان بے حدہ کمزور ہے او ذلیل
 پہ دوارو کئے ہیچ جو رخت نشو نا تلے لہذا دے د پارہ یو واسطہ داسے
 چہ خہ قدرے نسبت لے د اللہ، ہ وی او خہ د انسان سرہ چہ پہ
 طریقہ د اللہ فیض انسانا نو پورے را ا ر سبوی اودا واسطہ د نبوت
 شی ددے واسطہ بہ داسے مثال وی لکہ داورا وا بو یو خائے کو لو د پارہ
 چہ د اور پشان گرم اولطیف ہم نہ دے او د ابو پشان یخ او بنید ویکے
 د اور فیض رگرمی) بیغ پہ بیغہ حکم ابو تر نشی منتقل کو لے چہ ددے
 سینخ کنی جو رخت نشہ ہر کلہ چہ د پچکے واسطہ شوہ نو دا اور فیض
 ہلہ ا د سی او ہفہ کرے شی، دغہ حال د محبت الہی اود نبوت د علوم
 چہ د نبی پہ ذریعہ اومت او عامو انسانا نو نہ منتقل کو لے شی د روحا
 او ملکیت پہ اعتبار د نبی ذات اللہ سرہ نسبت لری اود بشریت
 انسانیت پہ اعتبار انسانا نو سرہ نسبت لری اودغہ رنگے دیو
 پہ تو کہ د نبی مناسبت مفیض د اللہ) او مستفیض د انسان) د
 سرہ دے :-

رہ) شاولی اللہ نور اللہ مرقدا، پہ حجتہ اللہ کنس د نبوت پہ انسا
 کو م کلام کریدے د ہفہ خلاصہ حادہ چہ پہ نیاتا تو کن دھریو
 جڈا خاصیتونہ دی دغہ رنگ د حیوانا نو د ہر قسم خان خان لہ خہ
 دی، دا ہول خاصیتونہ ددی د صور نوعیہ و فطری غوبنتنہ دہ
 نوعیہ پہ موجب حیوانا نو لہ چہ د ہغوی د ژوند د پارہ فطری او
 عنوی، نہ علاوہ بوبل قسم ادراک ہم در کرے شوے دے چہ ہفہ
 اکتسابی او نظری و پیلے شی اودا پہ تجربہ، غور، فکر او پہ ترتیب

بقدماتو حاصلیزی، ددے پہ ذریعہ انسان، تجارت، کار کسب او
 بلوم او فنون حاصلوی، خود اتول علمونہ د انسان بدنی حالت
 ترون لری، ددے نہ بغیر انسان نہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے
 دے چہ د ہفہ د روحانیت فطری خصوصیت دے، او ہفہ نہ
 ملکیتہ ہم رو پیلے شی ہم ددے قوت پہ اثر ہفہ د کائناتو پہ کارخانہ
 کو ی چہ دا خہ لہ جو رہ دہ، خہ چا پید ا کرے یم، شوک مالہ روزی
 ی، او خہ د پارہ لے پید ا کرے یم، او ددے سوا کو نو پہ جو ا بو نو کئے
 د یو دیر لو لے طاقت اقراری شی، او د ہفہ پہ ویراندے د زاری،
 زنی نہ توالی او د تا بعد اری آداب پہ خائے را ژبری خود مہ ا موبد
 پہ یو قانون الہی موقوف دے، چہ د ہفہ د رضائو لے مقرر ہے
 ددے صورت دا جو ز کری چہ لہ دیرو مود و پس خپل منظور نظر
 انسان پیدا کرے کو م چہ ددے فطری غوبنتنہ (د فرما نبرداری
 تون) د ظہور سبب جو رہ شی دا نبی وی، پہ اصل مضمون موبد دے د پارہ
 ضافہ ا کرے، چہ عام فہم شی،

د قانونی دلیل دا اللہ جل جلالہ، ددے صفتونہ نول قومونہ او

فیونہ منی، ① حاکمیت ② قدرت ③ حکمت
 او بار و صفتونو تقاضا دادہ چہ خپل رعیت او انسانی مخلوق باندا
 قانون ا جلوی حکم چہ بے قانونہ حکومت ہسے شرم دے، قدرت
 حکمت ہم بے قانونی نہ منی، نو دا ضروری شوہ چہ د حاکم اعلیٰ او د
 العلیین د ذات یو قانون و موجودوی اودا ہم ضروری دہ چہ انسان
 قانونہ خبردار کریشی حکم چہ بے اعلانہ او بے خبرہ قانون بیکارہ

د قانون د اطلاع دوه صورت کید بيشی، يو عمومي او دويم انتخابي او عمومي داچه الله رب العلمين هر کس ته ځان ځان له په هر ملک زمانه کين ددے خبر ورکوي، خودا د الله د شان او عظمت نه ځکه خلاف ده، چه يو حقير انسان امير يا باد شاه هم داسه نه کوي چه کور په کور دگرزی او هر هرتن ته د خبر ورکوي، نو دويم صورت اوس داسه مناسب دے چه الله تعالی يو غوره انسان اټاکي او د هغه په واسطه د خپل قانون خداوندی نه خبر کړي چه د خلقو دين دنيا بشي، او عدل او انصاف قائم شي، او د خير او شر د عملونو د نتيجونه خبر شي د داسه منتخب او نمائنده حاکم اعلي هستي نوم د شرع په اصطلاح کين نبي اور رسول دے :-

(۶) د جې د دليل د انسان په فطرت کين د جسماني ضرورياتو لکه خوراک، شيناک، نکاح وغيره) محبت هم پروت دے، او د روحاني ضرورياتو (د الله) محبت هم، په د نيا کين د بتولو قومونو او مذھبونو د ايشمير عبادت کا هونہ ددے، صحيح يا غلط مظاھير دی، د عبادت طريقه وی او که غلطه خو مطلب ئے الله سره د محبت ثبوت دے، هر که الله پاک د بتولو خلقو محبوب دے او د محبوب، ضالبتول هم فطري غوښتنه ده خود ارضايو پټ خيز دے چه د هغه اظهار به په کلام نه چه په قياس او انکل دغه کلام د الله کوم پالک او اعتباری ذات چه بنکاره کيږي هغه ته نبي اور رسول وييلے شي، او په دغه کلام د اخوښي او ناخوښي متعین حدودو نه د شريعت په اصطلاح کين خو باطله عقيدے، بتو او خراب خويونه او نما او ناروا عملونه وييلے (۷) عدلی دليل، انسانان د خپل ذات باقي ساتلو د پاره د خبرونو محتاج دی، خوراک، شيناک، او ځائے خاييکے، او د

نوعه د باقي ساتلو د پاره ددنه علاوه د نکاح او د نښته هم محتاج وی دا خلوس ضروريات بتول انسانان غواري او طلب کوي، هر کله چه هر انسان پر خپل شهواني او په نزوي قوت د ضروريات لټوي نو ځان ځان په جگر ټپ او کشمکش پيدا کيږي او هر يوه په خپل غضبي قوت نوم دقت کوي، ددے جگر و او شر ختمولو د پاره د انصاف قانون په حکم دے چه د هر انسان خپل خپل حق محفوظ کړي اوس به دا قانون د چا وی (۸) ديوانسان يا د گنډوانسانان نور پارليمنت او يا به ئے خدائے جوړوي، په رومبي د ژوو صورتو کين د عدل مقصد نه پوره کيږي، ځکه چه د عدل قانون جوړولو د پاره دا خيزونه ضروري دی :-

- ۱) کامل علم او کامل حکمت چه د خير و شر حد نوم متعین کولو کينے غلطی ا نشي :-
 - ۲) رحمت او شفقت چه د بعض او عناد په وجه د قانون په جوړولو کينے بے انصافی ا نشي :-
 - ۳) پره داری به، پکين نه وی چه د قانون په جوړولو کينے د خپل قوم د خپلو وطن دارو لحاظ ا نشي او د نور و حق ا نه وهله شي :-
- انسان کين دادرے واره صفته نشته دده علم مکمل نه ددے د پوره شفقت شته او نه د پيرے چنپه نه پچ کيدے شي، خود خدائے په ذات کينے دادر يواره صفتونه پوره درل نشته، دده په علم کين غلطی نشته د دنيا بتول انسانان دده پيدا شوي بندگان دی ددے د بتولو يوشان معبود دے، نور رحمت او شفقت ئے هم په يوشان دے او پره جنبه، پکين هم ځکه نشي راتلے چه الله يو قوم قبيلے يا وطن سره هيڅ تعلق نه لري دده شان دے تصور نه هم اچت او بالادے، قانون جوړولو هم ددے ذات حق دے او دا قانون د کوم پرگزیده بنده، معتمد

اور منتخب نمائندہ پہ ذریعہ چہ لیری دابئی اور رسول عم دے ۔
 رہے تو وسطی دلیل ، بتول مذہبوں ، دا خبرہ مئی چہ انسان ہندہ
 خدائے پیرندگی اور عبادت کو لے شی چہ ورتہ دھندہ ہنمائی
 لیکن عامو انسانانو د خدائے پہ مینج کئے دمرتبہ پہ لحاظ ہیج مناسب
 نشستہ ، عامر انسان دیرلانداے او د دنیا خالق انتہائی بلند دے مزی
 شوہ چہ انسانانو کین کا اللہ د فیض حاصلو لو دا سے بزرگ زید واسطہ
 دی چہ بیا دغہ فیض عامو انسانانو تہ ہفہ اکر سوری ، یو طرف تہ
 د بشریت پہ واسطہ انسانانو سرہ ترے وی او بل طرف نہ درو حانی
 پاکیزگی او بلندی پہ برکت اللہ جل جلالہ سرہ مناسبت لری دے
 پہ حقیقت کئے د فیضان الہی واسطہ وی چہ دوی پہ ذریعہ د خالق
 کائنات فیض انسانانو تہ ر سبزی مثلاً موز د اور فیض دگری او تو
 رسول عوار وچہ د ہفہ نہ چائے یا پخکے جو رکرو ، خود او بو
 او اور جو رخت نہ راحی یو کرم دے بل بیج یو اوج دے بل گوند یو واسطہ
 دیکھے بکار دے چہ د ہفہ پہ ذریعہ د اور گری اوبکے نوزی او مقصد
 حاصل شی یا داسے لکہ شاہ ولی اللہ رحم فرمائی ، روح انسانی رچہ لطیفہ
 ربانی دے دیر لطیف دے او انسانی بدن کثیف دے دے دوار و جو رخت
 بشور اتلے اللہ د جو رخت را وستو د پارہ چہ درو ح انسانی فیض بدن
 انسانی تہ اوسی واسطہ د روح طبعی ر ہفہ براس چہ وینے نہ پیدا گری
 نہ پیدا کرے چہ د انسان پہ بدن کئے خوڑ وی ، ہمدغہ رنگ پیغبران
 علیہم السلام د اللہ او د عامو بندگانو پہ مینج کین واسطہ دی ، د رشتہ
 او ہدایت دا شکل د اللہ د عظمت سرہ بنائی لکہ د نصاری و د عقیدے
 مطابق اللہ پہ شکل د عیسی علیہ السلام یا د ہندوانو د عقیدے مطابق
 اللہ پہ شکل د رام بشن مہادیو اتل غلط او د فطرت خلاف دی ۔

اول داچہ لرمجدود خدائے د انسان پہ شکل کئے محد و کیدل د عقل
 خلاف دی ، دویم :- خدائی د انسان پہ شکل کیدلو سرہ خیلہ خدائی
 قائمہ نشی سالتے او بل دا محمدائے پاٹ کین بہ ہم د بشریت حاجتوںہ
 او ضرورتوںہ راشی ، بیا بہ خدائے پاتے نشی ، دریم :- داچہ د انسان
 پہ شکل سہی خو خدائے پخیلہ ہادی شو اس بہ چہ دے کوم عمل
 کوی ہفہ بہ د خدائے عمل گنرے شی ، نو انسان بہ د ہفہ تابعدا
 پہ دے عمل کین خاکہ نشی کو لے چہ ہفہ بہ دا عذر لری چہ انسان
 د انسان پشان عمل خو کو لے شی مگر د خیل خالق او خدائے پشان
 عمل کو ل ناممکن دی ،

خلو رم :- داچہ پہ انسانی جامہ کین د خدائے را تلل مفید نہ دی
 حکم ہفہ د چار عیسی یا رام چندس پہ شکل کئے چہ را شی نو بتول
 تعلق بہ ئے ہم دے سرہ براہ راست وی ، او نور و انسانانو سرہ بہ ئے
 بالواسطہ وی ، خاکہ چہ ہر انسان کین خوبہ د دغہ عقیدے مطابق
 خدائے نشی نتوتے ، لہذا پہ خائے دے چہ خدائے تعالی د انسانی
 تشکل ذلت پہ سر واخلی ، او پخیلہ د فیض واسطہ شی دا خبرہ دیرہ
 معقولہ دے چہ یو غورہ کرے انسان د فیض واسطہ جو رہ کری
 چہ د ہفہ عمل د انسانیت ر بشریت پہ وجہ دنور و انسانانو د پاسہ
 نمونہ جو رہ شی یو انسان بادشاہ پخیلہ کوخہ پہ کوخہ نہ گری او نہ
 د بل چاہہ شکل کین گری ، صرف خیل ہونمائندہ وزیر وغیرہ مقرر کری
 چہ ہفہ د نہ احکام او قوانین نوروتہ ر سوری :- د اسلام د نبوت تصور
 د ہولونہ زیات معقول دے ہفہ د فطرت سلیمہ او د دنیا د روش
 بالکل مطابق دے ،
 پنجم :- داچہ پہ شکل د بل ر عیسی یا رام چندس کین د را تلو مطلب دادہ

چہ پہ ہننے ظاہر شوے دے نو دا خبرہ حکم غلطہ دہ چہ د خدا
 جلوه گاہ او مظہر دنیا ہر یو خیز دے :-
 ذرا نقدیسی دلیل : خداوندی احکام پیر بندل د ہننے منل او گول
 دہرے وارہ ضروری، دا حکامو پیر بندل او پوہ د پارہ د معلّم د ہننے
 منلود پارہ د تقدّس رپا کئی، او د گولو د پارہ د مقدّسے رپا کے،
 نونے ضرورت ری، چہ د تعلیم، تسلیم، او تعییل پہ ذریعہ دین
 الہی باقی پاتے شی، کہ دا سے نہ وی د دین سلسیلہ بہ کت شی او د
 دین جاری سا تلود پارہ د دے ربط او ترو ن دا سے یو محسوس شخصیت
 سرہ ضروری دے چہ د ہننے عظمت، تقدّس، محبوبیت، پہ زہرو
 کتے دا سے مضبوط وی، چہ کلہ ہم تر جہ اوزی او د احیثیت ہم دہنی
 کیدے شی، حکم دہنی تصور دین د پارہ ضروری دے چہ د ہننے
 محبت او تقدّس د دین د شیعو رو بنانہ سا تلود پارہ د تیلو کار و کئی

ختم نبوت

د ختم نبوت مسئلہ د اسلامی تاریخ پہ یو دور کن ہم د شک شیے
 جو کہ نہ دہ پاتے شوے او نہ پہ ہننے د بحث کولو خہ ضرورت کنولے
 شوے دے، لیکن د پاک او ہند پہ برصغیر کن انگریزی حکومت
 د خپلو مفاد او د تاریخی اسلام د شنئی د تکیل د پارہ د اسلام پہ
 دے مرکزی عقیدہ گذار کول ضروری اکنول د پارہ د دے چہ د مسلمانان
 یوولے ختم شی د دے سازش پورہ کولو د پارہ د پنجاب د ضلع کور،
 داسپور نہ انگریزانو تہ دا سے یو سرے پہ گوتوراضے چہ د دے
 مقصد پورہ کولو د پارہ د مناسب وو، ہننے د انگریزانو پہ حمایت

خپل یو امت جو رکرو او د نوی نبوت بنیا دے اکنول دیر کتا بونہ
 ایکل چہ د ہننے بنیا دی مقصد و نہ درے دی :-
 ① پہ خپل شخصیت او دعور و زور د رکول :-
 ② د قرآن تحریفونو تہ معارف و تیل :-
 ③ د مسلمانانو پہ د شنئی او د انگریزانو پہ دوستی زور لگول :-
 د دہ بتولہ کاروائی ہم د غہ خلاصہ لری، لکہ اقبال مرحوم وائی :-

سلطنت اغیار را رحمت شمر د	رقصہ اے گرو کلیسا کر و مرد
---------------------------	----------------------------

ترجمہ د غیر قومونو د انگریزانو حکومت اے رحمت اکنول د گریے خوالکن
 گدا کھانے اکرے او مر شو :-
 د نا خبرہ مسلمانانو د ایمان بیچ کولو د پارہ پہ ختم نبوت خہ بیان کول
 ضروری دی، د اسلام مثال د یو عمارت دے او د اہم عمارت درے
 نقشے وی چہ انجنیر اے جو روی :-
 ① ذہنی او فکری نقشہ ② تحریری او کتابتی نقشہ ③ خارجی نقشہ
 اسلام د عقائد و اخلاقیات دا تو یو عمارت دے د ہننے پورہ نقشہ پہ
 علم الہی کن محفوظ دہ، بیاد انفسہ د کتاب او سنت پہ شکل کن جو رہ
 شوہ چہ دا د عمارت اسلام یو تحریری نقشہ اکنول، بیباخوار لس سورہ
 کالہ د مسلمانانو جاری عمل د دے نقشے او عمارت اسلام یو بہرے
 وجود و د ادر عوارہ یو بل سرہ گدی یو خائے واغلی دی د اللہ پہ علم
 کتے د اسلام حقیقت ہو بہو د قرآن او حدیث پہ شکل کن بنا کارہ شو
 او قرآن و حدیث کن د اسلام چہ کو م حقیقت و وہم ہننے د مسلمانانو
 پہ ذہن او فکر کن پر لہ پسے نسل پہ نسل منتقل کیدو، د اسلام پہ

بنیادی امور و کتب مسلمانانوا اختلاف انکرو اگر چه پہ نور و امور و
 کئے نے اختلاف و، ہم دغہ وجہ دہ چہ پہ اسلام کئے دیرے فرتے پیدا
 شوے خو ترے بنہ ہغوی دختہ نبوت پہ بنیادی حقیقت کتب شہ قسیم
 اختلاف انکرو البتہ د کتاب اللہ او سنت نبوی نہ د بھر و تو پہ چل
 انکار کیدے شو او ہد غے ا شو، پہ دے مسئلہ پہ دو ڈا بختو، بخت کو
 عقل (۱) نقل : پہ نقل کتب بہ دے دے خیزو نو بخت کیری
 کتاب یعنی قرآن او خیر نبوت (۲) حدیث او ختم نبوت (۳) اجماع
 او ختم نبوت، او دے نہ پس بہ دختہ نبوت پہ عقلی آرخ بیان کو :-

ا: قرآن او ختم نبوت

دندان حکیم د سلو آیتونو نہ زیا تو
 کئے دختہ نبوت مسئلہ بیان شوید
 خود کوتاہ والی پہ خیال مونو یو خوایشونہ را جو نر کو، رو جس پہ سوت
 اجزاب کتب دے :-

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابًا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ : محمد صلی اللہ علیہ وسلم ستا سو پہ سرو
 وَلٰكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتِمَ النَّبِيِّينَ طوکان : کئے دچاپلانہ دے لیکن د اللہ رسول
 اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا : او پہ بتولو نبیانو مہر دے، او اللہ پہ

ہر خیز خبر دار دے :-

د آیت با بالخصوص پہ ختم نبوت دلالت کوی، یعنی د نبی علیہ السلام پہ
 تشریف آوری سرہ د بتولو نبیانو پہ سلسلہ مہر لگیدو، اس بہ چاتہ
 ہم نبوت نشی ور کولے، چاتہ چہ ملاویدا و ہغہ ملاو شو او د ہغوی د
 نبوت دور د بتولو نہ حکمہ ر ستو کیشودے شو چہ دان نبوت بہ ترقیامتہ
 چلیری پہ آخرہ زمانہ کتب بہ حضرت مسیح علیہ السلام د دوری د امتی پہ
 حیث راجی، بتول پیغمبران اس ہم پہ خپل خپل خاکے پیغمبران دی مگر
 دنیا کتب صرف د محمد د نبوت عمل جاری او ساری دے، او اللہ بتول

خیزو نہ پیڑنی تردے، چہ داہم پیڑنی چہ زمانہ دختہ نبوت او
 خاکے دختہ نبوت کوم یودے پہ «خاتم» کئے دے، پہ زیر د پیر و
 قاریا نو قدرت دے، او دے، پہ زور د حسن او د عامہ قرأت دے،
 د لہومبی قدرت یعنی خاتم د خاتم النبیین معنی د بتولو نبیانو
 ختمونکے او دے، پہ زور خاتم معنی د بتولو نبیانو مہر خود دوارو
 قرأتو مطلب یودے ہغہ دا چہ ہغوی صلی اللہ علیہ وسلم آخری
 نبی دے او د دوری نہ پس د نبوت دروازہ بندہ شو، حکم چہ د مہر
 معنی د نبوت بندیز د ابویلیغ انداز دے، چہ پیر قرآن سنت او عربی
 لغت متفق دی، د کومو کا فرانو پہ نصیب کتب چہ ایمان نہ وو، د ہغوی
 پ بارہ کتب د ایمان بندیزے پہ لفظ د مہر بیان کرو، فرمائی

ان الذین کفروا ساء علیہم عا نذار تہم اثم کم تئنذرہم لا یؤمنون ختم اللہ علی قلوبہم و علی سماعہم البقرة آية ۷۰	یقینا خہ خاص خلق داسے کا فردی چہ نہ ہغوی ویزوے او کہ نہ ویزوے ہغوی بہ ایمان نہ لادوری حکم چہ د ہغوی پہ زور نو او غوزر نو مہر لگیدے دے
--	---

کچرے دلہ د مہر معنی د ایمان دروازہ بندیدل وی نو پہ خاتم
 النبیین کتب ہم د مہر معنی بہ خاتم د نبوت بندیزوی، لکہ صاحب
 قرآن پخپلہ دا تفسیر کچرے دے پہ مسلم کئے د ابو ہریرہ او پہ
 ترمذی او ابو داؤد کتب د ثوبان رض نہ مرفوعا روایت دے چہ
 قیامت نہ ورا بندے بہ دجالان او دروغثر نان د نبوت دعوا کری
 وَاَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، حالانکہ زہ خاتم النبیین ہم خا
 نہ پس چاتہ نبوت نشی ملاویدے ہم دا الفاظ د حدیث یفہ رض
 نہ طبرانی او احمد مرفوعا نقل کریدی پہ روایت د ابو ہریرہ رض

پہ بخاری اومسلم کیں ک نبوت تشبیه داسے یو کورسره ور کریدہ
 چہ دھے تعمیر ک نبوت ک خستوشوے وی دھرنی ک نبوت مثال
 بے دیو خستے ور کریدے، اوپہ دغه عبارت کینے صرف دیو خستے
 خائے خالی وی نو حضور کو فرمائی چہ ختم ہفتہ، فَاَنَا هَذِهِ الْمَلِيْنَةُ وَاَنَا
 خَاتَمُ النَّبِيِّينَ : کہ ابوہریرہ رض نہ مرفوعاً حضور علیہ السلام شپن
 خصوصیات ذکر دی چہ پہ ہفتے کین شپن خصوصیت، وَوَحْتَمَ بِي
 النَّبِيُّونَ، یعنی پہ ما ک پیغمبری سلسلہ ختمہ شوہ رداۃ مُسْلِمٍ
 فِي الْفَضَائِلِ، پہ فتنۃ الدجال کین د ابو امامہ رض نہ مرفوعاً روایت
 نقل دے، وَاَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَأَنْتُمْ خَيْرُ الْأُمَّمِ (یعنی ختم آخری نبی
 یم اوتاسواخری اُمت یمی، دغه رنگ پہ صحیحینو کینے حضرت علیؑ
 تہ د حضور، علیہ السلام دا فرمائیل "أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ
 مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي"، یعنی ستاتعلق ماسرہ ہغہ دے
 کوم چہ د ہارون علیہ السلام د موسیٰ علیہ السلام سرہ رو سیواد
 دے چہ ہارون علیہ السلام پیغمبر واد خمانہ پس پیغمبر نشی کیدے
 دغه رنگ د صحیحینو دا روایت چہ رَلَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبْوَةِ إِلَّا الْبَشَرَاتُ
 ک نبوت ہتھ پاتے نشو سواد رشتینی خوبونو پاس تیرشوی د ختم
 آیت پہ بارہ کین پخبلہ صرنا پہ (إِنَّمَا اللَّهُ أَوْ هَام) ص ۲۵۲ ۶۱۲ کین داسے
 لیکی رمگردار سول ختم کونکے د نبیا نودے، دا آیت چہ ختم نبی
 نہ پس بہ بل نبی د نیا کینے نہ لائحی پہ رحمامۃ البشری ص ۱۱۱ کین لیکی،
 أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ الرَّبَّ الرَّحِيمَ الْمُنْفَضِلَ سَمِعَ نَبِيْنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ بَعْدِي سَمِعْنَا فِي قَوْلِهِ لَا نَبِيَّ بَعْدِي
 بَيِّنَاتٍ وَأَضْمَحَ لِلظَّلَامِيْنَ، پہ ایام الصلح ص ۱۱۱ کین لیکی ر خوبن نبی
 صلی اللہ علیہ وسلم د خاتم النبیین تفسیر پہ لا نبی بعدی سرہ افرانیلو

چہ خمانہ پس بہ بل نبی نہ وی او د حق طلب کوو نگو لہ پارہ دا
 خبرہ بنہ بنکارا دہ پہ حدیث (لَا نَبِيَّ بَعْدِي) کین ررلا، و لقی
 عام لہ پارہ دے (کتاب البریة) ص ۱۱۱ کین لیکی آنحضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم بیا بیا فرمائیلی دی، چہ خمانہ پس بہ بل ہتھ یو نبی نہ لائحی
 او حدیث د لا نبی بعدی) داسے مشہور و وچہ چا ہم ددے، پہ
 صحت کینے خبرہ نشوہ کو لے او قرآن شریف رچہ لفظ لے یقینی دے
 پہ خپل آیت کریمہ، وَلَكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ، سرہ ہم
 ددے تصدیق کوی، چہ پہ حقیقت کین خوبن پہ نبی باندے نبوت
 ختم شویدے، پہ تریاق القلوب ص ۳۷۵ کین لیکی۔

ہست او خیر الرسل خیر الانام	ہر نبوت را برود خداختام
-----------------------------	-------------------------

ددے تصریحاً تونہ پس پہ دے خبرہ کین ہتھ شک شبہ نہ پاتے کیزی
 چہ ذکر شوے آیت پہ ختم نبوت کین د قطعی الثبوت کید و نہ
 علاوہ قطعی الدالات ہم دے،

د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت

- ① پہ رُوح المعانی کین دی چہ رَخَاتِمٌ (مَا يُخْتَمُ بِهِ) تہ و بیل شی لکہ
 خنکہ رَطَائِعٌ (رَمَا يُطْبَعُ بِهِ وَبِيلُ شَى،
- ② پہ مفردات د امام راغب کین دی، وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبْوَةَ
- ③ وَفِي الْمُحْكَمِ لِابْنِ سَيِّدَةَ وَخَاتَمٌ كُلُّ شَيْءٍ وَخَاتِمَتُهُ عَاقِبَتُهُ وَالْأَخْرَجَ
- ④ وَفِي التَّهْدِيْبِ، لِأَنَّ هَدْيِي وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ أَي الْخَيْرُ هُمْ؛
- ⑤ وَفِي لِسَانِ الْعَرَبِ وَخَاتِمُهُمْ وَخَاتِمُهُمُ الْخَيْرُ هُمْ،
- ⑥ وَفِي تَاجِ الْعَرُوسِ، الْخَاتِمُ بِالْفَيْحِ وَالْكَسْرِ مِنَ أَسْمَائِهِ

عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ بِمَجِيئِهِ :
 ٤ ﴿ وَفِي مَجْمَعِ الْبَحَارِ ، وَخَاتَمٌ بِالْفَتْحِ بِمَعْنَى الطَّالِبِ أَيْ شَيْءٍ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي :
 ٥ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتَمُ الْخِزْمُ الْقَوْمُ كَالْخَاتِمِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّنَ أَيْ الْخِزْمُ
 ٦ ﴿ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةُ نَبِيِّنَا خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتَمَ الْقَوْمِ الْخِزْمُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتَمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتَمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ

دخاتم النبیین لفظ او مفسرین کرام

دا صحابہ کرامونہ دم مرزا تر زمانے پورے یا دہکے دستو پورے دقرآن حکیم چہ خومرہ تفاسیر یا ترجمے شویدی تولو دخاتم النبیین تشریح دا کردیدہ چہ دخضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ نبوت نشی ملاویدہ لیکن خہ وخت چہ گوردوا سہوری د نبی جورید و عم اُخویر و نو پہ اول کینے خونہ بلکہ پہ اخر کینے دختم نبوت خپلہ عقیدہ او خپلہ تشریح دے د پارہ بدله کپہ چہ پخپلہ ہم نبی جور شی او پہ دے کین د امید خلاف کامیابی دہ تہ اُشوہ ،

دہفہ خپل بیان دے چہ خما داکمان ہم نہ و چہ مسلمانان بہ د نبوت جاری پاتے کیدل قبول کپری ، لیکن انگریزی تعلیم اودم نگریری حکومت حمایت اود دین د پوہے او عظمت ختمید و دانہ کیدو کک کار کیدو کک کپرو ، اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿ نردے چہ دے مصنوعی نبوت د یوکامیابے او فاکہ منہ دے فیکترئی شکل اختیار کپرو او مردن سازئی لہ د تبلیغ اسلام پہ نوم د فیکترئی پہ آمد نئی کتے بنہ زیاتے اُکپرو ،

اوبل طرف تہ ددے نبوت پہ منونکو د عہد واد تھوا کاناو بلان اودرین دا نو پہ دے دوی محسوسہ کپہ چہ دا ہول ہر خہ پہ دے خود ساختہ نبوت دایمان دا ورو برکت دے ، یا پہ نور تو کو کین د مرزا معجزہ دلا د کو دے چہ اکثریت د مسلمانان نو مجرور دے ، کچرے د حالانویا خٹونیز د غفلت دار فتارود نو عجیبہ ندہ چہ د مسلمانان پہ سہریوبل اسرا بیل سورشی اودغہ وخت بہ بیابھیغ تدابیر خہ کار نشی کولے ع

دیده مردم شناسے با بدت	کشورے محکم اساسے با بدت
سیر مرگ و زندگی بر ما کشاد	مُرشد رومی حکیم پاک زاد

ہر ہلاک اُمت پیشین کے بود : زانکہ بر جندل گمان بُردند عود :
 (اقبال مرحوم)

١٠ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتَمُ الْخِزْمُ الْقَوْمُ كَالْخَاتِمِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّنَ أَيْ الْخِزْمُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتَمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتَمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ

نک د تفسیر امامانو ، صحابہ کرام و اوتا بعینوا فرمائیل
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتَمُ الْخِزْمُ الْقَوْمُ كَالْخَاتِمِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّنَ أَيْ الْخِزْمُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتَمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتَمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ بِفَتْحِ التَّاءِ مَعْنَى : او عاصمہ نہ درت پہ زور خانہ
 أَنَّهُ آخِرُ النَّبِيِّينَ رَجُلًا عَصَمًا : نقل دے پہ دے معنی چہ دے آخری
 پیغمبر دے،

(۳) تفسیر ابن کثیر کہن دی :-
 فَهَذِهِ الْآيَةُ نَصٌّ فِي أَنَّهُ لَا نَبِيَّ
 بَعْدَهُ وَإِذَا كَانَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ فَلَا
 رَسُولَ بِالطَّرِيقِ الْأُولَى لِأَنَّ
 مَقَامَ الرِّسَالَةِ أَحْضُ مِنْ مَقَامِ
 النَّبُوَّةِ فَإِنَّ كُلَّ رَسُولٍ نَبِيٌّ وَلَا
 يَنْعَكْسُ وَبِذَلِكَ وَرَدَتْ
 الْآحَادِيثُ الْمُتَوَاتِرَةُ
 مِنْ حَدِيثِ جَمَاعَةٍ
 مِنَ الصَّحَابَةِ (ابن کثیر جلد ۸ ص ۸۰)

یولوئے ہولی حضور علیہ السلام نہ نقل کریدی، ورنہ دے لیکہ :-
 لِيَعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ مَنْ ادَّعَى هَذَا : دے کپارہ چہ امت پہ دے خبر
 الْمَقَامَ بَعْدَهُ فَهُوَ كَذَّابٌ أَفَّاكَ : شی چہ حضور علیہ السلام نہ پس
 دَجَالٌ رَجُلًا (جلد ۸ ص ۸۰) : خوک چہ دے مقام نبوت (دعوے کوی ہفہ
 دروغ و غزن، دروغ تیوٹکے او دجال دے،

(۴) تفسیر کشاف کہن دی :-
 خَاتَمٌ بِفَتْحِ التَّاءِ بِمَعْنَى الطَّايِعِ : خاتم دے پہ زور معنی (مہر)
 وَبِكَسْرِهَا بِمَعْنَى الطَّايِعِ وَقَائِلٍ : پہ زیر معنی کے مہر لکونے
 الْحِجْمِ وَتَقْوِيَةٌ فِرَاءٌ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ : او دے معنی تقویت قرآن دے
 مَسْعُودٍ رِضْوَانٍ لَكِنْ تَبَيَّخَتْ النَّبِيِّينَ : اللہ بن مسعود رضی اللہ را ولی چاہے

فَإِنْ قُلْتِ كَيْفَ يَكُونُ آخِرُ الْأَنْبِيَاءِ
 وَعَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ آخِرَ
 الزَّمَانِ قُلْتِ مَعْنَى كَوْنِهِ آخِرَ الْأَنْبِيَاءِ
 أَنَّهُ لَا نَبِيَّأُ أَحَدًا بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِّنْ
 نَّبِيِّ قَبْلِهِ - زمانہ کہن دے آسانہ ر کوزہ بیری نوجواب دے دادے چہ دے
 حضور علیہ السلام نہ پس بہ بل خوک نبی نشی جو رو لے او عیسیٰ علیہ
 السلام خود ورنہ دے نہ نبی جو رو دے،

(۵) پہ تفسیر روح المعانی کہن دی :-
 وَالْمُرَادُ بِالنَّبِيِّ مَا هُوَ أَعَمُّ مِنَ الرَّسُولِ
 فَيَلْزَمُ مِنْ كَوْنِهِ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ كَوْنُهُ
 خَاتَمَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْمُرَادُ بِكَوْنِهِ
 خَاتَمَهُمْ انْقِطَاعُ حُدُوثِ وَصْفِ
 نَبُوَّةٍ فِي أَحَدٍ مِنَ الثَّقَلَيْنِ بَعْدَهُ
 عَلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا فِي هَذِهِ النَّشْأَةِ
 لَا يَقْدَحُ فِي ذَلِكَ مَا جُمِعَتْ
 عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَاشْتَهَرَتْ فِيهِ
 الْأَخْبَارُ وَلَعَلَّهَا بَلَغَتْ مَبْلَغَ التَّوَاتُرِ
 مَعْنَوِيٍّ وَنَطَقَ بِهِ الْكِتَابُ عَلَى
 نَوْلٍ وَوَجِبَ الْإِيْمَانُ وَكَفَرُ مُنْكَرُهُ
 فَلَمَّا سَفِيَتْ مِنْ نَزُولِ عَيْسَى عَلَيْهِ
 السَّلَامُ آخِرَ الزَّمَانِ لِأَنَّهُ كَانَتْ
 تَقْبَلُ لِحَاقِ تَبَيُّنِ النَّبُوَّةِ فِي هَذِهِ
 النَّشْأَةِ : ایمان پہ ہفہ واجب دے، او دے منکر فلسفیان کا نرسول

دنی مطلب دے رسول نہ عام
 دے نوھر کلہ چہ حضور علیہ
 علیہ السلام خاتم النبیین شونو
 خاتم المرسلین خاتما شواو
 دختموونکی مطلب داچہ نوے
 نبوت پہ تقیثوور بیرون پیادہ
 کہنم شوھر کلہ چہ نبی علیہ السلام
 پیغمبر شواو ختم نبوت دے
 عقیدے خلاف نہ دے پر کوے
 چہ امت اجماع کریدہ او پد ہفہ
 کہن مشہور احادیث وار ددی
 او کیدے شی چہ دے تواتر معنی
 درجے نہ رسیدلی وی او پہ
 کوے چہ قرآن تصریح کریدہ او
 او دے منکر فلسفیان کا نرسول

(یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام پہ آخرہ زمانہ کن) حکمچہ دے
حُبُونِز د نبی علیہ السلام نہ وہا ندے نبی شومے دے

(۶) پہ تفسیر مدارک کن دی،
خَاتَمَ النَّبِيِّينَ يَفْتَحُ السَّامِيَّ قِرَاةً
عَاصِمٍ بِمَعْنَى الطَّابِعِ أَيِ الْخَيْرِ هُمْ
لَا يُنْبِتُكَ أَحَدٌ بَعْدَهُ وَعِيسَى مِمَّنْ
نُصِيَ قَبْلَهُ وَغَيْرُهُ بِكَسْرِ السَّامِيَّ
بِمَعْنَى الطَّابِعِ فَأَعِيلَ الْخَيْرِ وَتَقْوِيَّةُ
قِرَاةُ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

السلام نہ ورا ندے پیغمبر شومے دو: او د عاصم نہ بغیرد تلو قاریا نو
قرأت دہلے پہ زبردے چہ معنی نے ختم کورنگے او مہر لکونکے دے او
د ابن مسعود قرأت ددے تائید کوی

(۷) پہ ذرقانی شرح مواہب کن دی رخاتم النبیین، ای الخیر ہم
د خاتم النبیین معنی آخری نبی (جلد ۳ ص ۲۶) بہ ہم دا پہ
تفسیر د بحر المحيط جلد ۱ ص ۱۳۳ او ابوالسعود پہ حاشیہ د تفسیر
کبیر جلد ۳ ص ۱۶۱ کن لیکے

(۸) شفاء قاضی عیاض رح پہ تفسیر د آیت رخاتم النبیین کن لیکے
رطبع بریلی ص ۳۶۲ :-

مِنْ أَدْعَى مِنْهُمْ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ : چہ خوک د رحی لا تلو خیل خان نہ
وَأَنَّ لَمْ يَدْعَى النَّبِيَّةَ إِلَى أَنْ قَالَ : دعوی لری اگرچہ دعوائے دینوی
فَهُوَ لِأَعْيُنِهِمْ كَقَارِ مُكِنِّ بُؤُونَ : کے نہ وی خود اتول کا فردی نہ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ : علیہ السلام نہ ددو غو نسبت
أَخْبَرَ أَنَّ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ : کوونکی دی، حکمچہ ہفتہ خیر

بَعْدَهُ وَأَخْبَرَ عَنِ اللَّهِ أَنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ وَأَنَّ أُرْسِلَ إِلَى كَافَّةِ
النَّاسِ وَأَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى حَيْلِ
هَذَا الْكَلَامِ عَلَى ظَاهِرِهِ وَأَنَّ مَقْبُومَهُ
الْمُرَادُ بِهِ دَرَن تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ
فَلَا شَكَّ فِي كُفْرِهِ هُوَ لِأَنَّ الطَّوَائِفَ
تَطَعًا جَمَاعًا وَسَعًا :

کفر کن ہیج شک نشته کور چہ بلہ معنی ددے خِلان کوی :-
(۹) امام غزالی رحمہ اللہ لیکے :-

أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ وَ
مَنْ أَوْلَهُ بِتَخْصِيصٍ فَكَلَامُهُ مِنْ
أَنْوَاعِ الْهَدْيِ يَأْتِي لَا يَنْتَعِ الْكُفْرَ
بِنُكْفَائِهِ لِأَنَّهُ مُكَدِّبٌ لِهَذَا النَّصِّ
الَّذِي أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ أَنَّهُ غَيْرُ مَا وُلِّ
وَلَا تَخْصُوصِ (الاقْتِصَاد) :- :-
تأویل او تخصیص پداے کن نشته

دغہ مرنگ د تفسیر و پہ تلو کتا بونو کن د رخاتم النبیین، ہم دامعے
بیان شویدے او پہ آنا روکن د غلور شپیتو صحی بہ کرامونہ د ختم نبوت
ہم دا معنی مغقول دہ :-

د سَلُونَهُ زَيَاتُوا يَتَوَلَّوْنَ قُرْآنَ كُنْ بِه عموی انداز د امسئلہ ثابتہ دہ چہ د
حضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ پیغمبری نشی و رکولے چہ ہفتہ موز
س د شعونوا نا تو پہ ذیل کن بیا توو خود دے نہ ورا ندے د قادیانیا نو
بو شو تخریفونہ او شیطانی و سوسے لرے کول غوار و چہ د خاتم النبیین
آیت سرہ تعلق لری :-

رُومِہ تخریف

کچرے د خاتم النبیین معنی آخری نبی وی نو
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول د دے خلاف
 دے دے جواب تیر شوچہ د ختم نبوت معنی دنوی نبوت کرور کیدو بندیز دے دے زور
 پیغمبر نہ پیغمبری واپس اغستل نہ دی، مراد، پہ دور محمد بنی د عیسیٰ
 علیہ السلام را تلل داسے دی لکہ یوگور نو د صوبے د بل گور نو صوبے تہ
 پہ دے حیثیت را شی چہ د دے صوبے دا حکام و دلانڈے بہ وی، بلکہ پہ
 غورا و ژور کتسو سرہ معلومیزی چہ د عیسیٰ علیہ السلام را تلل
 د ختم نبوت دلیل دے، کچرے آئندہ کنی د نبوت سلسلہ ختمہ نژدے
 نو د تیر شو و پیغمبر انونہ یوازے د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د راوستو
 شیخ ضرورت نہ کو، د تیلونہ دیو پیغمبر عیسیٰ علیہ السلام راوستن
 د دے خبرے دلیل دے، چہ د انبیاء علیہم السلام شمیر د حضور علیہ
 السلام پہ نبوت ختم شو، لہذا د تیلونہ ہم دغہ یو پیغمبر حکم مخصوص کریشو
 د خاتم معنی مہر دے یعنی د حضور علیہ السلام
 نہ رُستو کچرے پیغمبر جو را یدا نو دودہ علیہ السلام
 پہ مہر او تصدیق سرہ بہ جو ریزی، نواول خود جن داتپوس کو دچہ
 چہ دامعنی د عربی لغت پہ کو مکتاب کنی لیکل دے او پہ کو م حدیث کنی
 دے او پہ کو م تفسیر کنی دا تشریح شویدہ؛
 پہ قرآن متواتر حدیثو او اجماع امت کنی خود مہر معنی بندیز راغلی د
 لکہ ختم اللہ علی قلوبہم۔ او الیوم نختم علی اتواہیم۔ نو د دے
 تیلو بہ خلاف د مہر معنی جاری کول کله کید نشی، حکمہ چہ بچیلہ
 ہم د مہر معنی بندیز کیدلا، او کچرے جاری کول مراد وی، نو پیغمبر
 د حضور علیہ السلام خہ خصوصیت شوچہ د نور و پیغمبر انونہ پس نبوت او د حضور
 علیہ السلام نہ پس ہم جاری او کچرے دے نہ مطلب نبوت جاری ساتل وے نو بہ دے

خوارس سو و کالو کنی کم ناکم سئل نبیان خوبہ راغلی و وکتہ چہ د
 حضور علیہ السلام کمال خوبینہ بنکارا شوے وے کتہ، او کچرے نبوت
 د حضور علیہ السلام پہ تابعداری ملا ویدے، نو بیابہ د کسبی
 وے وہبی بہ تہ دے، د دے نہ علاوہ پہ دے صورت کچہ بہ داہم
 مثل پکار وی، چہ پہ دے خوارس سوہ کالہ کنی د پیغمبر اسلام صلے
 اللہ علیہ وسلم، داسے یو کا مل متع پیدا شوچہ د ہغہ پہ بدل کنی
 مفر تہ نبوت و رکیرے شوے وے، پہ دومرہ زمانہ کنی ہیلا د
 نگریز پہ مہر بانئی یوازے پہ آدیہ ورت کنی ہم یو پیدا شوچہ د
 مفر تر آخرہ بچیل نبوت کنی شک وو، کلا افرار او کلا بہ انکار
 نژدے چہ د ہغہ متونکی پہ د تیلو کنی تقسیم شو۔

درایم تخریف

پہ آیت د خاتم النبیین کنی در النبیین
 الف لام ذہنی یا عہد خارجی دے

چہ مطلب ہے صرف تشریحی انبیاء دی گویا کہ حضور علیہ
 السلام د تشریحی انبیاء و خاتم دے، جواب دادے چہ عہد
 خارجی د پارہ پہ تیر شوی کلام کنی د تشریحی انبیاء علیہم السلام
 کو ضروری دے خود لتہ نشنہ او عہد ذہنی د پارہ دا ضروری
 ہ استغراق هلنہ میکن نہ وی لکہ آ کلہ الذیئب۔ او۔ اشتر اللحم
 منذ عامۃ اهل الاصول، والعربیۃ۔ لام التخریف سؤل و دخلت
 المفرد او اجمع نفید الاستغراق الا اذا كان معہودا
 فیات ابی البقاء ۳۷) و فی الکشف رجاصتہم وان دخلت علی
 جمع و فی المرضی ج ۱۰ ص ۱۳ فاذا کم یکن للبعضیۃ لعدم دلیلیہا
 رجب گونہا لیل استغراق :-
 علوم تخریف خاتم النبیین کنی الف لام استغراق حقیقی

د پارہ نہ دے بلکہ دعرفی د پارہ دے، یعنی تشریحی انبیاء مراد دی
 نہ چہ مطلق انبیاء لکہ رَوِیْقُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کِن چہ صرف بعضے ہف
 انبیاء مراد دی چہ کہ بنی اسرائیلو پد زمانہ کن وور، جواب تے دا دے
 چہ استغراق عرفی ملتہ آغستے شی کوم خائے چہ استغراق حقیقی
 ممکن نہ وی لکہ رَجِعَ الْأَمِيرُ الصَّاعَةَ حکہ چہ دتوے دنیا د
 ندر کوا نورا جمع کول دعرف او عادت پہ لحاظ ممکن نہ دی، لیکن
 پہ رخاتم النبیین کن بے تکلفہ استغراق درست دے، او
 یَقْتُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کن استغراق ممکن نہ دے، صوبز تپوس کور
 چہ وَلَکِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِیِّیْنَ
 دارنگ ووضیع الکتب وچای شی بالنبیین، وَاِذْ أَخَذَ اللَّهُ
 مِيثَاقَ النَّبِیِّیْنَ کِن استغراق حقیقی مراد دے او کہ عرفی بہ

نَحْمُ تَحْرِيفٌ

د خاتم معنی دکوتے غم دے چہ مطلب
 تے زینت رہناشت) دے یعنی حضور علیہ
 السلام د انبیاء علیہم السلام بناشت دے، جواب تے دا دے چہ حقیقی
 معنی مراد اغستل تر هف محال نہ دکا نزخوچہ مجازی معنی مراد اغستل
 صحیح نہ وی او دلته خو حقیقی معنی مراد اغستل صحیح دی اد لغت
 حدیث، او اجماع دامعنی متعین کہیدہ لہذا دلته مجازی معنی اغستل
 غلط دی کہ داسے نہ وی نوبیابہ د قرآن دیولفظ معنی ہم نشی
 متعین کیدے او هر لفظ بہ د مجازا نواو یلا تو کابہ جو رہہ شی
 او حقیقت بہ ورک شی، د صوم، صلوة اور کوا تہو لومعنی بہ بدے شی
 د خانم النبیین آیت نہ پس موبز د قرآن حکیم خونور نبو نہ پیش کور
کمالی دلیل :- دویم آیت، **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** وَاَنْعَمْتُ
عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا لِمَا نَدَاهَا آيَةٌ ع

پہ دے آیت کن د دین دکمال اعلان ا نشو د مجازی د حدیث پہ موجب
 هغه ورخ د عرفی و، مظہری کن دی چہ دے نہ پس حضور علیہ السلام
 یو آتیا ورخے ژوند دے وور، ابن کثیر د دے آیت پہ بارہ کن لیک، چہ دا آیت
 پہ امت دتولونہ لوئے نعمت دے، **حَيْثُ اكْمَلْتُ لَهُمْ دِينَهُمْ فَلَا
 يُخْتَلِفُ فِي دِينٍ غَيْرِهِ وَلَا إِلَىٰ نَبِيٍّ غَيْرِ ذِي بَيْنِهِمْ** وَلِهَذَا جَعَلَهَا خَاتَمَ
 الْأَنْبِيَاءِ وَبَعَثَهُ إِلَى الْإِنْسِ وَالْحَيِّ

امام رازی د دے آیت پہ تفسیر کن لیک، **إِنَّ الدِّينَ مَا كَانَتْ تَأْتِيهَا
 الْبَيِّنَاتُ بَلْ كَانَتْ أَبَدًا كَامِلًا كَانَتْ الشَّرَائِعُ النَّازِلَةُ كَافِيَةً فِي ذَلِكَ
 الْوَقْتِ إِلَّا أَنَّهُ تَعَالَى كَانَتْ عَالِمًا فِي أَوَّلِ وَقْتِ الْبَعْثَةِ بِأَنَّ مَا هُوَ
 كَامِلٌ فِي هَذَا الْيَوْمِ لَيْسَ بِكَامِلٍ فِي الْغَدِ وَلَا يُصَالِحُ فِيهِ لِأَجْرَمِ كَمَا
 يَنْسَبُ بَعْدَ الثَّبُوتِ وَكَانَ يَزِيلُ بَعْدَ التَّحْكِيمِ وَأَمَّا فِي الْآخِرَةِ مَا فِي
 الْبَعْثَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ شَيْعَةً كَامِلَةً وَحَكَمَ بِمَقَانِبِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
 فَالشَّرْعُ أَبَدًا كَانَ كَامِلًا إِلَّا أَنَّ الْأَوَّلَ كَمَا كَانَ إِلَى يَوْمِ تَخْصُوصِ
 الثَّانِي كَمَا كَانَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلِأَجْلِ هَذَا الْمَعْنَى قَالَ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ
 لَكُمْ دِينَكُمْ :-** دا آیت پہ لاندینو و جھو پہ خیر نبوت دلالت کوی
 (۱) د دین کمال پخپلہ د دے دلیل دے چہ د حضور علیہ السلام بعثت
 دتولونہ آخر کن ا شوچہ د نبوت پہ فہرست کن ہیٹوک سبی
 باقی پاتے نشو :-

(۲) د نبی ساتگ پہ دین کن د پاتے نقص لرے کولو د پارہ، یا خروخت
 پورے د چلیدہ نکو احکامو د تسخ د پارہ یا پہ دین کن د کرے شوی
 تحریف لرے کولو د پارہ وی لیکن قرآن او دین اسلام کمال دے
 پہ دے کن ترمیم او تسخ نشی کیدے او پہ (۱) انا نحن نزلنا الذکر و
 انا له لحفظون (ط) کن د قرآن د الفاظو او معنوبلکہ د تلفظ د

دَحْفَاظَتِ اِعْلَانِ دَعَى لِهَذَا كَد تَحْرِيفِ لِرَعَى كَوْلُوهُم ضَرُورَتِ نَشْتَه
 بَاقِي دَعَى بَعْدِ اِدَاوَتَبْلِيغِ كَارِ بَتُولِ اُمَّتِ نَهْ بِهْ جَمْعِ وَرَكْبَةِ شَوْبِدِ عَى لَكِه
 فَرَمَائِي كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجْتُ لِلنَّاسِ تَامُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
 تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ط . نُوْحُكِه دَعَى بِلِ نَبِي ضَرُورَتِ پَانِي نَشَوِي
 (رِس) كَجَرِي نَبُوْتِ جَارِي وَي نُو دِيْنِ اِسْلَامِ بِهْ نَاقِصِ پَانِي شَيِ اَوْ دَا سَلَا
 بَتُولِ اِحْكَامِ بِهْ فَضُولِ ثَابِتِ شَيِ حُكِه چِهْ خُو پُو رِي مَسْلِمَانِ بِهْ دَعَى
 نُو ي نَبِي اِيْمَانِ رَاوِ نَبِي، نُو پِهْ قُرْآنِ، حَدِيْثِ اَوْ پِهْ بَتُولِ اِسْلَامِي
 شَرِيْعَتِ دَاوَلِ نَهْ تَرَا خِرَا دَا اِيْمَانِ رَاوِ رُو بَا دُجُو دِ بِهْ كَا فِرَاو هِمِيْشِه
 جِهَنْمِي وَي، نُو دِيْنِ كَمَالِ بِهْ پِهْ دَعَى نَبِي اِيْمَانِ رَاوِ رُو بَا نَدِ عَى ضَحْمَرِي
 اَوْ پِهْ هَغِهْ بِهْ دَا اِيْمَانِ رَاوِ رُو نَهْ بَغِيْرِ دِيْنِ نَا مَكْمَلِ بَلْ كِهْ كَا لَعْدَامِ وَي،

مِثْقَا قِي دَلِيْل

اِيْتِ دَاوَاذَا خَدَا اللهُ مِثْقَا قِي النَّبِيْنَ لَمَّا اَتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ
 حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُوْلٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهَا وَ
 لَتَنْصُرُنَّهَا: يَعْنِي خَهْ وَخَتِ چِهْ اللهُ تَعَالَى دَعَى نَبِيَا نُو عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَهْ
 وَعَدِهْ وَاعْتَهْ چِهْ حُهْ بِهْ تَا سُو تِهْ كِتَابِ اَوْ حِكْمَتِ دَرِ كُو مِ اَوْ دِ هَغِهْ نَهْ
 رُسُو تُو دَا عِي رَسُوْلِ رَا شِي چِهْ سَتَا سُو دَا سَمَانِي كِتَابُو نُو تَصْدِيْقِ كُو ي
 نُو تَا سُو بِهْ پِهْ هَغِهْ اِيْمَانِ رَاوِ رُو نِي اَوْ دِ هَغِهْ مَدِدِ بِهْ كُو ي — دَا دِ تُو لُو
 اَنْبِيَاؤُ عَلَيْهِمُ السَّلَامِ نَهْ پِهْ عَالِمِ اَرْوَاحِ كِنِي وَعَدِهْ اَعْتَهْ شُو عِ وَه
 پِهْ دَعَى اِيْتِ كِنِي رَسُوْلٌ كُو رَا سُوْلٌ، نَهْ حَضْرَتِ نَبِي كَرِيْمِ صَلِي
 اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَادِ دَعَى اَوْ دَعَى دِي تُو لُو اَنْبِيَاؤُ نَهْ رُسُو تُو تَشْرِيفِ
 رَاوِ رُو لِ ثَابِتِيْرِي چِهْ دَعَى خَبَرِي دَلِيْلِ دَعَى چِهْ مَشِيْتِ اِلْهِي كِنِي
 خُو مَرَا اَنْبِيَاؤُ عَلَيْهِمُ السَّلَامِ چِهْ مَقْدَرَاوِ، نُو هَغِهْ بَتُولِ عَى دَحْضُوْرِ
 عَلَيْهِ السَّلَامِ نَهْ وِرَا نَدِ عَى، مَبْعُوْتِ كَرَلِ اَوْ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامِ عَى دِيْ

نَهْ پِهْ اَخْرَكِنِ رَا لِيْرُو دَعَى نَهْ دَا هُمُ مَعْلُوْمِهْ شُو اَ چِهْ دَعَى بَعْتِ دَعَى
 بِنْدِيْزِ بَاعْتِ نَهْ بَلْ كِهْ دَعَى تُو لُو پِهْ اَخْرَكِنِ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامِ مَبْعُوْتِ كُو ي
 دَعَى اللهُ بِهْ مَشِيْتِ كِنِي مَقْدَرَاوِ

دَعَى بَعْتِ عَمُو ي دَلِيْل

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُوْلُ اللهِ
 اِنْبَاؤُ جَمِيْعَانِ الَّذِي لَهْ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ جِ دَلَا عِرَافِ اِيَةِ عَمَلِ اَوْ تَبْرُكِ الَّذِي
 نَزَلِ الْقُرْآنَ عَلَي عَبْدِهْ لِيَكُوْنُ لِلْعَلَمِيْنَ نَذِيْرًا (سُوْرَةُ الْقُرْآنِ
 اِيَةِ عَمَلِ) اَوْ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَلَمِيْنَ (رَسُوْرَةُ الْاَنْبِيَا
 اِيَةِ عَمَلِ) دَا بَتُولِ دَلَالَتِ كُو ي چِهْ دَعَى كَرِيْمِ صَلِي اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْتِ تُو لُو
 قُو مَرُو نُو اَوْ زَمَانُو دِ پَا سَرَا وُو نُو قِيَا مَتِهْ پُو رِي اِنْسَانَانِ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامِ
 پِهْ اُمَّتِ كِنِي شَامِلِ دِي، دَا دَلِيْلِ دَعَى چِهْ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامِ نَهْ پِسِ بِهْ بِلِ
 حُو كِ نَهْ مَبْعُوْتِ كِيْرِي، اَوْ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامِ پِهْ مَوْجُو دِ مَشِي كِنِي دَعَى بِلِ
 نَبِي رَا نُو ضَرُورَتِ حُكِهْ نَشْتَه، چِهْ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامِ رَا كَمَلِ الْاَنْبِيَا
 دِي، لَكِهْ چِهْ نَهْرِ نَهْ پِسِ دَعَى دِيُو عَى بَلُو لُو اَوْ دَرِيَا بِ نَهْ پِسِ دَعَى بِيْرُ خِي ضَرُورَتِ
 نَشْتَه، پِهْ مَا كَانِ مَعْمُوْدًا اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ كِنِي رُو جِهْ دَحْضُوْرِ
 عَلَيْهِ السَّلَامِ دَعَى نَسْبِي پِلَارُو اِلِي نَفِي اَشُو ا، اَوْ پِهْ رُو لِيْنِ رَسُوْلِ اللهُ وَ
 خَاتَمِ النَّبِيْنَ) كِنِي عَى دَرُو حَانِي اَوْ دِيْنِي پِلَارُو اِلِي نَفِي ثَابِتِهْ مَعْلُوْمِهْ
 شُو رِهْ چِهْ دَحْضُوْرِ عَلَيْهِ السَّلَامِ پِهْ دِيْنِي پِلَارُو اِلِي كِنِي دَعَى بِلِ چَا شَرَكِتِ
 نَشِي كِيْدِ عَى لَكِهْ حُكِهْ چِهْ پِهْ نَسْبِي پِلَارُو اِلِي كِنِي دَرِ سَرَا هِيْغُو كِ شَرِي كِيْدِ
 نَشُو، حُكِهْ چِهْ دِيُو سَرِي هِيْجَرِي دُو ا نَسْبِي پِلَارَانِ نَشِي كِيْدِ عَى
 نُو دِيُو اُمَّتِ دُو ا رُو حَانِي پِلَارَانِ حُكِهْ كِيْدِ عَى شِي، هِيْجَرِي نَشِي كِيْدِ عَى
 دُوْحِي قَبَلِي دَلِيْل: يُوْمِيْشُوْنَ بِمَا اُنزِلَ اَيْلِكَ وَمَا اُنزِلَ مِنْ
 قَبْلِكَ (سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ اِيَةِ اِيَةِ عَمَلِ) وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُوْلٍ

إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ آتَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ، رِسْوَةَ الْأَنْبِيَاءِ آيَةٌ ۲۵
 رَسْمٌ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ
 لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَالزُّمَرِ آيَةٌ ع ۱
 رَسْمٌ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنْهُمْ لِيَاكُلُوا الطَّعَامَ
 سُورَةُ الْفُرْقَانِ آيَةٌ ع ۱

۲۵) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ قَبْلِكَ رِسْوَةَ الْأَنْعَامِ آيَةٌ ۳۷
 ۷۷) قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ رِسْوَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةٌ ۱۸۳
 ۲۶) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 سُورَةُ فَاطِمَةَ آيَةٌ ع ۳

پہ دے، ایتوں کو مبارک کہنے اور یہ داسے نور و آیتوں کو مبارک کہنے دوحی الہی
 کا سے ذکر دے، چہ ہفتے پہ قید در قبلیت) سرہ مقید کپہ شوش
 دے، کچرے ما بعد کن خرومی بانوت وے نودا قید) دکمراہ کولو
 سبب و، حکہ چہ بیابہ د "ما قبل" دوحی سرہ د "ما بعد" دوحی ہم
 ذکر کول ضروری و اور مَصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ سرہ بہ دَرْمِنْ خَلْفِهِ
 ذکر ہم ضروری وے او کم ناکم، وحی، خوبہ فی د "مطلوب" پرینے و
 چہ د "ما بعد" دوحی کجائش پکن ہم پانے وے،

وَعَدَىٰ دَلِيلٌ ۱
 الْقَوْمِ الَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا
 النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

سورة الاعراف آية ع ۱
 داسے نول آیتوں پہ کوموکن چہ صرف د الله اور سول پہ اطاعت د
 جنت او فلاح وعدا شوے دے، نودا دنوت د ختمید و دلیل دے وے
 کہ بل نبی را قی ظلی وے او کہ بُرُوزِي، نوجنت او فلاح بہ د هغه پہ
 منلوہم موقوف دے، نوبیا پہ د داسے آیتوں مضمون د رست نداء وے،

بہر کیف دے نہ ہم معلومی چہ وحی بندہ دے

حدیث او ختم نبوت

(۱)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ۱
 مَرُفُوْعًا أَنْ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ
 قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَ
 أَحْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَتِهِ
 فَعَمَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيُعْجَبُونَ
 لَهُ وَيَقُولُونَ هَذَا هَلَا وَضَعْتَ هَذِهِ
 اللَّبْنَةَ قَالَ فَاِنَّا اللَّبْنَةُ وَانَا خَاتَمُ
 النَّبِيِّينَ ۱
 اے! نوے فرما نیل، چہ دغہ آخری خبنتہ خہ یم او خہ خاتم
 النبیین یم:

(۲)

إِنَّ لِي أَسْمَاءَ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ ۱
 قَوْلُهُ وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الْكِنْدِيُّ ۱
 لَيْسَ بَعْدَكَ نَبِيٌّ رَجُلِي وَمُسْلِمٌ ۱
 چہ د هغه نہ پس بل بنی نہ وی رنجاری مشکوٰۃ شریف باب ع

۳) لَوْ كَانَ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرُؤُا مِنْ أُمَّتِي ۱
 نو هغه بہ عمرون و در مشکوٰۃ مناقب عمر رضوانہ او ہام مشکوٰۃ ۲۳۷

۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ ۱
 أَنْتَ مِثِّي عِزَّةً لِهَرُونَ مِنْ مُوسَى ۱
 لَا نَبِيَّ بَعْدِي رَجُلِي وَمُسْلِمٌ ۱
 باب مناقب علی ۱ و و صرف دوصرہ دہ چہ خاتمہ پس بل نبی نشنہ

رہی گانت بنو اسرائیل تسوسہم
 الانبیاء کما ہلک نبی خلفہ وانہ
 لان نبی بعدی ویلکون خلفاء فیکثرون
 بخاری شریف جلد ۱ ص ۴۱۹ و مسلم
 نہ پس بل نبی نشئت عنقریب کخلفاء
 کتاب الایمان

کرامو سلسلہ بہ شروع شی چہ کنو بہ وی

مرزا الیکی چہ وحی اور سالت بہ ختروی مکرولایت ، امامت او خلافت بہ کلہ
 نہ ختمیزی (مکتوب مرزا استشید الاذہان جلد اول ص ۷)

۷) اِنَّ الرِّسَالَةَ وَالتَّبْوَةَ قَدْ انْقَطَعَتْ : سالت او نبوت ختم دے دے
 فلا رسول بعد ولا نبی (ترمذی وصحیح) : نہ پس نہ نبی نہ رسول وی ،

تحفہ بغداد مرزا ص ۱۰۷ و مرزا ازالہ اوہام کتب لیکی چہ اسوہ نبی وحی اور سالت
 ترقیامتہ ختم دے ، پہ آئینہ کمالات ص ۳۳ کن لیکی رد سے بہ ہجرے انشی

چہ اللہ تعالیٰ خمونہ : نبی علیہ السلام نہ پس بل خوک نبی کوی او وہ لیزی
 او دا بہ ہم انشی چہ سلسلہ نبوت ختمیدو نہ پس بیا جاری کوی ، پہ

ہیامۃ البشری ص ۳۳ کن لیکی ، چہ حضور علیہ السلام دو فالت نہ پس
 وحی ختمہ شوہ او اللہ تعالیٰ پہ دہ علیہ السلام نبیاً نوخانیہ کہے

حقیقہ ص ۳۳ ضمیمہ عربی کن لیکی اِنَّ رَسُوْلَنَا خَاتَمُ النَّبِيْنَ وَ عَلَیْهِ
 انْقَطَعَتْ سِلْسِلَةُ الْمُرْسَلِيْنَ

۱) عَنْ اَبِي مُوسٰى مَرْفُوْعًا اَنَا مُحَمَّدٌ وَاَنَا اَحْمَدُ وَاَنَا الْمُتَّقِي رَدِوَالْمَسْلَم
 جلد دوم ص ۲۶۱ قال التَّوَدِي الْمُتَّقِي الْعَاقِبِ ، یعنی زہ آخر الانبیاء ہم

۲) اَبُو بَعِيْرٍ فِي الْحَلِيَّةِ عَنْ اَبِي ذَرٍّ مَرْفُوْعًا : نَبُو هِيَ نَبِي اَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام
 يَا اَبَا ذَرٍّ اَوَّلَ الْاَنْبِيَاءِ اَدَمُ وَالْاٰخِرُ هُمْ مُحَمَّدٌ ، او آخر محمد صلی اللہ علیہ

و مسلم دے ابن ہجر بہ فتح الباری کن دے حدیث نہ صحیح و بیلی وی ،

مرزا پہ حقیقۃ الوحی ص ۱ کن لیکی ، او کہ تولونہ آخرے محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم پیدا کرو ، چہ خاتم الانبیاء او ختم الرسل دے
 ۱) عَنْ اَبِي اُمَامَةَ مَرْفُوْعًا اَنَا الْاٰخِرُ : یعنی زہ آخر الانبیاء او تا سو
 الْاَنْبِيَاءِ وَاَنْتُمْ اٰخِرُ الْاُمَّمِ : آخر الامم یعنی (ابن ماجہ)
 ۲) عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى

مَرْفُوْعًا لَيْسَ يَبْقَى بَعْدِي مِنَ النَّبُوَّةِ : یعنی خاتمہ پس بہ سوا کہ رہنتیا بونو
 اِلَّا الرَّوُّ يَا الصَّالِحَةَ (نسائی و ابوداؤد) : بلدیچ برخہ پاتے نشی ،

دارنگ رانا آخر الانبیاء و مسجدی آخر المساجد مسلم جلد
 اول ص ۳۳) وَ فِي الْبَرَارِ وَ مَسْجِدِي اٰخِرُ مَسَاجِدِ الْاَنْبِيَاءِ ، یعنی زہ

آخری بنی یم او خاتمات انبیاء علیہم السلام دجما تولو خاتم دے
 دارنگ د دو سو و نہ زیات احادیث د ختم نبوت بارہ کن موجود کہ

او پہ دے عقیدہ قائمہ شویدا ، کہ قرآن پہ ہیتم آیت او کہ احادیثو پہ
 ہیتم حدیث کن د نبوت د سلسلے جاری کولو خبر نہ دے و رکبے شوے

نہ د صحابہ کرام و نہ د تابعین و تبع تابعین و نہ د دوی نہ پس زمانہ
 سوا د مرزا د چا د عقیدہ پاتے شویدا ، پہ دا سے صورت کن بعض

قیاس نہ علو او انوی ترا شلی تا ویلوسہا د نبوت د جاری کولو عقیدہ
 پیدا کول د عقل او دین نہ د محرومی خومرہ غت دلیل دے ،

اَللّٰهُمَّ اَحْفَظْنَا مِنْ هَذِهِ الشَّقَاوَةِ :
ختم نبوت او اجماع امت

ابن خلدون لیکی ، چہ پہ دے امت کن رو مبئی اجماع ، د نبوت
 دعوت کولو پہ وجہ د مسیلمہ کذاب پہ کفر او قتل انبوت او د ہفہ

نورے خرا بنی صحابہ کرام و نہ د ہفہ د قتل نہ پس معلومہ شوے
 او دفعہ رنگ بے اختلا فہ اجماع صدی پہ صدی کن نبوت د دعوی دار

پہ کفر، ارتداد اور قتل باندے جاری دہ اوپہ دے کیں د تشریحی
 اوڈ غیر تشریحی نبوت ہیج تفصیل نہ دے پینتے شوے۔ خاتم النبیین
 للشیخ الأئود ص ۳۰۳، علامہ قاری شرح فقہ اکبر مجتہباتی ص ۱۰
 کہنے یکی دَعْوَى التَّبَوُّةِ بَعْدَ بَيِّنَاتٍ كُفْرًا بِالْإِجْمَاعِ، دغہ رنگ د تفسیر پہ
 عاموکتا بونو، د حدیثو پہ شرحو اوڈ حلیمہ کلام پہ کتا بونو کیں د مدعی نبوت
 پہ کفر د اجماع اُمت نصریح شوبدہ :-

ختم نبوت اور دلالت

د الله نه بغیر د هر خیز شروع او ختم بدل دواہ ہ وی د نبوت ہم
 شروع او ختم بدل ضروری دی، د انسانی ژوند او مہمی زمانہ د ماشوم والی
 وک، رور و انسانی عقل کینے اضافہ کیدلے لکہ خنک چہ د ماشوم والی دوخت
 لباس د ماشوم د بدن و دے پہ جو رہ بد لیزی۔ د خاتم الانبیاء علیہ
 السلام زمانے پورے د انسانی عقل او شعور دہ مکملہ شوہ نو د غروخت
 انسان تہ د کامل شریعت او نبوت غونداے نعت عطا کولو ضرورت وو
 چہ قرآن پہ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ سرہ د شریعت کاملہ عطا
 کولو اعلان اکرو، اَوَاكَا مَخْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ كَرِيْمًا لَّهٗ لِحْفِظُوْنَ سرہ
 د دین او شریعت د حفاظت ہم اعلان اُشودے لہ پارہ چہ انسان د بل
 نبی ڈرا تلونہ پہ مستقبل کیں بالکل بے طبع شی، حکم چہ تکمیل دین او
 حفاظت دین دواہہ شویدی د کوم د پارہ چہ د نبی ڈرا تلو ضرورت وی
 تبلیغ خود اُمت اوڈ علماء کرامو کار دے چہ د ہف د پارہ د نبی ضرورت
 نشتہ لکہ قرآن کیں دی، كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرَجَتْ لِلنَّاسِ تَامِرُونَ
 بِالْمَعْرُوفِ وَانْتَهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ، اَوْ لَتَكُنَّ مِّنْكُمْ يَدٌ عُوْنٌ اِلَى
 الْخَيْرِ وَيَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ او د مثال پہ دل
 اُمت د تبلیغ فریضہ پہ قول اکبر سمنو، یوازے شیخ معین الدین

نوی (۹۰۰۰۰۰) لکہ ہندوان مسلمانان کول، ادا کرہ ر نقش حیات
 تاریخ اسلام د دے گواہ دے چہ حضور علیہ السلام د خپل وصال نہ پس
 تقریباً یوںک یا پاؤ باندے لگ مسلمانان پرینی و و اون نوی کرورہ
 مسلمانان دی، چہ د اُمت پہ تبلیغ مسلمانان شول، نو داخو
 با معقول کار دے چہ اُمت پہ کوششونو او تبلیغ سرہ د نوی کرورہ مسلمانان
 پہ دنیا کینے موجود وی لا تبلیغ جاری دے او پیا د ہم د کوم یونہی تلل
 ضروری وی چہ دے کرورہ و نو مسلمانان نو تہ کافر اوائی او یوازے یو شو
 خریدانو او چیلہ کانو تہ مسلمانان اوائی گو یاد دہ ر اقل د کافرانو
 سلما نا نوکو د پارہ نہ بلکہ د مسلمانانو کافر نو د پارہ دی فِقِيْمُو فِقِيْمُو

د مرزائی و سوسو جواب

د نبوت مسئلہ د اسے بنیادی دہ چہ د کفر او ایمان پہ منح کینے د فوق
 او ستونکی پو لے کار ڈرگوی، هر کله چہ مرزا ایا نوڈ نبوت جاری سانو
 د مسئلہ د قرآن، حدیث، اجماع اُمت، صحابہ تابعین، فقہاء، متکلمین
 و د محمد ثبوتہ خلاف بیاموندہ نو خپلو پینورا تپنکولو د پارہ لے دیو شو
 کشفینورچ پہ مبہمو عباراتو نو دا نرہ اکرہ اگر چہ پہ نور و حا یونو کیں
 لے ہمدغہ مصنفینورچ پہ خپلو صریحو عباراتو نو دا حقیقت صفا بنکارہ
 لے دے دے خوشودا پورہ کول ہم یولو لے مرض دے چہ ہف نہ د خلاصید و
 اس د چانہ رسی نو دا و سوسوے او دلیونہ مؤینو بنکارہ کوڈ اوور سرہ
 دے جو ابونہ ور کوڈ :-

پہ حضرت عائشہ مرزائی افتراء

مرزبان وائی چہ حضرت عائشہ رضی فرمائیلی دی مَوْلُو اِنَّہٗ خَاتَمُ
 النَّبِيَّاتِ وَلَا تَقُولُوْا لَآ نَبِيَّ بَعْدَہٗ، د احادیث پہ ڈر منشور کتبی د خاتم
 نبیین د آیت تشریح د پارہ، اوڈ مجمع البحار پہ قلملہ کیں پہ مست

شسته خواصی عبارت بل شان دے چہ مرزا یا نو بکین ددو کے د پار
گپ گوت کرے دے، دالفظ صدیقہ رضہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام یہ
سلسلہ کن ارشاد فرمایا دے رَا صُكَّهَا فِي حَدِيثِ عِيسَى اَنَّهُ يَقْتُلُ
الْحَيَّزَيْرَ وَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَزِيدُ فِي الْحَلَالِ اَنْ يَنْزِيْدُ فِي حَلَالِ نَفْسِ
بَانَ يَتْرُوجُ وَيُوْلِدُ لَهُ وَكَانَ كَمْ يَتْرُوجُ قَبْلَ رَفْعِهِ اِلَى السَّمَاءِ
فَزَادَ فِي الْهَبُوطِ فِي الْحَلَالِ فَيُحْيِيْنَ يَوْمَ مِنْ كُلِّ اَحَدٍ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَيَنْتَقِنُ اَنَّهُ بَشَرٌ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا اَنَّهَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ وَ
تَقُوْلُوْا اِلَّا نَبِيَّ بَعْدَكَ، ددے پورے عبارت نہ معلومہ شوے چہ
صدیقہ رضہ فرمایا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ خستہ
نہ ورا نہ دے نکاح نہ وو کرے آسمان نہ را کوزیدانہ پس بہ نکاح
اولاد بہ لے ہم کیسری او بہ حلالو کن د اضافے مطلب ہم دادے د
خوردی او صلیب پرستی خاتمہ بہ اگری او بنول اهل کتاب بہ ددہ بہ
او بشریت ایمان او یقین را و رہی نو پہ دے وجہ حضور علیہ السلام تہ
الا نبیاء وائی لیکن لا نبی بعدک پہ دے بنیاد دے وایٹی چہ حضرت
علیہ السلام د آسمان نہ دراکوزیدانہ انکار اگری، د هغوی، بنکا
مقصد داؤو، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہم دے او د هغه نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو رہی نبی حضرت علیہ السلام
رانلو د انکار د پازہ دالفظ ماہ استعمالی، حکہ چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دے مسند احمد جلد ۱ ص ۱۲۹ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے (لا یبقی بعدی من النبیین
اِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَالرُّؤُیَا الصَّالِحَةُ، جو روایت د عائشہ رضہ مجهولہ
ہم دے

پہ حضرت علی دروغ تہرل

داچہ حضرت علی د حسیبوا استاد ابو عبد الرحمن السلی نے و تیلی روایت

روای تہ رخانہ، پہ زور لوگوہ۔ ددے جواب بنکارہ دے چہ حضرت علی
پہ یزد راجح قرأت د زور والہ و او موزو ہا ندا ہے پہ دیلو نویان کہہ
دے چہ دے معنی پہ لحاظ د فتح او کسرے فرق نشتنہ پچیلہ حضرت علی رضہ
نبوت د بندیز د حدیث راوی دے، بخاری او مسلم کہنے شتہ چہ آنت
یٰ بَنِي بَنِي لِه هُرُونَ مِنْ مُوسَى اِلَّا اَنَّهُ لَا بَنِي بَعْدِي
پہ شیخ اکبر د دروغ تہرل
داچہ شیخ اکبر د ولی د پازہ نبوت ثابت کریدے، جواب دادے چہ د
موفیاً ورم پہ اصطلاح کن د نبوت لغوی معنی اِبْنَاءٌ عَنِ الْغَيْبِ
مطلقاً و حياً اَوْ الْهَامَا، هغوی وحی تہ شرع او الہام تہ غیر شرع وائی
روندی ہے خوشی اکبر د دامنی چہ د شرعی نبوت دروازہ بندہ دہ لکہ
پہ فتوحات مکیہ جلد ۲ ص ۲۵۹ کن لیکے: اِنَّ الرَّؤْيَا جَزْءٌ مِنْ اَجْزَاءِ
النُّبُوَّةِ فَبَقِيَ لِلنَّاسِ فِي النُّبُوَّةِ هَذَا وَغَيْرُهُ وَمَعَ هَذَا اِلَّا يَطْلُقُ اسْمُ
النُّبُوَّةِ وَلَا النَّبِيَّ اِلَّا عَلَى الْمَشْرِعِ رَاجِحٌ صَاحِبُ الْوَحْيِ خَاصَّةً اَوْ مَن
كُنِيَ لِيكِي، فَمَا تَطْلُقُ النُّبُوَّةُ اِلَّا لِيَنْ اَلْتَّصِفَ بِالْمَجْمُوعِ فَذَلِكَ النَّبِيُّ
تِلْكَ النُّبُوَّةُ حُجِرَتْ عَلَيْنَا وَانْقَطَعَتْ، او ہر ددہ نہ پہ البواقیت
جسٹہ طبع مصر کن نقل دی، هَذَا اَبَابٌ اُعْلِقَ بَعْدَ مَوْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَا يَفْخُحُ لِاَحَدٍ اِلَّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِكِنْ بَقِيَ لِلرُّؤْيَا وَحْيٌ اِلَّا لِهَامِ
لَّذِي لَا تَشْرِيْعُ فِيْهِ :

پہ امام غناب دروغ تہرل

داچہ پہ مجد المحيط جلد دریم ص ۲۱۳ امام غناب پہ حوالہ دا خبرہ
موجودہ دے چہ پہ ارباب اطاعت کن بہ نبی د نبیا نو سہ شامل وی
جواب دادے چہ دے نہ مراد رو مبنی انبیاء علیہم السلام وی حکہ
پہ امام موصوف د ختم نبوت نصیرم کریدے لکہ چہ د ختم نبوت مطلب

داعیہ بیا نبوی، اَنَّهُ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبُوَّةَ أَيْ تَمَّتْهَا بِحَيْثِيَّةِ
پہ جلال الدین رومی دروغ تزل: قولی،

فکر کن در راه نیکو خد متے

تا نبوت یا بی اندر امتے !

دے نبوت مقصد ہغہ قُربِ الہی دے چہ کہ نبوت دنیض نہ
حاصلیزی اصل نبوت تیر مطلب نہ دے حکم چہ رومی پچپلہ کہ
ختم نبوت قائلہ دے، لکہ دفتر پنجم کتب بیکی: ع

با رسول اللہ رسالت تمام

تو نمودی پچوشیس بے غمام

اوپہ خلورم دفتر کتب لیکی ع

ابن ہسمہ افکار کفران زاد شان

چون در آمد سید آخر زمان

پہ علامہ قاری دروغ تزل

پہ موضوعات کبیر مشہ کتب دا حدیث، لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ لَكَانَ
نَبِيًّا قُلْتُ مَعَ هَذَا أَيْ الضَّعْفُ لَوْ عَاشَ إِبْرَاهِيمُ وَصَارَ نَبِيًّا وَكَذَا
لَوْ صَارَ عُمَرُ نَبِيًّا لَكَانَ مِنْ أَنْبَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَعِيسَى وَخُضْرَاءَ
وَالْيَاسِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَلَا يَنْتَاقِضُ قَوْلُهُ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ إِذَا مَعْنَى
لَوْ يَأْتِي نَبِيٌّ بَعْدَهُ لَا يَنْسُخُ مِلَّتَهُ وَكَمْ يَكُنُ مِنْ أُمَّتِهِ،

دے جواب دادے چہ کہ ابراہیم او عمرہ نبوت کہ دے،

ہم نوہ حضور علیہ السلام پہ وخت کتب بہ وونہ چہ کہ حضور علیہ السلام

نہ دُستور مانہ کتب کچرے عیسیٰ، خضر او الیاس علیہم السلام را حنی
نوغہ پخوانی (روان دینی) پیغبران دی نوبی ندی او چہ را حنی نو کہ امتی
پہ حیثیت بہ را حنی، پچپلہ علامہ قاری رحمہ اللہ تعالیٰ پہ شرح شمائل
باب اول ص ۳۳ کتب فرمائی ملی دی،

أَنَّهُ خَتَمَهُمْ أَيْ جَاءَ الْخَيْرُ هُمْ فَلَا نَبِيَّ بَعْدَهُ أَيْ لَا يَنْبَأُ أَحَدٌ بَعْدَهُ فَلَا
يُنَافِي نَزُولَ عِيسَى مُتَابِعًا لِلشَّرِّ يَعْتَبَرُ مُتَمَدًّا مِنَ الْقُرْآنِ وَالسُّنَّةِ
رَوَّاقًا فِي الْمُرَقَّاتِ جَلَدُهُ ص ۳۳ الْمُقْفَعُ مَنْ قَفَا شَرًّا إِذَا نَسَعَهُ
يَعْنِي أَنَّهُ أَخَذَ الْأَنْبِيَاءَ الْأَوَّلِيْنَ عَلَى الْخَيْرِ هُمْ لَا يَنْبَأُ بَعْدَهُ وَقَالَ
فِي شَرْحِ الْفِقْهِ الْأَكْبَرِ الْمُجْتَبَأُ مَتَّ، وَدَعْوَى النَّبُوَّةِ بَعْدَ نَبِيِّنَا
كُفْرًا بِالْإِجْمَاعِ،

دغہ رنگ حدیث در کوعاش ابراہیم لکان نبیًا دا بن ماجہ روایت

دے چہ یہ پکنی ابوشیبہ ابراہیم بن عثمان ساقط راوی دے رتہذیب

التہذیب صحیح حدیث بخاری داعیہ دے لَوْ قُضِيَ أَنْ يَكُونَ بَعْدَهُ
مُحَمَّدٌ نَبِيٌّ عَاشَ رَبُّهُ وَلَكِنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ،

پہ امام ربانی مجدد الف ثانی باندروغ تزل

دا امام ربانی پہ مکتوبات جلد ۷ مکتوب ۷۱ کتب کیلیک

حصول کمالات نبوت مرتابان را بطریق تبعیت و دراشت بعد از بعثت خاتم الرسل
علیہ و علی جمیع الانبیاء و الرسل الصلوٰۃ و التحیات منافی خائیت اونیت،

لَا تَكُنْ مِنَ الْمُتَرَدِّينَ، مرزا یانود دے عبارت نہ دے تا بتولو کوشش کریں

چہ امام ربانی رح کہ نبوت جاری پاتے کید و قائل دے، خود سے نہ دے نہ

مغوی مطلب کہ بعضوا جزاؤہ نبوت کمالات حاصلول دی، نہ چہ قول

کمالات کہ نبوت، یعنی نبوت شرعی، حکم چہ امام موصوف رح پچپلہ دویم دفتر

۱۳۳ اومہ حصہ مکتوب ۷۱ کتب دا اهل السنۃ و عقائد او پہ بارہ کتب بیکی

و خاتم الانبیاء محمد رسول است و عیسی علیه السلام که نزول خواهد نمود عمل بشریت او خواهد کرد و بعنوان اُمت او خواهد بود، او در ترمذ حصه ششم ص ۳۵ و ۳۶ مطبوعه امرتسر تختی کلان کتبے یکی، اول انبیاء آرم علیه السلام و آخر ایشان خاتم نبوت نشان حضرت محمد رسول اللہ است و عیسی علیه السلام که از آسمان نزول خواهد فرمود متابعت شریعت خاتم الرسل خواهد نمود، دا بنول بیان د میرزا ایت خلایق دے، د ختم نبوت نه علاوه اہ دے کن د حضرت عیسی علیه السلام نزول د آسمانہ ذکر دے، او د یوحنا د متعلق مرزا پخپله پہ "شہادۃ القرآن کن لیکي، داوینا چہ مجید د بانندے ایمان را و پرل فرض نہ دی او پر بدل دی انحراف) حکم چہ الله تعالی فرمائی،

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ
 پہ شاہ ولی اللہ د دروغ تزل

پہ تفہیمات الہیہ جلد دویم ص ۲۴۷ تفہیم شاہ صاحب لیکي ختم بہ النبیین آئے لا یوجد من یا مرہ اللہ سبحانہ بالتشریح علی الناس، دے عبارت نہ مرزا یا نو دا مطلب را ا بنکلو چہ د علیہ السلام نہ پس صرف شرعی (تشریحی) نبوت بند دے، حالانکہ د تشریح شاہ صاحب د پخپله پہ تفہیمات جلد دوم ص ۲۴۷ کن کر یہ فرمائی، وَ صَارَ خَاتَمَ هَذِهِ الدَّوْرَةِ لَا يُبْکِنُ أَنْ يُوجَدَ بَعْدَ نَبِيِّ، اویا جلد ۱ تفہیم ص ۲۴۷ کن لیکي، مُحَمَّدٌ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ وَ دَعْوَتُهُ عَامَّةٌ لِجَمِيعِ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ وَ هُوَ اَفْضَلُ الْاَنْبِيَاءِ بِهَذِهِ الْخَاتَمَةِ وَ بَعَثُوا اٰخَرِي وَ قَالَ فِي حُجَّةِ اللّٰهِ فِي حَيْثُ بَدَأَ هَذَا الْاَمْرَ نُبُوَّةَ اَلْفِ اَلْقَبُوَّةِ اِنْفَضْتُ بُوْقَاةَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ اَلْخِلَافَةُ لَا سَيْفٌ فِيهَا يَمْتَلِئُ عُثْمَانُ وَ اَلْخِلَافَةُ

بِشَهَادَةِ عَلِيِّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ وَ خَلِجُ الْحَسَنِ، او پہ دے فارسی ترجمہ د خاتم النبیین کن بیالیکی، نیست محمد پدربین کس از مردمان شما و لیکن پیغمبر خدا و محمد پیغمبران یعنی بعد از اوے هیچ پیغمبر نباشد،

پہ مولانا محمد قاسم د دروغ تزل

مرزا یا نو مولانا محمد قاسم رح نہ د ختم زمانی انکار منسوب کریدے حالانکہ ہغوی، پخپله فرمائی، کچرے اطلاق او عموم شتہ نو خاتمیت زمانی ثابت دے کچرے دا سے نہ وی نو د خاتمیت زمانی لزوم منل دلالت التزامی خاتمیت ثابت دی، بل خوا د نبی علیہ السلام دا قسم تصریحاً دَأَنْتَ مَتِي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى اَلَا اَنْتَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، چہ پہ ذکر شوی، طرز د لفظ خاتم النبیین، نہ ما خود دی، پہ دے بآب کن کافی دی، حکم چہ دامضمون تو اثر نہ رسیدے دے او پہ دے دامت اجماع ہم دے، اگرچہ الفاظ د "لَا نَبِيَّ بَعْدِي"، پہ سند متواتر منقول نہ دی، نو د الفاظ دا عدم تواتر با وجود التواتر معنوی پہ دا سے دی، لکہ د فرض د رکعاتو نو د شمیر تواتر چہ منکرے کا فرد دارنگ د دے، "لَا نَبِيَّ بَعْدِي"، منکرہم کا فردے، پہ تحذیر الناس ص ۲۴۷ کتب خانہ امداد یہ، او پہ مناظر عجیبہ ص ۳۵ کنے لیکي خاتمیت زمانی خپل دین او ایمان دے البتہ د ناحق تہمت خہ علاج نشتہ

پہ مولانا عبدالحی د دروغ تزل

مولانا موصوف پہ "دا فع الوسوس في اثر ابن عباس" ص ۳۲ کن لیکي دی، د اہل سنت علماء ہم دا خبرہ ہنکارہ کوی، چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کر، سالت کن ہینحوک نبی خاوند د نوی شریعت نشی کیدے کوم نبی چہ پہ د زمانہ کنس داعی، نو ہفہ بہ د شریعت محمدی تابع دی نو پہ ہر تقدیر بعثت محمدیہ عام دے، جواب دا دے چہ دا

مضمون دترمیکہ ک نور و طبقوا و ک هغوی د انبیاء متعلق دے لکہ کدے
وضاحت پہ «ر زجر الناس» صکتہ کن چہ دوی کرے دے، ختم نبینا
حقیقی بالنسبة الے انبیاء جمیع الطبقات یعنی آتہ لکم نعت النبوة
لاحد فی طبقہ، او مجموع الفتاوی جلد اول ص ۹۹ کن مولانا مصروف
لیکی «قال ابو سکر فی التمهید اعلم ان الواجب علی کل عاقل ان
یعتقد ان محمدا کان رسول الله والآن هو رسول الله وکان
خاتم الانبیاء ولا یجوز بعدة ان یكون احدا نبیا ومن ادعی النبوة
فی زماننا یكون کافرا» دداسے بناکارہ خبر و کولو با وجود ک
داو تیلی شی، چہ دے دے د ختم نبوت منکر و!!!

ختم نبوت د علامہ اقبال رح پہ نظر کن

۱) لیکی چہ «قادیانیت د یہودی مذہب چر بہ دے، احمبا پہ
نزد بھائیٹ د قادیانیت نہ زیات مخلص دے، حکمہ چہ بھایان
بنکارہ د اسلام مخالف دی، لیکن قادیان د اسلام خواہم اصول
ظاہری طور قائم ساتی مگر پہ پتہ د اسلام د روح او مقاصد
مہلک دی، د قادیانی فرتے د خدا ئے داسے تصور چہ ہفہ حایس
دے، او ہفہ سرہ د دشمنانو د پارہ بیشمیرہ زلزے او بیماری
او دوی د نبی پہ بارہ کن داتخیل چہ ہفہ مجوسی وی او دوی
عقیدہ چہ ک مسیح روح کن تسلسل دے رہ ہرہ زمانہ کن بیل بیل
صبح راتے شی د ایونہ و وچہ بس ختم شو (العیاذ باللہ مترجم)
داتولے عقیدے داسے دی چہ د یہودیت عناصر لری گویا کہ دا تخیر
یہودیت طرف تہ واپس بوتلل دی، حرف اقبال رح ص ۱۱۱ مرتبہ
لطیف احمد شروانی

۱) پہ اسلامی ایران کن د مؤبدانہ اثر لاندے ملحدانہ تخریک

اوجت شول او هغوی د بروز، حلول او ظل وغیرہ اصطلاح کانے
دے لہ پارہ روانے کرے چہ پہ کن دتناسخ تصور پت کرے شی،
د دے اصطلاح کانورڈا نول، پہ دے وجہ ضروری و وجہ د مسلمانانو
پہ زبر و نوا اول وارید انہ لگی تر دے چہ د مسیح موعود اصطلاح ہم
اسلامی نہ دہ بلکہ اجنبی دہ چہ شروع ئے ہم د دے مؤبدانہ تصور نہ
شویدہ، حکمہ چہ د اصطلاح کانے مؤبدانہ د اسلام د ہر و مبی دور
پہ تاریخی او مذہبی کتابون کینے نہ ملاد پزی»
(حرف اقبال، ص ۱۲۳ و ۱۲۴)

۳) قادیانی تولے د اسلامی یووالی د دشمن دے مسلمانان د ہفہ تخریک
پہ معاملہ کن دیر حشاس دی، کوم چہ د هغوی د یووالی د پارہ خطرناک
وی، چنانچہ ہر یودا سے مذہبی جماعت چہ پہ تاریخی طور، خود
اسلام سرہ تہری وی، لیکن خپل نبیاد پہ نوی نبوت ابردی، او دوی
پہ الہامو تو اعتقاد نہ لرونکی ہول مسلمانان دوی کافر یولی دا
خو مسلمانان د خپل یووالی د پارہ خطرہ کنری حکمہ چہ اسلامی یووالے
پہ ختم نبوت مضبوط پزی :- (حرف اقبال ص ۱۱۱) مرنرا محمود
خلیفہ دوم پہ آئینہ صداقت ص ۳۵ کن لیکی، ہر ہفہ مسلمان چہ د
حضرت مسیح موعود پہ بیعت کن شامل ندے نو ہفہ کافر دے د اسلام
د دائرے نہ بھر دے، اگر چہ ہفہ د مسیح موعود نوم ہفہ نہ وی اور پتہ
(۴) حکمہ پہ دے ہفہ شک شبہ نہ لرم چہ دا احمدیان د اسلام
او د ملک دوار و غدا اراں وی رد اقبال رح خط د جواہر لال پہ نوم، ختم
زارہ خطونہ، حصہ اول ص ۲۹۳ مرتبہ جواہر لال مطبوعہ جامعہ ملیت
نولے پہلے اندیاں

۵) خبا پہ رائے کن د قادیانیانو صرف دوا لارے دی چہ با خود

خیلو رُو نرو تقلید اُکری او یا د ختم نبوت تا ویلونه پریزیدی او هغه د خپل پوره مفهوم سره قبول کړی، کدوی دانوی تا ویلونه صرف په دے غرض دی چه ددوی شپږ د اسلام په حلقه کښی وی چه سیاسی فائده واخلی ر حریف اقبال ص ۱۳۶-۱۳۷

۷) ځما په رائے کښ حکومت د پاره بهترینه طریقه کار به دا وی چه هغه قادیانیا ن یو بیل بوتلے اُمینی چه دا به د قادیانیا نو د پالیسی عین مطابق وی او مسلمانان به هم دروا دارئ داسے معامله کوی که څنگه چه پورنو مذهبونو سره کوی، اودا د قادیانیا نو د پالیسی مطابق څکه دی چه د دویم خلیفه مرزا بشیرالدین پخپله خطبه په حواله د الفضل اخبار ۲۱ اگست ۱۹۱۷ حضرت مسیح موعود فرمائی، چه د هغوی (د مسلمانانو) اسلام بیل او څهونیز اسلام بیل دے، د هغوی خدا ښه بل او څهونیز بل دے، د هغوی بل او څهونیز حج بل دے دغه رنگ څهونیز په هره خبره کښ اختلاف دے، :

۸) د علامه اقبال انگریزی حکومت ته مشوره، په نوی د ستور کښ د اقلیتونو د تحفظ خیال ساتلے شوے، دے ځما په خیال کښ قادیانیا ن به د حکومت نه د جدا کید و په مطالبه کښ وړاندے والے نه کوی خوملت اسلامیہ د دے مطالبے پوره حق لری چه قادیانیا ن د جدا کړے شی، کچرے حکومت دا مطالبه نه منله نو د مسلمانانو به شک وی چه حکومت د دے نوی مذهب په جدا کولو کښ ډیل کوی، حکومت په ۱۹۱۹ د سیکمانو د جدا کید و د مطالبے انتظار اُ نکرو اُس د قادیانیا نو د دے مطالبے ولے انتظار کوی حریف اقبال ص ۱۳۷ باندے علامه اقبال لیکي، په غونځ کښ قطع تعلق په نکاح او نورو معاملو کښ د مسلمانانو به بائیکاټ او د ټولونو د پریزیا ت دا اعلان چه د نیائے اسلام کافر ده، اودا د اسلام نه دومر

زیاتہ لری ده څومره چه سیکمان به د هند وانو نه لری نه وی څکه چه سیکمان او هندوان خو خپل مینځ کښ و دو نه کوی، هر کله چه قادیانیا ن په مذهبی، معاشرتی معاملو کښ ځان جدا کړی، نو په سیاسی ډول مسلمانانو کښ د شامل پاتے کید و د پاره ولے پریشانوی ارفخرا اقبال ص ۱۳۷

۸) پابندی په باغی جماعت لگول پکاردی، علامه اقبال انگریزی حکومت نه لیکلی دی، کچرے دیو تو مریو والے په خطر ه کښ وی نو هغه د پاره سواد د بل علاج نشته چه هغه د عنادی ټولونو په خلاف مدافعت اُ کړی، اُس سوال دادے چه د مدافعت طریقه د څر وی! هغه دا ده چه اصل ټولی ته د دوا دارئ تلقین اُ کړی حالانکه د هغوی یو والے په خطر ه کښ وی او باغی ټولی ته د هغه تبلیغ پوره اجازت وی کوم چه دروغو لیکلو به ډک پک وی ا ر حریف اقبال ص ۱۳۷

زلا وایم چه د مرزا دایو کښل د کورونو کښلونه زیات دی کوم چه هغه په ایښه کمالات ص ۱۳۷ کښ لیکلی دی چه څوک مانه مښی او ځما د دعوے تصدیق نه کوی او ایمان پر نه را و لری نو هغه ټول د زنا اولاد دی،

قیامت، معاد او مجازات د اعمالو د قیامت نومونه

د کوم څیز نومونه چه گنړی نو دا د هغه د لوڼے والی دلیل دے، دا لله تعالی نومونه گنړدی دا هم د الله تعالی د لوی شی دلیل دے، امام سیوطی رح پښه وړالسافرة فی امور الاخره، کښ د قیامت آتیا نومونه ذکر کړیدی رصت مطبوعه کاشی رام لاهور) موبن په هغه کښه بنکاره مشهور نومونه ذکر کوو

۱- السَّاعَةُ

قیامت دانومله دُوُو و جهودے، یوله دے و جھے چه قیامت به ناگهانہ لائی، لکه چه یو کینتہ تیریدونہ پس ناگهانہ چه دویمہ کینتہ لائی، او دویمہ لہ دے و جھے چه قیامت کنی داوینوا آخرینو حساب به پہ لبز وخت مثلاً یو کینتہ کنی ختم شی اوهم دامعنی دَرَسْرِبِ الحَسَابِ دے اوهم دامعنی دَحَضْرَتِ عَلِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ منقول دے، إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ الْحَقُّ آتِيَةٌ

۲- الْقِيَامَةُ

یَوْمَ الْقِيَامَةِ دے سورۃ ال عمران آیة ۱۸۱ دے نوم و جھ دادا چه ددے معنی ادریدال دی، او پہ دے ورخ بہ بتول خلق ملائکے او روح بہ دے الله پہ ممکن ترهغه و ختہ ولا پروی تزکومے چه الله تعالی جل شانہ اُغواہی۔

۳- الْقَارِعَةُ

قَرَعُ زَبْرَةَ دَرَزْدُوا و یچولوتہ و ییلے شی، ددے ورخ دَویرے نہ بہ ہم زہونہ دَرَزَبِرِی و لَوَ چیری، الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ،

۴- الْحَاقَّةُ

دَادْحَقٌ، نہ ماخوذ دے، ددے نوم مطلب دابنودلی چه داورخ حقد دے او پہ دے کن د شک شیہ خمر كُنْجَانِشْ نَشْتِ، الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ،

۵- الْوَاقِعَةُ

دَادَرُوْعٌ، نہ ماخوذ دے مطلب داچه ددے بتواتع کیدوکنی شی شک نشتہ بلکہ داخامخا واقع کیدونکے حقیقت دے رَادَلُوْقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ لَوْ قَعْنَهَا كَاذِبَةٌ،

۶- الْغَاشِيَةُ

دَغَشِيٌّ، معنی پتبول دی، ددے ورخ لہ ہیبتہ بہ زہونہ پت شی او خلق بہ او ترشی هَلْ أَتَتْكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ،

۷- الزُّزْفَةُ

در آنرف معنی نزدے کیدل رَارِزْفِ الشَّيْءِ قَرِبٌ، اوداورخ د حقیقت پہ اعتبار سہا نزدے دے حکمہ چه خانخارا تلونکے خیز نزدے وی او تلونکے خیز لہ وی، بلہ دا چه مرگ د قیامت دروازہ دے او مرگ نزدے دے رَارِزْفِ الْاَزْفَةِ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ،

۸- يَوْمِ التَّغَابُنِ

غبن تکی اودو کے تہ وائی، پیدے ورخ بہ دا بنکارا کہ شی چه پہ دیا کن کوم خلق پہ دو کہ کنی چه د عمر عزیز قیمتی برخہ ٹی پہ کومو مفیر و خیز و لو کنی تیرہ کر کا اود کومو قیمتی صلونونہ محرومہ وو، ذَلِكِ يَوْمِ التَّغَابُنِ،

۹- خَافِضَةٌ

ذليله کوونکے ورخ چه دین نہ آوری دالی خلق بہ پہ دے ورخ پہ جہنم کنی پہ دیرلانده ذلت کنی وی ا- رَافِعَةٌ، اُجْتَوُوْنِكُمْ و رِجْ كُومُو خَلْقُوْجِه دد نیا پہ ژوند کنی د دین غمخوری کربدے هغوی بہ پہ دے ورخ د جنت پہ لور و اُجْتَوُوْرَد شهنشاهیت مقامونو کنی وی، خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ،

۱۰- الظَّامَّةُ الْكُبْرَى

ددے معنی لویہ هلہ کلمہ دے او د قیامت نہ بلہ نریانہ شی هَلْ هَلْ نَشْتِ چه پہ دے کن بہ د بتولوانسانانو د قسمت ابدی فیصلہ کیری، رَفَادًا جَاءَتِ الظَّامَّةُ الْكُبْرَى، قیامت او حشر لشر د انسانی ژوند دیرہ ضروری خانگہ دے چه پہ دے خوائی خوشحالی او تباہی دارومدار دے اود قیامت پہ باره کن درے خیزونہ د غور فکر جو کر دی، ۱) د قیامت وجودے چه دامو بنزد قیامت صورت نہ وایو، ۲) د قیامت مقصد یعنی د عملونو بدلہ چه دامو بنزد قیامت نوم تہ وائی

رسد قیامت تفصیلات مثلاً قیامت کیفیت، وزن دعا عملو، حوش
کوثر، پل صراط، نور، جنت اودوزخ اوداسے نور دیر،
دتلونہ روچھ بہ مونہ، قیامت اود معاد صورت ذکر کوو
اود دے عقلی اوقالی دلیلونہ بہ پیش کوو،

دمعاداوقیامت نقلی ثبوت

را، بتول آسمانی دیونہ پہ قیامت قائمداو پہ دوبارہ ژوندون
متفق دی اوتول آسانی ملتونہ دامنی، پہ شرح مواقف جلد ۱ تم ۲۹
کنبہ دانقل موجود دے، اَجْمَعُ أَهْلَ الْمِلَّةِ وَالشَّرَائِعِ عَنْ خَيْرِهِمْ عَلِيٌّ
جَوَارِيَةٌ وَرُؤُوسُهُمْ: یعنی تول ملتونہ اوشریعتونہ متونکی خلق وحشر
اجساد پہ جوازاو وقوع بانداے متفق دی۔

۳) تولو پیغمبرانو علیہم السلام قیامت خبر و کول کریدی دکوثر
چہ زیات رشتینی خلق پہ بنیاد موکبی نشته قرآن پوره تفصیل سرہ
دقیامت بیان کریدے اوبیا ددے پہ بارہ کنی، مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ
فرمائیل ددے ثبوت دے چہ قرآن دتبرشو اوسانی کتا بونودا مزلو
او عقائد تصدیق کوی نو حکمدا کنبوت، قیامت اود مجازات اعمال
وغیرہ پہ بارہ کنی دژومبنا آسمانی کتا بونو ہم تصدیق کوی، د قیامت
نہی دآخرت ژوند دڈیا کژوند نہ دیرزیات اوبائیداردے
وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْثَى، دآخرت ژوند بہتر اوبائیداردے اوبیائے
اُفْرَمَائِيلَ، اِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى
دامضمون دحضرت ابراہیم اود حضرت موسی علیہما السلام پہ صحیفوںکے
موجود دے۔

د فلسفیانو د انکار تردید

فلسفیانو د حشر اجساد نہ انکار کریدے دعملونو بدلہ ہغوی ہم مہنی

خوبعضے دسعدت اوشقاوت روحانی اوبعضے دتساخچہ صورت
کنہے مونہ بہ ددے تر دید کوو، خوا اول داوالو چہ د فلسفے دقوانینو
پہ مطابق ہم د انکار دمنلو جو کہ نہ دے، حکمچہ دوی ہر ممکن
د قدرت اوطاقت لاندے مہنی اودا ظاہر دہچہ حشر داجساد
ممکن حکم دے چہ د حشر یوجزء انسانی روح دے، دویم دبدن
ڈرے، اودریم دبدن جو رہنت، دادرے وارہا خیزونہ ممکن دی چہ
پہ قدرت الہی شتہ دادرے وارہا خیزونہ دمرگ نہ ورا نڈاے
دا اللہ پہ ایجاد موجود شوی وو، کچرے دانا ممکن اومتنع وے نوا اول خل
بہ ہم نہ و موجود شوی دوبارہ ژوندی کیدل خوا اس عقل نہ دیر
نزدے دی دمنلو دبارہ دا قرآن بیان کریدی، وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا
وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى، رسورۃ الروم ایتہ عن یعنہ د انسانی قدرت دقاعدا
مطابق دوبارہ پیدا کول دژومبہی خل پیدا کولونہ زیات آسان دی
ہر کله چہ اللہ دیر لوٹے دے نو ہفتہ نہ دے دوار و تخلیقونو کنبہ
فروق نشتمہ۔

دنہشت دشتہ کولوشبہ

فلسفیان بل انکار پہ دے قاعدہ کوی چہ نیشتمہ سرہ خیزونہ
بدلیزی مطلب دا چہ اول خیز یو وارہا خترشی نو دویم وارہم ہفتہ
شہ بیانشی موجودیدے کہ وی نو ہفتہ بہ بل خیزری، لودا فلطہ دہچہ
پہ قیامت کنبہ بہ ہو بہو ہر ہفتہ انسان بیادوبارہ ژوندے شی، داشبہ
بالکل باطلہ دہ حکمچہ د اول وجود نہ مانہ یو اود بل وجود زمانہ بلہ نو
داولے زمانے وجود ختم شو ایلے زمانے کنبہ بیاد موجود شو خترشہ بدلندے
او ہم ہفتہ شہ دے، کومرچہ ڈو ہجے وومطلب داشوچہ دلہہ نشی کیدے
چہ پہ یونمانہ کنبہ یوشہ خترشی او ہر پہ ددے زمانہ کنبہ ہم دہہ شہ بیاد

موجود شی نودہ کن ہیج اشکال پاتے نشو چہ پہلہ زمانہ کنے دیو خیز
 بعینہ وجود کیدی ایشی او پور تہ ذکر قاعدہ ک فلسفیا نو غلطہ دہ، دا اعتراض
 خود خندا او ر دے چہ اولہ زمانہ د اول شخصیت جزو و، بلہ زمانہ بہ د
 بل شخصیت جزو وی ہم د رومی شخصیت نہ حکمہ چہ زمانہ ک شخصیت
 جزو ہیچرے نشی کیدے ہفہ مشخصہ ندا کہ دا سے وہ نو دن سرے
 بہ ہفہ پڑونے حکمہ نہ وو چہ زمانہ بدلہ شویدا، د پوہ د پارہ یو آسان
 مثال، یوانسان پہ یوزمانہ رڈ نیا، کن موجود صر (معدوم) کیدو سرہ
 پہ برزخ (بلہ زمانہ) کن ورگ او پہ قیامت رپہ ریبہ زمانہ کن ہم دہ انسان
 دا سے مثال لوی لکھ چہ یو سرے دلا ہور نہ کراچی تہ لا رشی، زمانہ بدلہ
 شوہ مقامات بدل شو او سرے ہم ہفہ دے اول وار لا ہو کت موجود وو
 رڈ نیا) چہ روان شو نو نہ لا ہور کن وو او نہ کراچی کن وو معدوم شو
 (برزخ) او کراچی نہ چہ اُرسید و نولا ہور کن نہ وو ر آخرت) دادے
 زمانے بکالے شوہ یوانسان معدوم شو او بیا موجود شو، خو ہمد غر
 انسان دے او بالکل بدل نشو، نو دا اعتراض بالکل غلط شو چہ زمانے
 پہ بدل لیدو سرہ، شخصیت بدل لیری کچرے دا سے وہ نو مکان پہ بدل لیدو
 بہ شخصیت بدل لیدو کوم سرے چہ پہ لا ہور کن وی نو ملتان تہ پہ تلو
 او ر سیدو بہ د ہفہ شخصیت بدل شرے وو حالانکہ دا سے نہ کیزی،
 دویم دا چہ دیو والی دار و مدار د اصلی اجزا و او د ر کج پہ یو والی دے دے
 نہ بغیر کچرے بل چہ فرق راشی نو پہ شخصیت خہ اثر نہ غور زوی، مثلاً
 کچرے دیو سری رنگ محکب سپین وو بیا گرم ملک کن پہ ہر کن کار
 کولو سرہ ک ہفہ رنگ کہ تور ہر نشی نو سرے ہر ہفہ دے بدل نشو
 د غہ رنگ کہ د پنٹلسو کالو یوسرے د ویر شو کالو شنی نورنگ او قد او
 غب والی کن فرق راتلو سرہ بہ ہم دا ہفہ سرے وی کوم چہ ورا پد و

پو حکومت ہم د ہفہ ک نو کروی تنخواہ ور کولونہ پہ دغہ بنیادا نکار نہ
 کوی او ر دغہ توالی او او ر دوالی پہ وجہ یو عدالت چرے
 د چامقدومہ نہ دہ خارجہ کچرے چہ تہ اُس بل سرے تے، دغہ رنگ
 کہ د نیک یا بد عمل پہ وجہ کچرے شکل اور نگ کن شہ فرق پہ آخرت کن
 ہم شی، اصلی اجزاء تے ہم ہفہ وی کوم چہ د نیا کن وو نو دا بہ ہم ہفہ
 سرے گنرے شی کوم چہ د نیا کن وو،

د معاد پہ بارہ کن مذہبونہ

د روج متعلق دوہ رائے دی، اول دا چہ جسم لطیف دے، دویم دا چہ
 مجرد غیر مادی دے دے اختلاف پہ بنیا د معاد پہ بارہ کن د شرح موافق
 مصری جلد آتم ص ۲۹۷ د نقل مطابق پنچہ اقوالہ دی :-

- ① معاد صرف جسمانی دے، حکمہ چہ بدن اور روح دوارہ جسمونہ دی
 د صرف د کثافت او لطافت فرق دے، نور عا دہ ہم د جسم اُشوہ د ا د اکثر و
 متکلیب نو د اسلام قول دے چہ روح جسم لطیف امنی :-
- ② معاد صرف روحانی حکمہ دے چہ د جسم اُعادہ ک نشترہ یوازہ پہ طرح
 د سعادت او شقاوت دار و مدار دے، د لویونان د فلاسفر الہین قول دے
- ③ معاد جسمالی اور روحانی دوارہ دے، دنیا جسم اور روح دوارہ حویارہ موجود شتہ دا قول حنی، اقوالہ
 یو بدل لیدو سرہ، معمرہ دقاخرینو امامیہ د لویا کترو صوفیا و دے دا قول حضرت روح تہ مجرد غیر مادی
- ④ معاد بہ نہ جسمانی وی او نہ روحانی، دا قول د یونان تہ طب د حکیمان
 د معاد د کیدو او نہ کیدو ہیج فیصلہ ندا ک شوہ توقف دے، چہ
 دا قول د جالینوس دے دہ تہ د اشک پر یوتے دے چہ روح د ہفہ
 مسزاج نوم دے کوم چہ پہ صر ہی ختم شو او کہ د ہفہ جوہر نو م دے چہ مرگ
 نہ پس ہم باقی وی دا پنچہ اقوالہ ک انسان د بدن اور روح سرہ ترو ن لری خو
 یو شبکم قول د تناسخ ہم شتہ چہ ہفہ د حکماء ہندا و د یونان د بعضے

حکما و اود بعض منسوب الی الاسلام خلقود ے مثلاً احمد بن حابط چہ
د ابراہیم نظام شاگرد ے ابو مسلم خراسانی ، محمد بن زکریا ، طیب
رازی او قرامطہ :

د مجازاة درے شکله

د آخروالے د پارہ د ابن حزم مثل مثل جلد ۱ ص ۱۸۱ کوری
د مجازاة اعمال درے شکله دی ۔

را د جثو حشر ے د بعث بعد الموت پہ شکل کینی اود مجازاة اعمال بہ د
جنت اود دوزخ پہ شکل کینی وی ، دانائے د اهل اسلام اود آسمانی
مذہبوں نو اولوودہ ۔

(۲) د جثو حشر نہ بغیر صرف روح د نیکی اوبدنی اثر (خوندا اود بدی)
محسوسوی ، د اقسام مجازاة د حکماء الہیین قول دے ،

(۳) د نیک اوبد عملونو پہ بدلہ کینی د یوانسان روح بل انسان تہ بداید
تناسخ بجانااة اعمال دے ، بعض حکماء د یونان اواکثر حکماء د ہند د اقول
گوی ،

تتقید

د ادوارہ آخیری قولونہ د انبیاء علیہم السلام د اجماع اود آسمانی
کتا بونونہ خلاف دی اود عقل او فلسفہ پہ بنیاد ہر غلط دی ، یوازہ روحانی
مجازات خو خک غلط دے چہ اعمالو کینی بدن اود روح دوارہ شریک دی او
بدلہ بہ یوازہ روح تہ ملاویزی اددے مثال دلے اگنرئی ، لکہ یوشل
اوبوند د انارو غلا کوی ، روت کچہ او پوخ انار نہ پیژنی اوشل اناروتہ
رسیدے نشی دوی ، د ایسے مشورہ اگری چہ روت لاندے نشی او
شل پہ اوبڑا سور کوی انار را اوشو کوی د باغ مالک د ادوارہ عدالت تہ
وراندے کوی دوارہ د خان خلاصولو خپل خپل د لیلونہ اوائی پوند
وائی چہ زہ وینم نہ نوغلا خنک کولے شم پوخ او کچہ انارم خنک ا پیژندل
اوشل بدوائی چہ خہ اناروتہ رسیدے نہ شوم ماغلا خنک اگری ا

نوشکارہ خبرہ دہ چہ غلا خوشوے دہ بلکہ دوارہ سرہ پہ موقع
پولے شوے دہ نوک علالت فیصلہ بہ ضرورتا وی چہ غلا دوارہ کوی
دوارہ پہ فلا کین شریک دی نوسزا بہ ہر دوارہ و تہ و کولے شی ، ہم
امثال د روح اوبدن دے ہر یویوازہ یوازہ نیک اوبد عمل نشی
پہ ہر کھلہ چہ نیک اوبد عمل پہ شریک دوارہ کوی نوجزاء اوسزا دوارہ و تہ
شریک پکار دہ :

د علاوہ یوازہ ، د روحانی مجازاة حقیقت د خوب دے چہ شوک تہ
د فائدے خوب اوبنی نو ہضہ تہ صرف پہ خوب کینی خوندا اوارام وی او کہ
پہ خراب خوب اوبنی نو پہ خوب کینی ورتہ بے خوندا او تکلیف محسوس
نودا قسم جزا سزا لو بے توتے دی د اعمالو پایدارہ او خو چندہ زیادہ
پکار دہ چہ انسان د ہضم پہ طمع خہ بنہ عمل اگری شی د خوب د مزد
طمع ہچوک بنہ عمل نہ کوی اودے سرہ ہچرے د انسان اصلاح نشی
دے د بنہ عمل شوق پیدا کولو ، بدکہ دلے پکار دہ چہ د دنیا د فائدے
پہ خو چندہ زیادہ تہ فائدہ پہ آخرت کینی ملاؤ نشی اوبیا پایدارہ
وی ، لکہ یومر کید ویکے سرے خپل یتیم کید و نکی خوتے د پارہ
یوسری سرے لس زردہ (.....) روپی امانت کیزی دی ، د خوب دنا پایدارہ
رما صلولو پہ خاطر دغہ سرے کہ دغہ یتیم تہ دغہ خپل امانت پہ
یا کینی و کوی نو کور عقل او پائمل بہ خک بنکارہ شی چہ د لسوز و روپو
بقی فائدہ د خوب او تصور پہ فائدہ بیلل دھو بنیام اوروغ سری
دے اودا باہت د امانت سپار لو ہم نشی چوریدے د امانت سپار
د ہضم بد لہ کار و کولے شی کومہ چہ دے تہ پہ خو چندہ زیادہ تہ وی
میدارہ او حقیقی وی لکہ پہ آخرت کینی د لسوز و روپو امانت سپار لو
نقصان کولو او قریبائی و کولو پہ بدلہ کینی چہ د تہ جنت یا د آخرت

نور لعنتونه و رکبیشی : دتناسخ رد

را دتناسخ په شکل کښ د عملونو بدله و رکول د عقل په موجب په دے وجهو درسته نه دے ،
 را دتناسخ له انصافه خلاف حکم دے چه په عمل کښ بدن او روح دواړه شریک دی او دتناسخ په شکل کېدله صرف روح ته ورکولے شی مثلاً د یو جرم انسان روح د مرگ نه پس په یو ذلیل چوری کښ یا په ذلیل خاړوی او غنا ور کښ ولېوے شی نو سزا به یوازے روح ته ورکولے (بله د خندا خبره دا چه د بداسری د بدن په خائے به سزا د جوړ باد ذلیل خنا وراو د خاړوی بدن ته ورکولے شی ، نو دا خود خریه خائے کلونه دا غل شو بله دا چه دے خائے نه به دا روح د بدله دپاره خواغی او بل بدن ته چه لار شی ، نو دا بدله به دچا کښ په شی د ټولو نه که ورسره د نږدې څه خیال اکرېښانودے د غټ اړوند او جنجالی اشک جوړېږی نو ځکه دے بس کومر دتناسخ قائل کېدل په تصور خان یا دی مترجم دلته دا خیال هم غلط دے ، چه بدن صرف د عمل حکم داپه مجازة اعمال کښ بشریکول اته ی پکار او دے ته سزا ورکول به دا یی لکه د یو قائل ټوپک ته سزا ورکول او یا د یو مسافر او ټولکار تیشی او کښی نه جزا ورکول کومر چه جومات یا خانه کور جوړه کړی وی ، دا خیال ځکه غلط دے چه بدن آله نده بلکه پخپله او کونک دے آله خود فاعل نه جدا وی د هغه جزء نوی لکه یو نور له لیکن روح او بدن چه یو خائے شی نو هله څوک بڼه یا بدن به شی نو اصل فاعل بدن دے چه د روح په ادا نږه یو عمل کولے شی چه د روح د بدن په هرا ندام کښ ننوتے وی نو ښکاره شوه چه آله ځکه دے چه دا د روح په غم او خوشحالی کښ خا غنا شریک

نو ټوپک د قاتل ، او تیشی کښی د خانه کچه د معیار په غم او خوشحالی کښ هچرے نشی شریک دے .

د تناسخ د پاره دا دلیل باطل دے چه انسان د حیوانا تونه چه را آخلی یا د غریبه کورنی یو دلیل انسان چه مصیبتونو کښ مبتلا شی ، دے بڼیا د د ا دے ، چه یو انسان بد عمل کړی وی ، نو د هغه روح په ذلیل فنا وریا ذلیل بل انسان کښ ننوی او دارنگ هغه وړاندی کښ ته خپل عمل بدله د خنا وریا د انسان د ذلت په صورت کښ ملاویشی باطل ځکه دے چه د خاړو و فطری تقاضا د ا دے چه انسان تر کار واخلی او د پاره د جرم سابق هېڅ ضرورت نشته ځکه چه د د نیا نظام چلو لو د ا دے د حکمت الهی تقاضا او ظهور دے ، کچرے انسان دے د کار نه ا هڅے نو د خاړو وجود به لغو او بے فائده و د ا هم د حکمت الهی د شان خلاف دی ، دغه رنگ د بڼیا دمو خوشحالی او بد حالی د هغوی فطری تقاضا دے چه غنی د د فقیر نه کار واخلی ، فقیر د اجرت محتاج او غنی د هغه د کار محتاج دے په دے احتیاجونو د انسانی تمدن ربط قائم دے نو د نیا نظام پر چلیږی که دتناسخ تصور بکښ راغلو نو انسانی تمدن به بالکل د بے وړی شی د انسا قانون معیبتونه او غمو نه هم د حکمت الهی نه خالی دا یی نه دی چه د صحت او خوشحالی په حالت کښ د شکر د بڼه د مرض او د بد حالی په حالت کښ د صبر جذب به انسانی کمالات ښکاره وی او په دے د الله لږی او نږدے بنداگان پیژند دے شی .

په تناسخی مجازات کښ د جرم علم نه وی

تناسخ په نامنلی صورت کښ یو حیوان او انسان ته دا علم نه وی چه هغه د کوم جرم په بدله کښ عذابولے شی ، یو انسان عدالت کښ خو جرم نوردے شی په هغه د تا بتولو خاړی اکریشی هله پس ته سزا

ورکولے شی، لیکن تناسخ پہ صورت کنی دالله عدالت دلو بو تو قونبکال
 کولے شی کوم کنی چہ نہ تحقیق وی، نہ مقدمہ چنول وی اونہ مجرم نہ
 دخیل خیل جرم پتہ وی چہ داسزا ہفہ نہ کوم جرم پہ بدلہ کنی
 ورکولے شی العیا ذباللہ، نو حکمہ دتناسخ داعقیدہ د عقل نہم خیل
 دمرک او پیدائش شمیرکنی دجورخت نشولے دتناسخ تردید داسے
 دتناسخیانوپہ خیال کچرے د حیوانانو پیدائش دانسانانو دبداعیلو
 د پارہ د بدلے پہ نتیجہ کنی وے نو پکارادہ چہ کبدوانسانانو دمرک
 پہ مناسب شمیرکنی ہو مرہ خنا ورا و حیوانات پیدائش کولے خولے
 حکمہ نہ دہ چہ موئز وینو مثلاً یورخ کنی یولگ انسانان مری چہ پہ
 ہفہ کنی نیم خہ بلکہ نیات مجرمان او بدکار وی، خوبل خوانور حیوان
 ہم پہ دغہ ورخ کرور و نہ اوارگونہ پیدائش کنی نو معلومہ شوہ چہ دجور
 پیدائش د مجرم نو خونو دتناسخی جنجال نتیجہ نہ دہ بلکہ دابدائی تحقیق
 پہ دہ دل دالله تعالیٰ د حکمت پہ جو پیدائش کنی حکمہ دتناسخ عقیدہ باطلہ
 دتناسخ د تردید یوہ غتبہ وجہ داہم دہ، چہ دتناسخ پہ صورت کنی پہ
 منل ضروری وی چہ د مجرمانو انسانانو د حیوانانو خونو یودی حال
 موئز وینو کورور چہ دجد اجدادی انسانانو خونو کنی عقل او نطق
 لیکن حیوانی روحو نہ داہم ندی یا مثلاً پہ پیشو کنی کچرے کر انسان روح داہم
 وے د انسان روحی فطرت کنی د مری نہ کرکہ پر نہ دہ دا ہیچرے
 نشی کیدے چہ پیشو کنی رانوتو نہ فوراً پس فطرت داہم بدل شی چہ
 مریے پیسہ مندہ کوری داہم نیسی او پہ خوندے اُخوری ہرکلمہ چہ د فطرت
 فوراً بد کیدل نامعقول دی د انسانو حیوانی روحو فطرتو نہ جفا
 جفادی پہ دے وجہ دتناسخ عقیدہ سر: تردیابہ نامعقولہ دہ
 ہرکلمہ چہ د مجازات اعمال دہ صورتہ زیوارے د روح معاد دتناسخ

اونامعقولہ ثابت شو، نو دے جوف یو صورت باقی پاتے شو ہفہ داچہ
 د مری بدن اورکوح دوارہ ژوندی کریشی او د حساب کتاب نہ
 پس د جنت اودوزخ پہ شکل کنی پہ دہ قانون مجازات نافذ کریشی، داخبرہ
 یوازے پہ آسمانی شریعتونو او د نبیائے کرامو علیہم السلام پہ تو اشتر
 ثابتہ نہ دہ بلکہ عقل او فلسفہ ہم داموزون او معقول گنری، پہ ظاہر
 خودا دیرہ گرانہ بنکاری لیکن حقیقت کنی ہیچ گرانہ نہ دہ
 د معاد جسمانی حقیقت پہ دژوقاعد و مبہمی دے، یو داچہ دامرک دے
 او محال نہ دے، بل داچہ دا دتخریب او تعمیر الہی نتیجہ دہ :-
د جسمانی معاد رو وجہ دلیل | د مجازات اعمال پہ خاطر روح
 سرہ د جسم دویم بارہ ژوندی
 کیدل میکن دی او محال نہ دی، د محال دہ معنی دی، یو عفرنی چہ مطلب
 گران والے او سخت والے وی لکہ یوسری نہ داویل چہ راخہ لاہوہاتو
 ہفہ عذر اگری چہ شتم تلے دا بل ورپورے اُبنلی چہ خانجاہے نو ہفہ
 اوائی چہ ناممکنہ (محالہ) دہ نو دے مطلب پہ داوی چہ تلل رات گران
 دی، خو کہ روان کرے وے وے پکت ہر خہ وے ورتہ بر کرے وے د ہفہ
 ارادہ شوے وے نولا ہو، نہ تلل ناممکن او محال نہ ژور او بل د فلسفہ
 ناممکن او محال دے معنی ہے داچہ نفی اثبات یو خانے کیدل چہ ہیچرے
 نشی کیدے لکہ یوسری یو کمرہ کنی پہ یو وخت شتہ ہم او نشتہ ہم بالکہ
 دہ پتہ دقو کنے پنچہ چہ تولہ دنیاد دے ضرب حاصل ہفہ خلو، بنائی
 چہ پنچہ نہ وی، نو خلاصہ مطلب پہے داوی چہ پنچہ نہ دی خو پنچہ دی
 نو قیامت او معاد پہ دے معنی محال نہ دے او کچرے محال پہ معنی دمشکل
 او د سخت واخلو نو ہفہ بہ وی خورا انسان د پارہ چہ د ہفہ بول کارونہ
 پراسبابو بنادی او اللہ تہ پہ دے معنی ہم محال حکمہ ندے چہ، اِنَّمَا امْرُؤُکَ

اذا اراد شيئاً ان يقول له كُنْ فيكون، اوله داچه متواتر خبر صادق ددے تصدیق کرے دے، نوخک دا صحیح دہ، چہ دیو ممکن تواتر سرہ تصدیق اُشی یا اعتباری ذریعہ سرہ دا ثابت شی نو دھے پہ واقع کید وکین ہیج شک شبہ نہ پائے کیری، مثلاً تیرشوی وخت کنی دجا پان ہیرو۔ شیما پہ ایتم ربم تباہ کیدل یو ممکنہ معاملہ وہ ہرکھ چہ اعتباری ذریعہ سرہ ددے تصدیق اُشونو بتوے دُنیا اُمثله، دغہ رنگ د موجودہ دُنیا پہ شپیل کراسر نیل علیہ السلام رچہ ایتم ہم نہ پہ اربونو ددے زیاتہ قوی دے تباہ کیدل ممکن اُمر دے اور سرہ ددے تصدیق آسمانی کتا بو تو اود انبیاء علیہم السلام غوندے رشتینو هستو پہ پرلہ پے شہاد تو نو کرے دے نو بیاد دے یہ واقع کید وکین ہیج شک شبہ نشی کیدے۔

د جسمانی معاد دویم دلیل د معاد جسمانی حقیقت ورا نول او جبرہ ول دی مطلب

داچه دد نیا نظام ورا نہ دل او د آخرت نظام جوہ ول د معاد جسمانی حقیقت دے دا بہ اللہ کوی نرگوانہ خک نہہ کچرے انسان مے گرانہ گنری نو ہغہ کمان تگوری او پہ دے قیاس کوی لکچہ مثل مند آتی اُچتوے، شی او میرے مے نشی اُچتوے حالانکہ دوارہ حیوانات دی خالق او مخلوق خوبرا کیدے ہم نشی اللہ داسے قوی دے چ نسبت مے د مخلوق سرہ کول ناممکن دی نو ہغہ نہہ دا ہچرے گرانہ نہ دہ چہ ہغہ خیل جوہ کرے تعمیر رذ نبیا ورا ن کری او دھے پہ خائے بل تعمیر آخرت اُکری، حکم چہ داسے خور انسان لگیا دے کوی یو عمارت ورا نوی او بل دھے پہ خائے جوہ وی، نوخک اللہ تعالیٰ چ بے انتہا قوی دے، یقیناً داسے کولے شی چہ عمارت دد تبا ورا ن کری

او عمارت د آخرت پیر آباد کری، او ہمدغہ معاد جسمانی او قیامت دے چہ د ہغے در ستولے اور شتی نوالے پہ عقل ثابت شرہ،
د قیامت او معاد جسمانی دریم دلیل خالق کائنات انسان

تہ روجہ ژوند ور کہور لیدلے کنط شی) پہ ہغہ وخت چہ ددہ نور و نشان ہم نہ وو، هل آتی علی الا نشان چین من اللہ ہرکم یکن شیبا صد کوراً، سورہ دہرآیہ علی او بیاب تی پہ قیامت کنی د مجازات اعمال د پارہ ژوند دے کوی، انسان تہ روجہ حل بے نمونے پوٹے جوہ کول دیر گردن دی نمونہ چہ پیدا شی نو بیاد ہغہ پشنہ فقہ ہم جوہ ولے شی، روجہ د انسان ہیج نمونہ نہ وہ خدائے بے تکلیفہ پیدا کرونو دے قوی ترین هستی نہ دوبارہ پیدا کول د انسان خک کہ گردن کیدیشی لکھ فرمائی:

لما بدأنا اول خلق نعبداه ووعدا، مؤمنون انسان روجہ حل جوہ کر و علینا اننا کنا فاعلین، سورہ انبیاء د دویم حل بے ہم داسے جوہ کر و ایة عسکال: دا کورن ہغہ وعدہ دہ موزن بہ ضرور داسے کوہ، و ضرب لنا مثلاً ونسی خلقه قال: ان انسان پہ مؤمنون مثال خیر وی من نخی العظم وھی رمیتره قل: چہ دا ورا ستہ ہدوکی بہ خوک یجیبہما الذی انشاها اول مرة: ژوندی کوی، رھغہ چہ خیل سورہ یس ایة عسکرو: پیدا اشی ہیر کرونوم نہ ورتا وایہ چہ چار و جہ ورا پیدا کرے و رھغہ بے دے دویم وار ہم ژوند دے کوی، بلکہ دویم ایت شریف کنی دی:

وهو اھون علیہ: د دا دویم بارہ پیدا کول د روجہ وی ورا پیدا کولنو دیر آزیات آسان دی

دے خبر و سرہ قیامت پہ عقلی رنگ کب ثابت شود آسانی نے پہ انسانی نسبت ا خود
گوندی اللہ تہ دو بارہ پیدا کول یوشان دی،

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى : (دَا اللہ د پارہ اعلیٰ کمال دے)

دمعاد خلو رم دلیل

یود رزی چہ کویت او شیروانی جوہ ولے شی نوہغه بہ خا در پہ
چہ آسانہ شکہ جوہ ولے شی چہ دایو کار کندی (دے دغه رنگ
پیدا کول د آسان چہ اللہ کریدے نو دویم بارہ پیدا کول د ورتگی
غوندے رہ نسبت د آسمان انسان پیدا کول خوبیا دیر آسانہ
شکہ چہ کار (پیدا کول) یوتے،

ءَاَنْتُمْ اَسْنَدُ خَلْقًا اَمِ السَّمَاءُ بَنِيهَا : آيا سنا سو پیدا کول گزان دی کہ د
رَفَعَ سَمَكًا فَاسْتَوْسَوْا سُرَّةَ النَّزْعَةِ اَيْتِهِمْ آسمان چہ اللہ جوہ کر وادیر
پہ اوچت خائے هغه کیستودو:

یعنی آسمان تہ چہ اگورے نو د هغه پہ نسبت انسان دیر ورتگی دے
هرکله چہ اللہ تہ د آسمان پیدا کول کین هغه تکلیف تہ ورتگی انسان پہ
پیدا کول کین بہ ورتگی شکہ تکلیف وی، پنا پہ دے د انسان دوبارہ ژوند
د عقل نہ خلاف تہ دے،

دمعاد او مجازات اعمال پنجم دلیل

سواد انسانہ کل کائنات د انسان د خدمت او فائده لپا رة
پیدا شوی دی رَوَسَخَّرْ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ : د آسمان و نوا
د ز هکے ٲول کائنات اللہ تعالیٰ ستا سو پہ کار او خدمت کین لگیا کریدی
خو انسان نے د طاعت او عبادت خداوندی لپا رة جوہ کریدی
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنَهُ : مؤمنین پیر یان او بنیا دم د
خدا کے د عبادت د بارہ پیدا کرگی او د عبادت نتیجہ دے فائده دی

کچوے قیامت دوبارہ ژوند، مجازات اعمال، جنت او دوزخ هنج ندوی
نو د عبادت هنج فائده بنکاره نشو، له دے و جے د انسان پیدا کول
عبث شو، او پہ دے پنا د کائنا تو پیدا کول هم عبث شو او پہ دے وول
به (العیاذ باللہ) د اللہ د ٲول کار و نه عبث ثابت شی، چہ د اللہ تع
د حکمت له شأنه خلاف دے د اللہ تعالیٰ حکمت دادے چہ د انسان د
عبلو نو پورہ نتیجہ دے قیامت بنکاره شی د حکم چہ د نیا کین دا هے نشی کیدے
رمونیز و رواندے تفصیل سرہ بیان کریدی، چہ د اللہ د عمل دا کارخان
عبث ثابت نشی او د دے او د انسان پہ پیدا کول کین د اللہ حکمت تہ هم
بنکاره شی، پہ دے خبر و د قیامت عقلی ثبوت راخی

دقیامت او مجازات اعمال شپنم دلیل

اللہ پاک انسان بیکاری د پارہ نہ دے پیدا کرے : اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ
اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى : (القیامة آیت عدد ۱) یاد انسان دا خیال دے چہ دے
پہ بکاره برینودے شی) دغه نشان، اَلْحَسْبُ لَكُمْ اَمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنْتُمْ
اَنْتُمْ اَلْبٰتِلٰلَا تَرْجِعُوْنَ ○ سورة المؤمنون آية ۱۲ : آیاتا سو
گمان کوئی چہ تا سو مؤمنین عبث پیدا کریدی بی او د عملو نو نتیجہ مؤمنو لو د
پارہ بہ قیامت کین مؤمنین نہ بیر نہ راخی) خود نیا کین بنه او بد دواره
قسم انسانان شته، شوک ظالم شوک منصف، شوک نا فرمانه شوک
فرمانبردار، شوک متقی، شوک فاجر و غیره، د نیا ٲول قومر نہ د
اللہ د عدل او انصاف متنه کوی د دے پہ جوہ د اللہ تعالیٰ سلوک دے
ٲولو سره یوشان نہ دے بکار حکم چہ د اللہ عدل پہ بنکاره نشی
لکه یو انسان با د شاه چہ د افریق کوی وفادار او باغی سره یوشان سلوک
نہ کوی وفادار له انعام و ر کوی او باغی له سزا و ر کوی پہ دنیا کین
دا هے نشو کیدے رو با ٲد تفصیل سره بیان شو دے:

نوڈ انسان دویم ژوند دے الله دے قسم انصاف کولوک پارہ ضروری شو
 هدا قیامت دے اود مجازات اعمال ورخ ده چه دک عقل له ا کچه ضروری
 ثابته شوه او قرآن ددے بیان دلعه کپیدا ۰
 اَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۙ آيَاتٍ لِّعَلَّ يُرَوِّدَهُمْ لِيُبَيِّنَ
 كَا لِقَابِ رَبِّكَ فِي الْآخِرَةِ ۗ اَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ ۙ بَهْلَكَةً لِّئَلَّا يَتَّقُوا يَوْمَ تُرْجَفُ السُّورَةُ
 كَالْفَجَّارِ ۝ نیکوکاره خلق مفسدانوسره برابر سا تو او خدا ترسوسره
 بد بد کردار وپه شان سلوک کوو، ر هچرے نه

د قیامت او مجازات اومردلیل

دا ضابطه شته چه هر مرکب لاصلی یا مصنوعی د باره مفرد ضروری
 دے لکه انسان چه دخا وریه ابره هور اودنه اصل مرکب دے نوخان خان
 له ددے مفردات هم شته خالصه خاوره، خالص اور وغیره وصتری
 مرکب ر شربت شنجبین د او بوسه سه کے او چينو نه جور دے دادره واره
 خالص خبز و نه خان خان له هم موجود دی دا ضابطه په امیانو، اعراضو،
 جواهر و او اوصافو بنو بانده حای دکه مثلا د یوزر وک رنگ چه
 تور او سور رنگ نه مرکب وی، نو د ادا پره خان خان له خالص هم
 شته، د نیا کین غم او خوشحالی یومرکب دے چه هرا انسان کین دا
 دواړه جمع وی، دا په انسان په د نیا کین نشته چه مکمل و خوشحالی له وی
 او هیچ غم و درد سره نه وی، اودا په هم نشته چه بتول د غم وی او خوشحالی
 هلو وی نه نوک تیر شو په قاعدے په جوی د خوشحالی او غم نه مرکب
 د پاراه خالص مفردات خان خان له پکاری چه خوشحالی خان له یواک
 موجود وی لکه جنت کین د نیکانو د پاراه او غم و خان له یوازے موجود وی
 لکه دوزخ کین د بدانو د پاراه، او هم ددے نه د قیامت مجازات اعمال
 اود جنت اودوزخ ثبوت کینک ۰

د قیامت او مجازات اعمال اتم دلیل

په د نیا کین بنه خلق هم
 شته او بد هم، دا په
 اگنره لکه بتول انسانان یو دا په مجموعه وی، چه
 اگنه علی اوقیعتی اجزاء
 هم وی، خسیس او کله درجه والا اجزله پکین هم وی لکه د غنوبوتی
 کین یوا علی جزء د غنمودا نه رغلم ده او بل ادنی جزء د دوزخ او بوس
 دی دا نه دے د بنیادم خوراک ده او بوس د نگر و خوراک ده ددے بیلول
 پکاری چه هغه د پاراه په د من کین ددے غوبلول او لوزول پکاری
 غله به د انسان معدے نه حی او بوس به د نگر و معدے نه حی، د غه
 رنگ میدان حشر درمن اگنره چه هغه کین د نیکانو او بدانو بیلول
 مقصد دی و امتازو الیوم ایتها المجرمون ۝ سورہ یس آیه عه
 (دے مجرمانو د نیکوکارو نه بیل شی)

اِنَّ یَوْمَ الْقِیَامِ کَانَ مِیْقَاتًا لِّلنَّبَاِ اَیْة عِلَاح د نیکانو او بدانو د بیلولو ورخ
 تکل شوه ده، نیکان به خپل فطری خالے جنت نه لاره شی گویا کینر جنت
 انسانی معدده شوه او بدان به خپل فطری مقام دوزخ نه لاره شی گویا کین
 دا دوزخ حیوانی معدده شوک، اودا په شوه لکه نیکان غله او غم وی
 او بدان لکه بوس او روحه چه د حیوانانو خوراک شی یا سوزله شی په
 شونو وغیره کین

د قیامت او مجازات نهم دلیل

د انسان په فطرت کین د خالص
 آرام او خوشحالی تقاضا پرته
 ده انسان د فرد په شکل کین وی که د قوم یا د وطن په شکل کین وی او آر نو او
 تقاضا دده په فطرت کین خا مخا وی اُس دا آر نو پوره کیدل ممکن لکه
 وی چه مؤنر و رانده تفصیل سره بیان کپیدا چه نامیکن شها هشت
 او آر نو بانده بتول د نیا متفق کیده نشی لکه د نسا ه غسنتونه بکیر د

ژوندی پاتے کید و خواہش، هرکله چه دخالص راحت او خوشحالی
 د تمنا پوره کید و امکان ثابت شو نو په دنیا کین د دے پوره کولو انتظام
 یو خوله دے و چه نشو کیدے چه دنیا اوزمکه تنگه دایول انسانان
 پکین په یوخل نشو جمع کیدے او بل داچه خالصه خوشحالی او راحت پدینا
 کین شکله نشی کیدے چه یو بادشاه چه دیر خوشحاله او آرام کین بکاری خو
 ذرکود غمونه ورسره وی لکه د حکومت اوری و ذرعیت بغاوت او مرض
 بیماری د خپلو خپلوانو مرگ د بل ملک حمله وغیره، اوس عقل رایتین
 لری چه قدرت د دخالص راحت او خوشحالی غوندے فطری خواهش
 پوره کولو انتظام کړی وی لکه چه د نور و ټولو فطری خواهشا تو انتظام د
 حکم کړیدے چه په فطرت کین د اغرنی خواهش د پوره کولو انتظام د
 قدرت ذمه داری دایه ده چه هغه حکیم او عادل دے دایه خواهش
 په فطرت کین نه ورختیوی کوم چه نه پوره کید و ښکته وی او انسان پرین
 تزیزی، اوس دے پوره کیدونکی خواهش د پاره د یولوته بل جهان ضرورت
 دے چه هغه پوره دیر وسیع اولوته وی او دانسان د فطری خواهش د
 جنت په شکل کین پوره شی، لا خوف علیهم ولا هم یحزنون رسوره
 البقره آیه ۶۴ نه به (په جنت کین) د چاغم وی او نه به دویرے اندیشنه
 و لکم فیها ما تشئونی انفسکم و لکم فیها ما تداعون سورة حم
 السجد آیه ۳۱ رتا سوکاملو انسانانو له پاره به په جنت کین هغه خیزونه
 وی کوم چه ستا سوزر، غواری یا ئے تا سو په ښکاره اغوایی هلته
 به خوانی وی بوج اوتوب به نه وی، صحت، غذا به وی او مرض او محتاجی به
 نه وی، دے خبر ورسره قیامت او جنت خوعقلا ثابت شو مگر په دے
 بنیاد دوزخ دے ثابتیدی چه دا د جنت ضد دے او معرف الاشیاء
 یا ضد ادھا، هرکیز په خپل ضد پیژندے شی، شپه هله پیژندے شی چه

دوخ پیژنی، سپین به هله پیژندېشی، چه تورا پیژنی گرم به هله
 پیژندے شی چه یخ پیژنی په دے قاعده دوزخ هم ضروری شو چه هغه
 نه بدان یعنی د نیکانو ضد مجرمان لارشی، جنت به همیشه وی ټول
 آرام او راحت به وی دوزخ به هم همیشه وی، ټوله بے آرامی او تکلیف
 به وی د الله د انصاف تقاضا ده چه ټول جنت ته نه بوی نوجهنم
 خکه ضروری شو، کوم قوم چه د جنت اقراری دے هغه دوزخ هم منی
 دے کین خه اشکال نشته، خکه چه جنت او دوزخ د دنیاوی عملونو نتیجه
 ده د نیا کین بنه او بد عملونه او خلق و ونو قیامت کین هم د دے نتیجه
 په دغسے فرق پکار وه چه د الله تعالی انصاف او عدل پوره ښکاره شی

د قیامت او مجازات اعمال لسم دلیل

د بشر اصلاح د نیا ټول قومونه دایه خوبنوی چه هغه د خدای
 او نذ بنیاد موصوف ضائع کوی چه انسان ژرند په اطمینان امن او خوشحال
 کین تیرشی هر پر دے اوانه هر قوم په هر دور کین د بشری اصلاح د پاد
 انتظامونه کړیدی مختلفه ادارے جو په کړی مگر زه پوره اصلاح نشو
 د اصلاح عقلی اسباب در دے دی:

- ۱) تعلیم
 - ۲) قانون حکومت
 - ۳) او عقیده د مجازات اعمال
- په تعلیم خود نیک و بد عمل نه واقفیت راشی لیکن د عمل کولو باعث
 کیدے نشی،
- دویم سبب قانون هم په اصلاح بشری کین پوره کامیاب نشو خکه چه
 جرمونه روح کوی تزکومه چه روح کین پاکیزگی او انقلاب نه وی راغله
 نو د جرمونو سلسله نه ختمیدی قانون په دے د جهو مجرم نه په سزا و
 کولو کین پوره کامیاب نه دے، هرکله کین د قانون حکومت نشی کید
 په غیر علا تو کین نه قانون نشته او نه حکومت، کچونه قانون او

حکومت وی نوبیا هم مجرمان دا سے خائے او دل سے وخت کنی جرم
 کوی چه هلته خوک گواہ نه وی په ده بنا هغه که سزانه بیج شی او که
 اصلاح کارنا مکمله پاتے شی،
 بعضه خائے کنی گواہ خووی لیکن ربتیا گواهی نه کوی ده
 بعضه خائے کنی گواہ که اهی کول غواهی مگر مدعی علیه له ابره هغه
 ته غم مالی لالچ یا ویره ورکول هغه که گواهی نه بند کوی،
 بعضه خائے کنی ربتیا گواهی اشی لیکن که مخالف فریق دو کیل په جرحه
 ده که گواهی مشکوکه اده اثره شی، او مجرم که سزانه بیج پاتے شی،
 کچرے جرح سره هم گواهی صحیح ثابته شی نو فیصله که حج په لاس کنی
 ده هغه غلط هم کولے شی بالخصوص هغه وخت چه په زپه کنی نه
 رحم او خدا ترسی نه وی، نورشوت او سفارش فیصله په بل مخ واپه وی او کچر
 سزانه بیج شی،
 کچرے سزا واپه وی شی نو هغه بهد جرم په جوب هومره سخت نه وی خوک
 چه جرم سخت وی، دا شیو نه چه وی نو قانون جرمونه نشی بند کولے
 همدغه وجه ده چه قانون او سزاگانے خوشته مگر جرمونه زیاتیر
 او قیدیان ربتیا یانم ورخ په ورخ دیما دیبیزی، بنا په ده اصلاح
 بشری کاره زره ر ضیم نه ده اعه شروع کول پکاری چه اول خود کچر
 انشی او بیبا که اشی نو که سزانه بیج نشی، که ده صورت دادے چه
 په زره او صبر کچر که مجازات اعمال، او قیامت دایه پخه عقیده
 چه هغه نه سر یسه ده فکر پیدا شی چه هر گناه او حق تلفی کول خیل
 خان په آخرت کنی تباه کول دی او که خور و خور فانی فانی و په بدل کنی
 آخرت هغه دانسی فائده بیلا دی چه دیو عقلمند سزانه کار نه ده
 دا هغه عقیده ده که کولے چه غله او اگوان (عرب دچاهلیت) فربت

خوک جوب کول او دده عقیده که پوخ والی په وجه که هغوی زبون او
 په ماغونه دایه روینا نه شو چه که هغوی نه که جرمونه، ظلم او حق تلفی
 نوم نشان ورک شو که بشری اصلاح همدغه یو کچر به نخه ده که کولے چه
 کچر یو او مشاهد و په بنیاد خپلواصلحی اثراتو نه که بنیا واقف کړه هم
 ده یوه ادا که چه که بشر مکمل اصلاح پر کیده شی، هغه ده که
 مجازات اعمال، اقامت پخه عقیده او دارنگ قیامت او مجازات
 اعمال عقلا تا به بشر

دقیامت او مجازات یو لسم دلیل

انسان که کائناتو یو قیمتی جرم ده خور و ژوند ته لند ده آسمان
 نه مکه او غرونه که دیرے موده رایه دی لیکن که انسان ژوند لکه که
 بیسه دمرگ په یو چپه ختم شی لکه که چا کور کچر چه که خار سه لوغے وی،
 او که سرور و هم نو خاورین په زر تر زره که ختم شی او دغه قیمتی که سرو
 لوغے به دیرے موده پاتے وی خکه چه قیمتی خیز خوک خان نه نه لریه
 کوی، که نه معلومیزی، چه که قیمتی انسان سره مناسب بل قیمتی
 اورد ژوند که کوم کنی چه که نه به که عملو نو به له ملا ویزی او دا به
 تا بتول غوازی چه که خسیس و شیو نو په مقابله کنی که قیمتی انسان غیر
 بهم دیر زیات وی و اراک الدار الاخره لیه الحیوان، که انسان اصلی
 ژوند د آخرت ده، چه ده قاعده پنا شو به فرق که خسیس اذله
 او که قیمتی اصلی پوره بشکاره شی، دغه ده قیامت دغه ده مجازات
 اعمال او دغه ده آخرت به

ده مجازات او قیامت دو لسم دلیل دنی سائین
 که اکثر خزاندا لیکي، چه که نوی دنوا په جوب کرا انسان شخصیت په
 دیرے خیزو نو به کاره کیزی: (۱) نیت (۲) قول (۳) فعل

را نیت د انسانی نفس لاندے پر شعور کن محفوظ دے چه هغه يو
 خيال هيركهي خوب كين ئے اگوري او بيا ورنه را يا د شي .
 ۲) او قول د هوا په چپو كچے محفوظ دے چه په ريدي يائي نظام بوخوا
 بل خوا نه وے را ابر وے شي ددے رفتار په يو سيكنه كين يولاك
 او شپك اتيا زره (۱۸۶۰۰) ميله دے ، ټول احوال په فضا كين محفوظ دي
 خو يوبل سره كچې وچې داسے آله لاندے پيدا كومه چه د يوبل نه را بيل
 كوي كيدے شي چه ر ستو پيدا شي ، په خلاف دريږي يائي نظام نه چه
 په اوكدالي دريږي ستن په مختلفو لاندو نورو بوا برو لوسره مختلفو
 خايونونه آوازونه را كاري او يوبل سره كچې وچې كيزي نه خكه چه دكو
 چه په اوبد والي كين بيلے دې دغه رنگ هر فعل په فضا كين بو حرارت
 پريږي چه په نژدے وخت كين په نوي علمونو معلو موے شي ، ليكن
 په ډير وخت تيريد و سره داسے آله لاندے نه ده ايجاد چه
 هغه د فضا نه بيرته را واخلې كيدے شي چه ر ستو داسے آله هم پيدا شي
 دے تقريبنه د اخرت وجود درست ثابت يږي چه په هغه كين د نيت
 قول او فعل (چه محفوظ دي) نتيجه مرتبه شي ،
 دے نه علاوه د ما هر ين ارضياتو د تحقيق مطابق د زكے په خيسته
 كين ديارلس سوه (۳۰۰) درجے كړے شته حالانكه داو بويشور لوه پاره
 سل درجے كړي كافي ده . ددے نه علاوه هر كال د زمكے نه په نژدگونو
 زلزله پيدا كيږي د بعضې پته اگني او د بعضې نه لگي داد هغه كړمئي
 نتيجه ده كومه چه د زمكے په خيسته كين پرته ده ادا ټول او د سمندار
 دا بو تر مخو لے ددے خبرے دليل دے چه جهنم د زمكے او سمندار د
 لاندے اودا ټول د جهنم اثرات دي .

د قیامت تفصیلات

د قیامت کیفیت | د قیامت حقیقت دوه څیزونه دي یو د دے
 جهان ورا ټول او د بل جهان را خرت جوړول
 داداره الله دود ټوكوسره تړلي دي ، اول ټوكل تخريب د پاره دي او
 دويم ټوكل د تعمير د پاره دي تخريب په حقیقت كين د د نيامرگ دے
 نامر عادت دا دے ، چه مرگ نه ورا نيدے هه مرض اورغ وي هغه
 چه په علاج بنه نشي نودغه رغ د طبيبانو په خيال كين لا علاج ده او
 هلاک وي ، نو هغه رنجور تر هلاک شي ، ټول انسانان مجموعه يو
 جسم اگنره هر كله چه هغه رنجور شي نو ددے قاعدے مطابق علاج
 ئے كوله شي كه علاج ئے ميكن نه وي نو لا علاج شي او هلاکت نه نژدے
 شي او بيا د الله قانون د هلاکت په ده ناند شي او هلاک شي ، د
 نسان د پاره نود ټول كائنات خادمان دي هر كله چه انسان نه وي نو
 ياد دے ټولو نودو كائناتو هيڅ ضرورت پاته نشو نوحكه د انسان هلا
 سره دا ټول كائنات اترپے شي او هلاک شي نودغه قیامت دے
 ددے نه ورا ندے حالت د د نيا ددے مرض موت اگنره چه د شريعت
 په اصطلاح كين دے ته ا شرایط الساعة يا د قیامت نشانے وييلے شي لكه
 چه يو سړي كين د مرگ نه ورا ندے د مرگ نينا نې بنگاره شي تر مرگه
 بړه شان وقفه وي دا خو وركو ئے انسان دے خود ټول عالم د مرگ
 حالت خكه مختلف دے چه دا د يو انسان په نسبت ډير لو ئے شے دے
 نو دده د مرگ او نينو د مرگ كين به ډيره وقفه وي ددے نينے د
 مرگ علامت كېږي دي كوه چه شريعت بنود لي دي .

عالمی مرض موت یا قیامت نینے

د خلقو ایمان او هغه سہا تری ضروری خیزونه عالم د پارہ لکہ
 د ژوندکو روح مثال لوی، دے کن چہ ثومره کموت راجی هومره عالمی
 صحت د پارہ مرض دے د امرض چہ عالمگیر شکل اختیار کمری نودا
 بہد عالم هلاکت او د قیامت د پارہ بہ غتے نینے وی اودے ر نثر تبه
 مھلک وسیع شی لکہ چہ احادیثو کنی دی :-

(۱) د ابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت ہے چہ قیامت بہ پہ شریرو
 انسانا نواقعی دی (مسلم شریف)

(۲) حضرت انس رضی اللہ عنہ و حضور صلی اللہ علیہ وسلم بہ نقل کوی چہ خور
 پورے اللہ اللہ و گوئی مؤمنان دی، نو قیامت بہ نہ قائمی دی،

(۳) حضرت حذیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت شریف نقل کرے دے چہ قیامت
 بہ نہ هغه نہ قائمی دی خور پورے چہ د دنیا اقتدار د بدترینو خلقو لاس
 کنی رانشی رترمذی شریف)

د احادیث بنائی چہ هر کله بدی عالمگیره ندوی نو قیامت بہ نہ کیری او دا
 د هلاکت عالم نینہ ده او کچرے لہن ایماندا خلق پاتے وی نو یہ مسلم
 کنی د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا روایت مطابق اللہ بہ دیر بنا نسته هو ارا لیزی
 او دے بہ د مؤمنانو د حورنہ قبض کمری او قیامت بہ یوازے بہ بد خلقو
 قائم شی بنا پہ دے قیامت قائم لو کنی پورپ چہ اہم کردار ادا کریدے
 ددوی تو لو علمونو ایمانی عقیدے او ایمانی عملو زخم کوی دیلونہ
 دادی :-

د کامیکہ دہم جنسیت پرستانو فیض د لواطت د حامیانو دا پنجم
 د رپورٹ دروز نامہ جنگ ۲۰ اپریل ۱۹۶۶ سنہ کنی روح دے، بہ مطابق د امریکہ
 فوج کنی یو کوریا او یا لکہ (۱۹۶۰) ہم جنسیت پرستان یعنی لواطت

کوونکی دی او د امریکہ پہ عامو خلقو کنی هر خوروم سہ پہ لواطت
 کینے بوخت دے :-

یوازے پہ برطانیہ کنی خوارس لکہ (۱۳۰۰) هغه حرامیان وارہ دی
 د کو موخمر ونہ چہ شپا رس یا اولس کالہ دے :-

هر کال د حرامیانو ورو پیدا نش او یازرہ دے د حمل غور د لو او د
 پیدا نش بند و نونہ علاوہ دی او سطا هر خوار لسم کس حرامی وی سنہ
 د رپورٹ مطابق پہ سلو کنی نوی امریکنیا پہ زنا کنی او او یا پہ سلو کنی

یہ لواطت بوخت دی، ددوی اندازہ ده چہ سنہ پورے بہ هر پنجم
 پیچے حوامی وی د رپورٹ د ترجمان اسلام ۴۴ مئی سنہ ۱۹۶۶) مغربی

تہذیب چہ کومہ خونریزی کویده پہ هغه ورا ندینے جنگ عظیم
 موجوده جنگونہ او ایتمی د سلع استعما لوی، د خداکے او دا خلا
 نہ انکار دے سو داو شراب ددوی د ژوند یوغتہ بر بنہ ده پہ ریدکا تو

او اخبار د نو دروغ خبرے خورول د کامیاب سیاست نینہ کتے شی
 او تعجب دادے چہ د اگنا هم نشی گنہ لے، لکہ انگلستان او کنیدا چہ د
 لاسونو پہ پر قار کنی د لواطت د جواز قانون پاس کرو،

د شیلی پوک

د جمعے پہ ورخ بہ د سرافیل فرینتے پہ ذریعہ شیلی
 پوک وھلے شی پہ دے کینے بہ د جلالی تجلود و ممره

زیات طاقت وی چہ د هغه خدائی اثر نہ بہ دا بتول عالم درے و رہے شی

دا پوکل بہ پہ حقیقت کنی دا اللہ د مسمیت د صفت مظہری چہ هغه نہ
 بہ پہ هر چیز برنی او کورنی، بانده موت او فنا طاری شی، د قرآن بیان
 وَ نَبِّحْ فِي السَّمَوَاتِ فَصَوِّقْ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ بِأُكُلِ شَيْ نُو د آسمان
 وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ مَسُورَه ؛ او زکے کائنات بہ هلاک شی
 زم آیت ۶۷

سوا د هغو چر الله ته هلاکول ته غواړی :

د هلاکت نه داخیزونه مستثنی دی را دد و زخ کار کونکی ضربتے رس
حبت او د هغه خورسے غلمان حکم چر د دوی، پیدا ایش د بقا د پار
دے فنا د پار نه دے، (۳) خلود مقر بے فریبته (۴) او مدثرات
الامر کومونه چر کار اغستل وی، د شهیدانو دوحونه چر هغوی سره د
همیشه ژوند وعده ده، ر بدو والسأ فرزة فی امور الآخرة (کین - د
مستثنیات د حدیثونه ثابت کړیدی، هم په دے کتاب کین د بیهقی
په روایت د مقابله منقول دی چر د شپیلنی د دائرے فراخی د
د آسمانونو او د زمکو د فراخی برابر ده .

دویم پوکل

قرآن شریف کین دی ر کف نفع فیها اُخری فَاِذَا هُوَ
قِيَامٌ يَنْظُرُونَ هـ سورة الزمر آية عشان :

دو باره شپیلنی پوک و هلو سره په سره انسانان او حیوانات بتول
ژوندی شی هم دا د ابن عباس رضی الله نه په بدو والسأ فرزه «کین منقول
دی، طبرانی مقدم رض نه په حسن سند نقل کړیدی چر د بچی نه تر پوک
په تول را ژوندی شی، کوم حمل چر د وخت نه ویا نندس غورزییدل
وی کچر د هغه اندامونه پوره وی او سا ه پکین را غلی وی، نو ژوند
کول په شی که دا س نه وی نو نه به شی ژوند کولے، د بتولو به
در دے دیرش کاله وی،

دا پوکل به د الله د «محي» صفت مظهر وی، د قرآن د ذکر شوی، د
آیت ترجمه داده چر دویم باره به، شپیلنی پوک و هله شی نو نه
مړی به ولاړ وی او کوری به (په دواړو پوک و هلو کین به د خلویینتو
وقفه وی، د بخاری) په دے خلویینتو کالو کین به خلوییت ور مخ د
ن د چکه سپینو او بو باران کیزی چر د مړو په خاورین قالب به ورین

اودا به په انسانی شکلونو کین بدلیری، په بدو والسأ فرزه «کین د ابو الشیح د
روایت مطابق په شپیلنی کین د بتولو د حونو په شپیر سړی دی هغه
کین به د غدر و حونه وی په پوک و هلو به بتول خپلو خپلو قالبونو ته
را واکوزی او پکین به داخل شی، د بدن د د ژو جمع کولو عمل به د زلزلے
په ذریعه وی، لکه قرآن وائی ران زلزلة الساعة شئی عظیمه
د سورة الحج آیه علی هر کله چر د ژو نه د کالبوت شکل پخپله یا د
مدبرات الامر فریبته په ذریعه جوړ شی، نو عرش به هغه سپین
آب حیات خلویینتو ور مخ پورے پر وکړی،

په دے به دغه خاورین قالب ر کالبوت په غو بنین قالب (کالبوت کین) بدل
شی، او بیا به دا هچر د نه بدلیری او نه فنا کیزی، د انسان د وجه و جړ
درماء القناع او د زکے د اوبونه وو، او دا وجود به درماء الحیات او
د عرش د اوبونه وی،

او ابو هریره رضی الله د حضور علیه السلام نه نقل کړیدی چر دے ته
(د ماء الحیات) حضور علیه السلام فرمایلی دی، په دویم پوک به
دغه تیارو قالبونو (کالبوتونو) کین د حونو منتقل شی او د حونو به را پاسی

د پوکو د حکمت بیان

د دنیا نظام په مادی اسبابو روان دے، نو په دنیا کین پیدا کیدل هم
په وار واری، او مرک هم، نه بتول خلق یو خائے پیدا کیزی او نه بتول
خلق یو خائے مړی، بلکه پیدا او بخت او مړ کیدل په وار وار او ورو وری،
لیکن د آخرت جهان د معنویاتو او د جلال او د تدارت جهان دے دے ته
عالم د فعیات ر په یو خل فوراً هم وکیل شی، نو د دنیا بتول الهی
او انسانی آبادی به په یو خل ختم کړی شی او په دویم ځل پوک و هلو
باندے به په یو خل سمندستی بتول مړی را ژوندی شی، لکه چر فوخ په

پہ یوشیلی جمع کیری اوپہ یو خود یزی، د انسان پہ رومی ژوند
رڈ نیابن دمور پہ خیمتہ د بنیاد صود قابونور کالبونور (برابز کولو
کار رمد بترات الامر، فرشتونوز وغستواو دغه رنگ روح قبض
کول اوسره کول تے ہم ددغه فرشتو پہ ذریعہ اکرل

وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوْا اَيْدِيْهِمْ : فرشتے ذروح قبض کولو د پارہ لاس
قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَى الْمَوْلَى الَّذِي هُوَ الَّذِي يَخْتَارُ : تہ اووا یہ چه ستا سوروح
وَكُلُّكُمْ رُجُوعٌ اِلَيْهِ : ہر ہر قبض کوی کوے چتر تاسو
مقرر دی

دے آیتونو پہ صوجب د فرشتو پہ ذریعہ پہ ڈ نیابن اللہ تعالیٰ انتظام
د ژوند اوسرگ اچلو لو، دے نہ د اللہ تعالیٰ احتیاج او کمزوری نہ بلکہ
خپلہ باد شاہی بنکارا کول وو، دواپہ پوک وهل بہ حضرت اسرا قیل
علیہ السلام کوی حکم چہ در اسجدا والا دم، د تقاضا مطابق د مکی
قولونو خادمانہ حیثیت پورہ بنکارا شی، تردے پورے چه جنت اودون
پورے قول انتظام اوجہمت د انسانو پہ فرشتے کوی، د جہنم انتظام
فرشتے چلوی او جنت کین د اسلام اچولو فرض بہ ہم د فرشتو پہ سپرد
وی قرآن کین ذکر دی، پہ رومی پوک وهل بہ اللہ تعالیٰ تجلی د امانت
پہ کانا توور خود زوی اور پہ دویم پوک وهلوسا دہ د احیاء و مرد
ور خود زولے شی، دورا تو لو پہ پوک وهلو کین بہ ہم نظر اوباقاعدک دی
شروع بہ د علویا تو ر آسمانوی نہ کیری، لکہ اِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ
الانشقاق آیت علی وکومر تشقق السماء، بنائی چا آسمان بہ مات کد
شی کومر چه دد نیاجت دے دغه رنگ اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ه وَاِذَا
النُّجُومُ انكدرت (التکویر آیت علی) پہ مطابق دکا ثنا تو رو بنا نہ
قول تسم ستوری بہ بیکارہ او ختم کریشی روا اِذَا الْجِبَالُ سُجِرَتْ ر سورہ

الانفطار آیت علی اور اِذَا الْجِبَالُ سُجِرَتْ ر سورہ التکویر آیت علی پہ
مطابق توے خوبے او ترخے او بہ یو خائے کریشی او پہ گرمی سر
بہ ختم کریشی ددے گرمی نہ بہ او واورا لگی بیا بہ غرونہ پہ گرد
او غبار کین بدل کریشی زمکہ بہ خودا کریشی، لکہ قرآن فرمائی، وَاِذَا
الْجِبَالُ سُفَّتْ ر وُبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا فَاَتَتْ هَبَاءً مُّبْتَلَا ر سورہ
الواقعه آیت علی غرونہ بہ والوزولے شی، اودرہ ذرہ بہ کریشی او تر پہ
خوروور گرد وغبار جو رہی، بیا بہ دویم پوک وهلونہ د تعمیر انتظام
کیری اوسری قول بہ را ژوندی شی او د اللہ پہ محکب بہ پہ قطارونو کین
ا دربی،

دمحشرن مکہ

دمحشرن مکہ بہ، دد نیادنا مکے نہ بکلا وی،
يَوْمَ تَبْدُلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ) پہ دغه ورخ بہ د دنیا د زمکہ
نہ بلکہ کربہ شی دویم داچه صفات بہ تے بدل شی اودریم داچه یوار بہ تے
صفات بدل شی اوبل وار بہ تے ذات بدل شی، غورہ قول دادے چه
صرف صفات بہ تی بدل شی، د بخاری اومسلم شریف کین د سهل بن سعد
نہ مرفوع حدیث را غلے دے، يُحْسِرُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ أَرْضٍ بِيضَاءَ
عَفْرَاءَ كَقَرَّةِ النَّعِيِّ لَيْسَ فِيهَا عِلْمٌ لِأَحَدٍ، او پہ صحیح بخاری د ابوسعید
خدری رضی اللہ نہ مرفوع حدیث را غلے دے،
تَكُونُ الْأَرْضُ حُبْرَةً وَاحِدَةً) معنی تہ دادا چه خلق بہ پہ داسے زمکہ
را پاسولے شی، چه سپینہ غنم، لکہ بہ وی لکہ دمیدے ددوم دی پشان
چه پہ دے بہ ہیخ قسم نینہ نہ وی، د ابوسعید د حدیث ترجمہ دادا
چه دازمکہ بہ دیودوم دی پشان وی، بعضے روا یتونو کتے چه دچاندی
ذکر دے، نو دھے مطلب صرف سپینوالے دچاندی پشان دے،

بیهقی کتب دابن مسعود رضی اللہ عنہ بہ صحیح سند الفاظ نقل دی ،
تَبْدَلُ الْأَرْضُ مَنْ أَرْضًا كَأَنَّهَا فِضَّةٌ ، یعنی دُنْدُ نِیاز مکہ بہ پہ دا سے نہ مکہ
بدلہ شی چر لکہ دچاندی بہ سپینہ وی ، ابن جریر د زید بن ثابت
نہ مرفوعاً حدیث نقل کریدے ۔
إِنَّهَا تَكُونُ يَوْمَئِذٍ بَيْضًا مِثْلَ الْفِضَّةِ ، داز مکہ بہ پہ دغہ درخ لکہ د
چاندی سپینہ وی دغہ نہ معلومین چغورہ قول د صفا تو بد لید و دے ،

دمؤمن خوراک خبناک

پہ میدان حشر کین بہ نہ مکہ دیک یک پشان وی او مؤمنان بہ دے نہ
خوراک کوی ، بد و السافرة صلت کین منقول دی ، چہ مؤمنان بہ د
خپلو قدامونولہ طرفہ دغہ نہ مکہ نہ خوراک کوی ، او دگوشر هغه اوبہ بہ
شکی کوی چہ د پیونہ سپینہ ، وارے نہ بیخے او د شاتو نہ خورے وی ،
حافظ بن حجر فرمائی ، دا دے دیارہ چہ مؤمن تہ د حشر پہ او بردہ
موردہ کین دلورے ، تندے خہ تکلیف نہ وی ، بد و السافرة صلت کین د
طبرانی معجم اوسط نہ مرفوعاً حدیث منقول دے ، چہ د عرش دلالت
بہ د اللہ لہ طرفہ بود ستر خوان خورشی ، چہ پہ دے نعمتو نہ او د خوراک
خبناک دا سے خیزو نہ او میوے وی ، چہ چاہہ نہ وی لیدی ، نہ بہ تی پیر
خیال کین راغلی وی خویہ دغہ خوراجہ باندا سے بہ روژ تیان مسلمانان
خوراک کوی د هغوی پیژندگی بہ دا وی چہ د هغوی د خلونہ بہ دمشکو
او د کسٹوری د خوشبو نیو د کوزے خیزی ،

بیان د حوض کوثر

نُورَانِ فَرْمَانِي، اَنَا اَعْطَيْتُكَ الْكَوْثَرَ ، ابن عباس رض فرمائی چہ دغہ نہ
حوض کوثر مراد دے ، پہ میدان حشر کین بہ دھر پیغبر د هغه د امت
پہ جو بر حوض وی او پہ هغه کین د حضور ، علیہ السلام حوض دینولونہ

لوئے وی ، دامضمون ترمذی شریف کین د سمره رض تہ د مرفوع
حدیث پہ صورت کین داخل دے ، د حضور علیہ السلام حوض کوثر
پہ میدان حشر کین کیدل د شیر پنجو سورہی حصا بہ ونہ نقل دے چہ پہ
هغه کین خلور خلفاء کرام رض او عشرہ مبشرہ ههم دی ، پہ ظا هر بہ
هغه حوض خلور گتیز وی ، او خلور وارہ غا پے بہ پہ یواننا ازہ وی
چہ خلور وارہ بہ یوازے یوازے د یو یومیاشت پہ منزل او بردے وی
د هغه لوئے او کلا سونہ بہ د آسمان د ستور د شیر نہ ههم نیاتے وی
خود هغه ستور کوم چہ موزن او عواموتہ پہ نظر بنکاری د او بورنگ بہ
د پیو پشان سپین د شاتو نہ زیات خوراک او د وارڈ نہ بہ بیخے وی دا
بہ هغه خلق خبسی کوم چہ د مؤمن نہ علاوہ د سنت نبوی نابعدار
وی ، بدعتیا نونہ بہ دگے و رکولے او دے نہ بہ لرے کولے شی دا بدعت
لکہ د خوارجو ، و افضوا و معتزلہ و اعتقادی وی او کہ عنلی وی ، ظالمان
بہ ههم دے نہ شرے شی دا بتول ، و آیات د حدیثو د بد و السافرة صلت
نہ ترک اکتے شی ، حوض کوثر پہ حقیقت کین د سنت نبوی یا د کتاب
اوسنت جسمانی صورت دے چہ دے نہ بہ یوازے پہ کتاب اوسنت عمل
کوونکی فائده اغتے شی حکم چہ آخرت کین قول اعمال بہ جسمانی صورت
اختیاری بد عملونہ بہ د مضر شیونوار نیک عملونہ بہ د فائدہ مند شیونوار
صورتونہ اختیاری وی ،

عمل نامے

پہ قرآن کریم کین ذکر دے

كَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابًا بِحَمِيْمَةٍ فَنَسُوْفَ : چا تہ چہ پہ بنی لاس عملنا مہ
يَحْسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا وَيَنْقَلِبُ اِلَى و رکوریشی نو هغه بہ آسان حساب
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ○ دَامَا : و رکوی او پہ خوشحالی بہ جنت کین بچل

مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ فَسَوِّفَ: اهل وعیال تہ را اُرسی او چاہتہ
یَدْعُوا كِبْرًا أَوْ يَصَلِّي سَعِيرًا سورة: چہ دے سالہ طرفہ عملنامہ ور
الانشقاق آیت ۳۷) کہے شی نو ہغہ بہ ہلاکت ہلاکت چغہ
او پہ دوزخ کن بہ اغورزیری:

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ: چاہتہ چہ بہ نبی لاس عمل نامہ
هَذَا مِرْقَاتٌ أَوْ كِتَابٌ لِي إِنِّي كَلَمْتُ أَنفِي: ور کہے شی، نو ہغہ بہ دوشما
مَلِقٌ حِسَابِيہ: نہ نورد تہ بنائی چہ اگوری خما عمل نامہ خما پہ دنیا
یقین ووجہ پہ دے ورخ بہ اللہ تعالیٰ سر لا خما ملاقات وی:

رسورہ الحاقۃ آیت ۳۹

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ: اوچا تچہ پہ چپ لاس کن عملنامہ
يَلِيْنِي لَمْ أُوْتِرْ كِتَابِيہ: رسورہ: ور کہی شی نو ہغہ بہ افسوس کوی
الحاقۃ آیت ۳۷) چہ دا عملنامہ خوما تہ نہ دے واکرے شوس،
إِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ: ہرکس تہ بہ د خدا تہ تعالیٰ حکم
حَسْبَابِ رَبِّنَا سُبُلِ آيَاتِ عَلٰی: وی چہ خپلہ عملنامہ اگولہ او تہ
پخپلہ د خپل حساب لہ پارہ کافی تہ:

بدورالسا فرہ صکتا تا ۱۰۹) کن د ا حادیثو پہ بنیاد بیان کہے شوس دے
چہ تولے عملنامے بہ د لوج محفوظ نہ عرش تہ را ورے شی کوم بہ چہ پہ دغہ
ورخ میدان محشر کن وی او جمع بہ کہی شی نو اللہ تعالیٰ بہ بیاد خاص ہوا
پہ ذریعہ ہرکس تہ خپلہ خپلہ عمل نامہ د ہغہ د عمل پہ مناسب لاس کن
ور کہی او د ہرے عملنامے رومی الفاظ اقرأ کِتَابَكَ بہ ددہ او درہ
د پلار نو م سرہ آواز کولے شی او حکم بہ ور تہ کولے شی دا عمل نامہ بہ
لوسنی او نالوسنی بول لوسنی شی، پہ دے وجہ حدیث شریف کن دی چہ
د اولاد ہنہ نو موثر بند شی، چہ د چا نسب ثابت نہ وی نو ہغہ بہ د

د مور پہ نوم بطلے شی، داد عقل خلاف نہ دہ چہ نالوسنی بہ ہم خپلہ
عملنامہ لو بستے شی، کوم علم چہ خدا کے پاک د ا ستاد پہ ذریعہ بندے
شی، ہغہ بغیرا ستاد ہ پہ الہامی طریقہ ہم بندے شی لکہ دا نبیا وعلیم
السلام علوم اور حیوانا تو علوم لکہ د جولا د خپلے جا لے جو رولوعلم، د شاتو
د محبتی د خپل کین جو رولوعلم میں روتہ د اجتماعی امور و علم کوم چہ
پہ علم حیوانات کن بیان شویدی، دے زمانہ کن رندو تہ د پر سید لو
حروفو پہ ذریعہ تعلیم ور کولے شی ما پہ مشرق پاکستان کن پخپلہ لیدائی

گواہی

ا- د انبیاء علیہم السلام او د علماء کرام گواہی

د جرم ثابتولو د پارہ د مضبوطا و اعتباری خلفتو گواہی ضروری وی
انسانا تو د تولو نہ تو وجہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ حق خبرے
او د خدا کے تعالیٰ حکموں رسیدی دی پہ دا سے خلقو بہ پخپلہ پیغبران
علیہم السلام گواہان جو ریزی او کج رہے دا د پیغبران و انوار ثانور علم کو
د رسولی وی نو ہم دوی بہ پر گواہان جو ریزی، قرآن کریم قرمانی
وَجَائِي بِالنَّبِيِّ وَالشَّهِدِ اءِ اَوْرَ كَيْفِ اِذَا جُنَّا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدٌ
وَجُنَّا بِكَ عَلٰی هُوَ لاءِ شَهِيدًا ارساد آیت عنک

۲- د کرام کا تینو گواہی،

دویم داچہ د احکام و خداوندی نہ د انسانا نو خلاف کول او نہ کول
پہ خشکہ بشکارا کولے شی، پہ دے بہ درے قسمہ گواہی پیش کولے شی
دا د کراما کا تین گواہی کولے چہ بیگناہ فرینتے دی ر کوم یقوم الا شہاد
ای الملئکة، او اذ ایتلقى المتلقین عن الیمین وعن الشمال
قَعِيدٌ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ۝ كَوْمِ وَخْتِ چرک انسان
عملونه دود را غسٹونکی فرینتے را اخلی او کینرا و چپ طرف نہ
ناستے وی خہ لفظ د خولے نہ و توسرہ شیش لگوونکے تیاروی اوھر
کس بہ داسے راجی چہ فر فر بنستہ بہ فی را ولی او دویم بہ فی گواہ وی، د
دُر مشور پہ حدیث مرفوع کن دی چہ دادودہ فر بختہ بہ ہم ہفت
وی کومو بہ چہ نیکی او بدی لیکلہ بہ

۳- داندامونو گواہی

کومواند امو نو چہ عمل کرے وی دھنہ بہ ہغوی پخیلہ ہم گواہی کوی
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ نَنْ رِخ بہ مورن ددوی پہ خولو مہر
اَيُّدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا ۝ اَلْكَوْا و ددوی لا سونہ بہ مونس
يَكْسِبُوْنَ ۝ ر سورہ یس آیت ۴۵ : ۴۶ : سرہ خبرے کوی او ددوی پینہ بہ
ہم دھنہ عمل گواہی ور کوی کوم چہ دوی بہ کول -

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرْوْنَ اَنْ تَشْهَدُوْا ۝ او تا سونشی بیج کیدے چہ بہ تا سو
عَلَيْكُمْ سَمْعَكُمْ وَلَا اَبْصَارَكُمْ وَلَا ۝ گواہی اگری ستا سو فور و نہ سترکے
جُلُوْدَكُمْ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة عَنِّي ۝ او خرھنے -

وَقَالُوا الْجُلُوْدُ هِيَ لِمَ شَهِدْتُمْ ۝ او دوی بہ خپلو خرمنوتہ وانی چہ تا سو
عَلَيْنَا مَا قَالُوا اَنْطَقْنَا اللّٰهُ الَّذِي ۝ خمو بنو خلاف ولے گواہی اگری ہغوی
اَنْطَقَ كُلُّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلْقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۝ بہا وانی چہ مونس ہفتہ حدائے گویا نہ
قَرَالِيْهِ نُرْجِعُوْنَ ۝ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۲۱ : کہو و کوم چہ ہر شے گویا نہ کرے دے
او ہفتہ تا سو و و عیہ وار پید اگری بی او ہفتہ بہ واپس حتی -

۴- دخالے گواہی

قرآن کریم فرمائی، اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِكُمْ اَلزَّلْزَلِ اَيَّة (۱۲) ابن
عباس رضہ ددے، آیت پہ تفسیر کن فرمائی، زمکہ بہ دانسان دھنہ

عمل خبر و کوی کوم نے چہ پہ دے کرے دے، دا ہتول خلو ر قسیمہ گواہی
شوے، د پیغبر انوار فرینتو علیہم السلام گواہی اعتباری دہ حکہ چہ دوارہ
گناہ نہ پاک دی، نورے دودہ گواہی رداندا مونیوا و د خلتے ہم اعتباری
حکہ دی چہ د اخلاف عادت دی دوی پخیلہ خبرے نشی کولے اللہ پاک
نہ خبرے را اباسی لکہ خنکہ چہ دوی بہ پخیلہ ہم دا بیان کوی نو
واللہ تعالیٰ نہ زیات اعتباری بہ پل خوک وی،

دا اعتراض غلط دے چہ اندامونہ او خلتے ڈ بے زلری نو خبرے
بہ خنکہ اگری، حکہ چہ یوانسان جامیداشی، ریکست او تپپ، کین
خبرے محفوظ کولے شی، خہ وخت چہ غواری نو ہفتہ خبرے آوری،
نواللہ تعالیٰ خوپہ طریق اونی داسے کولے شی، بلہ دا چہ د اللہ کار دے ڈ بے
نہ خبرے اباسی او کہ پینولا سولونہ حکہ چہ بقول اندامونہ دھو بیٹے
دی اولے ڈ بے نہ خبرے را و ستنے اُس کنوروا اندامونہ د اللہ پاک
قُدْرَتِ او طاقت چہ اُ منیلے شی، نو داسے خبر و مسلوکین بیا ہنخ یس پیش
نہ وی، دے نہ علاوہ د لوی تحقیق بہ نبیاد جہا داترا و حیوانا نو کین د مرتبو
پہ جو رڈ و نہ ہر شتہ او گویائی ہم لیکن دانسان نہ علاوہ د نور و گویائی

د انسان د غور و نونہ بیچہ دہ
اَيُّوْنَهُ ۝ وَاَقَالَتْ نَسْلَهُ ۝ عَلَيْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ، وَاِنَّ مِنْهَا لَمَّا يَلْبِطُ
مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ يَسْبِغُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝ كُلُّ
قَدْ عَلِمَ صَلَوٰتَهُ وَتَسْبِيحَهُ،

حضور علیہ السلام سہہ دکا نہ را و د اؤین خبرے پہ احادیثو کین نا بے
وی دا ہتول شیونہ بنائی چہ ہر خہ خبرے کولے شی خو فرق دادے
چہ د اخویا انسان اوریدے نشی او یا پر پوہیوی نہ، خو آخرت کین بہ
د دے عادت پہ خلاف اوریدے شی حکہ چہ آخرت ہم دنا آشنا

شکون جهان دے، ہے خوتول ہر خہ اللہ تہ معلوم دی، دکوا ہوا و د
 عملنا موضوعت ہفہ نہ نشتنہ خوبیاہم داسے اللہ دے دیارہ کوی چہ
 بنیادہ تہ پخیلہ خیل عمل لیا دشی او پخیلہ پسخان اقرارا کروی او
 گواہان پیر د ثبوت دیارہ پیش کریشی، چہ دانلہ عدل وانصاف بنہ
 واضح شی حککہ چہ اقرار او گواہان د مدعی ثابتولو مضبوط دلیلونہ
 دی ہم ہفہ چہ دیرہ اعتباری دی او جرحہ پرخکہ نشی کیدے چہ دوی
 غیر جانب داری لکہ پیغمبران او فریشتہ علیہم السلام، داندامونو
 شہادت یو قسم اقرار دے چہ بتولونہ مضبوط ثبوت دے،
 البتہ د خائے گواہی حککہ دیرہ اعتباری دے چہ وہا نندے بیان ا شو
 چہ داد اللہ نعل دے او پدے یو شہادت ہم جرحہ نشی کیدے
 حککہ چہ بنیادی جرحہ دوک دی یو دا چہ گواہی بے اعتبارہ ثابت کریشی
 دلند داسے ہم نشتنہ حککہ چہ پیغمبران فریشتہ مکان اواندامونہ بتول
 اعتباریان دی د علماء و تصدیق بہ ہم پیغمبران کوی، حککہ د گواہی
 ہم اعتباری شہو، اودویہ دا چہ دکوا ہا نوجا نبیاری ثابت کریشی دتہ
 دا ہم حککہ نشتنہ، بلکہ چہ انسان سرہ ددوی ہیخ لاندے بانندے
 ہیچرہ نشی کیدے چہ داسے تیرکون د یو بل سرہ ا لری بکہ داندامونو
 گواہی خود بتولونہ زیاتہ اعتباری حککہ دے چہ دا پخیل خان اقرار دے
 دوی بہ پخیلہ ہم پندہ گناہ عذابیری،

د عملونوتول

قرآن فرمائی

وَلَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ مَوَازِينَ بِرِ انصاف تہ دتیا
 فَلَا تظلم نفس شیطان وان کان متفان، پہ ورخ ابدو بیابہ پہ چاہم حکم
 حکمہ من خرد دی ا تینا طو رکھی بنا خسیبہ نہ وی او کجریے د عمل وقتدار داری

د دے برابر وی ہر جہہ فی مؤمن نا و لو، اومونہ حساب د بارہ کافی یو
 وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ بِالْحَقِّ ۖ (دھیامت پہ ورخ د عملونو تلک حق دی)
 فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۖ چہ دچا تولونہ دل نہ
 وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمَةٌ هَٰوِيَةٌ رَسْرَسَةٌ ۖ شہ، نو ہغوی بہ زرہ
 القادرہ آہ عتق پورے کندان کن وی، او دچا تولونہ چہ سپک
 شونو ہفہ لکاؤ نرہ کندہ دکہ،

داسے نور او بتونو کمز و احادیثو او د اہل سنت د علماء و اجماع
 سرہ ثابتہ دے چہ عملو، نہ بہ تلیشی، البتہ معتزلہ بتول او سلفو کن
 مجاہد، اعمش او ضحاک داوائی، چہ تلک د عملونو نشتنہ، کوم خائے چہ
 وزن لفظ راشی نو د ہفہ مطلب برابرے او عدل الہی بہ وی پورہ مطلب
 دا چہ اللہ بہ د عمل پہ برابر (زیلتے کھے بہ تہ وی) د ہفہ جو کہ د انصاف
 فیصلہ کوی خودا قول حککہ غلط مے چہ وزن او میزان پہ قرآن کنی
 دروند والی او سپکوالی سرہ موصوف دے کہ انصاف مطلب وے
 نو دے سرہ دروند والے او سپکوالے بہ ذکر نہ ووچکہ چہ انصاف دروند
 سپک نشی کیدے نو د چھوٹو رائے داسے صحیح دکہ، چہ دغرتلہ بہ جسمانی
 او حسی وی، معنوی تلہ (انصاف) ترندہ مراد۔ د میزان حتی پہ
 ثبوت کنی د سلمان فارسی رض د ا مرفوع حدیث دے،

يُوضَعُ الْمِيزَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَ توضع تہ بہ ا درولے شی ہفہ بہ دومر
 فِيهِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ كَوْسَعُهُ ۖ فراخدی کجریے بتول آسمانونہ
 او زمکہ پہ دے کنی کینودے شی نوز پکنی بہ خائے شی،

حافظ بن حجر رح دا حدیث د بخاری د آخری حدیث پہ شرح کنی حاکم
 نہ پہ روایت د سلمان رض او ابن مردویہ تہ پہ روایت د عائشہ رض او
 بیہقی تہ پہ روایت د انس رض او طبرانی نہ پہ روایت د ابو ہریرہ نقل کرینا

او ابن المبارک رحمہ اللہ سے روایت ہے کتاب الزهد ابو القاسم
لسکائی نے کتاب السننہ او آلوسی نے یہ تفسیر سورۃ اعراف میں نقل کر دی
تلا یہ وہ دہا کہ گنہ

ذو کلمہ کہ کج جمع پہ صیغہ ذکر شی نو
ہفتہ داعمالو بہ اعتبار سرحد نہ چہ اعمال گنہ روی نوجہ اعتباری شوہ
یا مراد کج جمع د سے نہ تعظیم روی مطلب ہے دا کہ یو دہ خود کوئے
والی پہ وجہ ددہ و پردہ چہ گنہ ورتہ او بیٹے شی لکہ گنہ بت قوم
نوح بن المرسلین حضرت نوح علیہ السلام نے تعظیماً پہ گنہ و پیغمبران
شہر کرو د بعضو رائے دہ چہ تلہ پہ گنہ روی یاد ہر گنہ کپارہ بیلہ
بیلہ تلہ دہ او یاد ہر عمل د پارہ بیلہ بیلہ تلہ دہ خوئے وجہ قول
غور یزد دہ

دموزون لهم بیان

ذچا عملونہ بہ تلہ شی، او دچا بہ نشی
تلہ، تسطانی رح د امام غزالی رح نہ
نقل کریدے چہ ددہ برتولو عملونہ تلہ نشی، او د نور و تولو مکلفو
بہ تلہ شی، ① معصومین د گناہ نہ پاک خلق پیغمبران علیہم السلام
خونغا بہ نذر دے کہیں د مسلمانانو وارہ ادیبونی ہم شامل دی،
② بل توتلے خلوار بہ اونوی کو رہہ ر..... م..... خلق دی، ③ دریم
توتلے د کفارو تلو د پارہ مقابلہ ضروری وی بہ نہ و مہود و وکن د مقابلہ
بد عمل نشہ او پہ دریم کہیں د مقابلہ نیک عمل نشہ دارنگ پہ
آیت فلا نقیمہ لہم یوم القیامہ ورنما کہیں دا بنکارہ دہ چہ د کفار
عملونہ بہ نشی تلہ لیکن امام بخاری رح د تولو د پارہ د عملونو تلہ ہم
منی لکہ فرمائی انا اعمال بینی ادم و قولہم یوزن، چہ د تولو
بنیاد صو قول او عمل بہ تلہ شی او دا قول حافظ بن حجر او علامہ

آلوسی رحیمہ اللہ ہم غورہ گنہ لے دے نو، فلا نقیمہ لہم یوم
القیامہ ورنما، کہیں بہ د تول نہ مطلب قدر او مرتبہ وی، یعنی
د قیامت پہ ورحہ دا اللہ پہ نذر د کفارو د عملونو ہیچ قدر او عزت
بہ نہ وی بلہ خبرہ دا چہ امام قرطبی د تول د پارہ اعمال
متضادہ ضروری نہ گنہ د کفارو د نیکی چا بری بہ نشی وی
او د کفر بہ ترخا چا بہرے دروند وی، یا کچرے د کفارو صدقے
او خیر انونہ د عذاب د کیفیت پہ کم والی کہیں مؤثر گنہ لے شی نہ پہ
کیست کہیں کچرے ہفتہ پہ بل چا بری کہیں پرا تہ ہم وی نو د کفارو
گنا ہونو پہ مقابلہ کہیں د دیر کموالی پہ وجہ د کفر چا برے دروند
پاتے شی،

دویم قول د سبکی رح پہ شرح عقائد کہیں امام ما تریدی نہ منقولہ
چہ د کفارو د پارہ بہ د تمیز او فرق معلوم تلو تلو وی پہ ہفتہ د
معلوم لے شی چہ د کو مو کفارو گنا ہونو او کفر زیات دی نو د ہغوی
بہ عذاب ہم سخت دی او د ہغوی پہ نسبت پہ کفارو گناہ کہیں کہ کفایت
بہ د ہغوی نہ لہر شان کم عذاب وی اگر چہ ابدی عذاب کہیں نہ بہ
بتول کا نران شریک وی دا فرق بہ د کیفیت رزیات تالی او کموالی وی
حافظ بن حجر د ابو لہب او ابوطالب د قصہ نہ وا دلیل نیو لے د
چہ د کفارو بعضے نیکی د کموالی د سبکی رح د عذاب باعث جوہر ہے
شی، د سورہ مؤمنون د آخر آیت نہ د کفارو د عملونو تلہ ثابت ہیں
وَأَمَّا مَنْ حَقَّ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ
الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ تَلْفَحُ وُجُوهُهُمْ النَّارُ
دہ نقصان کہیں غور دی روہ جہنم
وَقَدْ فِيهَا لُحُورٌ أَلَمْ تَكُنْ

اَيَّتِي تَشْتَلِي عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا بِرَهْمَنِي مَعْنُونَهُ سَوْرَتِي اَوْ حَوْلَهُ بِهِ
 نَكَّدًا بَوْنٌ ○ رَايَةٌ عَشْرًا تَاوَهُ بِهَا بِرَهْمَنِي وَرَايَةٌ دَوِي تَهْ بِهٗ اَوْ يَجِي
 شَيْءٌ جِهَ اَيَّا تَا سَوْتَهُ حَمَا اَيْتُو نَهْ وَاوَرُو لَهْ شَوِي جِهَ هَفْتَه تَا سَوْد رُو عِ كَرَل
 اٰخِرِي فِقْرَه رَفَكْنْتُمْ بِهَا نَكَّدًا بَوْنٌ ، نَهْ كَفَر تَابِت شَوَاو د رُو مَبِي فِقْرَه
 وَاَمَّا مَنْ حَفَّتْ مَوَازِيْنُهُ ، نَهْ دَ عَمَلُو نُو تَوَل تَابِت شَوِي

د موزون بيان

په میزان کین به څه تلله شی؛ په دس کین دس
 قوله دی اول ذابن عباس رضی الله عنہ قول دس
 چه اعراضوا و اجسامونه به جسم جوړ کړیښی او تلله به شی او داسه
 الفاظ ر یَقْلِبُ اللهُ الْأَعْرَاضَ أَجْسَامًا ، قسطلانی رح نقل کړیدی، او
 بدور السافرة ، ص ۳۳۱ کین د بیبھی د شعب الایمان دا الفاظ نقل دی
 یُوْتِي بِالْحَسَنَاتِ بِأَحْسَنِ صُورَةٍ وَ یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ بِأَفْجَرِ صُورَةٍ ،
 یعنی نیکی به په ښه شکل او بدی به په خراب شکل کین راوړی شی،
 طبیی دمشکوة شریف په شرح کین دس قول ته ترجیح ورکړی د د:
 دویم قول دادس چه عمل ناه به د عملونو د لزومیت په اعتبار تلله شی
 د دس دلیل حدیث در البطاقة) دس او د امام ترمذی رح د عبد الله
 بن عمرو بن العاص نه نقل کړیدی او ښه رح حسن نه ورت و نیلی دی
 او ابن حبان هم په خپل صحیح کین دا حدیث راوړی دس چه الفاظ د د:
 یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ وَ یُسَبِّحُ بِسَجَلًا فَتَوَضَّعُ : یعنی یو کم سل غنبت کتا بونه به
 فِي كَفَّةٍ وَ یُوْتِي بِالْبَطَاقَةِ فَتَوَضَّعُ : یو چا بری کین کیښودل شی، او یو
 فِي اٰخِرِي فَطَاقَتِ السَّجَلَاتِ وَ : ورکوتی پر چه د کاغذ به بل چا بری
 تَقَلَّتِ الْبَطَاقَةُ : ښه کیښودل شی، نو دغه یو کم سل کتا بونه به
 سپک وی او هغه ورکوتی پر چه به در نه شی،
 دس نه امام الحرمین ترجیح ورکړی د کاو و نیلی دی چه در وند وال به د

اجر پد ا نكازوی، قرطبی رح هم دا غوره کسرت له د کا و ذابن عمیر قول د
 دریم قول دادس، چه هم عملونه به تلله شی چه په هغه د ترمذی او
 ابوداود هغه مرفوع حدیثونه دلیل دی او ابن حبان د دس تصحیح
 کړی پد د حدیث الفاظ دادی:

مَا يُوَضَّعُ فِي الْمِيزَانِ أَحْسَنُ مِنْ خُلُقِ حَسَنِ رِبِّهِ مِيزَانُ كَبِيْرٍ بِهٗ ذَبْنَه
 خُوْكُهُ نَزِيَا ت خَائِسَه عَمَلُ بَلِ نَشِي تَلَلَه) دس له حافظ بن حجر
 ترجیح ورکړی د د، د عملونو تل به پخوا د عقل نه لوه خبره کسرت له
 شوه لیکن اُس خو په تهر ما میتر د بدن یا د موسم درجه حرارت
 معلومیدس شی، حالا نکه دا عرض دس، خمون به نزد دس دوه
 واروا قوالو کین اختلاف نشته، کیدیشی چه په دره وارو طریقو
 (عمل د جسم په شکل، عمل د عمل ناه په شکل او عمل پخپله) دس
 د باره تلله شی، چه په آخری فیصله کولو کین هغه قسم د شک شبهی
 ظاهری صورت ښکاره نشی،

امام ذهبی رح د علم په فضیلت کین د عمران بن حصین نه د رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حدیث نقل کړی پد صچه د علماؤ سیاهی او شهیدانو
 وینه به تلله شی خو د علماؤ سیاهی به در نه دی رید و السافرة ص ۱۳۱

تلونک

تلونک د عملونو به څوک وی، د مختلفو روایاتو په بنیاد دس کین خلو قله
 را الله جل مجداه به تلونک وی، دا امام غزالی قول دس (الدررة الفاضلة
 فی کشف علوم الاخرة) او دلیل کس د قران د آیت نیول دس، وَ
 نَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ ، یعنی موږ به اړیکه دهان ته الله تعالی نسبت
 کړی دس د

دویم قول دادس چه تلونک به ملک الموت وی او ویرود آنس بن

مالک نہ دے روایت کرے دے (۳) دے ہم قول دادے چہ تلوک
بہ آدم علیہ السلام وی پہ معجم صغیر کین طبرانی د ابو هریرة
یہ دے الفاظ نقل کریدے،

يَا دُرَّ قَدْ جَعَلْتَكِ حَكِيمًا بَيْنِي ۚ اے آدم علیہ السلام مانتہ حیا او دین
وَبَيْنَ ذُرِّيَّتِكَ فَمِنْ عِنْدِ الْمِيزَانِ ۚ اولاد پہ میخ کین منصف مقدر کرے
حکم میزان سرکہ ادریزہ

۳) خلودم قول دادے چہ تلوک بہ جبرائیل علیہ السلام وی داروین
ابو القاسم الاسکائی د حذیفہ پہ روایت نقل کریدے،

حیا پہ نرد دے خلود و اولو قول کین خہ اختلاف نشته د بتول صحیح د
اللہ نہ کے تلوک پہ دے وجہ او نیلو چہ تول بہ د هغه بہ حکم کین
او عام طور حکم کونکے تہ ہم د هغه کار کوونکے و نیل شی، پہ دنیا کین
پولیس چہ چالان اگری د هغه بیان اغسل پہ عدالت کین ضروری وی
رنگ عزرا نیل علیہ السلام د سرو چالان کریدے د اللہ تعالیٰ پہ عدالت
کین بہ کدہ بیان او موجودگی ضروری وی :-

دنیا وی عدالت کین د قانونی مشیر ضرورت وی دغہ رنگ د اللہ
عدالت کین د جبرائیل علیہ السلام پیشی دے د پارہ ضروری دے چہ
قانون رقرآن د اللہ لہ جانبہ راؤ پے دے او د قانون شکنی پہ
مقدمہ کین ددہ پیشی ضروری دے :-

د اولاد آدم علیہ السلام مقامہ پیشی دہ نودسہ پرست پہ حیثیت
حاضری ضروری دے :-

د عملونو تلو حکمت

اللہ عالم الغیب د عملونو د ذرے ذرے نہ خبر دے، نو د اللہ
عملونو تلو کین ہیج عرض نشته خو عملونو تلو د عدالتی کاروائی

تکمیل یو ذریعہ دہ (۱) عمل کوونکے د عملناے پہ ذریعہ د خپلو
عملونو نہ خبر شی کہ ہیر کوی تے وی نور یا د بہ شی ورتہ رنگہ پہ
د اگری کتو چہ تیرشوی خیزو نہ رایا دیری (۱) او تقسیاتی طور بہ امنی
چہ داتول درست دی پہ ڈ بہ اقرار اگری، او کہ لہ کوی، لکن
اقرا کتبتک د کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا، چہ دے
حکمت تہ اشارہ شویدہ :-

۲) د عملونو تلو سرہ نسبت معلومیزی چہ نیک عمل یو پوتہ
او د اللہ لہ طرفہ د هغه بدل دغہ نہ ہم لوئے انسان تہ پہ دے تلو د
اللہ د فضل لوئے والے بنکار کول دی، او د بد عمل پہ سزا کین د
اللہ پاک انصاف بنکارہ کول دی :-

۳) د انبیاء علیہم السلام د علماؤ، د فرشتو، د اندامونو، او د خلک
د گواہوتیر و لو نہ مطلب دا ظاہر ول دی چہ داتول کار او عدالتی
کارروائی پہ حقیقت او انصاف بنا دے :-

۴) د دے ہولے کار و ایئی مقصد د ابنکارہ کول دی، چہ انسانی
اعمال دوسرہ اہم دی چہ داتول انتظامان د هغه د پارہ ہم پہ دے
وجہ کیری چہ د کائناتو د تخلیق مقصد انسانی اعمال وو :-

د غوریزا و ناغوریز پیژندل

د نیکی او بدی د چاہرو ذریند او اسپکید و پیژند لو کین ددے
قولہ دی ددہ دنیا د قاعدے پشان د آخرت ہم دا قاعدہ دہ چہ
درون چاہرے بہ بنکتہ او سیک بہ پور تہی دا د جمہورو علماؤ
قول دے :-

۲) دویم ددے پہ عکس دے مطلب دا چہ کوم چاہرے پور تہی
هغه بہ دروندا او کوم چہ بنکتہ ہی هغه بہ سپک وی، خک چہ چیز

اور مرکز د میلان بہ آخرت کین بدلیبری د نیکو مرکز بہ پور تروی کوم
 حائے چہ جنت دے او د بد و مرکز بہ بنکتہ وی کوم حائے چہ دوزخ دے
 د غنہ قول د بدرالدین زرکشی دے (البرهان فی علوم القرآن) او
 شاہ عبدالعزیز غورہ کربیدے (فتح العزیز)
 (۳) دریم قول دادے، چہ د نیکو د چابری نہ بہ یونورانی سنن را اوزی
 داد نیکو د دروند والی نینہ دلا او د بد و د چابری نہ بہ نوراد تیرو
 سنن را اوزی نو داد بد و دروند والی نینہ دلا، دا قول علامہ آلوسی
 د سورة قارعه بہ تفسیر کین نقل کربیدے۔

دستول مقام

حکیم ترمذی بہ نوادر الاصول کین او ابوالقاسم اللانکائی بہ کتاب
 السنۃ کین نقل کربیدی چہ میزان بہ د الله پہ وپاندے ادرولے شی،
 د نیکئی چابری بہ د عرش پہ بنی اترخ او پورے بہ ترحمت وی، او بدئی
 چابری بہ د عرش چپ اترخ تروی او پورے بہ ترحمت وی،

د پل صراط تیریدل او نور

پہ قرآن کین دی

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا وَإِنَّ مِنْكُمْ لَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا
 رَبِّكَ حَتَّىٰ مَقْضِيًّا ۝ نَمَّ نَجِيًّا ۝ پل صراط پہ ذریعہ بہ جہنم کین نہ والی
 الَّذِينَ اتَّقَوْا ذُنُوبَ الظَّالِمِينَ فِيهَا ۝ داد الله پرے کربے فیصلہ رہہ بیآ
 حَتَّىٰ ۝ د سورة مريم آیت ۷۱۴: ۝ بہ د الله نہ ویریتہ کرکے خلق مؤمن تعلق
 او ظالمان بہ ورتہ پہ گوچہ وور غور زور کور کین بہ تے پوریزو:

پہ دے آیت کین د کردی چہ تہول خلق بہ جہنم کین وارد پندی، مسئلہ حمد
 حاکم سرہ د سننک تصیح او بیہقی ابو سمیہ نہ پہ اسنادد جابر رض
 صرفو عا نقل کربیدے چہ د (وآرد) معنی دا خلیل دی او دارنگک

مستدرک حاکم کین ابن مسعود رض او ابن عباس رض نہ ہم منقول دی
 چہ د ہف مطلب د بتولو جہنم تہ دا خلیل دی امام قرطبی رح دا
 قول غورہ کربیدے، دویم قول دادے، چہ وار دیدلونہ مطلب
 د پل صراط پہ ذریعہ جہنم نہ تیریدل دی، دا خلیل دی، دا
 قول امام نووی غورہ کربیدے، دا قول پہ مستدرک احمد او ترمذی
 کین دا ابن مسعود رض نہ صرفو عا نقل دے، پہ کوم کین چہ دا ہم د کردی چہ
 خوک بہ د برینشا پشان تیریزی، او خوک بہ د ہوا پشان خوک بہ د
 تیراس پشان خوک بہ د ہوا غلنو پہ پشان خوک بہ د سورلی پشان
 او خوک بہ د جہنم پہ اور زخی شی او تیر بہ شی او خوک بہ پکین
 اغوریزی:

دریم قول د وار دیدلونہ مطلب تزدے کیدل او دوزخ لیدل دی چہ
 حساب بہ دوزخ سرہ تزدے دی، بیآ کہ قرآن پہ دے کین غورہ دے
 شی او مسلمانان بہ جنت تہ ارسولے شی، لکہ خنکہ چہ د حضرت موسیٰ
 علیہ السلام پہ قصہ کین، وَكَمَا أَوَدَّ مَا عَصَاكَ الَّذِينَ ۝ را غلے دے ددے مطلب
 پہ او بو کین سوتل نہ دی بلکہ ہفے نہ تزدے کیدل او حواتہ ورتل دی،

کچرے رومی قول تہ اگورے، نوڈ ہر چا جہنم تہ نتوتل بہ د عذاب
 د پارہ تروی بلکہ پہ نیکانو خلق بہ د جہنم اورا اثر نہ کوی او لکہ دا براہیم
 علیہ السلام پہ ہغوی بہ دغہ اور یح او سلام، جو رہی لکہ طبرانی
 او بیہقی کین چہ خالد بن معدان نہ منقول دے چہ ہم مینا تہ تہ پتہ
 ہم نہ لگی، نوآ بہ وائی چہ موبز خور و عدے د الله مطابق جہنم تہ
 وارد نہ شولو د الله طرفہ بہ جواب ورکریشی، مگر تہم علیہا وکی
 خامدلا، تاسو پہ ہفے تیر شوی لیکن ہفہ مہ وو، طبرانی رح او ابن عدی
 د یعلیٰ بن مہر رض نہ صرفو عا روایت کربیدے چہ دوزخ بہ مؤمن تہ وائی

تیرشہ ستا نور حیا اور مرکب و رجز یا مؤمن اظفا نورک لہی
 بدو و السافرة، ص ۳۵ و ص ۳۵۳ د پگ صراط پہ خطرناک وخت کتب بہ
 تیارہ وی، دلاس نطہ بہ نہ بنکاری، کا عمالو پہ مناسب بہ پہ مؤمنانویان
 نور تقویٰ بعضی بعضو سرہ بہ دغر ہومرہ ر نرا وی، بعضو سرہ پہ د فحور
 داؤفہ پہ سمون او تولونہ کم د نیک عمل خاوندانوی سرہ د کتہ گوٹہ پہ
 سمون ر نرا وی ر ابن جریر بن ابن معسود بن دارنہا چہ او وی بی نو
 منافقان بہ مومنانو نہ خواست ا کری،

أَنْظُرُوا نَأْفِقِينَ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ : بَرِّشَانِ حِصَارِ شَيْءٍ چہ مؤمن ہم ستا
 ارجعوا ورا کما التمسوا نوراً : پد نرا کتب تیر شو نو ہغوی بہ جواب
 ور کری چہ د نیا تہ لار شئی او ہغہ نکلے نہ نرا را و کری
 حکم چہ نرا د عمل نہ حاصلیری او دا العمل د نیا دہ آخرت نہ دے
 آخرت ر دار الجزاع دے ر بدو و السافرة مع تشریح ص ۱۲۷

د صراط حقیقت

د پل صراط رغونہ د دیلوے ستیشن د پل پشان معلومیہی، ابن عساکر
 د فضیل بن عیاض رض نہ نقل کریدے چہ د جہنم د پاسہ د پل صراط او رتو
 د پختلس زور... کالو کمنزل پر اندازہ دے دے پہ درے و بر خو کتب
 یوہ برخہ پور د تختل دی، بلہ دریمہ برخہ را کو زیدل دی او مینحمتی د پخت
 ہوار بیغ تلل دی، ر بدو و السافرة بہ بقی کتب داس رض نہ صرفو عامنقول
 دی چہ ر اذق من الشعر و احد من السیف،

او دغر رنگ پہ مسلم کتب د ابوسعید خدری رض او ابن جریر کتب دا بن
 مسعود رض نہ او مستدرک حاکم کتب دی چہ د بعضو د پارہ پہ د ویستہ نہ
 نہرے او تورے نہ تیرہ او د بعضو د پارہ بہ د میدان پشان فراخہ وی

پل صراط او د نور حکمت

پل صراط بانندے تلل بہ د موقف میدان حشر نہ شروع کیری او
 دا پل د دوزخ د پاسہ دے، د کمنہ چہ تیر شئی نو د جنت حد بہ شروع
 کیری، او بیا بہ جنت تہ داخلیدل وی، لکہ۔ خٹکچہ بدو و السافرة
 کتب د روایا تونہ ثابت دی، دیو قول مطابق کہ قول خلق بہ پہ جہنم د پاسہ
 تیریہی نواہل تقویٰ تہ بہ ہیج تکلیف نہ وی خو کفار او فجار تہ بہ
 تکلیف وی، او کچرے د بل قول مطابق جہنم تہ داخلیدل ہر کتب د پارہ
 ضرور کتاؤس بزور بانداے مؤمن بیان کریدے چہ متقیانوتہ، بہ
 تکلیف او پتہ ہر حکم نوی چہ د جہنم اور بہ ہغوی تہ یخ او سلام وی
 او بخیلہ قرآن کریم کتب ہم ذکر دے،

ثُمَّ يَخْرُجُ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ تَدَارُ الظَّالِمِينَ : بیا بہ مؤمن تقوی داروتہ د پل
 فِيهَا جَنَّتًا ○ سورہ مریم آیت ۷۵ : صراط او د دوزخ اور نہ خلاصہ
 ور کتب و او کفار او فجار بہ ور تہ پر گوم وودا غوزو، پل صراط بہ ویستہ
 نہ نرے او د تورے نہ تیرہ صرف کفار او فجار و د پارہ وی د ہر چاد پارہ
 بہ داسے نہ وی، لکہ اُس بزور بانداے مؤمن دامدائل بیان کریدے، ہان
 کچرے د تولو ہم دغہ یولار د پل صراط وی، نو بیا ہم د مؤمن خہ خطرہ
 نشتہ، لکہ چہ امام بدر الدین زرکشی پہ ر البرہان فی علوم القرآن
 کتب ذکر کریدی، چہ عالم آخرت کتب بہ جیز او مرکز بدلیہی د دنیا
 د ستور مطابق بہ نہ وی بلکہ د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ د قول مطابق
 احکام د ربح بہ پہ احکام د بدن غالب وی د کفار و مرکز میلان بہ بنکتہ
 یعنی جہنم آرخ تہ وی، او د نیکو کار او تقوی دار و مرکز میلان بہ پور تہ
 یعنی جنت ارح تہ وی لہذا کفار بہ د تول پل زور پر پرتو پہ وجہ زنی شئی
 ارنک دورنگ بہ شی او در زور گنڈا بہ شی او د تقوی دار و میلان

اوزور بہ پورنہ وی دپل ہتھ بوج اوزور بہ پر نہ پر بوزی، اوہی تکلیف بہ ورنہ نہ وی، دے مثال دا سے دے چٹوک دتورے پتیرو پینہ کیر دی نو تکلیف وی، بلکہ زخمی کیری، لیکن کہ پینہ اوچتہ کیری اوپیا دتورے پہ تیور دپورنہ نہ پرے پینہ کیری، نوہی تکلیف بہ ورنہ نہ وی حکہ حکہ چہ دقدم میلان پورنہ آہر نہ دے، بلکہ گوزا آہر نہ دے دے دے، حیزا و مرکز بدلید و وجہ دادہ چہ کفار و پہ دنیا کن جہنی عملونہ کیری دی چہ دے میلان اومائے مرکز جہنم نہ او جنتیان بہ کجنتی عمل بہ وجہ خپل میلان اومائے جنت نہ لوی باقی جہنم د کفر او گناہ مثالی صورت دے، او جنت ک ایمان او عبادت مثالی صورت دے، دگنا ہوو مجزاج گرم د اور اوتیرے دے، او ایمان او نیکی مزاج ہیج او دتور دے کوم نہ چہ دنی علیہ السلام بہ دے دے عاکن اشارہ دے۔

اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَا عَمَاءِ النَّجْرِ وَالْبُرْدِ، اے خدا یہ جگنا گناہونہ دو او دگنی بہ او بوا وینزہ، یہ صحیحین کن حدیث دے، حُقَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَايِرِ وَحُقَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، رجعت تکلیفونہ کیری دے او دوزخ خواہشا نو کئے کیری دے،

جنت نہ تلو د پارہ دپل صراط نہ تیرید و مطلب دا حقیقت نکارہ کول دی چہ شریعت بانہ دے عمل کولو د پارہ دے خلقوہر قتم تکلیفونہ تیر کیری دو او جنت د پارہ دے سرک تیار کرے وو، او دتورانی عملونو پہ وجہ ہغوی نورانی دار السلام او جنت تر آرسیدہ، او چا د شریعت پہ پل او پہ سرک بانہ دے نل پرینی وویا خہ پہ شریعت تلک او خہ پچیل طبیعت تلک کجنت پہ سرک شریعت تلک لک چہ دوی تہ پہ دنیا کن گران معلومیدل د غہ رنگ بہ آخرت کین ہم د جنت پہ سرک رپل صراط تلل دوی تہ گران وی مطلب دا چہ آخرت عالم مثال دے، شریعت لہ پہ اللہ تعالیٰ د قیامت،

پہ ورخ دپل صراط شکل ور کیری د چا چہ دے سرہ پہ دنیا کئے تعلق وو، خپل خواہشات تہ پریشی وواو پہ شریعت تہ عمل کولوہر قتم تکلیفونہ برداشت کول او تہ بانئی ور کول دوی تہ د شریعت د پارہ آسان و دوی شریعت سرہ دے لکان عادت کپے وو چہ ہم پہ دے کن بہ ورنہ آمار نرنا او اطمینان حاصل وو، نوہغوی بہ پہ دیرے آسانئی فراخی اور نرا کن پہ دے تیرشی، او خپل مرکز میلان (جنت) تہ بہ اسی کوم چہ د نیکو او بنیگر و مرکز ہم دے، او کوم خلق چہ پہ دنیا کن دا سے نہ و، شریعت سرہ تہ تعلق نہ ساتلو پہ دے بانہ دے عمل کولو تہ کے سا دو بہ وہ، خپل خواہشات بہ تہ پہ دے غورہ کنرل، نوہغہ خلق پہ پل صراط ہم نشی تیریدے دا بہ ورنہ دتورے نہ تیرہ شی او دوی نینتہ نہ بہ نرے شی، لکہ خٹکہ چہ ورنہ دنیا کن بنکارید و او دے نہ د تیرید و پہ خٹکے بہ خپل مرکز میلان (دوزخ) تہ گذارشی کوم چہ د بند و او گناہونہ مرکز ہم دے،

دتور اسباب

الصَّلَاةُ نُورٌ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، الصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

پہ پل صراط بہ نرنا دتورخ، قرآن، وی او باہہ دظلم بہ نہ کولو سر خاص صبری بدور السافرہ صے

پل صراط بانہ دے تیریدل دگومو عملونو چہ آسان بیری
 ① کمزورے سرے د حکومت دظلم نہ پہ خپل اثر سوخ خلا، صول
 رطبرانی عن عائشہ رض

② ددین کار د پارہ جگنا تونوسرہ تعلق لول او ہم پہ دے غرض
 جگنا تونوتہ بیابار تلل ر بزار ی سنا د حسی عن ابی الدرداء

۱۹۲) پہ خپلہ رائے پہ دین کین دزیاتئی نہ خان سائل، او دسنت تعلیم ورکول ددیلی فی الزناکبہ بد ورا سا فورا صراح

جنت اودوزخ

داهل السنّت والجماعت په دے عقیدہ اتفاق دے، چه جنت اودوزخ پیدا دی، امام ابوالحسن اشعری په مقالات الاسلامیین و اختلاف المضلین کین ر یلفظ ما اجمع علیه أصحاب الحدیث و اهل السنّة مطلب دا چه اهل حدیث او اهل سنّت په کومو عقائد او چه متفق دی د هغه په تفصیل کین فرمائی: **وَأَنَّ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مَخْلُوقَتَانِ** (جنت اودوزخ پیدا شویدی)

امام ابن قیم رحمہ صحابہ کرام و تابعینو تبع تابعینو اهل السنّة والحدیث فقہاء و اهل تصوف په دے عقیدہ اجماع نقل کپید (هادی الارواح د معتزله و داوینا غلطہ دے چه اُس جنت اودوزخ نہ دی پیدا د قیامت په ورخ به پیدا کپیری چه ضرورت به ئے هغه وخت وی، غلط حکم دے چه اُس د دوار و موجود والے عبث نہ دے بلکه په دے کین فائدے دی،

د جنت اودوزخ د اُسنی موجود والی دلیلونه

- ۱) **تولوا نبیاء و علیهم السلام** د جنت زبیرے ورکپیدے او ویر و لو تاثیر هله قوی وی چه دادوار، اُس موجودی،
- ۲) په صحیح احادیثو کین: د مرک په رخت او په قبر کین د جنت دوزخ لیدل او د هغه اثرات محسوسول ثابت دی چه داددے د اُس موجود والی دلیل دے، په صحیح احادیثو کین دا هم ذکر دی، چه د بعضی نیکانو

لکه شهیدانو، صدیقینو، انبیاء و بعضی مؤمنانو و خویش له مرکز د جنت د نعمتونو د فائدے آخله او بدکاره خلق د دوزخ تکلیفونو تیروی د قیامت نه ورا ندے د نیکانو او بدانو د جنت اودوزخ سره بطا و ارتباط دا بنائی چه اُس هم دادوار د موجودی او د قیامت نه ورا ندے ددے پیدا کیدل و اقسام فائدے لری

د جنت اودوزخ د وجود نقلی دلایل

په قرآن کریم کین د آدم علیه السلام په جنت کین آستوکنه او بیازمکه نه را تلل ذکر دی، دا جنت آخرت واله هغه دارالثواب دے، (دا صحیح قول دے) د امام رازی رحمه الله د اقوال د ابوالقاسم بنی معتزلی او د ابو مسلم اصفهانی نقل کول رچه د آدم علیه السلام د کین دوحائے د زمکه یو باغ وو، او پخپله د امام رازی په دے کین خپله رائے نه بنکاره کول، یاد بښائی داوینا چه داد آدم آسمان جنت وو، یا د بعضی صوفیانو رچه داوینا چه د جبل یا قوت یو باغ وو، یا د یهود و نصاری و د باغ عدنان یا فلسطین یا اصفهان متعین کول، ټول د عقل او نقل نه خلاف دی.

وجوهات دادی

د آدم علیه السلام د کین و حائے آسمانی جنت وو، هر کله چه د جنت لفظ په لام د تعریف سره ذکر شی او په الفاظو کین زمکه د یو باغ مراد کولوخه قرینه هم نه وی نو جنت نه به مطلب هلته دارالثوابی باخصوص په دے صورت کین چه د قرآن الفاظ په دوو فرینو دا کوا هی کوی چه د آدم علیه السلام د کین و حائے آسمانی جنت وو، یو خویش پورت طه کین چه کوم صفتونه د جنت بیان دی هغه هم آسمانی کیدے شی کوم چه دارا لجزاء دے زمینی نشی کیدے، هغه داسه چه الله تعالی آدم علیه

السلام نه د جنت بو تلو نه پس افرمائیل، فَلَا تُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ○ إِنَّ لَكَ أَنْ لَا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ○ وَأَنْتَ لَا تَطْمَئِنُّ فِيهَا وَلَا تَضْحَكُ ○ سورة طه آیه ۱۱۹ تا ۱۲۱ دایم صفتونه د دنیا د هنج مقام نشی کیده. مثلاً داچه د جنت نه په و تو پس به تاته تکلیف وے کتن به لوبه نه وی، بر بند بدل به نه وی، آسده به نه وی، بوغریه نه لکی، دا تهل خصوصیات د بکرنی جنت کیده شی د زمینی نه، د دنیا یو باغ کن کومه فائده چه کیده شی هغه د دنیا په بل باغ کن هم کیده شی چه دا اول باغ نه لا اوزی مگر نورے خلور فائده د دنیا په هنج یو باغ کن نشی کیده،

دویم په سورة بقره کن وی، قُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدَاوَةٌ ○ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ○ (سورة البقره آیه ۱۷۳) په دے آیت کن د جنت نه په را کوزیدو دوه نتیجې مریه کپه اوله داچه ستاسو د اولاد په مینج کن به د شمنی وی لکه خنکه چه وړاندې د فرشتو په ژبه هم ظاهرا کپه شوه، أَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يَفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ ○ وَنَحْنُ نَعْلَمُ مَا نَعْمَلُ ○ په دے آیت کن اهبطوا کوزشی بیایه د جمع په لفظ افرمائیل چه ستاسو اولاد به دیوبل د شمنان وی، او بل داچه ستاسو او ستاسو اولاد استوگنه به تر تپا کلی وخته پورے په زمکه وی اودے نه به فائده حاصلول وکچرے د آدم علیه السلام د کیدو وخت آسمانی نه وے نو د الفاء به الله تعالی نه وے و نیل حکه چه د شمنی خود که د ژوند خصوصیت دے او دا به کن هم نه وے و نیل چه د کوزیدو نه پس به تاسو زمکه کن اسپری حکه چه د زمکه نه د کوزیدو او

د زمکه دیو باغ نه بل باغ په تلو دا به الفاظ هنج معنی نه لری، زمکه نه زمکه نه کوزشی، د زمکه دیو باغ نه اوزی او پد زمکه کنه اسپری معلومه شوه چه د زمینی باغ نه دو بلکه آسمانی جنت و لوبه، باطنی ذلت دے او بر بند و لیک ظاهری ذلت دے، تنده باطنی گرمی دے او د ظاهری گرمی دے په مینج کن جوړه نه دے، د آدم علیه السلام د کیدو وخت دے تلو نه پاک وړ،

د آدم علیه السلام د کیدو وخت متعلق استند لال د حدیث استند لال په صحیح مسلم کن د ابو هریره رضی الله او او د حدیث یفرد نه مرفوعاً حدیث دے چه د

قیامت په ورځ به د آدم علیه السلام اولاد د آدم علیه السلام نه جنت پیرانتو غوښتنه ا کړی د دے په جواب کن به حضرت آدم علیه السلام ا فرمائی وَهَلْ آخَرُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا الْآخِطِيَّةُ ○ أَيْبِكُمْ، چه تاسو خوجنت نه هم ستاسو د پلار غلطی را ویستی بی، د کنه معلومی چه د قیامت جنت هم هغه دے کوم نه چه آدم علیه السلام را ویسته شوه و هر کله چه د جنت ا سته وجود ثابت شو نو دوزخ هم خامخا حکه موجود دے چه د فریق هنجوک قائل ندے،

قرآنی استند لال د جنت په باره کن قرآن کریم فرمائی أَعْدَتْ لِلْكَافِرِينَ دُورًا ○ د دوزخ په باره کن فرمائی أَعْدَتْ لِلْمُتَّقِينَ ○ د دوزخ په باره کن فرمائی أَعْدَتْ لِلْكَافِرِينَ دُورًا ○ د ماضی صیغ دی، مطلب دے چه جنت او دوزخ د وړاندے نه موجود دی، دریم دلیل دادے چه فرعون سره د فرعونیانو هر کله چه غرقیدل نو قرآن فرمائی، أَعْرَفُوا قَادِحِلُوا ○ اناراه د ا هم د واره د ماضی صیغ دی چه په تیره شوه زمانه کن د فرعون او فرعونیانو غرقیدو سره هغوی اور جهنم ته تپوسته شوه،

کچھ قیامت نہ ورنہ دے دوزخ وے نودوی شے تہ داخل کرے شوم
 ک آدم علیہ السلام د کبر حائے جنت وویہ دے د شہبوازل
 ک آدم علیہ السلام د کبر و خاکے جنت الخلد نہ منلو شیہی دادی
 ک جنت کین داخلہ بہ قیامت پہ ورخر وی، خواد م علیہ السلام د قیامت
 نہ ورنہ دے جنت کین خنکے داخل شو
 ک جنت کین بہ بر بند تیا اوغبو نہ رائلل نہ وی، کہ دا جنت الخلد وے نو
 آدم علیہ السلام تہ دا دوارہ ہلتہ خنکے پلین شوکن۔
 ک جنت پہ آسمان کین دے چرتہ چہ امر اونہ نشتہ اور نہ مکلف کیدال
 نو آدم علیہ السلام تہ د صغ رہی حکم خنکے ہلتہ راغلو،
 ک آسمانی جنت تہ داخل نہ ہی ہلتہ نہ و تل نشتہ، نو بیا آدم علیہ السلام
 ہلتہ نہ و لے اویستے شو۔
 د دے خلو روارہ جواب ہم یو دے، ہفتہ دا دے چہ داخلور وارہ خبر
 ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین د دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی اود دے تانید د قوائی آیتونو سیاق اوسباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا توار د ہفتوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کومر کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہنمہ داسبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنکے لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرورونومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتوڈ نہ
 زیات مضبوط اثر خوردو لے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بندو د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

نہ و و، دریم دا چہ د شیطان بندیز قاتونی دو قاتونی بندیز
 ک جرمات د بندیز خلکے نہ پہ پتہ اوغلا غلتیا تلے شی، دا اللہ د پت
 ک مکیکن نہ دی لیکن اللہ د خہ حکمت د وے نہ ددہ پہ دغہ قسم
 ک کین خہ دخل ا نکرو۔
 ک مہ شبہ دادہ چہ آدم علیہ السلام پہ زمکہ خلیفہ جوہر شوہ و
 ک آسمان جنت تہ و لے بو تلے شو، د دے جواب دا دے، چہ د اللہ
 حکمت ددہ پہ دغہ بو تلو کین د ایسے و لکے چہ د عیسیٰ علیہ السلام
 ک آسمان تہ پہ خیز ولو او بیا پہ زمکہ را کوز لو کین خہ حکمت دے،
 ک آسمانی جنت کین د آدم علیہ السلام د استوگنے او د ارفے د خوراک
 ک وجہ د ہفتہ را کوز لو کین د اللہ تعالیٰ حکمت
 ک د دے حکمت دا وجہ د آدم علیہ السلام پہ اولاد کین
 د اشعور مضبوط کریشی چہ ددوی اصل وطن
 د ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین د دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی اود دے تانید د قوائی آیتونو سیاق اوسباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا توار د ہفتوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کومر کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہنمہ داسبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنکے لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرورونومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتوڈ نہ
 زیات مضبوط اثر خوردو لے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بندو د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

دویم حکمت

لکہ خنکہ جہ دے واقعہ نہ معلومیزی، دویم حکمت پہ دے کین د الله دنا فرمانی دانسی خطر ناگو نتیجیونہ د انسانانوویکول دی، آدم علیہ السلام د انسانا پلاسا او د خدا کے تعالیٰ محبوب او مقبول بندہ او هرکله چه هغه په دایه کا (هغه اونے نه خورل) چه گناه هم نه وه روکم بخدا که عزمان د نه خارج کړی شو نو د گناه نتیجی خوبه دے نه هم نایسته خدا بے وی گناه هغه نافرمانی د الله ده کوه سره چه قصدا او اراده شامله وی قتل گواه دے چه د آدم علیہ السلام دے فعل کین اراده دنا فرمانی نه وه خکه چه جنت د شرعی احکامو مخائے نده چه د هغه خلاف کول گناه ا بولی نو دا حکم تشریحی نه وو بلکه تشفیوی وو، د حکم تشفیوی د ا مطلبی وی، چه مبتلا یوم اکثر بخورنه د پر هیز کولو مشوره په دے عرض کړی، چه د دے په خلاف کولو کین د رنخور نقصان دے هرکله چه بد هیزی ا کړی نو د د اکثر هیز نقصان ا نشورنه دے حکم عدلی ا نقصان د رنخور ا شو چه رنج بے نریات شو یا بل رنج بے پیدا یا دا حکم عام وو د هذی الشجره، نه مقصد د الله تعالی دغه قس بولو او نونه بند بزوا او آدم علیہ السلام دیوسه خاچه ارنه بند تریه مطلب واغستو دا غلطی اجتهادی وه او په اجتهادی غلطی عذاب نشسته سوال پیدا کیزی چه هرکله د گناه نه وه، نو قرا فرمائی، وَعَصَىٰ آدَمَ رَبُّهُ فَكَوَسَ الْعُرْوَةَ الْمَعْلُومَةَ فَاذْبَحَ مِنْهَا وَالْجِبْرَائِيلُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ فَنذَرَتْهُمُ الْمَلَأُ الْكِبْرِيَاءَ فَاذْبَحُوا مِنْهَا وَآدَمُ اسْتَسْقَىٰ مِنَ الشَّجَرَةِ فَسَوَّىٰ وَاللَّهُ يَخْتَارُ

وره البقرة آية ۱۹، و مبی آیت کین دے د اشکلی په وجه د بد دے لے ته بدی او میله حالانکه بدل اغستل جائز دی، دغه رنگ د دویم آیت کین د زور ظلم بدل اغستلو ته د هه شکلی په وجه زور او بیله شو، حالانکه بدل اغستل خه بد لا حاکم گناه خبره نه ده د طور د ا هه خلق وائی چه د سپیره بدل لے په سپیره واغستو سپیره د واره یوشان دی مگر د مبی سپیره ناجائز او دویمه سپیره جائز صرف شکل کین د واره سپیره یوشان دی، خلاصه د بولو هر ودا چه دے واقع کین د الله دا حکمت بنودل وو چه هرکله آدم علیہ السلام د ا هه یوکار ا کړو چه صرف شکل او صورت د گناه وو د حقیقت گناه نه وه (مگر په نتیجه کین دے د جنت نه را ا بشکلو د هغه آرام او پایان نعمتو نه تر واغسته شو او د دنیا په تکلیف د ا ژوند اغستونو سرگردانو کین دے مبتلا کړو او کار هم یووونو هغه کسانو ته عبرت کول وو کوم چه حقیقی گناه کوی او یوه مرغه بلکه بتول عمر په گناه هونو لې ا هم وی نو د هغه به خه حال وی خورسه خطر نا کے نتیجه بهمه د باصت په ورخ را ا وزی، او هغه همیشه ژوند به هه خورسه خراب وی،

دریم حکمت

دریم حکمت داد دے چه جنت دار د راحت اوزمکه دار د محنت دے لهدا په دے دار د محنت کین دین پاره محنت کول د حقیقی راحت یعنی د جنت د حاصل کولو ا کی یوه ذریعه وه، په دے وجه زمکه کین تکلیف تیر کړی مشقت ا کړی چه د جنت حجت مو نصیب شی،
 بهراختی نرسید آنکه محنت نه کشید،
 د دنیا نظام هم د ا هه جوړ دے چه شوک محنت کوی نو هغه راحت بیا موی،

خلوہم حکمت

آدم علیہ السلام اور دابلیس کے واقعہ انسان تہہ ثابت و رکوع
 چہ شیطان کا انسان دہتو لو نہ لوئے دشمن دے دہغہ کار د اللہ
 نابعداری نہ لے کول اوپہ خواہش نفسانی کین لے اب مکل دی
 انسانیت او بلیسیت کین بہ جاری عداوت وی، خود انسانی کامیابی
 بہ دے کین پت دے چہ ہغہ دابلیسی خویند ارکونہ خان انسان
 اودہ نہ دخیل پلار مقام او خیل وطن اصلی بہ کورتورشی کون
 د اصلی وطن نہ بہ لاس وینچل وی،

پنجم حکمت

جنتی ژوند نہ دہر مکے شہوند نہ د آدم علیہ السلام لا بد تو لو
 حکمت دا ہم ووجہ د جنت د خوشحالو د ک ژوند د دنیا د غم
 چک ژوند سرہ مقابلہ کوی اود اتاریخی حقیقت د بہ اولاد آدم
 السلام کین، برابر جاری وی چہ غور یزیش وند د آخرت دے حکم
 دوی د دنیا بہ جنجالو نو کین اکرمید و سرہ آخرت او د جنت حقیقی
 شانہ اند غور زوی، اود د الاحبہ خیر و ابغی، راعلی آیت
 د انصو، چہ د آخرت او د جنت بقول عمری او ہیشہ ژوند دیر
 د اولاد آدم بہ ہغہ کوششو نو کین د بچلٹی چہ پیدا کوی کوم
 د جنتی ژوند گتلو د پارہ کوی،

شپروم حکمت

آدم علیہ السلام قصہ دابلیسی عداوت ہنکارہ کولو د پارہ یوا
 پہ دے کین د اللہ تعالیٰ دا پتہ حکمت ہنکارہ کول دی چہ انسان د ہا
 دابلیسی عداوت وجود لہ دے وجہ ضروری دے چہ ہغہ دے دے
 خان محفوظ کولو د پارہ ہر دخت تیار سیری او د دین دے دے

غیب دشمن دد شمنی خیال پہ انسان کین د دین د حفاظت خیال
 او چند بہ پیدا کوی، انسانی وجود یوور کولے حکومت اگنرہ دے
 اندامونہ د رعیت پشان او روح دے دیو بادشاہ پشادے، قانون الہی
 و شریعت دے ورکوتی حکومت آئین او دستور دے شیطان او
 بلیسیت لگی شی دغہ اندامونہ بہ بغاوت کولو آمادہ کوی، چہ دغہ
 دستور نہ مہی کچرے د انسان روح د خپل دے حکومت پہ بچ کولو
 او بہ حفاظت کین پاتے راشی نو دشمن بہ پر خیتہ و اچوی او دے
 انسانی اندرونی مہلکت بقول انتظام بہ گنہ و د کوی (کہ من صبا لبنان
 کین چہ اسرا نیلو کر لہ) او کچرے د دشمن د چالو نو ہر دخت یگرافی
 کوی، د حکومت د حفاظت خیال ساتی اودغہ انتظام بہ مضبوط وی
 نو بلیسی چلو نہ بہ بقول ہنکارہ شی، دے ہنکارہ مثال د پاکستان
 حکومت دے چہ بہ خوا کین د بھارت یومکارہ دشمن حکومت موجود
 کچرے دا دشمن نہ وے نو حکومت او عوام د پاکستان دواہ بہ بے فکرہ
 ناست و د خپل ملک د بچ کولو او د حفاظت د جوش د ک انتظام بہ نہ
 کولو او د پاکستان بری، پوری او فضائی فوج بہ د نیشٹ برابر و جکی
 وسلہ او جنگی قوت نہ بہ ہنکارہ نہ راستل، دا خود غیب دشمن بھارت
 صدقہ دہ چہ پاکستان کین د فاعی ساز و سامان مخ پہ ترقی دے،
 مطلب دا چہ د انسانیت د تکمیل دا دابلیس پہ د شمنی کین پت دے
 لکہ چہ حضرت علی ہجویری، مشہور بہ داتا گنج بخش، خپل ہغہ سرید
 دا بے پورہ کوم چہ دد شمنانف د ضرور نو شکایت کرے و، دا وقعا
 علامہ اقبال بہ خپلو شعور نو کینے دا بے بیاباوی . ع

راست سحریم ملکوم یا راست	ہستی اورونق با نار راست
برکہ دانائے مقامات خودی است	فضل حق دانداگر دشمن قوی است

کشت انسان را عیب باشد صحاب

مکنانش را بر انگیزد ز خاک

د جنت د ژوند حقیقت

د جنت حقیقت او نعمتونه دو سره اوجت دی، چه که انسان په خیال کینه هم نه شی را تله :-

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰۰﴾ سورة السجدة آیه ۱۰۰ پیژنی کوم چه ما پت ساتلی دی دوی دپاره د سترگو یخواله دے، چه ددوی د عملونو بدله به وی،

په بخاری او مسلم کین دا ابو هریره رده په روایت د حضور علیه السلام ارشاد منقول دے، چه الله پاک فرمائی چه ما په جنت کین هغه نعمتونه تیار کړیدی چه نه خو کومو سترگو لیدلی دی او نه کومو غوړو لو د دے تعریف آوری دے، او نه کوم یوزره د دے خیال را وستے شی، د د نیا نعمتونو سره د دے نعمتونو هېخ مناسبت نشته، ځکه د دے اصل حقیقت بغیر د لید او استعماله مهکن نه دے خود انسان پوهولو د پاره د دے اجمالی پیژندگلی د علوم آخرت په ضمن کین ضروری وه لیکن د انسان پوهه د د نیاوی څیزونو د پورته د پاره ځکه د د په دغه رنگ کین قرآن شریف او حدیث بیان اگړه،

ابن عباس رضی الله فرمائی، چه د جنت نعمتونو د پاره د د نیوی شیبو لو کوم الفاظ چه استعمال شویدی داصر د کسسی او تعبیری مناسبت په وجه دی گوندی د آخرت د نعمتونو حقیقت د د نیا ک نعمتونو نه بالکل مختلف دے، ځه وایم چه جنت کین به هم اوبه وی، او په د نیا کین هم اوبه شته لیکن په دواړو کین د آسپان او زمکے فرق دے کچر دے د توله د نیا

دولت ا لگولے شی او په هغه یو کلاس شربت تیار کړی شی نو دا به د جنت د اوبو په مقابله کین د ا سس وی چه په لیدو به د هغه چانه سرخون ورځی چاچه د جنت اوبه خینلی وی ځکه چه د جنت په اوبو کین موندونکی خوندونه بدنی او روحانی اثرات هغه دی کوم چه د د نیا په هغه څښاک کین نشته،

د آخرت د ژوند اجمالی نقشه

قرآن حکیم د جنت د ژوند په منفی انداز کین دا نقشه را بیکله ده، لَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۰۰﴾ هغه ژوند د ویر د اوجم نه بیخی پاک د دے، او په مثبت انداز کین د دے بیان کړی دے،

وَلَكُمْ فِيهَا مَا نَشْتَهُیْ اَنْفُسِكُمْ ﴿۱۰۰﴾ ترجمه: یعن د جنت په ژوند کین به هغه و لکم فیها ما تاند غون ﴿۱۰۰﴾ نزل شته ملامو ویری کوم چه په زره کین تیر ش او هغه ش به هم ملامو ویری کوم چه السجده آیه ۳۱ و ۳۲: اغونینتے شی، او پخپله د انتظام کولو

ضرورت ځکه نشته چه هلته به خلق د الله پاک ټول عمری میلان د وی، ټول عمری انتظام به هم د الله پاک وی، په بدو ویر السافر به مذكور ا حاد یثو کین د دے پاک ژوند دا تفصیل بیان دے،

عَنَاءٌ لَا فُقْرٌ ﴿۱۰۰﴾ صَحَّةٌ لِّاَمْرَضٍ ﴿۱۰۰﴾ یعن د جنت په ژوند کین بې نیازی شبات لا همر حیات لا موت: او غنی ټوب دے، فقیری او محتاجی پکین نشته، ظاهری او باطنی تندرستی به وی اور څ پکین نشته ځوانی شته بو د ا ټوب نشته، ژوند شته، مرگ نشته دا هغه لنډه نقشه ده، چه د هغه مطابق یومینت ژوند به په د نیا کین ټولو د لوه باد شاه تندرستی نصیب شوه په د دجه د الله ارشاد دے: وَرِثَ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لِهٰی الْحَيٰرَاتِ ﴿۱۰۰﴾ سورة عنکبوت آیه ۱۰۰

چہ یوازے دآخرت ژوند حقیقی دے، پہ حدیث شریف کئے راخی چه دیو جنتی سری طاقت به دیوسلو مضبوطو خوانا نو هو صرہ وی هیشہ دپاره او هیز کموت بر یکنی نہ راخی د هغه بناؤست به بیمثاله وی ادپه هغه کین به زیات ولے راخی، لکه چه په صحیح احادیثو مبارکوکین ثابت دی، ددے نه ملاوہ داچه د دیدار الهی خوند به دومره وی چه بل هیز د جنت خوند به دے ته نہ رسی :

دقیامت په نینوکین د حضرت عیسیٰ علیه السلام اسمان نه راکوز نیدال په بحث کین شامل دی :

د حضرت عیسیٰ علیه السلام اسمان ته خیزول داوخت د هغوی ژوند او په آخره زمانه کین په زمکه راکوزول د مسلمانانو اتفاق عقیده ده حکمچه په تیر شوو خواریس سووکالوکین په دے کین هیز یومسلمان عالم اختلاف په دے نه دے کرپه چه دا د تلووند دا هغه صفامسئله ده چه اسلام او د دے انکار نشی جمع کیدے په بحرالمحیط تفسیر جلد ۲ ص ۶۶ کین دامام ابن عطیہ نه د اجماع الفاظ منقول دی ۶۶

حَيَاةَ اِسْمٰى بِجِسْمِهِ اِلَى الْيَوْمِ وَ نَزُوْلُهُ : تر دے وخت د مسیح علیه السلام مِنْ السَّمَاءِ بِجِسْمِهِ الْعَنْصَرِيِّ فَمَا اَجْعَلُ : ژوند سره د جِسْمِهِ او جِسْمِ عَنْصَرِي عَلَيْهِ الْاُمَّةُ وَ تَوَاتُرُ بِيهِ الْاِحَادِيثُ : سره د اسمان نه دده راکوزیدال دا هغه یو عقیده ده چه په دے امن متفق دے، اوله متواترو احادیثو ثابت دے په جامع البيان تفسیر کین د ابي متوفی ک، تفسیره تفسیر و جیزه نقل شویده وَ الْاِجْمَاعُ عَلٰى اَنَّهُ حَيٌّ فِي السَّمَاءِ يَنْزِلُ يَقْتُلُ : په دے اجماع ده چه الدَّجَالُ وَ يُؤَيِّدُ الدِّيَّيْنِ : حضرت عیسیٰ علیه السلام په اسمان کین ژوند دے، راکوزیږی به دجال به قتل کوی او دین اسلام به مضبوطو دارنگ دامام شوکانی رح په ۸ ساله را لئو ضمیمه فیما تواتر فی

الْمُنْتَظَرِ وَالْاَجْمَاعُ عَلٰى اَنَّهُ حَيٌّ فِي السَّمَاءِ يَنْزِلُ يَقْتُلُ : په دے اجماع د مسیح علیه السلام د نزل په باره کین د کولووند پس د تواترو اجماع ذکر شویده، دغه ربک حافظ ابن حجر په تلخیص الخیر، کتاب الطلاق کین لیکلی دی، الْاِجْمَاعُ عَلٰى اَنَّهُ رُفِعَ بِدَنِّهِ حَيًّا، یعنی په دے اجماع ده چه هغه سره د بدن نه ژوند په پورته کرپه شویده،

دارنگ په رفتح الباری کین د ادريس علیه السلام د ذکر سره د حضرت مسیح علیه السلام په نزول اجماع منقول ده، دغه رنگ په تفسیر ابن کثیر کین د نزول تواتر صفا بنکاره کرپه شویده، د اشان را، مرزا غلام احمد، براهین احمدیه ص ۶۶ د حضرت مسیح علیه السلام د سنی ژوندون او د دوباره راتلو تصریح کړیده او دا کتاب دده د اقرار مطابق هغه وخت لیکل شوه دے چه هغه پخپل خیال کین بنی وودایام الصلح ص ۶۶

مرزا غلام احمد براهین احمدیه حاشیه ص ۶۶ کین د اِنْ عُدْنَا عُدْنَا، په تفسیر کین لیکلی، چه په دے کین د مسیح علیه السلام په جلالت اندازا تلوته اشاره ده، کچرے نرمی نه قبلو، نو هغه زمانه هم دا تلویکه ده چه مسیح علیه السلام به سره د جلالت په دنیا راکوزشی، و جلال الهی به گداهی نیست او نا بود کوی، کما زمانه دغه زمانه د باره د ارماس په توگه واقع شویده :

مرزا غلام احمد براهین ص ۶۶ کین، د هُوَ الَّذِي اُرْسِلَ رُسُلُو تفسیر دا هغه بیا نوی چه هر کله حضرت مسیح علیه السلام دویم ځلی دے د نیاته تشریف راوړی نو د هغوی په لاس به دین اسلام

پہ بتولوا فاتوا و آقطار و کین خورشى، رهم، مرزا غلام احمد پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کہنے لیکي چه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ ک قتل نہ
 منع کرواوسے فرمائیل کچرے دا دجال وی نوہدہ صاحب عیسیٰ علیہ
 السلام بن مریم دے ہفہ بہ کے قتلوی صوبزہ دے نشو قتلوالے
 د مسیح علیہ السلام ک ژوندون او ک ہفہ ک نزل پہ مسئلہ بہ مو بنز
 دقرآن، حدیث، تاریخ، او عقل پہ رنرا کین مختصر بحث کوڑ۔ د اجماع
 پہ رنرا کین مو بنز پہ دے مسئلہ بحث کروا

د مسیح علیہ السلام ژوندون دقرآن پہ رنرا کین

را، و مکروا و مکرا اللہ، و اللہ خیر: یهود و ک حضرت مسیح علیہ السلام
 المکیرین آل عمران آیت عک: پہ خلاف چل اکروا و اللہ د ہفہ
 ک بیچ کولو چل اکروا، د اللہ چل ک بتولو چلو نو و اللہ نہ دیر بنہ دے
 مرزا صاحب ددے آیت دامطلب بیان کدی دے ر یهود یا نو د حضرت
 مسیح علیہ السلام د پارہ ک قتل او سولئی چل چو پ کرے وو، خو دا
 خدائے تعالیٰ مسیح علیہ السلام نو وعدہ و رکڑہ او وے وئیل چه تا بہ زہ
 خیل ٹان تہ ما پور تہ کرم، راربعین جلد دریم ص ۷
 بیاب آئینہ کمالات ص ۱۰۱ کین لیکي چه د وعدے الفاظ دلالت
 کوی چه ہفہ دیرہ زر پورہ کیدو کتھ دکہ) بیامرزا صاحب پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کین لیکي چه بیاد دے نہ پس کے ہفہ علیہ السلام د ہغوی
 ر یهود و) پہ حوالہ کپور۔ پہ چا بکونو ادر ہلے شو، کٹھل آوری دل سپیرے
 خون ل توتے مسخرے و پورے کیدل ہفہ الیدل آخرے پہ سولئی
 اخیڑ لو، د امرزائی تفسیر یوازے بے دلیلہ او تحریف دقرآن ندے ،
 بلکہ یولو تے بہتان دے او ک ذات الہی ک شان ہم خلاف دے د مرزا پہ
 قول یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل اکروا و اللہ پاک د

د ہفہ ک بیچ کولو چل اکروا و بیایہود و ہفہ پہ بکونو او کپور و اوہلو
 کٹھل کے ہم ورتہ اکول توتے مسخرے کے ہم و رپورے اکپے پہ
 سولئی ہم اخیڑ لو، او بیامہم قرآن دا اذیل چه اللہ خیر المکیرین
 دے، ددہ چل دیر بنہ او کامیاب شو، کچرے دمرزائی تحریف دا دغانہ
 جوہرے کرے بتوتے ہم اظنی شی چه د سولئی نہ را کوز و لو پہ وخت
 یهود و ہفہ صرا کٹرو لو، لیکن آخری سلگئی کے پاتے وے چه پہ علاج
 کولو بنہ شو بیاکشہر تہ لاپ و او دیرہ مودہ ک پس پچیل مرگ مرشو
 خوبیا ہم ددہ ک مرگ پہ لارہ کین د یهود و غلط فہمی یو بتد جو رنشو
 او نہ خہ ہجیبہ واقعہ اشوہ۔

پہ ذکر شوی آیت کین د ررح اللہ د حفاظتی تدبیر د یهودی چلی سرہ ۶
 مقابلہ کولو کین د اللہ ک تدبیر د پورہ کامیابی اولوئی بیانول مقصود
 دی، لیکن د مرزا پہ تفسیر کین ددے وعدے الہی سرہ ہم یهودی پختو
 حضرت مسیح علیہ السلام سرہ ہر ہفہ خہ اکپل کوم چه ہغوی غوختل
 او بیامہم د مرزا پہ قول تدبیر الہی او د ہفہ وعدہ بلندہ او کامیاب
 شوہ، مرزا پردے شان د حضرت مسیح علیہ السلام او دقرآن والاخذ
 د یهود و پہ مقابلہ کین توہین او تذلیل اکرو،

کچرے د ماغون کپور و لے او اتحاد نہ وے نو د آیت مطلب سفادے چه
 یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل اکرو چه ہفہ بیغزتہ
 شی او سولئی تہ اخیڑ و لے شی، لیکن د اللہ تدبیر د ہفہ ک بیچ کولو و،
 لہذا د اللہ پاک تدبیر غالب شو ہفہ کے آسان تہ پور تہ کروا و یهود
 د ہفہ یو وینتہ ہم کور نکرو، غوالس سو و کالونہ خود قرآنی علوم
 ماہرا نو صعا بہرہ او تابیین نور و غیرہ د آیت نہ دامطلب واعستو
 لیکن پہ خوار لیسہ صدی کین د مسیحت ک کان پر استورا الا کانا معقول

مطلب دحاً مذکور کرو :

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ خُذْ هَذِهِ بَاطِنَ الْأَرْضِ فَإِذَا جَاءَ الظُّلُمَاتُ فَاخْرُجْ مِنْهَا بِسُورَةٍ مِّنْ سِنِّي وَأَخْرِجِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى قَوْمِ كَادٍ
 وَذَرَانِعَكَ إِلَى وَمُطَهِّرَكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فُتًى
 الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّهُمْ
 إِلَى مَرْجِعِكُمْ فَأَحْكُم بَيْنَكُمْ فِيهَا
 كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ رسورہ ال عمران

ایہ عہد دے بیابانہ زہ فیصلہ اکرم دھن چہ کوم تا سو جگرے کولے .

در توفی، یہ بارہ کنی دابوالقیامہ پہ کلیات کنی دی

التَّوْفِيقُ الْأَمَاتُ وَقَبْضُ الرُّوحِ وَعَيْبَةُ دَنُوفِي مَعْنَى مَرْكُولِ أَوْ رُوحِ

الْحَقِّ وَعَيْبَةُ السُّعْمَالِ الْبَلْعَاءُ عَوَامُ كَيْفَ لِيَكُنْ دَبْلُغًا وَفِي نَزْدِ

د دے معنی پورہ وصولوں او صحیح اغستل دی گویا کہ دھغوی پہ نزد پہ

مرگ دتوفی اطلاق پہ دے حیثیت سے دے چہ پہ دے کنی دیو خاص اندام

نہ بلکہ دتول بدن نہ روح آغستہ شی، نو کچرے خدائے پاک دچا روح

سہرہ د بدنہ واغستہ نو ہفہ تہ پہ طریق اولی توفی ویلے شی، حکم چہ کہ

توفی پہ مفہوم کنی روح سرہ د بدنہ اغستل پورا تہ دی، عیو ما روح بغیر

بدنہ قبض کولے بنی ٹو حکم پہ مرگ دتوفی اطلاق دیر کیبزی اور دلہ

داراز دے، چہ د عیسیٰ علیہ السلام حالت دھا مو حال تو لہ مختلف و،

اور ہولونہ زیات، ہم ضرورت پہ موقفہ ہم اللہ تعالیٰ د عیسیٰ علیہ السلام

د صوت، لفظ استعمال گھرو، بلکہ د توفی، لفظ استعمال کرو چہ

ہفہ دروح یوازے قبض کولو یا روح سرہ د بدنہ قبض کولو نہ شامل چہ

داخبر ظلمہ دکا کہ ٹوک اوائی چہ حن ائے فاعل وی اوی روح مقبول وی نور توفی معنی بہ مرگ وی

بالغرض کہ موثر دادر مرگ پہ معنی اُمنون دابن عباس شاکر و ضحاک پہ معالم کنی و تقدم اوتاد قول

چہ د متوقینک، معنی بہ داعی وی، چہ زہ بہ تاصر کوم پہ زمکہ راکو

ولونہ پس اودلیل تے دا آیت دے، اللہ یتوفی النفس حیث موتیها

والتی کم تمت فی مآمہا، دلہ فاعل اللہ پاک دے اومفعول

ذی روح دے، خود خوب پہ وخت دتوفی، معنی بیابانہ مرگ نہ

نود دے حقیقت نہ پس پہ تیر شوی آیت کنی د عیسیٰ علیہ السلام

دتوفی، معنی مرگ نہ دے، بلکہ د دے معنی پورہ خیزول وی،

لکہ چہ دامطلب تر ابن عباس رضہم پہ صحیح قول کنی اغستہ کہ چہ دا

روح المعانی کنی ذکر دے، او د عیسیٰ علیہ السلام د حال مناسب ہم

دہم، حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ چہ د یهودی گیرے پہ وخت کولے

پیشانی وے نو ہفہ پہ دے وجموے،

را، چہ زہ بہ د یهود دے تے اوزور ظلم نہ پچ شم کہ، نہ ہتو ہفہ پہ جواب

کنی اللہ تعالیٰ افرمائیل ریعسیٰ ابی متوقینک، زہ بہ ناوا خلم اود

ہغوی د نیچے نہ بہ د خلاص کر مر، لکہ چہ بل آیت کنی فرمائی

وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ، زہ بہ تانہ دہر رسید و نہ بنی

اسرائیل بند کریم .

۲) دویم فکر نور سرہ داؤو چہ زہ بہ د زمکہ پہ کپڑخہ کنی پچ کیبزم

چہ یهود بہ مانہ نشی رارسیدے کہ بل شہ صورت بہ وی ۲۹

نود دے پہ جواب کنی اللہ پاک افرمائیل چہ زہ بہ د خپل طرف

آسمان تہ را پور نہ کریم .

۳) د خپلے موربی بی اونور خاندان د پارہ پریشا نہور، چہ د خلقو

د تہنوتو کولو پہ وجہ بہ د ہغوی شہ حال وی لہا اللہ افرمائیل،

توفی کنی عیسیٰ علیہ السلام

وَمَطَّهْرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا (سورة ال عمران آية ۵۵)
یعنی زہا بہ دمکراؤ نہ تا اوستامور بی بی پاکہ کرم، لکہ چہلاتظام
دقرآن اود محمد رسول اللہ پہ ذریعہ اکرے شو، د عیسیٰ علیہ
السلام اود ہغوی ذوالدے ژوند بے داغہ وے،
(۴) یو پریشانی داہم وہ چہ خما دہور تہ کولو پسی بہ خما د تابعدا
بغہ حال وی ہوا اللہ تعالیٰ ا فرمائل، وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ (سورة ال عمران آية ۵۵) چہ تر
قیامتہ بہ ستا تابعدا ران ستا پہ مکرانو غالب وی، دا وعدہ
نہ ہم حقیقت دے، د اسرائیل وچود پہ دے وعدے حکم اثر پہ
اچوی چہ قرآن پچیلہ د یہرود د ذلت اومسکت د وہ استثنائی صورت
بیان کریدی، یودا چہ یہود مسلمانان شی اود اسلام پہ پناہ کن
راشی، اود دہم داچہ د یومر عیسائی پہ پناہ کن راشی، اَلَا بِحَبْلِ مِّنْ
اللَّهِ وَحَبْلِ مِّنَ النَّاسِ (سورة ال عمران) اُس کہ اسرائیل مرجی دی
نوپہ دویم استثنائی صورت کن حکم چہ دوی د برطانیہ امریکہ اؤنورہ
عیسائی قومو نو پناہ ا غستویہ و جا صوجو دوی د یہود و اقتدار
اوقوت د عیسایانو پہ آسرا قائم دے لیکن د مسلمانان اوقوتدار د
عیسایانو د آسرے حاجتمند نہ دے خواہ امریکہ وی او کہ روس وغیرہ
دوی کہ محتاج دی نوخیل منہ کن د اتفاق لکہ اللہ تعالیٰ فرمائی،
وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرُّوا (سورة ال عمران) ،
اوبل د سامان قوت تیارولو، لکہ چہ فرمائی وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ
اَسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّتِهِ ط ہر کلمہ چہ مسلمانان متحد شی اوخیل مشترک
دولت پہ قوت جمع کولو، کن صرف کرے، نو مسلمانا ہہ بیا ہچوک نیکت
نشی ورکولے، خوہلہ چہ پہ حبل اللہ اواسلام بانندے عمل

کوی نہ چہ مغربیت تہ کچکول اُنسی اوپہ اسلام کنس تخریف اکرے
دیورپ د قوت راز ہم اسلامی اجزاو بانندے عمل کول دی، لکہ
سامان د قوت جمع کول گوندی ہسے خو پہ غیر اسلامی اجزاو بانند
عمل کولو پہ وجہ دوی د بیکزوری شویدی، غیر اسلامی اجزاو دادی
چہ دوی خدائے اواخرت ہیر کر بیگز، د پیغمبرانوح علیہم السلام اخلاقی
قدرونے تے دخیل ژوند اوتھدیبہ تمدن نہ خارج کریدی، دنسل
اوپن غوندے بتا نو عبادت کوی، بزنا، لواطت، جوارئی شراب
نوشی، سود، عیاشی مغربی طاقتورہ دومرہ کمزوری کریدی چہ دوی
پوچہ نم برطانت دکو، یا اویس کا نگ غوندے دیر معمولی طاقتور
دلا سہ وھلے کیری اُس خوتوے تہ جور شویدی خوتو بے نہ قبلین
داد مغرب زدہ مسلمانان نو بد قسمتی وہ چہ دوی کمزوری زھونو
دوی لہر د سامان قوت پہ پرینود وچہ اسلامی جزء دے، اود
ہغوی اخلاقی کمزوری پہ خان کن پہ داد ستور چہ غیر اسلامی جزو دے
مجبورہ کرے، اوپہ خیل لوے قوت اسلام کنے تے تخریفونہ اکرل او
کوی، او د یورپ خطرناک شیطانی تھدیب پہ خان کن راوی،

۳- وَبِكْفُرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ
بُهْتَانًا عَظِيمًا وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا
الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَمَا سَأَلَ
اللَّهُ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ
شُبِّهَ لَهُمْ ط وَاِنَّ الَّذِينَ اِخْتَلَفُوا فِيهِ
لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
اِلَّا اِتِّبَاعَ الْظُلْمِ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِيْنًا
بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ط وَكَانَ اللّٰهُ
دے دے او نہ تے پہ سولگی کریدے ویر

دے دے او نہ تے پہ سولگی کریدے ویر

عَزِيزًا حَكِيمًا وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 إِلَّا لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ وَكَيَوْمَ
 الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ سَهْيًا
 النساء آية ۱۵۷ تا ۱۵۹

نه دے قتل کرے، بلکہ اللہ تعالیٰ ہفتہ خپل طرف نہ پورے کہے دے، ہفتہ غالب اور حکمت والا دے، ڈا اہل کتاب بو ہنچر بو پورے بہ داسے نئی خرابان بہ پورے، دہفتہ دمرگ نہ روچے را وری اوک قیامت بہ ورخ بہ ہفتہ بہ دوی گواہی بہ دے آیت کہنے خوشیزونہ بیان شویدی،

را بودا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ قتل شوے دے او نہ بہ سولی خیزوے شوے دے، خاک چہ دقتل او دسولی قائل دی، ہفتہ بنکارہ غلط دی، حکمہ چہ قرآن شریف بنکارہ ددے ردا کہو، دمرنا یا نو یاد متیرزا داوینا چہ بہ سولی خیزوے شویدے، لیکن هلنت نہ دے مر شوے نو دا خبرہ ہم کہہ دیہود و انصاری و دقرآن نہ خلاف دہ و ماصلبوک، دامعنی کول چہ بہ سولی اخیڑوے شوخو بہ سولی مرشو دعر بود لغت نہ خلاف دہ، دصلب) معنی بہ سولی خیزول اوک ماصلب) معنی بہ سولی نہ خیزول دی دا خو قطعاً دقرآن تحریف دے چہ دماصلبوک، دامعنی اُشی چہ یہود و حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ سولی اخیڑو لوخر هلنت مر شوے

رس) پہ آیت کہن دما قتلو کہ یقیناً، نہ پس افرما تیل، بل رقعہ اللہ اکیہ طے حضرت عیسیٰ علیہ السلام قتل نشوار اللہ پاک خپل طرف تہ پور تہ کہو، پہ ما قتلو کہ، او بل رقعہ اللہ، دوارو کہن ضمیر (ک) حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ راجع دے او عیسیٰ دروچ او جسم دوارو نوم دے مطلب دا چہ روغ روح سرہ دجسہ پور تہ اخیڑوے شی حکمہ چہ د

پہ نتیجہ کہن جسم بے روح پاتے شی نو دعدم قتل مطلب بہ جسہ سرہ دروچہ پور تہ کول وی، علاوہ لہ دے (رفع) دعیسیٰ علیہ السلام نہ مطلب ہفتہ قتل دروچہ او جسہ دوارو (اجتول) دی فرخوچہ ددے خلاف بلہ قرینہ نہ وی، لکہ دوزرغ ابویہ علی العرش، دامطلب دے چہ حضرت یوسف علیہ السلام خپل والدین (روح سرہ دجسہ) تحت تہ پور تہ کول نہ دا چہ یوازے روح نہ دہغوی تے پور تہ کول، (م) کچرے دعیسیٰ علیہ السلام روحانی پور تہ کول مراد واغٹے شی، نو دا پہ خو و جو غلط دی،

۱) یوجہ دادا چہ بے لہ قرینے مجاز مطلب اغتسل قلط دی، -
 يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، كُنْ كَرِيمًا
 دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ دینی پور تہ کول مراد دی جسمانی پور تہ کول نہ دی مراد لکہ خشک چہ بہ رقعنا بعضہم کون بعض دَرَجَاتٍ، کُنْ كَرِيمًا
 پہ قرینہ رفع مجازی مراد دہ،

بلہ وجہ پہ و ما قتلو کہ یقیناً بل رقعہ اللہ اکیہ، کُنْ كَرِيمًا روحانی رفع پہ دے معنی مراد اغتسل چہ یہود و قتل نہ کر و خود اے دہفتہ درجہ بلند کرے غلط حکمہ دہا چہ عیسیٰ علیہ السلام دے نور اندے مخلوبیت کالہ پیغمبر و او د پیغمبری نہ بلہ او چنتہ درجہ نشنتہ نو ددرجے او کچتو دل تہ بیا ہنچ مطلب نہ را وری او د اللہ کلام دے نہ پاک دے،

ددے نہ علاوہ پہ عربی ژ بہ کین ریل، دہا مقابل خیزو نو د پارہ استعالیٰ بی، کچرے دامعنی دل تہ دا خلوچہ عیسیٰ علیہ السلام بہ سولی نکرے شوخو مرتبہ تے اللہ تعالیٰ بلند کرے نو مقابلہ رانغلہ او د ریل، استعالیٰ بہ غلط وی چہ د اللہ کلام لہ دے پاک دے مقابلہ بہ ہل داتلہ چہ داسے ویلے شوے دے چہ یہود و بہ سولی کر و خوا اللہ تعالیٰ تے

درجه بلند کرده که چه یوم مؤمن یا پیغمبر قتل شی نوالله تعالی هند
 له و شهادت رتبه ورکری، او په داسه په کابل استعمال هم صحیح شوی
 و په دلتنه د مرزایانو د انوکړه په یه کچه دی بلکه تحریف ده، چه د
 ربانیل (په موجب) په سولئی موے سرے ملعون وی، نو د (بل) په
 تقاضا مقابلہ به داسه جوړیږی چه الله تعالی د سولئی د قتل نه بچ
 کړو کوم چه لعنت وواو د هغه په مقابلہ کین له وړله درجه بلند کړه
 نو مقابلہ هم راغله او مراد هم پوره شو، زه وایم چه دا حواله جابلو دروغ
 او غلطه حکم ده چه با نیل کین له هغه سولئی شوی سړی ته ملعون وی
 دی کوم چه خه جریم کین په سولئی شی او کوم چه ناحق سولئی شی نو هغه شهید
 وی، نو د مرزایانو د غلط خیال مطابق په دے کین بیامقابلہ قوت کیږی
 او هسار نو پر تو تر جوړیږی او داسه نسبت د الله کلام تر کول د هغه
 تو هین دے «اعاذنا الله»

دویمه وجه د داسه چه روحانی رفیع الله تعالی هر نپی نرو کړی
 و، خصوصاً د تولو نوزیا تر رفیع خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته ور
 کړی شوی و، نو د عیسی علیه السلام خصوصیت په دے صورت کین نه
 ووا دلتنه خصوصیت د رفیع صفا بنکاره کوی چه رفیع نه مگر د رفیع جسمانی
 کومه چه خاص ده عیسی علیه السلام سره یا چه د چار رفیع جسمانی شری
 وی، خلورمه وجه د داسه چه د رفیع نه پس په قرآن کین «وکان اللہ»
 عزیزاً حکیماً الفاظ راغلی دی کوم چه د بل بنی د پاره په دے انداز
 کین نه دی راغلی نو دے نه هم معلومیږی چه رفیع جسمانی مکرده به کوم
 کین چه قدرت او قوت بنکاره کول هم مگر ددی چه لفظ کوم عزیزاً
 پر دلالت کوی او د حکمت اظهار هم دے چه لفظ د عزیزاً پر
 دلالت کوی، او د بیان به اس مؤنن بز وخت پس کوو:

دویمه خبره چه آیت نه معلومیږی هغه د داسه چه د اهل کتابو توی
 فرستی په عیسی علیه السلام د وفات نه وپانده په هغه ایمان راوړی
 کوم به چه د نزول قرآن نه پس زمانه کین هغه وخت وی چه هغه دوباره
 له آسمانه را کوز کړیږی، بل رفیع الله، نه صعوذ ثابت شوی په دے آیت
 کین دواړه (صعود او نزول) ثابتیږی، تشریح د داسه د رواقی من
 اهل الکتاب الا لیومینن په قبل موتیه، نه دا ثابتیږی چه هر فرقه
 د اهل کتابو به پر ایمان راوړی، د هغه د وفات نه وپانده، حکم چه د
 ربی (د موتیه) دواړه ضمیرونه (د حضرت عیسی علیه السلام ته
 راجع دی رکیومینن، کین نون تاکید ثقیله دے چه هغه د مضارح
 صیغه مستقبل د پاره مخصوص کوی، نو مطلب به دے داشی چه د اهل
 کتابو توی فرستی به د قرآن د نزول نه پس هغه وخت په عیسی علیه
 السلام ایمان راوړی کله به چه هغه د آسمان نه را کوز کړی شی.

هم دا وجه ده چه صحیحینو کین د حضرت عیسی علیه السلام د نزول حدیث
 مرفوع روایت کولو نه پس پخپله راوی ابو هریره رض فرمائی رخا قرءوا
 ان یشکروا ان من اهل الکتاب الا لیومینن به دمنه دا بنود له
 مقصود دی چه اهل کتاب به په عیسی علیه السلام د هغه د آسمان نه
 نازلیدو نه پس په هغه ایمان راوړی، د امستله خالص نقلی ده په عقل نه
 معلومیږی په دے وجه د ابو هریره رض موقوف حدیث د مرفوع حکم
 لری مطلب دا چه حضور علیه السلام نه به ابو هریره رض ضرور او ربلی
 وی، چه ټول اهل کتاب به خاغا په عیسی علیه السلام د هغه د نزول آسمانی
 نه پس ایمان راوړی، د موتیه (ضمیر) کتابی ته راجع کول صحیح حکم
 نه دی چه انتشار د ضما نرو د بلاغت له شا نه خلاف دے، دویم (موتیه)
 قین به عیث او د بلاغت له شا نه خلاف حکم وی ا چه معنی به دے دارنگه

چه هر کتبی به په عیسی علیه السلام دخل مرگ نه ویرانندے ایمان راوری، ایمان را اور بل خودی د مرگ نه ویرانندے، نو دا قید لگول بیعت شتو، او که خوگ پر زور لگوی، نو دا بنکار لگول په ضروری شتو چه چیز دا به وینا نه خوبیری، چه ماد و دئی د مرگ نه ویرانندے ا خوریه او ما او د مرگ نه ویرانندے ا خبیله) حکم چه ددے قید لگول ضرورت په دے نشته چه هر کس پوهیری چه خوراگ غیثاگ د مرگ نه ویرانندے کیری د مرگ نه د ستو خود و دئی چا نه ده خور لے، که خوگ بیا هم زور لگوی او وائی چه د خنکدن په حالت کس به ایمان راوری نو دا ایمان منظور ندے، هر کله د خنکدن په وخت کس ایمان راوری خو منظور بیری نو تخصیص د عیسی علیه السلام پاتے نشو او ددے نا منظور ایمان د قرآن او د الله د شان سره مناسب نه دے دا به تا ویلا تو...

سائل پکار دی الله د توفیق را کری

(۱۵) وَإِنَّهُ لَعَلَّمَ الْبَشَرَ مَا لَمْ يَلْمِزْهُمْ فِيهَا وَانْتَبَهُونَ طَهْرًا صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكَاوٍ عَدُوٌّ يُبَيِّنُ طَرِيقَ الزُّخْرِ آيَةُ ۶۲

مسئله بند بکری بیشک هغه ستا سو بنکاره د شمن دے، د دوو و جو نه هغه عیسی علیه السلام ته د قیامت نبه ا و بیل، یو د هغه بغیر پلاره پیدا شتو چه د سرو دو باره ژوندی کولو دلیل کیدے شتو دویم قیامت سره نزد دے دا سمانه د هغه نزول چه د قرب قیامت نبه دے، د سیاق سیاق مطابق درانه ضمیر را م عیسی علیه السلام نه راجع دے نه بغیر هر یو بله لایه ضعیفه ده، ابن ماجه ص ۳۹ در باب فتنه الدجال، کس د حدیث اسراء په تشریح کس حضرت عیسی

د قیامت سوال و شونو هغوی افرمائیل، چه د هغه واقع کیدو وخت بسوا د الله نه بل خوگ نه پیژنی او شه وخت چه د دجال ذکر ا شتون و د فرمائیل چه هغه به را کول بزیم او هغه به وژن کم، د دے آیت په تفسیر کس ابن جریر د حضرت عیسی علیه السلام د قیامت نه ویرانندے نزول د ابن عباس ر، ابی مالک ر، عوف ر، مجاهد ر، قتاده ر، سدی ر، ضحاک ر، او ابن زید ر، د روایاتو نه نقل کړیدے چه د هغوی علیه السلام د نزول دلیل دے، او د دے نزول په وجه په دے آیت کس ده نه د قیامت نبه و پیله شویده او دا صحیح معنی ده، کچر په بغیر پلاره، پیدا شتو نبه د قیامت د کس، نو د دے حقدار د بتولو نه زیادت حضرت آدم علیه السلام وو چه د هغوی پیدا شتو دمورا او پلار د واره نه بغیر شریو، معلومه شو که چه دلته په آیت کس قیامت مطلب قیامت ته نزد دے حضرت عیسی علیه السلام د اسمانه نازل کیدل دی، او که خوگ په دے عقیده کس خندا ن پیدا کوی نو هغه شیطان دے.

(فَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ، هغه دلیل دے،

(۱۶) إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ بِبِئْرَةٍ مِنْ رَبِّهِ إِنَّكِ أَنْتِ الْحَقِيَّةُ وَإِذْ يُسَبِّحُ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَانْتَبَهُونَ طَهْرًا صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكَاوٍ عَدُوٌّ يُبَيِّنُ طَرِيقَ الزُّخْرِ آيَةُ ۶۲

له تویی به وی، آیت کس دا و پیله شوی دی چه عیسی علیه السلام دمقرئیم د بتولی نه به وی، په بل خائے رسو د واقع کس د جنتیا نو په باره کس دا به بیان دے، ا و تیک المقدرون فی جدت النعیریم په دریم خائے د ملا لکو په باره کس دا به راغلی دی

لَنْ يَسْتَنْكفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا: مسیح علیہ السلام کا اللہ پر بند
 لِلَّهِ وَلَا الْمَلِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ○: کید و نہ شرمیری اور نہ مقربے فریضے
 شرمیری، دے دے وار و خایر نو کین و قرب نہ مراد جسمی جسی او
 آسانی قرب مراد دے ہمد اوجہ دے چہ دے آیت پہ تفسیر کین امام
 رازی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ تفسیر کبیر کین او ابو السعود رم پہ خیل تفسیر کین د
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ پور تہ کیدال د جسم سرہ ذکر کبیدی
 اومدارک خائن، سراج المنیر او کشف کین دی، کَلُوْنَهُ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د مقرب کید و مطلب د ہمد آسمان تہ پور تہ
 کول د فریضتو ملگرتیا ورتہ حاصلیدل او بیا دنور و امور و تکمیل د پارہ
 د ہمد علیہ السلام زمکے تہ نا زلیدل لکہ نکاح، حج، جہاد کولو او د
 مسیحی قوم نو فتنو ختم کولو د پارہ:

د مسیح ژوندون او نازلیدل د حدیث پر رنپا کین

بخاری کین ابو ہریرہ رض د حضور علیہ السلام نہ حدیث نقل کوی،
 فرمائی د قسم م د پہ خدا تہ وی چہ علیہ السلام بہ د پور تہ نہ پہ
 ناسو کین نازلیدن د حضرت مریم خوسے چہ حاکم بہ وی، انصاف دار
 صلیبی قوت بہ مات کیری او د خنزیر د قتل حکم بہ ورکوی او د بتولو
 خلقو د مسلمانید و پہ وجہ بہ د جہاد ضرورت پاتے نشی، او خلقو تہ
 تہ بہ دومرہ مال ورکیری چہ خوک قبکولو والا بہ تہ دی، او دعبادت شوق
 بہ دومرہ زیات شی چہ خلقو تہ بہ یوہ سجدا د توتے د نیا د دولت نہ دیو
 بنہ ہنکاریزی، بیا ابو ہریرہ رض دے تصدیق د پارہ دے آیت آرخ
 تہ کوجہ ورکرا چہ د ہمد معنی دادہ د پہ دے وخت کین بہ داعیہ یونکانی
 پاتے نشی چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام بہ ایمان نا نوری د مرنا د قول مطابق
 قرآن نہ پس د بتولو نہ د صحیح کتاب بخاری حدیث دی،

دویم حدیث دادے، چہ حضور علیہ السلام ابرمائل د خبا و د چینی
 علیہ السلام پہ مینخ کین نہی نشتہ او د ہمد بہ را کوزیری، چہ خہ وخت تہ
 او بیئ نو وے پیتر نی، د ہمد قد در میانہ سور سپین دے، دو و
 زیرو جامو کین بہ را کوزیری د سرو بینتر بہ فی معلومیری چہ گویا کین
 او بہ ترے لاخاشی اگر چہ او بہ تہ تہ وی رسیدے، نو پہ اسلام بہ خلقو سرہ
 جہاد کوی، صلیبی قوت بہ مات کیری، د خنزیر د قتلو حکم بہ ورکوی
 جز یہ بہ بند کیری، پہ دے وخت کین بہ د اسلام نہ بغیر جول د یئو نہ
 ختموی، د جال بہ قتل کیری، پہ زمکہ بہ غلوینت کالہ اسیری او بیا بہ
 وفات شی او مسلمانان بہ پور د جنازے توخ اگری را بودا د عن ابی
 ہریرہ رض مرفوعا جلد ۳۳۷

(۳) پہ مشکوٰۃ باب نزول عیسیٰ م کین عبد اللہ بن عمرو د حضور علیہ السلام
 نہ نقل کیری چہ ابن مریم بہ پہ زمکہ را کوزیری وادہ بہ کوی اولاد بہ
 کیزی پہ زمکہ بہ پنچہ غلوینت کالہ پاتے کیری او بیا بہ قوت کیزی او دفن
 کیزی بہ حما پہ مقبرہ کین نو قیامت کین بہ زکا او عیسیٰ علیہ السلام د یو
 مقبرے نہ پاسو چہ د ابو بکر رض او عمر رض پہ مینخ کین بہ وی،

(۴) پہ صحیح مسلم کین روایت دے حضور علیہ السلام فرمائی، چہ حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ مشرق کین پہ سپینہ منارہ پہ دوو جامو
 کین دوو فریبتو پہ مینخ کین را کوزیری، د پارہ د لا سوتو تکی بہ کپہ فریبتو
 ایینی وی، د جال پہ رگدح دروازہ بیاموی او وے بہ تہ و تہ:

د مسیح علیہ السلام پہ ژوندون آیتونہ دیردی او احادیث د تواتر
 حد تہ کینی چہ د یو کم دیر شو صحابہ کرامونہ منقول دی لیکن موید د بہ
 اختصا پہ غرض پہ پچو آیتونو او خلو روا حدیثو اکتفا کرا، حضور علیہ السلام
 پہ دے اصل دینو کین د ایمانی د تحفظ او د گمراہی نہ د بچ کولو د پارہ د حضرت

مسیح علیہ السلام چہ کوئے فیضے نبیانی دکر کرمیدی ہنر کانی شافی دی۔ او کوم گمراہانچہ د استعزاز او مجازا تو پیرور پورہ تاریخ او بود نیا بکلوئی نشی، نو هغوی د پارہ د قرآن او حدیث پورہ دفتر ہم بیکارہ دے، پہ دے احاد بشو کین د حضرت مسیح موعود علیہ السلام د پیژند لوچہ کوئے بنکارہ فیضے نبیانی دی هغه پہ منبر دادی،

۱) د مسیح موعود علیہ السلام پہ پلار نہ وی، نو د عامے ضابطے خلاف بہ هغه خیلے مور بی بی مریم، تہ منسوب وی۔ د مرزا غلام احمد پلار مرزا غلام مرتضی و داد مورثی ممتاز بی بی وو۔ د هغه نسبت بہ پلار تہ کید او مور نہ تہ

۲) هغه بہ حاکم وی لیکن مرزا غلام احمد د انگریزا نو غلام وو،
 ۳) هغه بہ عادل وی، د الله تعالی قانون چکول عدال دے، د مرزا پہ وخت کین شرعی قانون بند وو، او د انگریزا نو قانون پہ دے او ددہ پہ مریدا انوجاری وو،

۴) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ صلیبی قوت ما اتوی خود مرزا پہ وخت کین صلیبی قوت دومرہ زور اکر و کوم چہ دے نہ ویرا ندے چوے ہم نہ وو، پخبلہ ددہ اقدار دے چہ پلار تہ تے پخو د آسونو سوارہ درگرمے شوی ووا دغه د سکنہء پہ نظریک د آزادئ کین بہ هندستان د صلیبی قوت مسند کولو د پارہ جنگ کرسکو، او پہ تحفہ قیصر کین مرزا پخبلہ د خپلورا تہ قصد د بنکارہ کرے دے، چہ زہ د انگریز صلیبی حکومت د پارہ بود اسے فوچ تیار کرم چہ د انگریز حکومت وفادار وی،
 ۵) د حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ د خنزیر خوراک ختم شوی لیکن د مرزا پہ وخت کین دازیات شو بہ

۶) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ پخلفو دومرہ مال وروی چہ شوک بے

قبلو نکه نوی، مرزا خو هیچالہ مال ورنکرو، بلکہ پخبلہ تے اغستو چند اغستل تے عام کرہ او د بهشتی مقبرے د پارہ تے چند غونبول د ایمان یو شرط اُتیا کلو بہ۔

۷) د عبادت خوند بہ د عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین دومرہ زیات شی چہ دیوے سجدے قیمت بہ د خلقو پہ نظر کین د توتے دنیانہ زیات وی لیکن د مرزا پہ وخت کین عیسیا نو مسلمانان د لکھونو پہ شہر کین مورتدان کرل بہ

۸) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ د آسان نہ پہ زمکہ را کوزیری لیکن مرزا پہ زمکہ پیدا او هم پہ زمکہ پاتے شو بہ۔

۹) پہ فربتو بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام لا سونہ ایینی وی لیکن د مرزا پہ نصیب کین دیو فرشتے لیدل ہم نہ وو،

۱۰) عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ سپینہ منارہ را کوزیری، لیکن د مرزا پہ نصیب کین دیو عرب زمکہ لیدل ہم نہ وو،

۱۱) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ لگی شی پہ دژنگل، بہ یهو دی دجال قتل کری، لیکن د مرزا پہ قسمت کین نہ خورگند لیدل وو او نہ ددجال، البتہ ددہ روحانی اولاد ددجال قوم یهو دوسرہ تعلق پہ دے وخت پیدا کرو، چہ د عالم اسلام نہ ددوی تعلق ختم دے، خبرہ داسے معلومیزی چہ ددجال پہ ظاہریدو بہ دوی د هغه مدد د پارہ د غلتہ د اسے موجود وی،

۱۲) د عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ یو باطل دین هم پاتے نشی لیکن د مرزا پہ وخت کین باطل دیتونہ پہ جوین وو

او د اسلام خلاف نور نوی دینو بہ را برسیرہ شوچہ پہ هغه کین د هغه د مرزائیت هغه دین هم دے کوم چہ د اسلامی یووالی پیدائ

ایتمیم دے (۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ حج کوی، لیکن ترمذی کہ
دے مرزا حج نصیب نشو:

(۱۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ آسمان تہ پور تہ کید و نہ ویرا ندے
نہ وادے وی او نہ تے اولاد بلکہ تے نزول نہ پس بہ وادے کوی اولاد تے
کیزی، لیکن میرزا کہ نبوت دے دعویٰ نہ ویرا ندے وادے ہم ویرا اولاد
ہم وو۔

(۱۵) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ جہاد کوی او جز یہ بہ بندہ کپی لیکن
میرزا دے جہاد کوی بہ خائے جہاد کولو تہ حرام اویلیے۔
او دے نضارے و دے استعمار لارے صفا کرے او کجریے بند و لوہے سوال
پاتے نشو۔

(۱۶) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کینے دے تہ لو خلقو بودین یعنی اسلام
بہ وی، نو پہ دے وچہ اسلام سرے دے ہیچ یوم مذہب جنگ بہ نشی کینے
لیکن دے مرزا پہ وخت کین گنرو باطلومذہب نو دے ہندوستان
ترکی، فلسطین او شمالی افریقہ پہ مسلمانانو کوم ظلمونہ چہ اکرل
دے ہنہ مثال پہ تاریخ کین نشنہ اودا دے مرزا برکت کیدے شی۔

(۱۷) دے عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ امن قائم شی او جنگ بہ ختم
لیکن دے مرزا پہ وخت کین خہ چہ دے ہنہ نہ پس دے امن و امن نوم لو
نہ پاتے نشو او جنگ دے پارے ہنہ دے سلعے او سامان جو بہ شو
چہ دے مرزا دے وخت او دے ہنہ نہ پس دیو جنگ بر بادی دے تیر شو سو سو نو
جنگو نو دے بر بادی نہ زیانہ دے۔

دے تہ لو بنو بنیا نو پہ رنرا کین داوینا پہ حقہ دے چہ مرزا دے مسیح
موجود نہ دے، لیکن دے مجازا نو استعمارا نو او تاویلانو پہ نورقرآن
حدیث تاریخ او واقعانو پورے چہ مرزا کو ہنہ اگانے او تہ تے اکرے

دے ہنہ پہ موجب ہیچ یو حقیقت حقیقت نشی پاتے کیدے داخو مرہ
دانوس خبر دے چہ دے مسیح موعود علیہ السلام تہ تے بنیے بنیے پہ
دایے یوسری ریرزا ویرا ویرا۔ اویلیے شی چہ نہ تے خیل نوم نہ تے دمور
نور نہ دے ہنہ مکان نہ دے نزول مقاصد مسیح موعود علیہ السلام سرے
سمون خوری، پہ دایے بے سرے او پینوتا ویلو نو خود تہ لو بادیشا
ہیچ یو نظام دے کار او فائدے نشی پاتے کیدے۔

شیخ الکبرج او دے عیسیٰ علیہ السلام ژوندون

شیخ الکبرج پہ فتوحات مکہ باب ص ۳۶ کین لیکی:

فِي حَدِيثِ الْمِعْرَاجِ فَلَمَّا دَخَلَ
بِحَسْبِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَمُتْ
إِلَى الْآنَ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَى
هَذِهِ السَّمَاءِ وَاسْكَنَهُ فِيهَا
وَحَكَمَهُ فِيهَا وَهُوَ شَيْخُنَا الَّذِي
رَجَعْنَا عَلَى نِدَاهُ وَلَهُ بِنَا عِنَايَةَ
عَظِيمَةً وَلَا يَفْعَلُ عِنَّا سَاعَةً
وَأَرْجُونَ أَدْرِكُهُ فِي نَزْوٍ لَهُ إِنشَاءً
اللَّهُ تَعَالَى

دے ہنہ پہ موز لو یہ مہربانی دے او موز نہ یو گہری ہنہ غفلت نہ کوی خما امید
کہ خدائے پاک اے غوبنتہ توخہ بہ دے ہنہ دے نازید ورنہ تہ تہ زمانہ بیبا
موم۔

پہ تاریخی لحاظ سرے دے مسیح علیہ السلام ژوندون

حضرت مسیح علیہ السلام حضور علیہ السلام سرے دے تہ لو تہ زیات تزدے
پیغمبر دے او تہ نضاری او مسلمانان دے ہنہ لوئی او شخصیت معنی

آسمانی ژوند و فریب توپه شان دے هلته هغه د زمکے د بشری ضرر باتو
 محتاج نه دے ، بلکه داسے خوبه زمکه هم کیده شی چه الله اغوا بی .
 (۱) طبقات شافیه جلد ۱ ص ۲۰۰ کنس د شیخ عزیزالدین فاروقی دروایت
 دے ، چه هغه په عراق کنس داسے سر په لیده و وچه خوراک جنک لے
 نه کولو .

(۲) امام ذهبی فرمائی ربه اندلس کنس یوه داسے بنخا واک چه د شلوکالونه
 لے خوراک خبنا ک نه کولو (دا واقعہ مشهوره ده)

(۳) حاکم تاریخ نیشاپور کنس دعینی بن محمد الطهمانی نه نقل کوی ، چه د
 رحمت په نوم د یوه شکر خاوند شهید شوه وو. هغه دغه خاوند خوب
 کنس داسے لیدو چه د جنت طعام لے خورلو یو تکبر لے خپلے بنخه ته هم
 ورکړه هغه چه نه خوبه راوینه شوه نو نول عمر لے خوراک ته مامت پینښور
 د ذکر سوی طبقات په حواله دویم جواب دادے چه د آسمان اوزو لے
 نسبت په خپل مینخ کنس لکه د غزل آسمان او د اوری د داسے (د زمکے) دے
 هرکله چه خدا لے پاک په دے و یوکی زمکه د آر یو نو مخلوقاتی د
 خوراک انتظام فرماییلے دے نو په آسمان د یوکس د ضرور یا توان نظام
 کول هغه نه گران دی خه ! هچرے نه دی گران !

۲۰۲ د ختم نبوت په لحاظ د حضرت عیسیٰ د نزول حکمت
 وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ
 لَمَا آتَيْتُكُم مِّنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ
 ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا
 مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَتَنْصُرُونَهُ
 قَالُوا أَفَرَّرْتُمُوَّ أَخَذَتْهُمُ
 ذُلٌّ مُّاهِيَةٌ قَالُوا أَفَرَّرْنَا

خه وخت چه الله تعالی د نبیا نو د عهد
 و لغتو چه خه کتاب او علم ماد ر کړو
 او بیانا سوند یو لوسه رسولی راشی کوم
 چه تاسوسره کتاب ته هم بتیا وائی
 نو تاسو به په هغه ایمان را وری او
 د هغه مدد به کوی . وے فرماییل

قَالَ فَاشْهَدُوا وَإِنَّا مَعَكُمْ مُّينٌ : چه تاسوا قرار کړو او په دے شرط
 الشّٰهَدِیْنَ (ط) سوره ال عمران : موخا عهد قبول کړو ؛ هغوی او ییل
 آیه علیه : چه موخا قرار کړو ، نو وے فرماییل تاسو اس گواها اسی
 او زه به هم تاسوسره گواها نیم .

د حضرت علی او عبد الله بن عباس رضی الله عنہم د تفسیر مطابق د انبیاء و
 علیهم السلام نه دا وعدا د خاتم الانبیاء علیه السلام په باره کنس اغسته
 شوه و لکه یو کنس حضور علیه السلام (نبی الامم) او (نبی الانبیاء) هم
 دے د ذکر شوی آیت په موجب انبیاء و علیهم السلام د خاتم الانبیاء
 علیه السلام نبوت اعتقاد او اقرار او د هغه نصرت (امداد
 بالواسطه) املو ، بتولوا انبیاء و علیهم السلام د حضور علیه السلام
 د نبوت تصدیق کړو او خپلو امتونو ته د هغه د نبوت منلو
 اومد د کولو تاکید فرماییلو لکه چه موسی علیه السلام د تورات
 کتاب استثناء و باب عشا او باب عتس کنس داود علیه السلام په زبور باب
 عشا کنس ، حضرت سلیمان علیه السلام په (غزل الغزلات) کنس حضرت
 عیسیٰ علیه السلام په انجیل یوحنا باب عشا آیت ع تراثت ع
 کنس اعلان کړیدے ، اس د دے خبرے ضرورت و وچه د د
 نبی الانبیاء ، عملی بالذات ظهور اوشی ، لکه په حدیث دم معراج یو
 صورت د دے دا شوچه بتولو پیغمبرانو علیهم السلام ته د مامت
 ا کړو او بل عملی صورت لے دا شوچه که د نزد د پیغمبر حضرت
 عیسیٰ علیه السلام تر آخرے زمانے ژوند دے ا سلفه شواو بیبا دغه
 نبی د حضور علیه السلام د یواختی په شکل د دین همدی د خدا ممت پان
 د آسمانه را کوز کړی شو ، چه حضرت عیسیٰ علیه السلام د بتولو پیغمبر شوه

انبیاء و علیہم السلام دیونمائندہ پہ دول د شریعت محمدی خدمت
 اوصاف ادا کری او پہ دے دول د حضور علیہ السلام د پیغمبرانود
 پیغمبری عہدہ واضحہ کری۔ د پیغمبرانود پیغمبری دا عہدہ د حضور
 علیہ السلام دیو پیغمبریہ دربعہ عملاً مکملول حکم ناممکن ووجہ د حضور
 علیہ السلام نہ پس د نبوت دروازہ بندہ دہ د ختم نبوت او د پیغمبرانو
 د پیغمبری عہدہ د حضور علیہ السلام بنہ بنکارہ کولو د پارہ دیو پیغمبر
 رالبریل پہ دول د اقصی ضروری ووجہ پہ نزول د عیسی علیہ السلام دا
 حکمت الہی مکمل شو۔

نوداخیرہ یقیناً صحیح شوہ چہ د عیسی علیہ السلام نزول د حضور علیہ
 السلام د ختم نبوت پہ حیثیت دی۔

۳۔ د عالیٰ فننواو د عمومی اصلاح پہ لحاظ د مسیح د نزول حکمت
 پہ دے بارہ کنی د حضرت عیسی علیہ السلام د نزول حکمتونہ دادی
 (۱) دوی د نزول یوم مقصد د دجال قتلہ ختمول او د جال قتلول دی
 د جال بہ د خدا ایئی د عوبداروی، نو عیسی علیہ السلام بہ د توحید
 الہی قائمولو پہ غرض د جال پہ دے جرم کنی او ژنی چہ ہغہ بہ د اللہ
 نہ سوا د بل چا خدا ایئی تہ خلق رابلی ددے بل حکمت بہ د عیسی علیہ
 السلام خپل امت د نصاریٰ و تہ د ابنکارہ کول وی چہ د اللہ نہ
 بغیر د بل چا د خدا ایئی عقیدہ لڑنکے گمراہ د قتل حق ار دے، حکم چہ
 نصاریٰ چیلہ ہم د حضرت عیسی علیہ السلام د خدا ایئی دعویٰ لوی
 لوی د حضرت عیسی علیہ السلام د لاسہ د ر یهودی د جال او د یهودیا
 کوج لیا تو قتل کیدل د هغوی ر یهودی د دے دعوے تروید کول
 او سزور کول دی د کوئے د ختم چہ هغوی حضرت عیسی ہم خپل
 مقتول او مصلوب کنری۔

رس دیور رحمتی مسیح (علیہ السلام) پہ لاس د بل (لعنتی مسیح)
 (دجال) او د هغہ د مریدانوتباہی چیرہ مناسب معلومیزی،
 مونزوراندے بیان کری دی، چہ حضرت عیسی علیہ السلام مسیح
 ہدایت دے او بل پہ دے وچہ مسیح دے چہ د هغہ خاص خانے د
 او سیاحت پہ لے کولو او دا بل مسیح ضلالت دے او بل پہ دے وچہ
 مسیح دے چہ د هغہ کینرہ ساتر بہ داسے رنڈا لکے چہ هوار لیوور
 کرے شوے وی۔

۴۔ نوی تمدن او د سائنس ترقی د تباہی پہ غارہ ادرولے دہ،
 دا تباہی ویضے بیول او غت فسادونہ پہ مادی قوت ہجرے نشی
 ختمیدے، کہ یونیک حکومت کارخانے جورے کری و سلعے راجع
 کری نو خدا تے دشمن، فسادیان، دنیا تہاہ کوونکی مشرقی او مغربی
 غت طاقتونہ پہ سائنسی، ایٹمی، بلکہ ہر قسم سامان جنگ او تباہی
 پہ چلونونکی دوسرہ ورا ندے دی چہ پہ مادی طاقت تے دغہ صالح
 طاقت (حکومت) نہ شی رالاندے کولے دے د پارہ داسے یو لور
 روحانی طاقت پکار ووجہ د هغہ پہ یو شف او د دعا پہ یو جملہ داتول
 ہر خہ تباہ شی او د امن دورہ دور شی، دے کار د پارہ حضرت عیسی
 علیہ السلام حکم مناسب دے چہ هغہ کنی خلور غت خلافت عادت
 روحانی تونہ جمع دی، هغہ د روح القدس کہ پوکی پیدا دے د ذمے
 پہ ژوند کنی روح القدس ورسرہ وو، وَاَیَّدْہ بِرُوحِ الْقُدُسِ،
 آسمان تہ د روح القدس پہ ذریعہ اوچت کریشو، د آسمانہ راکوزید
 پروخت بہ تی دوارہ لاسونہ ددو و فرشتو پہ او پوزوالینی وی وواضعا
 گفیرہ علیٰ آجنتیہ مکملین، د احادیث دلواس بن سمان پہ روایت
 د مسلم شریف دے، ددے خلور و خاص روحانی تونہ اثر بہ داوی

چه دده ددعا په یو جملہ به نول یا جوجی ما جوجی فسادی فو توند
په خپل خپل خاڼه تباہ شی بقوله زمکه به ددوی د مردارو نه بدو
بونیہ شی، په مسلم شریف کین د نواس بن سمان په روایت حدیث
شریف دے، چه یا جوج ما جوج به حضرت عیسیٰ علیه السلام او د
هغه ملگری را گیر کری رفیکر عب نبی اللہ عیسیٰ و اصحابه فی رسل
اللہ علیهم التّعاف، الحدیث،

حضرت عیسیٰ علیه السلام او د هغه ملگری به دعا کری نو الله به د هغوی
په ختمونو رگر د تونو یورنخ را ولی، فیصیبون فرسی کموت نفس
واحدی، نو تونو به د مردارو دا به د یوسه شی لکه چه یوسه
مردارو وی یولیشتم زمکه به هم ددوی نه نشه نرو ی د بد بو نشی
نه به که پکه وی نو الله تعالی د جنتی او بنا نو پشان غنبت غنبت مارغان
را لبرزی هغوی به د غنمردارو چرته بل خوا یوسی،

د دنیا و را تونو کی غنبت خدا لے دشمن طاقتونو د جالی نسته ده د کوم
متعلق چه د عمران بن حصین په روایت په مسلم شریف کین حدیث ذکر دے
ما بین خلق آدم الی قیام الساعة یهودا دم علیه السلام د پیدائش نه تر
أمر اکبر من الدجال، قیامت پور د دجال د فتنه نه
بله غنپه فتنه نشته :

دیا جوج ما جوج په باره کین ذکر پکار دے چه دا خسته دے
یا جوج ما جوج ته په عبرانی ژبه کین رغوغ ما غوغ او په انگریزی ژبه
کین د کاک میگاگ وائی د عقیده الاسلام مشعل روس او چین
یا جوج دی، او برطانیه او امریکه ما جوج دی چه بعضی د ستر کاس
میکاس او بعضی د رچین ما جوج او کرنا سخ التواریخ د آدم علیه السلام
د ختم کون د پیدائش د تاریخ د و القونین پور د ستر کاس تاریخ

هبطی لیکل دے او کله یا جوج ما جوج هر کافر ته د بیله شی، لکه د خسر
په حدیث کین وی،

مَنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفٌ مِنْكُمْ رَجُلٌ، یعنی په دوزخ کین به یا جوج
ما جوج زر کسان او تا سو یوکس ر یوکس په زر و کین حافظ ابن حجر رح او
قرطبی رح ددے شریح کړید، د ای منہم و منن کان علی الشریک
مثلهم و رجل منکم ای من و منن کان مثلهم، گویا
کین د زر و نه مطلب مطلق کافر او د منکر، نه مطلب مطلق مؤمن
دے ر سیدین جوکار ایسور، د یهودو په عقیده کین د حدیث درجه لری
په (خزائن الروم، کین عبرانی خط سره موجود دے، په دے کین نقل
دی، چه "عالم به د ششکه نه پس یتیم شی او د هغه نه پس به در کوک
ما کوک) جنکو نرو ی او پانے زمانه به د ما شیخ وی صاحب ناسخ
"ما شیخ مبارک، خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته و بیلی دی او په
ر عبری کما ر کین در ما شیخ نه پس لیکلی دی چه ددے نه پس به دنیا
یتیمه به محافظه پانے شی، یعنی نبوت به ختم شی،

پنجم حکمت

پنجم حکمت دادے چه د موجوده دور د عالی فتنو او د ایٹمی تبا هو
بانیان یهود او نصاری دی، د اشتراکیت بانی کارل مارکس یهودی دے
ر و جے ایٹم بم جوړونکے شوپن هار، یهودی دے د نوی تهدیب خد
هیروونکے د فاسقانہ معاشرے او انسان کن سامراجیت بنیاد مسیحی طاقتور
قائم کړیدے او د تو زومذ هبونو خصوصاً د مسلمانانو عقیده او عملو نه
خرا بوونکی قومونه هم عیسایان دی، په دے وجه ضروری و که چه د یو
اسرائیلی پیغمبر چه عیسای قوم لے خپل پیشوا عیسی د لاسه دده د امت
پیدا کړی فساد و نه ختم شی، غرض دا چه د عیسی علیه السلام امت ما دی

سائنسی، ایٹمی ذریعہ سوسرہ کومر فساد چہ داپور تہ کریدے، ک
 آسمانی تدبیر نہ بغیر۔ کذمکے طاقتونہ دھنے دے مقابلے توان
 نہ لری پہ دے وجہ عقل، دعیسی علیہ السلام را کوزیدال ضروری گنری
 دکوم چہ تند بیر الہی پہ زرگونہ کالہ ورا بندے فیصلہ کریدے دے
 دکجالی قوتونو تالی ستہ دال صلاح ہجرے نشی کولیکوم چہ عیسائی او
 مسیحی دکان چلوو دپارہ دے دکجالی قوتونو کتے مضبوط کرے او دے
 اسلام بتولہ گنہ (دخوار لسوسو وکالو مسلمانان کافران کریم
 تباہ کری:

فائدہ

دذوالقرنین دبتد متعلق

پہ دنیائے داوخت دیر بند ونہ
 دی ٹوڈچین دیوال چہ دیروڈ
 او پکن دے او ہفتہ پہ منگولی ژبہ کن (نکو دے) او پہ ترکی ژبہ کن
 د بو قور قہ) ویٹے شی،
 ڈویم: د بخارا او ترمذ پہ منیخ کن چہ ورتہ (دربند) ویٹے شی، دا د تیر
 پہ وخت کن موجود ہو۔
 دریم: د رداغستان، بند۔ د دے نزم رباب ابواب دے اول دے
 ہم ورتہ ویٹے شی، بستانی پر د اکثر المعارف، کن دے تفصیل
 بیان کریدے :-

خالورم، ہغہ بند دے کوم چہ رکابشیا ر قفقاز م سرہ پر دائیال ڈرہ
 کن مے ریاقوت) پہ رمعجم البلدان، کن لیکلی دی چہ دا د ویلی شوے تانے
 نہ جوہ دے اودا نور دے دکا شو دی بنا پہ دے، دقرآن دے تشریح
 مطابق دذوالقرنین بندہم داخلورم دے، پہ رناسخ التواریخ کنڈا
 بنکارہ بیان شویدے دے تائید داسے ہم کیری، چہ رخر دار
 پہ کتاب المسالک، کن لیکلی دی چہ عباسی خلیفہ واثق باللہ دذوالقرنین

دبند دے تحقیق دپارہ دما ہرانو بولکیشن لیر لونو ہغوی ہم دا بند دقرآن
 مطابق دذوالقرنین بنداً تاکلوع دذوالقرنین دے بند تہ پہ فارسی ژبہ کن
 دترہ آہنی،، ترکی ژبہ کن، و امریکیو، او پہ چینی ژبہ کن، و پچاگ کورائی، وائی
 یعنی دگور، دترہ، دگور، مطلب دگور ش سائوس، دے چہ دا دے کجسرو
 نوم دے،

ذوالقرنین

دذوالقرنین دے سفر پہ قرآن کن ذکر دی، یومغربی، بل مشرقی او
 دریم غالباً شمالی دے، ذوالقرنین خوک وو، امام رازی رح پہ تفسیر کبیر
 سورہ کہف کن لیکلی چہ دا دمقدونے سکندر دے فیلقوس خوسے دے
 آرسطو شاگرد وو، امام رازی ارسطو تہ بنکارہ کافرو شیلی دی، بعضو
 ذوالقرنین کیقباد تہ، ویلی دی، او بعضو مغربی چین تہ، بعضو دین بادشاہ
 ذونواس حمیری تہ، او بعضو حضرت ابراہیم علیہ السلام دے مانے سائی بادشاہ
 تہ۔ ذوالقرنین ویلی دی، بعضو وائی چہ دامصعب بن عبد اللہ وو کچہ
 ابن عبد البر لیکلی دی، بعضو عبد اللہ بن ضحاک بنائی او بعضو داسائوس
 (گورش) گنری دا اخیر صحیح دے نور بتول غلط دی نور ا قوال ہم
 شتہ خو ہغہ ہم غلط دی، دامصعب بن عبد اللہ او د عبد اللہ بن ضحاک
 سند صحیح نہ دے حافظ بن حجر دے تردید کریدے، او د ابراہیم
 علیہ السلام دے مانے مصعب او عبد اللہ بن ضحاک (پہ تاریخ تائیت
 تہ دی چہ دوی د ابراہیم علیہ السلام دے مانے وواو ا ہم تہ دی ثابت
 دوی دا بند جوہ کریدے، نور بادشاہان مؤمنان ندو، سائوس
 ذوالقرنین چہ مؤمن صالح وو او ۵۹ھ قبل از مسیح کن تیر شویدے
 صحیح خبر دے دا دے چہ دا بند ہم دے جوہ کریدے چکد چہ قرآن کم ناگم دہ
 تہ نیک سرے خو ویلی دی او دے بند نسبت کولی دے تہ درست

بنائی داسنگ پہ تاریخ کن ددہ دہ سے سفر و نہ ہم ثابت دی، سکندر
 کد فقار سفر ندے کرے او نہ نور و ذکر شو و گساوسفر کریدے
 کد ذوالقرنین مغربی سفر دایشیا لے کوچک وو، او د نمر و و بیدال پہ
 عین حیمہ، کن د سمرنا د سمندر پہ اوبو کن وو کوے چہ تورے
 دی، سائرس بابل فتح کر و بتی اسرائیل لے خلاص کرے، د بیت
 المقدس تعمیر لے کر و او یسعیاہ علیہ السلام آتہ بشلے کالہ روہیہ
 د بیت المقدس د تعمیر پیشن گوئی کرے وہ، چہ بابل کن بہ آویا کالہ
 یہودی ان قیدوی بیا بہ بیت المقدس آباد شی، امام رازی چہ یہ تفسیر
 کبیر کن بنکاره و بیلی دی چہ دابند سائرس جو کر کریدے او د
 چہ ذوالقرنین یقیناً سائرس د دانیال علیہ السلام پہ دین وو، د تحقیق
 د تاریخ نہ علاوہ د یسعیاہ علیہ السلام صحیفے باب ۴۵ عتاک او د
 دانیال علیہ السلام مکاشفے باب ۴۱ آیت متاک د زکریا علیہ السلام کتاب
 باب ۴۱ آیت عتاک او د عزرا باب ۴ آیت عتاک نہ داضتے شویدے
 کوم چہ د قدیم تاریخ اہم ترین بنیا دونه دی، ابراہیم زردشت
 ہم د دانیال علیہ السلام شاگرد او مؤجد و و خک چہ د ہفت اوستاد
 اعدو بالکھ او بسم اللہ نہ شروع کیری د ابن کثیر تحقیق ہم داسے د
 رکنتھات اصطرک کن دالہاتہ ہم مؤمن او د مجوسیت د شن و بیلی
 شویدے، سائرس ذوالقرنین کد دارا نہ و ہاندے نیر شویدے، ک
 یا جوج ماجوج پہ بارے کنے د ہغوی د لور والی واقعات غلط دی، ابن
 کثیر زہم پہ خپل تاریخ کن او بخاری رح پہ باب د یا جوج ماجوج کن دے
 تردید کریدے، دغدرنگ پہ ترمذی کن د ابوہریرہ رض ہفت روایت چہ
 ہغوی بند کنی او بیا وائی چہ صبا بہ نور کنو خوا نشاء اللہ و بیلی ہیر
 کرے نو بیا بند پہ خپل حال شی او خہ وخت چہ دوی انشاء اللہ اوائی

نودغہ بند بہ مات کہی او نتر بہ سرا وزی، داہم ضعیف روایت
 دے، امام احمد بن حنبل رح ابن کثیر رح پہ خپل تفسیر جلد ۳ ص ۱۰۰
 کن نقل کریدے چہ داخلاف قرآن دی،
 فَمَا اسْتَطَعُوا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَعُوا يَا جُوْحَ مَا جُوْحُ نَهْ بِبِنْدِ خَطْلِ شَى
 لَكَ نَقْبًا (سورہ الکھف آیت ۸۴) : او نہ بکن مورئ کو لے شی،
 ابن کثیر رح لیکے چہ داروایت ابوہریرہ رض د کعب الاحبار نہ را غتے دے
 او خلقو د غلطی نہ ورتہ مرفوع و بیلی دی د عقیدۃ الاسلام پہ مطابق
 یا جوج ماجوج بہ پہ بند بھرتہ نہ را پورے اوزی بلکہ د تجیرہ کیسین
 نہ تر منجور یا پورے بہ، دیو خائے را اوزی، قرآن د دے بند مضبوط
 والے بیان کریدے او د ہفے ماتول لے د قیامت غلامہ بنو د لے دہ
 مکر د یا جوج ماجوج ذکر چہ نہ چہ را غلے دے ہلنتہ د بند ذکر شنتہ دے
 نہ معلومیزی چہ یا جوج ماجوج بہ د بند پہ لارہ نہ بلکہ پہ بلہ لارہ را
 اوزی رح حدیث شریف متفق علیہم د بیل للعراب قدا اقتراب من فتح روم
 یا جوج و ماجوج مثل ہذا، عمدة القاری جلد ۱ کن دکرمانی
 نہ منقول دی چہ دا استعارہ دہ مطلب لے فتنے خورمایدال دی، لکہ چہ
 دگوٹے د کرئی پہ اندازہ یوو تیکے اشی او فتنے تررا بر سیرہ شی، لیکن مطلب
 لے ہرگز داندے چہ دغہ د ذوالقرنین بند بہ ماتیزی او یا جوج ماجوج
 بہ پررا اوزی، پہ عقیدۃ الاسلام کن د ذوالقرنین تشریح پہ مختلفوا قولوسر
 شویدے لیکن د اصطرک لہ آثار قدیمہ د ذوالقرنین کومہ مجسمہ چہ برآمد
 شویدے پہ ہفے کن د ذوالقرنین د اسپنے د توپئی کینرے او چہ غارے
 تہ لہ مینخہ تش د اسپنے بنکرونہ غوندے جو لہ شویدی د دے نوم
 داوچہ بنو دل صحیح بنکاری

تتمہ

دکفار و عذاب ہمیش والے

وَدَخَّرَ اللَّهُ آيَاتِ تَفْسِيرِ بَيَانِ
پہ وخت امام رازی رحمہ تعریف

کبیر کینی دکفار و پہ دائمی عذاب اشکالوں نہ پیش کریدی، احقر بہ ک اللہ
پہ فضل دغہ شبہ نقل کو او جواب بہ کے ورکوی۔

رُومِئِي شَبِه | پدے مسئلہ غیب اشکال دادی چہ داد خدا
دانصاف نہ خلاف دہ، ددے جواب دادے

چہ دکذاب ہمیش والے ظلم نہ دے بلکہ انصاف دے، دکظلم مطلب داد
چہ دبل پہ ملکیت کینی تصرف اکریشی او کفار خود خدا ائے ملک دی
خدا ائے پخپل ملک کینی تصرف کوی دبل چاہہ ملک کینی نہ کوی۔

دویمہ شبہ | ہمیشہ عذاب دکذاب ائے رختہ خلاف دے
دے جواب دادے چہ دکجرم سزا عین رحمت

دے حکمہ کوم حکومت کینی چہ سزا نہ وی ہغہ بقول خلق درحمت نہ خلا کبری
دسایمہ شبہ | دکجرم وخت لبر دے یعنی دکبلوغ نہ تو صرگہ

اودکذاب وخت ختمیدونکے نہ دے دامنا سب
نہ بنکاری، ددے،

اول جواب دادے، چہ دکجرم و سزا پہ وخت کینی برابرے ضروری نہ
اکے مار دکہ دیوگھنتے یا کنگے غور نہی لیکن سزا پہ کالو نو خوری

اصلی خبرہ دادہ چہ سزا دکجرم نہ نوعیت پہ مطابق ورکولے شی دھغ
کہ وخت پہ مطابق نہ، دکفر دکجرم نوعیت سخت دے، نو حکمہ سزا ہم

سختہ پکار دہ، دویم جواب دادے چہ دکفار و جرم دکفر ہم نہ
ختمیدونکے دے پہ مرگ ختمیدل ددہ پہ اختیار کینی نہ وی دائمی بے

اختیار، پاتے شوگہ دے ژوندے دے نوپہ خپل اختیار دہ کفر
بتول عمر نہ پریبوت دکہ گیری دا او مجبوری پہ، حالت کینی جرم پاتے
کیدل مخلوق او خالق دوارہ نہ منی، مطلب دا چہ دکفر جرم ہم

نہ ختمیدونکے دے او عذاب ائے ہم نہ ختمیدونکے مناسب دے۔
دریم، جواب دادے، چہ کفار و اللہ تعالیٰ دلا محدود و او بے پایا نہ
انعامات و کمالات و نہ انکار او بغاوت اکر و نو حکمہ سزا ہم لا محظا
او بے پایا نہ مناسبہ دہ۔

خلویم جواب دادے، چہ دکفار و سزا دکظلم طبیعی تاثیر پہ دول دہ، لکہ
دسراطان جراثیم چہ دکجمر سرہ سم وی بتول عمر تیر بخور بے آرامہ

او تکلیف کینی وی، دکفار جراثیم ہم دائمی اثرات او نتیجے لری یعنی دجسم
پہ اور کینی ہمیشہ پاتے کیدل، فرق او بیلٹون چرف دومرہ دے چہ

دجسمانی رفح (سراطان) اثرات او نتیجے دکجسم پہ ختمیدہ پہ مرگ
ختہ شی او دژوحانی رفح دکفر) اثرات او نتیجے دروح سرہ تہلی دی کوم چہ

ختمیزی نہ خومرہ پورے چہ دکروح ژونداری چہ پہ آخرت کینی ختمیزی
نہ مناسب دی چہ عذاب دکفر دھم پہ آخرت کینی ہمیشہ وی۔

پنجم جواب دادے، چہ دھر تکلیف سبب ترخو چہ وی نو تکلیف
بہ ہم وی لکہ پینتورگی کینی چہ کانپے ترخو وی ترخے بہ پینکین دہرد

ہم وی یاد اور کامی پہ شیشہ کینی دنہ دنارنہ ویستون ریلوے
حروف ترخے وخت موجود وی ترکومہ چہ دایشیشہ موجود وی،

هرکله چہ کانپے دکپینتورگی نہ او تو یا شیشہ چپ چور شوہ، نولہ بہ
دہ داودغہ حروف ختم شی، دغہ رنگ دکفر نہ هر خد پورے چہ روح

کینی موجود وی نو عذاب بہ ہم ترخے وخت وی مگر دادے
پہ روح کینی ورنوتے دے چہ دکبیلید و امکان ائے ہدی و شستہ نہ

کہ اللہ تعالیٰ ہر مائی

وَلَوْ رَدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ : کچھ بے کفارتہ آخرت نہ دینیاتہ راوستے
دوسرے انعام : شی نبیابہ ہم دغہ کفر کوی کومہ نہ چہ منع کر شوی
مطلب داچہ سبب یعنی کفر تریخوجہ موجود وی، نوعذاب بہ تے
ہم ترہغ وختہ پورے وی، لیکن کفر بہ روح کین داسے نونے دے
چہ ترجد اکیدے نشی اور روح ختم پری نہ چہ دے ہفے پہ ختمیداددغہ
سبب کفر ہم ختم شی نوٹکہ ودرہ دا ہی عذاب مناسب دے :

تَمَّتْ بِالْخَيْرِ

یوہ نادرہ تحفہ

عصمت انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
(اردو)

از افادات

علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ

جمع و ترتیب : شیخ فتح الرحمن بیچر شعبہ عربی پشاور یونیورسٹی

ناش

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

دلاویدو پتہ

کتب خانہ رشیدیہ محلہ جنکی قصہ خوانی پشاور

کدین تبلیغ پہ ہر مسلمان نراونہجہ باندے فرض دے، خوشگنہ چہ دچہا
دپارہ وسلہ ضروری دے۔ ہم دانش و تبلیغ دپارہ کدین علم ضروری دے۔ او
کدین دزدکری دپارہ بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل او بیاباوستل پکاری دے
مقصد دپارہ تاج کتب خانے تاسوا دپارہ بنائستہ علمی مکتبے و کتابوہ شکل
کینے چاپ کرے دی، چہ پہ ہر کر، جہرہ او جومات کینے دھنے نہ یوہ بنائستہ تبلیغ
جوہریدے شی، بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل کار ثواب دے او مرکز پس تیز صدقہ جاریہ جوہر

ڈسٹریکٹ اعظم پاکستان مولانا شیخ رشید دیوبندی مشہور تفسیر

معارف القرآن

پہ پینتوڑبہ کینے یو اہم مقام لری۔ پہ پینتوڑبہ کینے دومرہ مفصل اور مستند تفسیر
ہل نشہ چہ پہ ہفے کینے قرآن کریم شاین نزول تفسیری بحثونہ، دینوا تفسیرونہ
خلاصہ او موجودہ زمانے د ہر قسمہ مسائل و ضاحت قرآن مجید پہ کرا کینے و پانڈ
شوع دے۔ د قرآن مجید د طالبانو، عالمانو او پہ کورونو کینے د زمانو دپارہ عظیمہ تحفہ
دے۔ ہرچا سورہ چہ دا تفسیر موجود وی ہفوی تہ پکاری چہ نور خلق خان سورہ کینی
او ہفوی تہ د ددے درس اوردی۔ انشا اللہ د زہونو او عملونو اصلاح پہ پینتوڑبہ کینے
دا تفسیر پہ (۳۰) جلدونو کینے چاپ شوع دے

دشاہ ولی اللہ اوشاہ عبد القادر د فارسی اورد و تفسیر د نواسانہ پینتوڑبہ

آسان تفسیر

پہ یو جلد کینے د قرآن مجید بہترین پینتوڑبہ کینے دے۔ چہ پہ دے کینے د
قرآن مجید د لفظی ترجمہ سورہ سورہ پینتوڑبہ کینے د خیال ہم سکتہ شوع دے۔
او پہ حاشیو باندے دیر قیمتی معلومات بیکے شوی دی۔ د قرآن پاک د ترجمہ
دزدکری دپارہ دا پہ موجودہ زمانہ کینے یو لئے نعمت دے۔ پہ مکت خط کینے
ہم چاپ شوع دے، اوہہ وروکی سائز کینے ہم ترلا سہ کیندے شی۔

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

ہدایہ شریف د اسلامی حنفی فقہی یو جامع او مستند کتاب دے چہ پہ تولو اسلامی مدرسہ کینے لوستے شی۔ پہ پینتو ژبه کینے تر اوسه پوره دے دے کتاب شروح نژاد۔ تاج کتب خانہ پینتو ته الله پاک تولىق ورکړو چہ د ستر مالو حضرت مولانا حنیف گنگوښی "غایة السعایة فی شرح مافی الهدایة" د پینتو ترجمه انتظام او کړو او فقیر دا عظیم الشان زبور:

تاج الهدایہ پینتو شرح هدایہ

په نوم په ډیر بناشته ډول چاپ شویته د دے کتاب په لوستلو مو په اسلامی فقہ کینے مهارت حاصل کیدی شي.

د احادیث رسول صلی الله علیه وسلم اہمیت هر چا ته څرگند دے۔ دا هغه څه او څوړه چینه ده چہ تر قیامتہ به مسلمانان پر څپله تنده ماتوی۔ د احادیثو په ذخیره کینے

مشکوٰۃ شریف

ته نور مقام حاصل دے۔ مونږ به د پینتو لوستونکو دیکړه د مشکوٰۃ شریف یوه دا سے نسخه تیاره کړه دے د پاشر په یو طرف مکمل عربی متن سره د اعرابو چاپ شوه دے۔ او مخامخ ورته آسانه پینتو ترجمه ټکی په ټکی لیکل دلا۔ د دے کتاب په لوستلو مو د څوړه څی صلی الله علیه وسلم ټول مبارک ژوند او حکمونه د سترگو په وړاندے او کړی شي۔ ایسان پر مضبوطی او د نیک عمل شوق زېږون کینے پیدا کیری او غلط عادونو او عمنو نه پر د بچنه ورکیری۔ د علم دین د طالبانو ته علاوه په کورونو کینے زانانے هم په آسانه لوسته شي۔ مشکوٰۃ شریف پینتو په پخو بناشته جلدونو کینے چاپ شوه دے۔

* د حدیث شریف یو بل اہم کتاب سکن ترمدی دے۔ علماء وای چہ د چاپه کور کینے ترمدی شریف موجود وی نو هغوی د دے دا سے اوکتری لکه چہ د دوو جلدونو مو د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د هغه په کور کینے خبره کوی د دے سعادت د حاصلولو دپاره تاج کتب خانے ترمدی شریف (پینتو) په دا سے انداز کینے چاپ کړه دے چہ د پاشر په یو نیم طرف مکمل عربی متن دے او مخامخ ورته ټکی په ټکی آسانه پینتو ترجمه دے۔ (زیر طبع)

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

په پینتو ژبه کینے د تاج کتب خانے علمی تحفے

چہ د دین د علم د پارو د هر کور مدرسے او کتب خانے دپاره څوړو کوی

تفسیر معرف شریف

د مفسر اعظم پاکستان مولانا محمد شفیع د پینتو د مشهور تفسیر پینتو ترجمه - په پینتو ژبه کینے دا ټولونه لویه تفسیری ذخیره ده چہ د عوامو او علماء د پاره یوشان اہمیت لری۔

مشکوٰۃ شریف

د احادیثو مشهور او مستند کتاب په ډیر بناشته انداز او آسانه پینتو ترجمه مو د ډیر ژر چاپ کیدو کک دے چہ په لوستلو کینے سترگه پخیری۔

تاریخ اسلام

د حضور پاک صلی الله علیه وسلم او هغوی د څوړو پارو د پکړه ژوندات حالات په ډیر تفصیل سره علمی انداز کینے په دے کتاب کینے بیان شوی وی۔ د سین د وسیعې سندوی او او د نورو علمو د تصدیق دے۔

مکمل موج

د مانع په پار کینے په پینتو ژبه کینے ټول د نورو او مستند کتاب چہ هر قسم مسائل پکینے په ډیر تفصیل او وضاحت سره بیان شوی وی۔ په پینتو ژبه کینے د موج په پار کینے د موږه مفصل کتاب د ستاسو نظر ته وی شیر شوه۔

د د د د د د

د کورنی ژوند متعلق هر قسم ضروری او نازکک مطلب په دے بناشته کتاب کینے بیان شوه وی۔ چہ د هر باج نارینه او زنانه دپاره د لیکل زده کول د ډیر ضروری وی۔

د خلاصہ - منبہ او قدر پینتو شریف

د مدرسو د طالبانو او ماسلمانانو دپاره د لیکل و کتابونه په ډیر ځلی د پینتو شرحو د ساتو سره چاپ شوی وی په دے ډیر ځایانو ته په درس پوهیدل و پراختیا شوی۔

تاج کتب خانہ

د عربی ژبه د طالبانو او استادانو دپاره یوه نوره تحفہ ده۔ د مولانا محمد میاں صاحب مشهور تصنیف "تاریخ اسلام" سره لږه پراختیا ناسته د رطوبت د دے د دے کتابونو د اشاعت او لوستو هر مسلمان ته ترغیب ورکوی د ستاسو د اکثر ترغیبی

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

سیرت النبی

سید ابوالحسن ندوی

ذہبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم رجسٹرڈ مینہ ایمان تھے۔ وہ۔ یہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندے رحمت اور درود و میل۔ ذہنی تعلیمات زوہ کول ذہنیہ و ژوند حالات معلوموں ذہر مؤمن نرا وینے دپارک چیر ضروری دی۔

دا دپیتون خوش قسمتی دلا چہ ذہ سیرت النبی پہ ذخیرہ کینہ یو بہترین کتاب "نبی الرحمة" پہ پینتورہ کینہ ذہ "سیرت النبی" پہ نوم چاپ شو۔ دا موجودہ زمانے دیوستر عالم اور مجتہد سید ابوالحسن علی ندوی" تالیف دے۔ دا کتاب سیرت و عربی، فارسی، اردو اور انگریزی کتابوں پر پور اور خلاصہ دے۔ ذہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د ژوند تفصیلی حالات و سیرت پہ بارہ کینہ ذہ دنیا د لوید لوید علما و تحقیقی معلومات، د مسلمانانہ علاوہ د غیر مسلم علما و خراج عقیدت، حضور صلی اللہ علیہ وسلم ذہ تعلیمات و بہترینہ خلاصہ اور ذہنیہ د مبارک ژوند ہر آرخ پہ دے کتاب کینہ چیر پہ وضاحت مرہ جمع کرے شوے دے۔

دا کتاب ضرور پہ چنپ کو کینہ اوسا تھی

ذہ وادہ مسئلہ

ہر بالغ نارینہ اور نانہ لہ پکار دی چہ دکورنی ژوند پہ بارہ کینہ ذہ اللہ اور رسول د حکموتونہ حآن خیر کری۔ ذہ دے عرض دپارک مونہ یو چا شستہ اور آسان کتاب "ذہ وادہ مسئلہ" چاپ کرے دے، چہ پہ ہنے کینہ ذہنیہ علون ترمینتہ د تعلقاتو، نکاح، طلاق، عدت اور نور ہر قسم ضروری مسائل جمع کرے شوے دی۔ ذہ کتاب پہ نو تاتو ستر کے پرا نیتے شی اور بکارہ شی چہ زمونہ ناپورہ خلق و چل چہالت پہ وجہ شرمی کتا ہون کینہ مبتلا دی اور خانہ خبر نہ دی۔ کتاب پہ ظاہر دہو کے دے، ولے پہ "کوہ کینہ مستدر" ہر دے سے کتاب تہ دینے شی۔

کتاب

• اسلامی فقہی علم دھر مسلمان دعملی زندگی دپارہ دیر ضروری دے۔ پ پنتو
 ژوبہ کتبه د قفقی درسی کتابونو ترجمہ لوگنہ دے دی کتہ خلاصہ، مکتبه، قدوری، کتہ
 وغیرہ۔ ولہ داسے یو کتاب چہ پہ آسان انداز کتہ د ژوندن تولے اٹھنے مکتے کتہ ذکر
 شوتے دی، تراوسہ تہ دو چاپ شوتے۔ ددے ضرورت د پورہ کونو دپارہ مونہ دکتہ
 دستر عالم مولانا مجیب اللہ ندوی صاحب مشهور کتاب |

اسلامی فقہ

- پنتو ژبہ کتہ چاپ کرو۔ ددے کتاب یو شو خصوصیات دادی |
- د قفقی دھر یو اہم بحث نہ دہانت د قرآن مجید د آیتونو اد احادیثو پہ رہنما کتہ پہ زیر نور
 مسئلہ بحث شوتے دے۔
- بیآ پہ آسان ترتیب سرہ متعلقہ مسائل پیرلہ پتے بیان شوتے دی۔
- د یو عام مسلمان پہ ژوند کتہ روزمرہ پینید دکتہ ہر قسم مسائل د موجودہ حالاتو د
 تقاضا مطابق بیان شوی دی۔
- دکھارت، مونہ، روڑے، حج، طلاق، نکاح، میراث، رضاعت، تیارت، مضاربت وغیرا
 اود موجودہ زمانے د نوسے نوسے مسئلو جوابونہ د قرآن وحدیث پہ رہنما کتہ
 دہانتی شوی دی۔ کہ حقوک د کتاب اونولی نو د قفقی پہ درسی کتابونو پورہ پہ
 ورتہ د پیرہ آسانہ شی۔ او د خپل خان نہ علاوہ د نورو خلقو رہنمائی پہ ہم کولے شی۔
- د قیامت علاقے : ژوندن د ہاد پشان تیریدنی، ہرہ شپہ او ہرہ وچ مورنہ
 قبرتہ ورنژدے کوی۔ ولہ مورنہ پہ غفلت کتہ پراتہ یو۔ پہ قرآن مجید اولعادیثو
 کتہ بیابیا د قبر او آخرت د ژوندن بیان ہم پہ دے غرض شوتے دے چہ انسان
 د غفلت د خوب نہ رابید ارشی او آخرت دپارہ تیار شی۔ پہ دے غرض مورنہ د

مستند کتاب تلک کتہ المعاد پنتو ترجمہ د قیامت علاقے او آخرت احوال

پہ نوم چاپ کتہ دے۔ چہ پہ ٹوٹا کتہ ژوندن د یلے کیری اوینتہ اودریدنی
 سترگہ د اویکونہ دکتہ شی او انسان خپل خالق او مالک تہ متوجہ شی۔ د وعظ
 او نصیحت دپارہ دیر بنائشہ کتاب دے۔ یکونہ، مولانا سید روح اللہ د مازاہ

تاج کتب خانہ۔ محلہ جنکی، قصہ خوانی پینور
 فرن ۱۱۲۲۵۲

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**